

**Ion
Brad**

Descoperirea familiei

Editura Eminescu

ION BRAD

*Descoperirea
familiei*

130

**EDITURA EMINESCU
1976**

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI.....	3
PARTEA A DOUA.....	78
PARTEA A TREIA.....	171
PARTEA A PATRA.....	239
PARTEA A CINCEA.....	316

PARTEA ÎNTÂI

*„Numai cucu și mierla
Să-mi citească pravila,
Că ei știu greșeala mea:
Am iubit eu sâmbăta
Și-n sfântă duminica.”
(POETUL POPULAR)*

— PACATUIT-AI, OAI DOMNULUI?

— Păcătuit-am, domnule părinte!

— Cu gândul?

— Și cu gândul.

— Cu fapta?

— Și cu fapta.

Domnul părinte, îmbrăcat într-o reverendă neagră, ponosită, cu patrafirul după cap, ședea pe un scaun în veranda cu care se termina coridorul lung al casei parohiale din Zăpadia. Alesese veranda, pentru ca păcătoșii care veneau să se spovedească în această ultimă săptămână din Păresimi să nu facă prea multă murdărie în camera mare, să nu dea de lucru preotesei și celor două fete. De douăzeci și doi de ani, iarna-vara, tot în verandă spovedea. Trăgea scaunul mai departe de ușă, în colțul dinspre curte, să nu se audă din coridor întrebările și răspunsurile.

Acum sta aplecat lângă urechea femeii de sub patrafir, pe care o știa cam surdă, cum sunt multe bătrâne. Nici n-o lăsase să spună cuvintele cu care începea de obicei spovedania: „Binecuvântează, părinte, ca să-mi pot mărturisi toate păcatele, drept și bine, precum se cuvine”. Nu. N-o întrebese nici când s-a spovedit ultima oară. Știa. La Crăciun. Pe fața lui osoasă, înviorată de sânge proaspăt, se putea citi mai degrabă plictiseala. Nu obosea încă așa de ușor Liviu Ardeleanu la cei patruzeci și șase de ani ai săi. Dar se cam săturase, în postul mare, să pună aceleași întrebări, mai mult babelor și câtorva bărbați trecuți, și să primească toate răspunsurile aproape la fel. O întrebă mai departe pe nana Mărie.

Bătrâna sta ghemuită sub patrafir, rezemându-și fruntea veștedă de genunchii popii.

— Ținut-ai cele zece porunci?

— Numa cum am putut, domnule părinte.

— Ai avut dumnezei străini? Ți-ai făcut chip cioplit? Nu cumva ai făcut pe plac Dracului cu farmece, cu descântece?

— Ce dumnezei, ce chip cioplit, domnule părinte? Că doar dumneata mă cunoști, cum să umblu eu cu lucruri de-alea? Cu Dracu n-am amestec, ferească-mă Ăl-de-Sus! Da i-am descântat de bubă și de durere de cap lui nepotu-meu, lui Artimonuț, acum, într-o seară. C-o venit târziu de la o ședință de asta de-a lor...

— Ce fel de descântec? Să nu fi fost vreunul...

— Nu, domnule părinte, adică... eu nu știu. Mai bine să ți-l spun.

Până să se împotrivească părintele, femeia prinse a torăi:

leși, bubă puturoasă,
leși, bubă somnoroasă,
leși, bubă roșie,
leși, bubă neagră,
leși, din creierii capului,
Din găocile ochilor,
Din fața obrazului...

Ca bătrâna să nu mai înceapă vreun alt descântec, pentru vreo altă boală, popa grăbi șirul întrebărilor:

— Luat-ai numele Domnului în deșert, suduit-ai?

— Suduit-am de mămăligă, și când am fost mai cătrănită am zis-o și pe ungurește, de lșten.

— De câte ori?

— Nu știu, că nu le-am numărat. Sudui pentru nepoți, adică strănepoți, pentru copiii lui Artimonuț, că-s blestemați rău, da au suflete curate și mi se iartă și mie mai ușor.

— Sfințit-ai ziua Domnului? N-ai lipsit de la biserică în dumineci și sărbători?

— Ba da, domnule părinte. Am lipsit. Că noru-mea, Anuță, nevasta lui nepotu-meu ăsta, mă pune și acum să le fac de mâncare dumineca și nu-mi dă drumu. Peste săptămână lucru la noi, până nu mai pot. Dumineca, la ei, să nu se supere. Se duce ea s-o vază lumea, cât îi de îmbrăcată, vaz-o Ăl din pârau, că zice că de aia-i nevastă de brigadir...

— Ai râs în timpul slujbelor, ai vorbit sau te-ai gândit aiurea? Întrebă popa, ducându-și încet palma la gură, ca să-și astupe căscatul.

— Nu m-am gândit. Da am râs o dată de... Doamne iartă-mă, și dumneata, domnule părinte, am râs de doamna preteasă. Că s-o așezat chiar în față, între bărbați, și când ingenunchea i-am văzut cum se hoalbă la ea, trăsni-i-ar Sfântul să-i trăsnească, hăndrălăii... Na, că iar sudui și fac alte păcate...

Auzind-o, popa se învioră. Zâmbi, tuși de câteva ori, spunându-și în gând: „Dacă nu mă mai uit eu la preteasă... dar mai bine... să se mai uite și alții...” Întrebă mai departe:

— Cinstit-ai pe tatăl tău și pe mama ta, ca să trăiești mult și bine pe pământ?

Femeia nu auzi bine începutul și întrebă la rândul ei:

— Cum, pe care pământ? Că pământul l-am dat la colectiv...

Părintele Ardeleanu nu voia să se bage într-o astfel de discuție. Știa ce-l așteaptă: povești, văicăreli... Se ferea ca de foc. De aceea, repetă grăbit numai prima parte a întrebării.

— I-am cinstit destul, domnule părinte, cum nu mă prea cinstesc ăștia mai tineri pe mine... Adică nu chiar toți, că și frații-s de multe feluri, știi dumneata. Treaba lor, că eu mult nu mai am de stat între ei. M-or chema ăia bătrâni, azi-măine, să le țin de urât pe lumea aialaltă. Așa mi o

fost mie scrisa, să nu scap nici în groapă de treburi...

— Omorât-ai? Întrebă popa mașinal, cu glasul poruncii a cincea.

Bătrâna se sperie.

— Vai de mine și de mine, că și de pui mi-i milă când îi tai și-i opăresc – destul de rar, că-i duce noru-mea la târg. Le trebuie bani. Nici la copii nu le dă carne de pui. I-am spus: „Tu, nu mai fi așa zgârcită, doar îs copiii tăi, tu”. Du-te-n treabă-ți, că n-ai cu cine vorbi. Zice că trebuie să-și strice casa, să-și facă la toamnă una nouă. Adună bani și cresc doi porci. Cu ce-or mai căpăta de la colectiv, că le-or numărat zile multe până acum, și-or face o casă ca a lui Cireș, președintele ăsta... Care...

Bătrâna era pornită pe vorbă lungă, iar pe popa îl furnica în toate oasele o moleșeală dulce de primăvară.

— Preacurvit-ai?

— Tulai, ferește-mă, Doamne! Dar cum mă întrebați una ca asta, domnule părinte?

Liviu Ardeleanu, dându-și seama de automatismul întrebării, zâmbi forțat și trecu mai departe.

— Furat-ai?

— Am furat. Ce-i drept îi drept, nu mă poci ascunde. Am furat zece știuleți de cucuruz din coșerul gospodăriei, c-am trecut pe-acolo într-o zi. Zece știuleți, să le dau la porci, și m-o prins blestematul de paznic, ăla, părinte, necredinciosul ăla de Ricu, arză-l focu de gâb! Și m-o făcut de râsul satului. M-o pus într-o foaie, la peretele ăla cu gazete, cum îi zice, Dracu mai știe. Doamne iartă-mă...

Gândurile popii ajunseseră între timp în altă parte. Când auzi însă de colectivă, tresări. Își aduse aminte că sunt niște neînțelegeri pe-acolo și se miră că Octavian Borcea, feciorul bătrânei, amestecat în ele, vecin aici la doi pași, nu se arată nici la această ultimă spovedanie, înaintea învierii. Mai demult, cu zece ani în urmă, nici nu-l lua în seamă. Era obișnuit cu absențele lui. Dar de când îi murise nevasta, Silvia, începu omul să vină mai des, nu

lipsea de la sărbătorile și slujbele mai importante. Acum, părintele Ardeleanu îl știa amărât, supărat din cale-afară. Voia să vadă ce are pe suflet, ce se întâmplă. Octavian e om de frunte, după el se uită mulți. Familia lui... Da, cu familia e cam încurcată... De bună seamă că îl întărită și fata lui Cireș, asta, învățătoarea, care vrea să-i fie noră. Vrea să se mărite cu Axente, al treilea dintre feciorii lui Octavian Cireș și toți ceilalți îl întărită. Poate și pocăiții lui Nicodim își bagă coada, mai știi?! „Dacă-l pierd și pe el, își zice părintele Liviu, e rău. Pe Octavian nu pot să-l pierd. Trebuie să-i întăresc credința în familie...” Reveni însă repede asupra acestei idei și făcu un semn cu mâna stângă, a pagubă. „Da, familia, treabă încurcată... Nici eu...” N-avu tăria să ducă mai departe firul gândului. Închise ochii apăsător, își scutură capul cu hotărâre. „Totuși, nu trebuie! Nu, să nu-l pierd...”

Sub patrafir, nana Mărie se muta de pe un genunchi pe celălalt. Oasele ei bătrâne amortiseră, ca două piroane. Podeaua era tare. Preoteasa o acoperise doar cu o ștergură subțire, țesută din cârpe vechi. Avea fete de măritat, nu voia să-și strice covoarele de lână. Să steie-n genunchi, păcătoasele, dacă-s bătrâne!

De-afară, din coridor, răzbăteau şușoteli, frânturi de fraze neînțelese. Apoi, pe acoperișul de țiglă al verandei, pe scocul de tablă ce înconjura casa parohială, se auziră fugărindu-se pisicile.

„Îmi strică spovedania, se trezi murmurând pentru sine părintele. Bine că-s numai babe, că n-au venit tinerii...”

Cineva de-afară încearcă să sperie pisicile, împrôșcându-le cu strigăte înfundate, cu vorbe molfăite, tiptile, să nu le-audă popa:

„Câț, spurcatelor! Acum v-o apucat ispita Satanei? Câț, Dracului, mai încolo!”

Mâțele se opriră din alergătură. Priveau cu ochii ațâțați de primăvară, prin pupilele dilatate, cu reproș parcă, la mogâldeța neagră, coborâtă pe trepte, în grădinița de

flori, să le poată vedea bine, să le pună pe fugă. Ele fiind însă acolo sus, pe acoperiș, se soreau liniștite, nici că se sinchiseau de hâșâielile babei. Își urmau chemările în voie, așternute pe pândă tremurată. Doar într-un târziu miorlăiturile se depărtară. Cineva azvârli cu o piatră în burlane. Mâțele se retraseră după casă, printre urzicile fragede și tufele înflorite de soc.

— Furat-ai? Întrebă a doua oară Liviu, uitând că Mărie începuse o poveste întreagă.

— Așa cum v-am spus, m-o prins și m-o făcut de râsu satului. Auzi dumneata, pe mine, muiere bătrână! Le-am zis: „Mă, în loc să mi-l aduceți voi cucuruzu acasă, cum scrie la legea din cârticica statutului, aia cu doi la sută. De ce la toamnă, mă, de ce la toamnă?”

— Mărturisit-ai strâmb, mințit-ai? se grăbi popa.

— Câteodată, domnule părinte. Acum, nu știu în care zi am mințit. C-am beut dintr-o glajă de vinars, ascunsă de Octavian, de fecioru-meu, în fundul lăzii. Acolo-mi țin și eu hainele frumoase, să le am pentru moarte și îngropăciune. Am beut două guri. Da el, hoțu, m-o cunoscut iute. „Dumneata ai beut, mamă?” „Ba, să mă trăsnească dac-am beut”, i-am răspuns, și-am mințit că mi-o fost frică. Era mânios.

Popa nu se putu răbda să nu întrebe:

— Da el de ce nu vrea să vie la spovedanie, nană Mărie?

— Nu știu ce-i cu el. Tace ca mutu. Nici cu tată-său, cu Artimon, nu vorbește, nici cu mine, nici cu copiii lui. Îi supărat pe viață. Nu-i a bună! Pe copii, pe colectivă, pe președinte, poate chiar și pe dumneata, domnule părinte. Adică, să nu mint, pe doamna preoteasă...

— Cum? De ce? tresări Liviu.

— Mi se-mpare că nu știu. Are el oarece. Da poate că tot vine. Îi mai zic eu. Numai să nu mă suduie, că-și face păcate acuma, în sfânta săptămână a patimilor...

Popa, surprins de vestea cu supărarea lui Octavian, nu

mai stăruie. Știa că nu poate afla mai mult de la bătrână. De unde să afle? Dacă-i omul supărat, dacă nu vine singur, nu-i semn bun. Cum să te duci la el acasă? Dacă te dă afară? Nu. Nu. Chiar asta n-ar face-o. O să se mai gândească. Deocamdată uitase la care poruncă ajunsese, din cele zece. Își dăduse seama că în legătură cu a noua („Să nu poștești muierea de-aproapelui tău”) n-avea niciun rost s-o mai întrebe pe bătrână. A zecea e ca și a șaptea, cu hoția: „Să nu dorești niciun lucru al aproapelui tău”. Asta precis c-o mai întrebuse. Ar mai fi fost încă multe altele, poate chiar prea multe. Poruncile bisericești, da, ele cam repetă pe celelalte zece, mai mari. Care altele ar mai fi? Cele cu posturile și cu nunțile. Că bătrâna postea se vedea de pe fața ei scofâlcită, palidă, adunată ca o gură de sac. Nasul i se ascuțise, bărbia fugea înainte. Nunțile? Da, ar trebui întrebată cum o să fie cu Axente și cu Lelia, fata lui Cireș. O să-l lase Octavian s-o ia? Doar băiatul lui e inginer, și fata numai învățătoare. El e de neam bun, iar ea... „Frumoasă, este, ce-i drept. Mai frumoasă ca ale mele. Adevărat, îmi zicea Liviu Ardeleanu. Mai frumoasă și mai inteligentă. Astea, fetele, seamănă cu preoteasa... Adică, să nu păcătuiesc. Victoria seamănă mai mult cu mine, Flavia cu preoteasa. De Victoria e păcat că... Da... Stau, se îngrașă. Nici tu școală, nici tu servicii, du-le părinte, pe umeri, că asta ți-e crucea. Un trunchi gros și două brațe pline. Asta ți-e viața, asta ți-e răstignirea, părinte!”

— Doamne iartă-mă, se trezi murmurând, nu-i chiar bună comparația.

Își trecu mâna peste frunte. Gândurile la familie, speriate, o apucară în altă parte.

Ce s-o mai întrebe pe bătrână? Despre cele șapte păcate capitale? Dar sunt cam multe. Bătrâna, cu poveștile ei, l-ar putea ține până la prânz. În pridvor se auzeau foind celelalte femei. Voci de bărbat – niciuna. E adevărat, oamenii sunt acum toți la lucru, pe hotar. Mai

au încă de semănat la cucuruz, că-i târziu, e aproape luna mai. S-au pornit cam greu, dar acum se împrăstie dimineața ca potârnicile. Văzându-i, Liviu își simțea adeseori brațele sale țărănești cutreierate de neliniștea unor chemări sădite acolo de secole multe. Se răscoleau seve fierbinți în rămurișul vinelor umflate de sânge, în fiecare rădăcină a fibrelor musculare, dureros, aprig. Îi venea să se urce în primul car ce trecea pe la poartă, spre hotar. Noua fierbere a satului îl încerca în primăvara aceasta, tenace, ca o trântă. Ceva se întâmpla cu el.

„Și ce e rău?” se întreba singur. „Dacă au oamenii, ai și tu, părinte”, o auzea parcă răspunzând, în locul său, pe Nuți. „Fără ei, nu știu cum ar fi. Dau mai greu în ultimii ani, dar ceva tot dau”. Preoteasa găsisese și legea rânduită încă de mult în cuvintele apostolului: „Cine slujește în oaste vreodată cu leafa sa? Sau cine sădește vie, și din roada ei nu mănâncă? Sau cine paște turma și din laptele ei nu se adapă?”

„Slujește... Mănâncă... Adapă...”

Era neliniștit. Cum adică? Tot vechiul adevăr, al filozofului ateu, rămâne în picioare? Preoții – niște bieți slujitori în odăjdii.

„Slujește... Mănâncă... Adapă... Pe tine ca pe tine, adapă-te, dar mai ales pe sfânta treime. Doamne iartă-mă. Preoteasa și fetele. Aici nu mai merge cu filosofia, părinte! Dogmele rămân în cărți. Geaba toată apologetica, dacă nu le dai ce le trebuie! Mâncare, bani, haine și iar bani... Dar ce m-a apucat?...” se miră părintele. Sta tot aplecat peste capul Măriei Borcea.

Ce s-o mai întrebe? Ar mai fi și cele șapte virtuți principale. Dar ce știa bătrâna de toate astea?! Credință? Păi cum să se îndoiască ea de „adevărurile” auzite o viață întreagă?! Ce spune popa e sfânt. De aia și zic poporenii: „Fă ce zice popa, nu ce face el”. Așa e, sau nu-i așa? Bătrâna abia știa să-și citească numele. „Numai cărțile îți clintesc credința. Mie? se întrebă Liviu. Nu. Nu!” se grăbi

cu răspunsul. Nu voia să se mai gândească la așa ceva. N-avea niciun rost.

S-o întrebe despre nădejde? Doar singură spunea că nădăjduiește să moară, s-o îmbrace cu hainele frumoase, păstrate în ladă încă de pe când era mireasă. Nădejdea asta i se va împlini în mod sigur. Fii liniștită, lele Mărie, doar știi bine că așa va fi!

Pe rând, începu el să răspundă în locul femeii, care aștepta dezlegarea.

— Mai am, domnule părinte?

— Ce?

— Păcate.

— Dacă-ți pare rău și dacă îndeplinești canonul, nu mai ai. Îți pare?

— Îmi pare, afară de ăla cu cucuruzu, că tot trebuia să mi-l deie la toamnă.

Popa îi dădu dezlegarea și un canon nu prea încărcat.

— Dă-mi mai multe Născători, că le știu zice frumos, domnule părinte.

— Bine, dar să-i înveți și pe copiii lui Artimonuț!

— Îi învăț, da le intră pe-o ureche și le iasă pe aialaltă. Și eu oi rămâne cu păcatele. Că proști nu-s, dă-i în bubă, că știu tot felul de poezii frumoase. Îi apuc eu de urechi, să mă ție minte, că altfel nu mă mântui și nu pup pragul raiului. Și iad nu-mi trebuie, că am avut destul în viață. Copii, nepoți – de la fete și de la ficior, strănepoți de la nepoți și de la nepoate. Totdeauna mi-o fost casa plină. Câte trei legănam deodată. Doi culcam în leagăne și unul în troaca de pită. Și-apoi, mi-o fost destul și cu bătrânu, că numa acum târziu s-o mai îmbunat, blăstămatul. Te pomenești că dacă moare înaintea mea, l-or opri la poarta grădinii cerești, că se pricepe la pomi, arză-l focu! Și m-o vedea cum trec pe-acolo, și-o să râdă de mine...

— Ho, nană Mărie, că începem altă spovedanie și n-avem vreme acuma. Uite, mai sunt destule după dumneata...

— Aşa-i, mănă-ţi inima, domnule părinte, numa că ele nu-s aşa păcătoase ca mine.

— De unde ştii?

— Ştiu, că le cunosc eu. Cine să le ştie mai bine ca mine?!

— Trimite-l pe tetea Octavian încoace! Să vie, că-l aştept.

— Bine, domnule părinte! Dac-o vrea...

Bătrâna sărută patrafirul şi ieşi cu năfrămuşa în mână, clătînând din cap, ca un om spăsit.

Intră altă femeie. Părintele Ardeleanu abia apucă să-şi îndrepte spinarea. Făcuse trei paşi spre geamul dinspre curte, dădu la o parte perdeaua de pânză groasă, pistruiată de muşte, îmbâcsită de praf. Semiobscuritatea din verandă se crăpă în două. Razele năvălite pe geam închipuiau o punte suspendată deasupra curţii parohiale, deasupra Zăpadiei, peste dealuri, departe. Aşa i se păru popii, aşezat din nou pe scaunul bătrân, de lemn tare, al spovedaniei.

Trebuia să înceapă tot cu cele zece porunci. Porni automat, cu prima, cu a doua, cu a treia... Femeia avea şi ea de spus ale ei. Multe, puţine, popa aproape nu-şi mai dădea seama. În capul lui rămăsese golul gândurilor care fugiseră pe puntea suspendată a razelor. Se balansau acolo, în văzduh, nestingherite. Din fiecare mişcare răsărea o amintire veche. Ce amintire? Nici nu erau amintiri. Erau întrebările la care trebuia să răspundă el în timpul spovedaniilor, pe când era elev. De atâtea ori răspunsese, că le ştia pe de rost. Dansau pe muchia frunţii. Se suprapuneau perfect, în unghiuri parcă dinainte calculate, gândurile noi peste cele vechi. El era acum şi confesorul, şi spoveditul.

— Ai avut respectul convenit faţă de superiorii tăi?

— Am avut, zicea atunci elevul sânguincios. Nici nu se putea altfel, completa acum părintele Ardeleanu.

— N-ai vorbit, şi astfel i-ai „nervozitat”?

— Nu! Atunci... Mi-era frică, adăuga acum. O dată am vorbit cu un coleg de bancă. Pe mine m-a auzit. Pe el nu. Eram la ora de muzică. M-a bătut cu penarul. Îl lăsa să cadă ca o ghilotină peste urechea stângă. O dată, de două ori... de douăzeci de ori. Am plâns numai după ce mi-a aruncat penarul, cu tot ce aveam în el, afară pe geam, în strada plină de lume. Era joi, zi de târg. Nu mi-a dat voie să cobor de la etaj. Numai atunci am plâns, când mi-am dat seama că n-o să mai văd niciodată penarul. Au făcut apoi colegii mei o chetă și mi-au cumpărat altul. L-am refuzat. Eram încă mândru. Apoi l-am primit, fiindcă știam că nu voi avea bani să-mi pot cumpăra altul. După aceea, ani de zile, stăteam și la muzică, și la celelalte ore ca o stană de piatră. Nu, bineînțeles, nu i-am mai „nervozitat”.

— N-ai mințit? Dacă da, de ce și de câte ori?

— Nu... De fapt mai mințeam. Chiar și la spovedanii. Mi-era teamă că, dacă mărturisesc totul, fie și nimicuri, reverendissimul o să mă vadă cu ochi răi. Erau și alți preoți confesori care ne ciocăneau cu cheile în cap. Cum lacătele erau mari și ușile pivnițelor bine ferecate, ne trezeam cu cucuie. De aceea, ne înghesuim cu toții la popa Tătaru. El nu înțelegea ce-i spuneam, era surd. Și-apoi veneau și canoanele. N-aveam prea mult timp de ele, trebuia să învăț, că la matematică eram greu de cap. Trebuia să-l slujesc și pe măria-sa. Da, cam mințeam...

— N-ai furat la extemporale și la teze?

— Nu... Trăgeam uneori cu ochii la vecinul de bancă. Dar e adevărat, nu furam, îl supravegheam, să nu greșească. Era elev slab, fura el de la mine. Când nu-l lăsam, mă bătea. Alteori îmi dădea pâine cu unt, în recreația mare. Era fiul singurului hotelier din oraș, unul cu burta revărsată și cu trei cefe. Pe băiat îl chema Septimiu.

— N-ai umblat pe stradă după ora stabilită de regulament?

— Ba da. O singură dată. Am găsit poarta din grădină descuiată, o uitase cineva de cu seară. Reverendissimul era plecat să predice în alt oraș, fiind perioada „exercițiilor spirituale”. Eram mai liber. Răsuflam câteva zile în voie. M-au chemat pe la ei niște colegi care stăteau în gazdă Sub Huruchi. Am mâncat din cuferele lor niște plăcinte cu urdă, dulci ca pe la noi, și-am ieșit împreună în stradă. Acolo, peste cine dăm? Peste părintele Alexandru. El umbla seara pe străzi, mai ales în cartierele unde erau găzduiți elevii externi. Pe cei de la internat avea cine să-i pândească, să-i pâască, să-i pedepsească. Părintele purta un baston cu măciulie de argint, să nu-i rupă câinii reverenda. Elevii îi știau de frică. El nu dădea niciodată, îi pune pe alții să te bată. Pe mine, după ce m-a recunoscut, m-a pârat reverendissimului la întoarcere. Acesta m-a pedepsit cu post, două zile. Treceau repede zilele de post, mă obișnuisem. Căutam să le ocolesc, să nu se îngroașe gluma, să nu mă dea afară. Unde aș fi putut merge? Tata, de-acasă, m-ar fi luat cu biciul, ar fi pus câinii pe urmele mele. Cum să-l fac de rușine, să fug de la școală?! Avea el destule guri flămânde și fără mine.

— Nu ți-a părut rău când alții au dat răspunsuri bune?

— Mi-a părut. Dar și mai rău când am dat eu răspunsuri proaste!

— Ai păstrat tăcerea în timpul silențiului?

— Da... După bătaia cu penarul m-am învățat minte. Tăceam, chiar dacă cei din spate mă înțepau cu ace. Dacă-i pâram cumva, săreau cu pumnii. Noroc cu Septimiu. În pauze, îmi lua apărarea. Nu de drag, cât din interes. Dădeam și eu, că eram mai tare. Neam de țereni, cum ne ziceau în batjocură. Ne feream să nu ne vadă monitorul. El ne trecea pe listă, fără să mai cerceteze cine e vinovatul. Și nota la purtare conta. Religia se uită mai întâi la purtare și pe urmă la ce s-ascunde dincolo de ea...

— Ai fost sincer, ți-ai recunoscut greșelile, ca vameșul, ori te-ai exaltat, ca fariseul?

Liviu nu mai știa acum ce răspundea pe atunci. Nu-i convenea să-și spună părerea. Se speriasse de el însuși, îngăimă, totuși:

— Când ca vameșul, când ca fariseul! Dar povestea e lungă, enervantă, sâcâitoare. Așa e viața: un amestec de vameși și de farisei. Da, ce te miri, Liviule? Își zicea singur, zgâlțâindu-se parcă de umăr, ca pe-un străin. Numai așa ai cunoscut-o până acum! La popi de rând, sau la fețe mai alese. Pe care-l credeai vameș, acela se dovedea fariseu. Da, da, frate Liviule, trecuse cam de mult vremea când vlădicii se băteau în Dieta Transilvaniei pentru dreptatea neamului lor. Povești vechi, cărți cu ferecătură mâncată de rugină. Cine mai semăna cu Inocențiu? Ce să mai zicem, Liviule, insista vocea necunoscutului, așezat lângă scaunul de spovedanie al popii, ce să mai zicem de mortificarea trupului cu posturi și ajunări, ca în pilda lui Petru Pavel Aron? Cine-o mai urma? Brăul acela de fier cu care umbla încins bătrânul, de-i intrau cuiele în carne vie, îl închiseseră urmașii într-o casă de fier, bine ascunsă de ochii lumii. Să nu-și aducă cineva aminte, să nu fie ispitit de comparații. Măriile-lor canonicii purtau brâie late, de mătase roșie, peste butoiașele burții. Ei înlocuiseră cercurile aurite din jurul frunților cu pălării mari de fetru. Își construiau vile la Sovata. Se alegeau senatori și deputați - mai mult la țărăniști decât la liberali. Las', că știm noi, Liviule! Vameși și farisei. Degeaba vrei să închizi ochii...

Gândurile acestea îl treziră pe părintele Ardeleanu.

Femeile intrau și ieșeau, pe rând. Tipicul întrebărilor era încălcat doar din când în când. Dar cine să-și dea seama?

Liviu scotea mereu batista și își ștergea broboanele de pe frunte.

Continua:

- Păcătuît-ai, oaia Domnului?
- Păcătuît, domnule părinte.

— Cu gândul, ori cu fapta?

— Cu gândul nu știu, numai cu fapta...

Apoi reînnoda pentru sine șirul vechilor întrebări:

— Nu te-ai arătat mai altcum în prezența superiorilor decât în absența lor?

— Nu, zicea atunci. Nu, nu, repeta și acum Liviu. Dar se întorcea grăbit. Poate, câteodată... După cum le plăcea și lor... Că altfel nu era bine. Nu răzbeam în viață... Nu...

Aici se opri, împiedicat de pragul înalt al vechilor umilințe. Inima îi bătea sincopat, cu crispare surdă.

— Ai avut ascultarea și respectul cuvenit față de directorul școlii, față de părinți, de profesorul de religie, de confesor, de dirigintele clasei, de ceilalți profesori?

— Față de toți... răspundea și atunci, și-acum. Dar adăuga de îndată, cu sinceră tristețe. De toți numai de părinți nu. Mai ales, de mama. Ea a murit pe când eram încă destul de mic. Nu-i mai țin minte decât mâinile. Din auz i-am pierdut vocea, din priviri mi s-au șters culoarea ochilor ei, fața, umbletul, statura. Mâinile însă nu i le pot uita niciodată. Cu ele ne mângâia, cu ele ne bătea și-apoi ne ștergea lacrimile. Cu mâinile ne încălța, ne spăla, ne da de mâncare, ne cosea petecele. Cu ele ne arăta lucrurile din casă, din curte, ulița satului, dealurile din jur, lumea mare. Parcă vorbea cu degetele. Eram toți cu ochii numai la mâinile ei noduroase, uscățive, mișcându-se veșnic ca două aripi ciudate. Asprimea lor mi s-a întipărit pe buze cu pecetea de foc. Fiindcă le-am sărutat o singură dată, și-atunci prea târziu. Erau reci, țepene, ca de sticlă. Cu o zi înainte de moarte, rămăsesem acasă numai cu mama. Ea se așeză în pat să zacă, abia atunci. Mai bine zis a căzut, nu s-a așezat. Eram eu și ceilalți doi mai mici. Cei mari, împreună cu tata, se aflau pe câmp, la sapă. Mama mi-a pus mâna pe creștet și mi-a spus: „Liviule, du-te, dragul mumii, la vecini, la nana lovă, și adă-mi o ulcică de apă rece. Auzi? Rece! Spune-i s-o scoată acum din fântână. Să fie rece, să mă stâmpăr.” Am plecat, și dus

am fost până seara. Bătrâna lovă nu era acasă. Am pornit s-o caut, și pe drum m-au luat copiii cu joaca. Am uitat, ca de moarte. Seara, tata n-a zis nimic. Nu m-a bătut. Se vede că mama nu i s-a plâns. Ea vorbea tot mai rar și mai stins. Cuvintele i se risipeau înainte de-a le rosti, de parcă ar fi fost de cenușă. Avea buzele arse. Dar nu mai cerea apă rece. Ne ținea doar mâna dreaptă pe creștetul capului, îndelung, o muta apoi greu de la unul la altul, pe rând, la toți cinci, ajutată de tata...

Da, față de toți, numai față de mama nu.

Adică nici față de părintele profesor de franceză n-am avut ascultare și... Într-a patra de liceu ne era diriginte, înainte de vacanța Crăciunului, ne-a pus să improvizăm o „împărțire a darurilor”. Băieții colindau. Eu trebuia să fiu Moș Crăciun. Să fiu darnic cu toți, dintr-un sac gol, o desagă veche, pe care o uitase tata la mine. Îmi jucam rolul pe ghicite, după poveștile din cărți. Altfel cum? Prin satele noastre, Moș Crăciun lipsea și din povești. Am scris, deci, cum mă tăia capul, pentru fiecare coleg câte-un bilețel. Împărțeam cu mână largă, cozonaci, haine noi și note bune. Le-am burdușit tuturor buzunarele cu sfaturi potrivite după metehne. Unele au nimerit în plin. Usturau. Mi-am sculat în cap jumătate clasa. La ieșire, mi-au dăruit și ei ghionți, piedici, bruftuieli. Dar colegii au uitat mai repede. Părintele profesor, nu. Lui îi scosesem de sub cearșaful alb un pachet pe care scria „Marele dicționar Larousse”, iar înăuntru pusesem o sticlă de monopol goală. N-a zis nimic atunci, dar vara mi-a dat numai 5 la examenul de admitere în clasa a V-a. La bacalaureat, la fel, îl usturase apropoul cu băutura. Sticla de monopol nici nu era potrivită. El bea numai vinuri vechi. Altfel, era om cumsecade, mereu bine dispus, spiritual. Nu se sfia să-l citeze la lecții chiar și pe Voltaire...

Cum te-ai purtat în biserică, în internat, în capelă, la gazdă, în clasă, în recreație, în sufragerie, pe stradă, în prăvălie, în tot locul?

— Peste tot la fel. Am stat unde mi se cuvenea...

— N-ai fost leneș la sculare, spunându-ți totdeauna: Numai puțin să mai stau în pat?

Întrebarea asta îl făcu pe Liviu să sară în picioare, aproape speriat. Oasele înțepenite pocniră ca rupte. Femeia îngenuncheată sub patrafir înmărmuri de spaimă.

— Iartă-mă, nană Salomie, dar am înțepenit, se scuză, ca să evite confuzia.

O dezlegă de păcate și-i spuse să intre următoarea, dar numai după două minute.

„Doamne, doar nu l-oi fi supărat cu ceva”, se gândi femeia.

Părintele se așeză greoi pe același scaun. Prin camera din mijloc, legată de verandă cu o ușă, trecea fata cea mică, Flavia. O cunoștea după pas. Probabil că avea ceva de trebăluit prin camera din față. Pasul ei greu, apăsător, semăna acum în închipuirea popii cu pasul reverendissimului Frățilă. La el fusese elevul Ardeleanu „credințar” din clasa I și până într-a VIII-a liceală.

Credințar...

Își amintea cum îl adusese la oraș tatăl său, țăran de pe valea Secașului, om sărac, rămas văduv cu cinci copii. Școlile încă nu începuseră. Era toamnă, prin septembrie. Căldură și praf, să-l tai cu cuțitul. Căruța veche huruia asurzitor pe pietrele străzii. Trecură de catedrală și se opriră în fața Teologiei, „fabrica de popi”, cum îi mai spunea lumea. Era o clădire veche, de aproape două sute de ani, cu ziduri groase, în tencuiala cărora se lăfăia igrasia. Intrară pe sub poarta de lemn masiv, scorjită de ploi, ce da sub bolțile prelungite în coridoare pustii și întunecate ca niște peșteri. Pe poartă atârna o tăbliță albă, emailată, pe care copilul citi, nu fără dificultate: „Vizitarea elevilor admisă numai duminică, între orele 2—3 după amiaza”. Un portar bătrân ca sfântul Petru, îmbrăcat în haine de postav negru, îi opri cu cheile în mână:

— Pe cine căutați?

— Pe măria-sa domnul părinte Frățilă.

— Canonicul doarme. Haidați la cinci ceasuri după prânz! Da cine sunteți?

— De la el din sat. I-am adus o rugare, pentru copilul ăsta.

— Ce rugare?

— D-apoi, că-i orfan, să-l ieie sluguliță pe-aici pe la măria-sa, ori pe la alt profesor.

— Ce sluguliță? Aici nu sunt slugulițe, măi rumâne, sunt numai credințeri.

— Cum o fi, numa să poată învăța și el liceauăle, că-i harnic și cuminte.

Au înțeles. Au așteptat. I-a primit.

Țăranul, cu comănacul de paie în mână, se adresă canonicului:

— Rog pe măria-sa să-l primească, dac-o putea, sluguliță ori credințoner, cum i-o fost zis domnu portar, numai să-și poată face liceauăle.

— Cum îl cheamă? Întrebă canonicul.

— Liviu, ca pe măria-sa.

— Bine, să rămâie. Du-te liniștit și spune la tot satul voie bună din partea mea!

Copilul, speriat și bucuros, rămase, așa desculț cum era, în fața ușii reverendissimului. Ar fi plâns după sat, după prietenii săi de joacă, pe care i se păru că-i părăsise tocmai la marginea pământului, nu la douăzeci și ceva de kilometri. Dar se temea de lacrimi, nu cumva să se preschimbe în pietre blestемate, să-i stea în drum, să-i încurce primii pași în viață. De aceea, își înghiți plânsul înainte de a-i ajunge sub pleoape. Tatăl îi aduse grăbit desagii din căruță, apoi perna și străjacul umplut cu paie, și-i spuse:

— Noa, copile, ți-o pus Ăl-de-Sus mâna-n cap! Dacă te porți bine, poți ajunge ca măria-sa, profesor și canonic! Auzi, mă? Poartă-te, c-apoi, la târgul de toamnă îți

cumpără tata o brișcă.

Așa începuse Liviu Ardeleanu slujba de credințar. Reverendissimul îl conduse în apartamentul larg, cu pereții căptușiți de dulapuri pentru cărțile sale groase, legate în piele neagră. În spațiile albe atârnavu tablouri mari, cu cadre aurite. Apoi, prin coridor, îl conduse în cămăruța credințarului, fostă cândva chilie călugărească. Era așezată între apartament și pivniță. Avea un singur geam, mic, zăbrelit, ce da în coridorul umbros prin care treceau teologii spre umblătoare.

Canonicul Frățilă, om la cincizeci de ani, purta cioc și mustăți tunse. Sub ochelarii cu ramă neagră îi jucau ochii inteligenți, când visători și blajini, când injectați de flăcări gata să aprindă lumea. Învățase la Roma nouă ani. Era doctor în teologie, în filosofie, și pe deasupra pictor.

— Măi consătene, îi zise copilului, știi ce ai de făcut? Uite, ștergi praful de pe cărți, dar să nu te-atingi de tablouri și de pânzele de-acolo din colț, auzitu-m-ai? Mături în casă, aduci apă, cobori în pivniță după lemne, câteodată și după... da, după vin. Aduci gazetele, duci scrisorile. Cânti numai la capelă și în pivniță când ți-e frică. Dar știu eu bine că tu nu ești fricos. Așa-i?

— Da, maria-ta. ...

— Și încă ceva, fiule: să știi să taci! Ce-ai văzut, n-ai văzut. Ce-ai auzit, n-ai auzit. Dacă ai ceva pe inimă, vii și-mi spui la spovedanie. În fiecare săptămână, vinerea. Cu alți credințari, de la alți părinți, să nu te prind că te-amesteci în vorbe. Fii înțelept ca Solomon și tăcut ca Sfinxul! auzitu-m-ai?

— Auzit.

— Bine... Acum te duci la bucătărie, aduci cina, îmbuci și tu ce ți se cuvine și-apoi te culci. Dacă ieși noaptea afară, să nu faci larmă, că părinții meditează. Înțelesu-m-ai?

— Înțeles.

Toate ar fi fost cum ar fi fost, numai clopoțelul de

deasupra patului să fi lipsit. Când îl văzu Liviu, seara, se bucură. I se păru o jucărie. Ce-i drept, nu prea înțelesese el de ce e legat acolo și unde duc sârmele, prin peretele gros de un metru. Dimineață, la ora cinci, se trezi însă speriat, buimăcit, de parcă s-ar fi sculat din morți. Nu știa ce să facă. Se îmbracă iute și așteaptă în picioare lângă ușă. Într-un târziu, apăru reverendissimul.

— Surdule, tu n-auzi??

— Aud, măria-ta.

— Atunci, de ce n-ai venit?

— N-am știut al cui e clopotul.

— Bine, de azi încolo să știi. Când sună a treia oară, să fii la mine. Și-acuma, hai la sfânta liturghie.

De-atâtea ori, în cei opt ani, îl bătu gândul pe Liviu să dea cumva jos clopoțelul, să-i facă de petrecanie. Dar se temea să nu-i pună reverendissimul altul mai mare. Renunțase la această idee, până când ajunsese popă în Zăpadia. Aici își convinsese poporenii, chiar din prima săptămână, să renunțe la clopotul cel mic din turnul bisericii.

— Sufletele nu sunt nici mari, nici mici – sunt bune sau rele, le-a zis Liviu țăranilor. Dacă mor copii nevinovați, să le cântăm cu clopotul cel mare.

Și l-au dat jos pe cel mic. În sfârșit, se răzbunase.

Minutele trecură. Intră la spovedanie o altă femeie, întrebările lui Liviu se rostogoleau pe matca lor, se suprapuneau celor vechi.

— Te-ai sculat la timp? Ți-ai făcut rugăciunile?

— Sculat. Făcut... Dacă aș avea acum atâtea sute câte rugăciuni am făcut, încă din prima zi de credințerie, mi-aș putea mărita fetele cu nepoții regelui Cressus. Dar nu le am...

...Vara mai mergea cum mergea cu rugăciunile credințerului. Era vacanță, reverendissimul pleca la băi, sărbătorile parcă se răreau. Iarna însă era mai greu. Sfinți

mulți și săraci. Vai de comănacul lor, dar și de-al bieților credințeri! Încă din clasa întâi, după povața și porunca reverendissimului, Liviu începu să se roage toată luna ianuarie, conform „intențiunii pedagogiei divine”. La 18 ianuarie - „pentru întoarcerea tuturor oilor rătăcite la staulul lor”; la 20: „pentru întoarcerea anglicanilor la mama lor cea bună”; la 22: „pentru întoarcerea protestanților din America la marea turmă”; la 23: „pentru convertirea păcătoșilor ruși de la sânul ei, către mireasa inimii”; la 24: „pentru convertirea poporului ales cu rugăciunea Iartă-le lor, că nu știu ce fac!”; la 25 ianuarie: „pentru convertirea păgânilor și încorporarea lor în trupul mistic”, și așa mai departe în fiecare zi. Atunci, Liviu îndrăznea să se gândească uneori că până ce va reuși să-i întoarcă pe toți rătăciții, unde trebuie, lui i se vor umfla genunchii ca broaștele țestoase, iar cu barba va mătura dușumeaua reverendissimului Frățilă.

„Bine c-ai mai uitat din rugăciunile alea pe drum, își zicea Liviu, ca altui om. Altfel, te râdeau poporenii... Dacă ai putea acum să-i întorci barem pe prăpădiții ăștia de pocăiți ai lui Nicodim. Dacă ai putea să mai oprești și anii, părinte!...”

— Îți pare rău? o întrebă pe femeia de sub patrafir.

— Îmi pare, domnule părinte.

O dezlegă și pe asta. Veni alta. Tânără. Trânti ușa după ea, de era aproape s-alunge gândurile de sub fruntea popii. Liviu nici nu apucă s-o vadă bine, că tânăra nevastă se și ascunse sub patrafir. Își spunea precipitată păcatele, cu totul altele decât ale soacră-si cea bătrână, nana Mărie. Era Anuță, nevasta lui Artimonuț, nora lui Octavian Borcea. Vorbea iute, și răsuflarea ei încălzea genunchii popii. El își urma șirul întrebărilor duble. Femeia își frământa mâinile, de parcă ar fi dat cu o perie aspră, muiată în leșie, peste podeaua ultimului an...

...Popa ajunsese și el într-o zonă delicată Nu-și mai putea răspunde la toate întrebările. Automatul lor însă

funcționa perfect:

— Ai pronunțat vorbe necurate?

— ?

— Din cauza curiozității nu cumva ai avut ispite necurate?

— ?

— Împotrivitu-te-ai de la început gândurilor nepermise ori te-ai târguit cu ele, și astfel ai consimțit?

— ?

— Ai avut respectul cuvenit față de sufletul și trupul tău?

— Nu știu, reverendissime... se căzni să răspundă acum ca și atunci. Adică, am avut și n-am avut...

Atunci mințea, ca să nu se dea de gol. Dar era băiat mare, adolescent. Învăța geografia continentelor, istoria popoarelor antice, știa pe de rost fragmente întregi din Metamorfozele lui Ovidiu. Și noaptea în somn putea începe scandat, cu toate accentele în lege: In nova fert animus mutatas dicere formas... Dă, era epoca tuturor metamorfozelor, azvârlind planete cu duiumul pe ceruri necunoscute. Sângele îi umfla vinele, bătea în timpane. Presimțea anotimpuri cu flori și cu gheață. Visa și călătorea în vis, acolo, între pereții groși, în curtea împrejmuită cu gard înalt, terminat cu sârmă ghimpată, ca la închisoare. Cum să nu aibă respectul cuvenit față de suflet? Numai că el era călcat în picioare, ca ștergătoarea de la ușile canonicilor. Când își dădu seama ce se întâmplă era târziu, se obișnuise. Cât despre trup, să nu mai vorbim! El era dușmanul lui cel mai mare. Pentru că era sănătos. Pentru că nu-i plăcea clopoțelul, privirile de bufniță ale geamului scund și zăbreliț, respirația înfrigurată a celor patru pereți cenușii, igrasiosi. Pentru că... își aducea aminte și roșea... Făceau și alți băieți și-l învățaseră și pe el... Ei locuiau la internat și erau mulți. Se ascundeau unii de alții. Să nu se vadă, să nu se pârască doctorului, pedagogului, prefectului de studii, părintelui

spiritual sau chiar părintelui rector. Numai la școală, în câte-o pauză, la vreo încăierare, îl auzeai pe vreunul cum izbucnește:

— Mă manufacturierule!

— Ba tu ești!

— Ba tu!

Liviu, în privința asta, o ducea bine. Era singur. Reverendissimul îi dase poruncă să doarmă cu mâinile deasupra păturii. Mai întâi îl întrebase:

— Mă, tu nu suferi cumva de vițiul solitar?

Răspunse că nici nu știe ce-ar putea fi acela. Îi explică.

— Nu înțeleg, părinte!

— Mă, nu face pe prostul!

— Nu reverendissime. Doamne păzește!

— Bine, numai să nu te prind!

L-a inspectat de câteva ori, dar nu l-a prins. Apoi, l-a lăsat în pace. La mărturisire, Liviu tăgăduia. Canonichul vedea că băiatul avea cearcăne negre în jurul ochilor, că e palid, dar Liviu îi spunea că din cauza oboselii, a învățaturii. Fiindcă – adevărul e adevăr – învățau carte, nu glumă.

După o jumătate de an, Liviu se lăsă de „vițiul solitar”. Îi era scârbă. Avea de atâtea ori senzația că îl arată și pe el băieții cu degetul. Înainte, bătea mătânii, învăța rugăciuni, număra boabele rozarului până noaptea târziu. Degeaba! Se înfuria uneori, și în loc de rugi, țipa pe înfundate, sub pătura mițoasă, o strigătură de la el din sat:

Doamne, Doamne, mult zic, Doamne
Dumnezeu gândești că doarme
Cu capul pe mânăstire
Și de mine n-are știre!

Apoi s-a eliberat și fără ajutor strein. Bea în fiecare seară o cană de apă rece ca gheața, trăgea aer adânc în piept, făcea gimnastică și râsufla ușurat. Prințesele nu

mai aveau ce să caute în chilia lui. Doar un coleg de-al său ajunsese într-a șaptea liceală, ditamai septiman, și tot continua. Se mărturisea degeaba. Căzuse în disperare. El stătea la părinți, erau oameni săraci, promiscuitate, copii mulți. Avea surori mari. Pe la ele veneau fete. Imaginația îi era ațâțată încontinuu. În anul acela, profesorul de religie, care bănuia ce se întâmplă, îi omora pe elevii săi cu predicile, cu spovedaniile obligatorii. Părintele cutreiera cărțile, răscolea istoria, ca să le-aducă pilde înfricoșătoare. Da buzna cu ele, gâfâind, îndată ce le descoperea. Într-o bună zi cită cuvintele unei eroine din cartea *Thaïs* de Anatole France, subliniind că autorul fusese cam eretic: „N-am găsit fericirea și sunt obosită de oboseală infinită”. Elevii dădeau din umeri, mult mai obosiți decât ea. Și preotul încheia cu originala expresie a lordului Palmerston: „Viața ar fi mai suportabilă dacă n-ar fi plăcerile”. „Pentru lorzi, nu pentru mine” – se gândea Liviu. Dar popa nu-i lăsa să-și continue gândurile, că încheia exclamând patetic, ca proorocii în pustiu:

— Tinere, cu creșterea corpului tău, răul se dezvoltă în tine. Nu-ți lăsa inima infectată de fermentațiuni putrede!

Era un popă celib, ca și reverendissimul Frățilă, om încă tânăr, înalt, cu un fizic admirabil, croit pentru corpul ofițeresc, nu pentru apostolat în clasele acelea înghesuite. Se purta totdeauna ras, îngrijit, cu reverenda impregnată de parfumul viorelelor. N-avea credinței. Poate ar mai fi aflat elevii câte ceva despre tainele vieții lui. Așa, trăiau din bănuieli. Într-o zi, le spuse următoarea pildă:

— Tinere, îmbălăcit în plăceri, ia aminte, pleacă-ți urechea ta și auzi-mă! Marele pictor italian Leonardo da Vinci s-a chinuit mulți ani ca să poată picta în veci nemuritoarea pânză și capodoperă *Cina cea de taină*. Căutat-a el vreme multă și fără folos o pildă, un model după care să picteze fața lui Isus. Într-o bună zi, găsit-a marele și nemuritorul pictor într-o biserică din Roma un

cântăreț de strănă, cu înfățișarea cerută, care îi plăcu. Îl rugă deci pe acest june, Petru Bandinelli, căci așa îl chema, să-i servească drept model. Astfel, imortalul Leonardo pictă pe pânză fața nazarineanului în chip de tânăr cântăreț. Apoi își văzu mai departe de lucrul său. Pictase el cu credință și măiestrie aleasă pe aproape toți apostolii, dar pentru netrebnicul Iuda nu putea găsi model. Din nou începu a parcurge străzile orașului, uitându-se în toate părțile la fețele oamenilor pe care-i întâlnea în calea lui. În sfârșit, ca din întâmplare, găsi ceea ce căuta. Un cerșetor cu fața impasibilă și respingătoare stătea într-un colț. Îl chemă de model și el veni. Când se găsi în atelierul său și începu să-l studieze mai de aproape, lui Leonardo îi căzu penelul din mână. Era Petru Bandinelli, chiar Petru, a cărui nobilă și plăcută față era deja reprodusă pe pânză. Din plăcere în plăcere, din decădere în decădere, devenise desfrânat. În doi ani de zile fața lui Isus devenise fața lui Iuda!

Speriați, vinovații se răscoleau în insomnii toată noaptea.

— Decât să ajung cerșetor și Iudă, mai bine mă spânzur!

Dar până la urmă, apa rece a vieții l-a vindecat și pe el. Nu s-a spânzurat.

Celelalte întrebări automate, de care Liviu Ardeleanu ar fi vrut să scape, rămaseră fără răspunsuri, sau cu jumătăți de răspunsuri.

— Ți-ai dat seama că trupul este unealta Creatorului pentru crearea de noi suflete omenești, prin colaborarea liberă a omului la sfânta căsătorie și că, prin urmare, trupul nu e o mașină de fabricat plăceri?

— ?...

— Nu te-ai complăcut în priviri voite, fie asupra unor animale sau lucruri, fie asupra închipuirilor prin picturi, desene sau statui?

—... Prin picturi, da. O singură dată, și atunci am sfeclit-

o!

— Ai înlăturat prilejurile care duc la necurăție, ca: beția, lenea, cărțile, lecturile rele, filmele, tovărășiile cu cei necurați, sărutul?

— ... Aproape toate, afară de sărut.

— Ți-ai dat seama că preacurvia are efecte dezastruoase, că prin ea spiritul se animalizează, harul căpătat din botez se pierde, inteligența, în loc să se îngroașe, se subțiază, dispăre credința, se stinge idealul, se face roabă voința, se îngloadă inima, omul se apleacă spre crime, și neamul se prăpădește?

— ?

— Ai folosit mijloacele naturale de a nu dezerta din oastea îngerilor omenești? Adică: gândul că viața ca cristalul e posibilă, disciplinarea simțurilor și ocolirea ocaziunilor excitante (cerințele lingușitoare ale ochilor, imaginației, simțurilor, chefuri etc.), disciplinarea afecțiunilor (înlăturarea simpatiilor față de persoanele, animalele și lucrurile care ne dispun la senzualitate), teama de urmările grozave ale ticăloșiei?

— ?

— Ți-ai mortificat ochii, urechile, limba, mirosul, pipăitul, gustul, cele cinci simțuri, memoria, fantezia, pornirile, încăpățănarea, voința?

— Le-am! exclamă părintele, pierzându-și răbdarea. Tată ceresc, dar când puteai să le faci pe toate? Când să cutreieri acest labirint? Unde? Între cei patru pereți ai chiliei de credințer, în curtea pătrată a școlii, înconjurată de ziduri groase, în orașelul plin de ochi iscoditori, de limbi clevetitoare? Și totuși, câteodată... Oameni suntem!

...

Gândurile îi fură întrerupte de pașii preotesei prin camera vecină. O văzu cum se uită prin sticla geamului de la ușă. Crezu că are să-i spună ceva important. Se grăbi, dădu dezlegarea și norei lui Octavian. Aceasta se ridică vioaie, se șterse pe genunchi și-i spuse:

— Domnule părinte, am vorbit și eu cu tata-socru, da nu vrea să vie la spovedit. Zice că nu i-i bine, că vine el altă-dată... Cred că numai din cauza colectivei, că vor să-l facă ciurdar, să-și bată joc de el și de familia noastră. Da, asta vrea Cireș, Neutru, ăsta care-o ajuns președinte. I-i ciudă că nu-i luăm fata în familia noastră...

Repeta și apăsa mereu pe „familia noastră”, de parcă ar fi trimis-o bărbatu-său, Artimonuț, și Octavian să vorbească în numele lor.

Anuță ar fi vrut să mai spună ea multe, dar Liviu se ridică în grabă. Era obosit, indispus, țeapăn ca scaunul de sub el.

Preoteasa n-avea să-i comunice nimic deosebit. Voia doar să-l îndemne să se grăbească, să nu mai stea atâta cu fiecare hoască bătrână.

— Mai dă-le-n supărare, că nu-s chiar doamne! Și-apoi, spovedaniile nici nu se plătesc, ca nunțile, ca botezurile, ca înmormântările, părinte!

Popa tăcea. Pe peretele din fața lui atârna o fotografie mărită: el proaspăt hirotonisit, în reverendă nouă-nouță, ea în rochie albă, cu voal. Făcuseră poza aici, în Zăpadia, cu un fotograf special, venit din oraș anume pentru cununia lor. Din pricina acestei fotografii avuseseră prima ciocnire. Nu între ei, ci cu familia fetei, cu Mula bătrânul, tatăl lui Nuți și al lui Nicodim, pocăitul de azi. Fotograful cerea prea mulți bani, și bogătanul nu voia să-și desfacă băierile pungii. Fata plânsese de rușine. Pe-atunci mai știa încă plânge.

Liviu Ardeleanu o cunoscuse din ultimul an de teologie. Urmase seminarul teologic, fiindcă tatăl său n-avea bani să-l țină în facultate, într-un oraș mare. Aici, în urbea școlilor, îl cunoșteau toți superiorii, îl apreciau. Chiar dacă nu voia, îl împingeau din spate. Canonical Frățilă, mulțumit până la urmă de comportarea vechiului său credințar, îl recomandă cu căldură părintelui rector.

Slujbele, tipicurile, toate rânduielile bisericești le cunoștea bine, cum cunoaște tatăl său tainele pământului. Dar pentru tânărul candidat, mult mai important decât toate era faptul că înțelesese legile ce se ascundeau dincolo de vorbele teologilor. Le învățase atent, uneori călcându-și pe inimă. Le acceptă tacit, se obișnuise cu ele. Crizele adolescenței nu-i lăsară răni prea adânci. Rar dacă le mai simțea zvâcnirea. Murea, amurgea ceva în el, pe nesimțite. Toate renunțările și spaimele se cuibăriseră treptat undeva, nici el nu mai știa unde, prin colțurile împăienjenite ale ființei sale.

În anul ultim, înainte de hirotonisire, era absolut necesar să se gândească la căsătorie. Dacă nu intenționa cumva să devină preot celib, necăsătorit pentru toată viața. Îl tenta uneori acest gând, încă de elev. Știa că e legat de drumul până la Roma, de anii de studiu de-acolo, șapte sau nouă la număr, de rangurile bisericești ce l-ar fi așteptat la întoarcere. Toate tentațiile, toate planurile se năruiseră însă, ca o alcătuire fragilă, în vara dintre anul I și II. Atunci se îndrăgosti de Dorina, fiica celui mai bogat măcelar din oraș, unul Bârză. Se plimbară de câteva ori prin Berc, o pădurice de la marginea Târnavei, strânsesă flori, se sărutară, fata îl lăsase chiar să se culce cu capul pe genunchii ei, legănându-l copilărește. Era prima lui dragoste adevărată, răscolitoare. O visa pe Dorina, avea nopți albe când sta cu fruntea rezemată parcă de umărul ei rotund, de pieptul abia înmugurit. Ținea un caiet de însemnări intime. Îi scria misive lungi, neliniștite. Intr-una din ele făcea propuneri, schița cutezătoare planuri de căsătorie. Scrisoarea căzu însă în mână măcelarului, care-și chestionă urgent fata:

— Cine-i domnul?

— Un teolog, tată.

— Bine, scoateți-l din cap, Dorino, că altfel îl belesc!

Dulcea mea, să ți-l scoți din cap. Înțelesu-m-ai?

Fata își plecă ochii în pământ. Intr-un târziu, îndrăzni:

— Dar mi-i drag, tată!

— Nu mă interesează. Ți-i drag, nu ți-i drag, scoateți-l până nu-i târziu! Încă nu știi tu, dulcea mea, ce ascund popii sub sfânta haină...

Rușinată, Dorina fugi în camera alăturată, plângând în convulsii și hohote. Mamă-sa tăcea tot timpul, ca omul pățit. Nici ea nu se bucura de teolog. Pe deasupra, știa frica bărbatului. Măcelarul continuă cu vocea ridicată:

— Să nu-ți aud gura, tâmpito! Ori vrei s-ajungi la țeară, cu casa plină de copii, ca o cloșcă, să râdă poporenii de tine? C-un maior te mărit, dulcea tatii, că doar o singură fată am. Și-acum, să nu-ți mai aud gura! Știi bine că am mâna grea. Hai, ia penița și scrie-i domnului teolog următoarele: „Adio!”

Cuvintele măcelarului loviseră cu precizie. Fata era pierdută pentru Liviu Ardeleanu. Dar de însurat, tot trebuia să se însoare. Funcționa în oraș o școală de menaj. Acolo își trimiteau țăranii avuți de pe Târnave, de pe Mureș, de pe Secaș și din părțile mărginenimii fetele. Pe cele mai frumoase. După doi ani, știau că se mărită cu un popă, cu un învățător, sau cu un notar. „De ce să învețe fata atâția ani? Își ziceau părinții. Ca să ajungă, acolo, o zdreanță de dăscăliță, să moară de foame? Frumoasă îi, găzdoaie îi, de ce să n-o ieie un popă? I-o face mâncare bună, că-i școlită pentru asta, i-o face copii frumoși și s-o mai ocupa și de eclejie. Părintele poate să-și vadă liniștit de cele sfinte!” încheiau, în gândul lor, gospodarii.

Teologii din orașelul celebrelor școli transilvănene erau duși, săptămânal, în rând câte doi, la plimbare lungă prin fața școlii de menaj, încă de pe la începutul anului IV. Ceilalți nu treceau pe-acolo, ca să nu fie întărâțați prea devreme. Orașenii, dar mai ales elevii numeroși ai claselor mari, se uitau după coloana teologilor cu subînțele, cu ironie, uneori cu invidie. Fetele se aflau totdeauna „ca din întâmplare” prin curtea largă,

zbenguindu-se, cu fustele în vânt. Se organizau și vizite de cunoaștere, se slujeau și liturghii în capela școlii, la care ajutau, prin rotație, teologii din ultimul an. La cădelnițări, la evanghelie, la ieșirea cu darurile, băieții mai trăgeau cu ochiul la cuvioasele domnișoare. Cât despre ele, ce să mai vorbim?! Puteau contempla în voie fața, statura, mersul teologilor, puteau face alegerea din ochi, puteau șușoti nestingherite.

Așa o cunoscuse Liviu Ardeleanu pe domnișoara Nuți, căreia încă i se mai spunea pe-atunci acasă, în Zăpadia, Ileana. Se plimbară de câteva ori prin același Berc înțesat pe toate cărările de iscoadele superiorilor religioși: să nu se transforme cumva în eden ispititor, să nu scuture cineva pomul cunoașterii. Mai rămâneau totuși unele intervaluri de timp necercetate, unghere discrete pentru încercări timide, cel mult pentru sărutări. Ca să uite vechea durere, teologul Liviu se aruncă pățimaș, orbește, în brațele viitoareii logodnice. Nuți era mai pricepută decât Dorina, mai încinsă, ardea ca o zi de iulie. Fiind amândoi ocupați cu înăbușirea acestui foc, le rămânea timp puțin pentru conversații. De altfel, Nuți se arăta foarte anevoioasă în această privință. Vorbele inteligente se fereau parcă anume de buzele ei pline, frumoase, indolente. Vremea zbură iute, ca speriată. Se apropia nunta. Mula, bătrânul, ținu să-l asigure pe viitorul ginere că o să-i dea fetei, ca zestre, 10 iugăre de pământ bun, pe vatra Târnaviei. Dar îndată după căsătorie, după hirotonisirea și numirea lui Liviu Ardeleanu ca preot, chiar în satul fetei, parohia fiind vacantă, Mula se grăbi să-și ia înapoi promisiunea. El crezuse că ginerele va ajunge preot în alt sat și va scăpa ieftin. Cum însă eclezia era de 30 de iugăre, Liviu renunță la dota nevestei. Îi ceru socrului doar un împrumut, să-și cumpere mobilă, să aibă unde sta. Nuți voia însă pământul. Se certară, ajunseră curând în judecăți. Preoteasa își blestema părinții, nici nu voia să mai audă de ei. Cu atât mai mult cu cât nici

oamenii din sat nu-i vedeau cu ochi buni. Erau zgârciți, singuratici, pizmași. Întărâtați, bătrânii nu mai lăsară nici pe Ană, nici pe Nicodim, frații mai mici ai preotesei, să-i pună piciorul în casă. Ana era de șaisprezece ani, Nicodim de doisprezece. Încă mergea la școală. Când nu lucrau la câmp, îi ținea Mula zăvorâți în curte, cu porunci speciale. Îi ferea de sat și de oameni.

Liviu nu se amestecă în treburile lor. Trebuia să-și alcătuiască săptămână de săptămână predicile, să și le scrie, fiindcă nu era un bun orator. Zăpădenii îl ascultau atenți, îl comparau mereu cu popa cel bătrân. Nu putea deci să se lase mai prejos. Mai ales în primul an avu mult de lucru: să citească, să compileze, să transcrie, să pună cap la cap. Partea mai grea era aplicarea pildelor la viața parohiei. Aici îi trebuiau exemple, fapte, nume, întâmplări. Noroc cu Nuți; ea le cunoștea pe toate, cât trei lelițe din trei capete de sat. La început, noul paroh făcu greșeala să asculte prea mult de nevastă, să dea și numele oilor rătăcite. Oamenii, neobișnuiți, își înfoiară penele ca niște curcani fluierați. Popa se văzu nevoit să renunțe de îndată. Lucra mai mult cu apropouri, cu parabole. După primul an repeta paragraf cu paragraf toate predicile, rânduite și clasificate frumos, pe duminici, pe sărbători, pe probleme. Îi era mai ușor. Cunoștea satul. Sita fiind nouă, viața se cernea normal. Lui Liviu încă îi mai făcea plăcere să găsească prin cărți noi citate, noi pilde, pe care le adăuga celor vechi, modificându-și pe alocuri predicile, cel puțin de ochii lumii. După câțiva ani, zăpădenii le știau pe de rost. Și chiar se bucurau că popa e om înțelegător, nu le mai schimbă. Unii ziceau: „Astăzi știu ce cazanie urmează. Plec și eu mai devreme acasă, să scot vacile pe miriști.”

Cu nevastă-sa se obișnuise părintele. Lăsa după ea. Gospodăria mergea bine, pământul se lucra, hambarele se umpleau, vitele, porcii, rațele, găștele se îngrășau, parcă din senin. De danii se ocupa tot Nuți. Oamenii

aduceau, n-aduceau, Liviu nu prea băga în seamă.

Își cumpăraseră aparat de radio. Mulți țărani, mai ales vecinii, printre care și Octavian Borcea, veneau s-asculte știrile. Vocea crainicului de la Radio România anunța tot felul de vești încurcate. Lumea se agita, se apropiau anii concentrărilor, ai războiului. Popa le explica și despre Frontul Renașterii, și despre Carol al II-lea, „marele străjer”, și despre Germania lui Hitler. Ba, într-o zi veni vestea că pe primul ministru l-au împușcat legionarii. Țăranii nu înțelegeau prea bine totul, dar presimțeau ei că nu-i a bună. Le mirosea a încăierare. Îngrijorarea le furnica sângele. Veneau seară de seară, după lucru, frânți, pe jumătate adormiți. Nuți îi ruga doar să nu fumeze și să nu scuipe pe jos. Octavian Borcea se supăra.

— Că, doamnă preoteasă, astea le știm noi!

— Bine, numai să nu stupiți...

După plecarea lor, Nuți deschidea larg ușa și geamurile, pufnind:

— Sunt oameni cumsecade, sunt poporenii noștri, Liviule dar put! Ca hoitul lui Lazăr, pe care-l învie Domnul în predicile tale, așa put, săracii!

— Exagerezi, dragă Nuți! Încearca să-i apere pe țărani copilul sărac din amintirile popii.

Apoi se culcau liniștiți în cele două paturi alăturate, largi ca valea Tătăișei. Deasupra căpătâiului înalt, preoteasa așezase o cusătură de-a ei, închipuind un înger păzitor care stătea la bucătărie printre oale și străchini și îi dădea sfaturi despre armonia familiei: „Bărbatul care nu stă acasă se poate trezi cu un musafir la masă”.

Era femeie frumoasă Nuți, cu fața albă, punctată doar de câțiva pistrui bătând în argintiu. Poate se cam prea împlinise după căsătorie, dar brațele îi erau încă pietroase, bustul proeminent. Copii n-aveau. Nuți îi spunea uneori, seara, scufundată în pernele moi:

— Batăr un an sau doi, nu-i așa, Liviule, să ne iubim curat, ca îngerii. Să ne jucăm după pofta inimii! Avem

deocamdată și obligații față de gospodărie, că nu-i ușor de dus. Trebuie să fii cu ochii pe toți, să nu fure. Astea le-am învățat de la cânele de tata, Doamne iartă-mă! Copii o să facem, Liviule, de la anul viitor încolo... Să ne mai întremăm, că suntem gospodari proaspeți, avem vreme destulă. Nu-i așa?...

Popa se obișnuise cu vorbele ei, nu se ostenea să-i răspundă. După copilăria și tinerețea lui, chinuite zilnic între atâtea renunțări, interdicții, amenințări și umilințe, acum se simțea la larg. Găsi o justificare a acestei stări, care pusese stăpânire pe el, chiar în versetele Bibliei: „Atunci am zis inimii mele: „Vino să te încerc cu veselia și să te pun la trai bun!” Ba, într-o zi o făcu să se simtă fericită. Îi scrisese o poezie, dedicată primei aniversări a căsătoriei. O intitulase: La anul cununiei mele, dar preoteasa i-a poruncit să schimbe: La anul cununiei noastre.

Când asculta versurile, ochii preotesei scânteiau dilatați, iradiau în gri-feruginos, ca ai pisicilor. Își aplecă genunchii, așezându-și capul în poala bărbatului. Acesta tresări neplăcut, aproape dureros. Își aminti scena asemănătoare din Berc, cu Dorina, când își rezema capul de genunchii ei. Liviu își reveni însă nesperat de ușor în clipa când Nuți îi spuse:

— Nu te teme, că nu te gâdil. Cetește, că mă faci să simțesc fericirea.

Popa continuă:
Norii grei au dispărut,
Tot ce vine e plăcut,
Căci în cursul traiului
Tu-mi ești poarta raiului.

Arcul puternic al trupului ei se destinse. Își încleșta brațele de gâtul popii.

— Stai, preoteaso, că nu-i gata!

— Bine, dar dacă am ajuns la poarta raiului, nu-i

socotea că adaugă rețete noi la vechea ei carte de bucate. Dar nu era așa. Nuți nota, după alfabet, tot ce da popii și bisericii fiecare enoriaș. Mai bine zis ce nu da. Pe darnici îi cunoștea, nu-i mai nota. Era atentă cu ceilalți, cu zgârciții, cu scârțarii, cu cei necăjiți sau indiferenți... „Ion Cireș... niciuna prescură... de... Dodu... una miertă fasole... niciuna prescură... O. Borcea... una prescură, una feldără cucuruz... Mula... niciuna prescură, niciuna feldără...” Acesta era tatăl său. Nu se împăcaseră nici după moartea tragică a surorii sale mai mici, Ana. De această moarte, preotesei nu-i plăcea să-și aducă aminte. „Nu sunt vinovată, Doamne, dar poate că sunt”, își zicea câteodată. Nicodim începuse să vină pe la ei, cu maicăsa. Îi plăcea să se joace cu fetițele.

— Uitați-vă la mine, tu, că eu vi-s împăratul!

Le obliga să se uite lung și fix în ochii lui. Acestea nu reușeau să stea nemișcate, și-atunci Nicodim le prindea capul în palmele mari, se holba arătându-le, câinește, colții și mârâind. Victoria tăcea îngrozită, dar Flavia, mai îndrăzneată, îl zgâria pe față, strigându-i:

— Pricoliciule, pricoliciule!

Pe atunci începuse Nicodim să împrumute cărți de la popa. Îi puneă tot felul de întrebări curioase. Citea mai ales Biblia și ținea minte pagini întregi.

— Vezi, mamă, păcat că nu l-ați dat și pe el la liceu. V-ați zgârcit și cu el, nu numa cu mine. Are cap bun, mamă! zicea preoteasa.

— Ba nebun, sluga mamii, răspundea bătrâna. Țsta nu-i întreg, numa de Apocalipsă grăiește. Și-apoi, cine să ne lucre atâta pământ? Tu nu vezi că ăștia săraci îs duși acuma toți pe frunt, de ne rămâne pământul pustiu?! Nici pe-al vostru, că-i pământ sfânt, nu vi-l lucră cum trebuiește. Așa-i?

Nuți tăcea aprobativ, încuviințând doar din cap. Ședea pe pat și tricota. Cunoștea o mulțime de modele învățate la școala de menaj. Veneau femeile și fetele din sat să le

învețe și pe ele. Împleteau, săracele, ciorapi groși de lână, sfetăre, mănuși să le trimită pe front. Dar cine nu sta bine cu catăstiful n-avea ce căuta.

— Nu pot. N-am vreme, răspundea preoteasa înțepat.

„Bine, tu graso, tu Muloaie zgârcită! se revolta în gând femeia amărâtă. Usca-ți-s-ar mâinile și v-ar mânca și pe voi păduchii de pe toate frunturile.”

...Se îngrășase mult Nuți. Copiii, vârsta, traiul bun. Tremura podeaua sub pasul ei. Nu mai putea controla, ca altădată, slugile și lucrătorii cu ziua. Nu mai reușea să adune cu mâna ei ouăle din cuibare, mai ales pe cele din podul grajdului. Punea fetițele să-l pândească pe Ion, servitorul, când coboară cu căciula plină. Să nu le ascundă cumva prin buzunare, să nu le ducă la maică-sa, tâlharul. Îl căuta peste tot, cu dibăcie. Băiatul era gâdilicios, râdea când îl pipăia și sărea ca apucat:

— Lasă-mă, doamnă preoteasă, că le fac păpăraie pe jos!

Popa se ocupa mai mult de creșterea fetelor. De toate celelalte se săturase, părea plictisit, indiferent.

— Tu nu mă mai iubești, Liviule!

— Auzi colo, dar ce-ți trece prin cap?

— Lasă, că văd eu, nu-s proastă. Acuma m-am îngrășat și nu-ți mai place...

— Taci, să nu te-audă fetițele spunând bazaconii! Dar ceva tot e-adevărat, draga mea, adăuga mângâietor popa, în timp ce răsucea butonul aparatului de radio. E adevărat, dragostea mea se împarte acum în trei...

— Dar nu de dragostea asta am zis. Te faci că nu mă înțelegi.

— Bine. Ne mai gândim, doamna mea.

Înviorată, se apropia de scaunul popii, să asculte buletinul de știri. În casa caldă, vocea crainicului, se rostogolea ca un bulgăre de gheață: fronturi, morți, răniți, prizonieri...

— Bată-se cât poftesc, numa pe-aici să nu vină!

comenta doamna Nuți.

Popa tăcea, ca dus pe altă lume, împietrit.

— Lasă-i, părinte, și mai ocupă-te de poporenii tăi. Sunt hoți și curvari, Liviule, zgârciți și cu gura plină de sudălmii și de măscări. Blestemă-i batăr acum, de Anul Nou, fă-le vreo amenințare! Că să știi de la mine: botezul prin case nu-l mai pupă ei, nici sfințirea apei, dacă pun pe masă tot ca anul trecut. Cu două ouă și cu un fuior de cânepă își bat joc de tine și de sfânta maică biserică!...

— Lasă-mă, Nuți dragă, oamenii mor, și ție numai de averi îți arde! răbufnea Liviu într-un târziu.

— Îmi arde dară. Dacă ar fi după tine, ne-ar mânca păduchii. Că tu de economat nu te ocupi, mă lași numa singură, să mă sfădesc cu toți proștii! Până și cu țârcovnicu a trebuit să mă sfădesc.

— Da cu el ce ai?

— Am, că-l nedreptățește pe cantor, îi fură din partea lui de părăstas și de prescuri.

— Are și el casă grea, nepoți mulți...

— Da tu nu vezi că bea și din sângele Domnului, din vinul pentru împărtășanie?

— Bea pentru că i-e frig, îi îngheață oasele acolo-n turnul bisericii.

— Îi hoț, îți spun eu, Liviule. A cosit azi-vară iarba din țințirim și nu ne-a dat nici nouă, nici cantorului, batăr o furcă de fân.

Era pornită rău pe țârcovnic. Dar nici el nu se lăsa. Nevasta lui, femeie bună de gură, umplea nunțile de strigături și chiuituri. Unele erau spuse pe ferite, cu subînțelese, altele în gura mare, la adresa popii, dar mai ales a preotesei:

La domnul părintele
I-o ursit ursitele
Să ne mănse piteile.
Și la doamna preoteasă
Să mănse cu sita deasă,

Să nu mai încapă-n casă.

Preoteasa o blestema, îi trimitea vorbă să se-astâmpere, că altfel rămân fără slujbă. Degeaba. Femeia dase drumul dracilor din gură și nimeni nu-i mai putea aduna de prin sat.

...Războiul se terminase.

Frontul le ocolise satul. Oamenii, refugiați spre Sibiu, se întorseseră repede acasă. Din toată învălmășeala, preoteasa nu pierdu prea mult. Un vițel și câteva găini. „Doamne, că numa după moțata aia îmi pare rău, că era tare ouătoare!” se plângea servitoarei.

Se întoarseră acasă soldații, cei care mai rămăseseră. Unii sănătoși, câțiva invalizi, șchiopi, ciungi. Printre ei – și Ion Cireș, om mai în vârstă. El fusese „voluntar”, la șaisprezece ani, în primul război mondial, ostaș în armata austro-ungară. Așa că din pricina vârstei și a faptului că i se spunea „Neutru”, în cel de-al doilea l-au ținut concentrat, mutat dintr-un loc în altul prin țară, în spatele frontului. Nu-l mai trimiseră în linia de bătaie. El văzuse și trăise multe. Întorcea vorbele cu sprinteneală, de nu-l întreceau mulți în sat.

— Gata, fraților, le spuse el zăpădenilor, chiar în prima duminică, după liturghie, în fața bisericii. Gata cu ce-o fost, c-o fost destul. Haideți după amiază la școală, să vedem pe cine punem primar. Să vedem cine ne măsoară pământul lui Teleki, că-l luăm, fraților, așa să știți!

Oamenii se foiră, dădeau din cap afirmativ, se vedea cât de colo că-i interesează spusele lui Cireș. Pe pământul grofului aveau dușmănie și năduf încă din moși-strămoși. L-ar fi sorbit cu lingura.

— După amiază, oameni buni, la școală – încheie Cireș.

Preoteasa, căreia îi plăcea să se amestece în treburile bărbaților, oprită și ea în fața lui Cireș, îl apostrofă:

— Ți-ar putea fi rușine, Neutrule, să te-apuci dumneata de una ca asta! Cum să strici legile și să dezbinii satul?

— Asta nu-i treaba muierilor, doamnă preoteasă! Da de

ce iei dumneata apărarea grofului? Doar nu-i domnul părinte arendaș. C-apoi arendășia pierde moșia!

— Ba, eu nu iau apărarea nimănui, numa a dreptății!

— Atunci, lasă-ne în pace, doamnă preoteasă, că noi am plătit dreptatea asta cu sânge. Cu mâinile, cu picioarele, cu inima am plătit-o, așa să știi, doamnă Nuți!

— Așa-i, așa-i, îl încurajau câțiva, printre care și un bărbat tânăr, cu un picior de lemn. Acesta se apropie de doamna Nuți, întrebând-o: Da mie cine-mi face dreptate pentru ciontu ăsta, cine?

— Cel-de-Sus, că el, drăguțu, le vede și le știe pe toate, zise preoteasa cu milostivenie în glas.

— Le vede, da nici noi nu suntem orbi, doamnă preoteasă! i-o întoarse omul.

Între timp apără și popa. Le strânse mâna oamenilor și, aflând despre ce discută, le spuse:

— Faceți cum credeți că-i bine, dragii mei, numa să nu vă robiți sufletul lui Belzebut!

— Nu mai avem ce robi, părinte, că sufletul ni l-or mâncat oamenii! răspunse Cireș. Ni l-or mâncat ăștia care numai la biserică ni-s frați, dar pe hotar se poartă ca-n pilda lui Cain.

— Așa-i! răspunseră câțiva, dându-și coate. Așa-i! Așa-i!

— Cât despre icleja dumneavoastră, domnule părinte, nu s-atinge nime de ea, ținu Cireș să liniștească mai mult pe preoteasă decât pe popa.

Satul fierbea. Vechiul primar, înspăimântat, veni la popa să-i ceară ajutor. Preoteasa era cătrănită rău. Până și Mula, tatăl său, veni, în sfârșit, să se împace.

— Trebuie să punem șeaua pe ei, părinte, până nu-i târziu, zise doamna Nuți. Bleastă-mă-i în biserică, fă-le muștrare, pomenește-le numele în predici, să-i știe tot satul pe ăștia care ne strică legea, că-s comuniști mari ăștia, așa să știi tu! mai ales Cireș, obraznicul și nerușinatul ăsta de Neutru...

Popa tăcea. Deschise radioul. Se vorbea despre guvernul dr. Petru Groza, despre reforma agrară, despre Partidul Comunist din România.

— Vai de noi și de noi, se tânguia preoteasa, auzi că ăștia au și partid! Să știi că-i pedeapsa lui Dumnezeu pe capul nostru, oameni buni!

— Lasă, dragă, nu-l amesteca pe Dumnezeu în treburile astea cu comuniștii, o opri părintele.

— Ba-l amestec, Liviule, îl amestec, că ar trebui să sară în ajutorul nostru până nu-i prea târziu. Că numa el ne poate apăra, drăguțu...

Popa trecu în camera din față.

Mula, speriat de cele auzite, veni ca un câine bătut și-i spuse fetei:

— Draga tatii, Ileano, rogu-mă de iertare. Am venit să ne împăcăm, că de aia ne bate și Ăl-de-Sus. Îți dau partea ta de pământ, astea 10 iugăre de pe luncă...

— Să-ți fie rușine, hoț bătrân! sări Nuți, opărită rău. Acuma mi-l dai? Să ieși afară, că pun mina pe crucea asta și-ți crăp capul! auzitu-m-ai?

Mula plecă, făcându-și cruce apăsător, o dată cu primarul.

Oamenii împărțiră cele 300 de iugăre care-i mai rămăseseră după primul război mondial grofului Teleki. Schimbară primarul. Își vedeau de treburile lor.

Erau anii secetei din Moldova. Dar Zăpadia, ca și alte sate de pe Târnave, n-o ducea prost cu grâul și cu porumbul. Noul primar ceru oficial câțiva copii moldoveni, să-i adăpostească în sat. Pe unul l-a luat Cireș, pe altul l-a luat Octavian Borcea. Și Dodu, că era mai sărac, a primit unul. Mai mulți zăpădeni luară copii, îi îmbrăcară și-i trimiseră, împreună cu ai lor, la școală. Intr-o zi sosi în sat, tot din Moldova - „de la Fălțișeni”, ziceau - un moșneag cu doi nepoți, unul de zece ani, altul de doisprezece. Traseră direct la curtea popii, și preoteasa îi primi bucuroasă.

— Sluga noastră, hoțul de Ion, a fugit. Ne facem pomană, părinte. Îi folosim pe ei, că altfel mor de foame.

Și i-a folosit aproape doi ani, de le-a scos sufletul. Moșneagul era habotnic și le-o reteza scurt nepoților:

— Tăceți, bre, ce școală vă trebuie? Mulțămiți Domnului din cer și doamnei preotese de pre pământ că v-i burticica plină!

La plecarea moldovenilor, Nuți vărsă lacrimi adevărate. Îi părea rău după ei. „Doamne, ce oameni de omenie! Aștia de la noi, parcă-s de alt neam, îs colțoși și păgâni.”

Cei mai mulți zăpădeni nu se mai lăsau duși de nas. Gata cu clăcile! Cereau bani pentru orice muncă. Economatul popii nu mai prospera, ca altădată. Ba, unele socoteli ale preotesei dădeau înapoi. Fetele crescură. Le trebuiau tot felul de haine.

— Că de, - zicea Nuți - ele nu pot umbla ca toțiăștia, copiii țăranilor. Și ce dacă sunt eleve? răspundea ea popii. Trebuie să se vadă că-s fete de domn. Nu prea învață ele grozav, dar dacă le-om face trusouri ca lumea, le mărităm noi, Liviule, n-avea grijă!

Când băiatul cel mare al lui Octavian Borcea, Petre, se înscrise la Politehnică, iar alții din sat la Medicină sau la Litere, doamna Nuți izbucni:

— Auzi, nu li-i rușine, copii de țărani, la facultăți! Cine-o mai pomenit? Ar putea să le fie rușine la nas!

Era jignită. După câțiva ani s-ar fi bucurat să-i aibă gineri. Dar la fetele lor nu se înghesuia nimeni. Cu liceul o scoaseră greu. Victoria tot se mai descurca. Flavia, leit maică-sa, era tare de cap. Pe fata cea mare, preoteasa o opri acasă un an.

— Să termine și soră-ta liceul, să fiți împreună. Și-apoi, ce Agronomie îți trebuie? Ai căpiat, draga mamei? Auzi: fată de popă la Agronomie! Vrei să miroși și tu a balegă și-a obiele de țăran, că nu suntem noi sătui de ei. Ptiu, arz-o focul de lume, cum s-o schimbat! Să nu-ți aud gura, că te plesnesc, obraznico!

Anul următor încercară amândouă la examenul de admitere pentru Filologie, secția engleză. Dar căzură.

— Păi sigur, sunt fete de popă, cum să le primească? se plângea Nuți prin vecini. Am vrut să învețe engleza, că le-o prinde bine, dacă s-o mai întoarce cumva lumea...

— S-o mai întoarce la Paștile cailor, să mă ierți, doamnă preoteasă, îi răspunse Mărie, mama lui Octavian, într-o zi. Că dacă aveau de gând să vie inglezii și americanii ăia, puteau ajunge și cu caru de-atuncea... Și-apoi, de ce să se întoarcă lumea, că de când o știu, niciodată nu s-o întors...

— Vă ia azi-măine pământul la colectiv, nană Mărie. Am auzit eu la radio că prin alte părți l-or și luat...

— D-apăi, doamnă Nuți, cum zice popa la biserică: „Domnul a dat, Domnul a luat”. Mie numa de groapă îmi trăbuie. Nepoții îs toți la școli, nu le pasă de pământ!

„Ce să discuți cu o muiere proastă și bătrână ca ea?” își spunea Nuți.

Fetele popii rămaseră acasă. Preoteasa nici nu voia s-audă de altă facultate decât de engleză. Deși o duceau din ce în ce mai greu cu gospodărirea ecleziei, Nuți nu le lăsa să pună mâna pe lucru. Mai bine se omora ea cu toate. Îmbătrânise din cauza alergăturilor. Își scutea fetele de orice fleac, mângâindu-le în felul ei:

— Lăsați, dragile mele, că vă săturați voi de muncă dacă vă măritați.

— Eh! ofta Victoria.

— N-avem noi noroc, mamă, continua Flavia. Uite la dăscălița lui Cireș, la Lelica asta. Nu-i frumoasă și nici îmbrăcată ca noi, nu-i de neam. Dar o iubește Axente al lui Borcea. Dacă se mărită, o duce la Regiune. Inginereasă ajunge, mamă. Agronomă.

— Doamne, ce vremuri! ofta preoteasa.

— O, mamă, ce te tot plângi! zicea Victoria. Ne găsim noi un rost, n-avea grijă! Dacă muncește omul...

— Muncește pe dracu! sărea Flavia. Las', că nu murim

noi fete bătrâne! Hai, îmbracă-te, Victorișo, să mergem la tren. În seara asta e un film bun. Rămânem și la bal.

Mergeau în fiecare sâmbătă seară în oraș, la bal. La început le însoțea și doamna Nuți, că așa se cădea în „lumea bună”, deși fetele se simțeau stingherite. Preoteasa din Zăpadia era singura mamă ce mai sta pe lavița de la marginea sălii de dans. Râdeau băieții de Victoria și de Flavia, spunându-le „două plus una”.

Deși Lelia le invitase de mai multe ori la căminul cultural, care funcționa încă la școală – „Haideți, fetelor, zău, că după ce terminăm repetițiile ne distrăm cu toții” – ele nu ieșeau în timpul săptămânii nicăieri din curtea parohială.

— Nici să n-aud, se repezea preoteasa. Cum să vă bălăcăriți vocile în corurile lor? Voi trebuie să cântați în casa Domnului, nu în lăcașul pierzaniei, auzitu-m-ați?

— Oh, mamă, spunea Victoria, doar știi că nu ne tentează teatrurile, de ce te enervezi?

La furie, vinele de pe gâtul doamnei Nuți se umflau ca gușile șopârlelor speriate. Pistruii, mulți și conturați acum, lățiți pe culoarea roșie a feței congestionate, păreau aproape vineți. Vocea îi semăna cu a cantorului, și sub nări îi mizea o mustață caraghioasă, de adolescent.

Într-o seară, era s-o lovească guta, nu alta. Auzi că unul din brigada artistică a strigat la cămin – dar nu pe scenă, ci la balul care urmasa:

Are popa două fete
Și le ține încuiete
Încuiete-n țintirim.
Ca să nu le folosim.

— Auzi tu, porcii, ce limbă veninoasă au, nu le-ajute Dumnezeu, cu ideile lor cu tot! blestema plângând doamna Nuți.

— Oh, mamă, liniștește-te! căuta s-o împace Victoria. Așa-s băieții, răutăcioși.

— Nu-i nimic, mamă, încheie Flavia. Mă doare undeva de ce spun ei!

Mai trecură un hop, în ziua când preoteasa, după ce cercetă atent catastiful cu toate socotelile încurcate, i se adresa popii:

— Liviule, dăm iclejia la stat. M-am gândit bine, am întors-o pe toate fețele. Să le steie lor pe suflet ca lespedeă pe mormânt. De ce să ne păpăm leafa cu zilele de lucru și să ne fure toți? Nu-i așa?

— Mă bucur, răspunse omul.

— De ce să te bucuri? Că rămânem săraci?

— Eu totdeauna am fost și m-am socotit un om sărac!

— Să-ți fie rușine, părinte! izbucni preoteasa. În averea și bunătatea mea, tu te-ai simțit sărac. Începu să plângă. Nu m-ai meritat tu pe mine, regret, da nu m-ai meritat!...

— Oh, mamă, o liniștea Victoria. Iar te-apuci... Zău, n-are niciun rost...

— Nu-i nimic, nu-i nimic, spunea Flavia, cu ochii la tatăl său. Ne descurcăm noi și fără pământ.

— Tăceți, tu puturoaselor! țipa preoteasa, ca și când n-ar fi plâns cu câteva clipe mai înainte. Lăsați-mă să-i zic, că le meritează! Să știi, părinte, că dacă nu-ți anunți duminecă poporenii să vie să-și achite datorințele, ne mutăm la oraș. Să le spui s-aducă banii hotărâți de comitetul bisericesc, s-aducă bucatele, grâul și cucuruzul. Altfel, murim de foame. Că ei nu mai mor, lovi-i-ar guta! Nu mor nici copiii, nici bătrânii, să mai câștigi și tu un ban, cu îngropăciunile.

— Taci...

— Nu tac, că așa-i! Trebuie să le spui...

— Ce, să moară? o întrerupse popa. Ești nebună, femeia lui Dumnezeu, cum să le spun să moară?

— Nu să moară, da să aducă ce ni se cuvine! Că rămânem numa cu grădina și cu cimitirul. De-acuma nu-l mai dăm în folosință nici cantorului, nici blestematului de țârcovnic. Peste mormânturile vechi, care nu mai au

cruci, semănăm cucuruz. Auzitu-m-ai? Așa să știe zăpădenii, așa să le spui, că altfel ne ducem la oraș, și aici îi lăsăm.

— Spune-le tu, că eu nu pot amesteca cele sfinte cu prostiile tale – replică popa Ardeleanu, scos din sărite.

— Ba tu ești prost, ponivosule! Mi-ai mâncat averea și viața! se căina doamna Nuți. M-ai folosit ca pe-o servitoare, ca pe ștergura aia de la ușă...

— Oh, mamă, mamă! se tânguia Victoria.

— Nu-i nimic, potoliți-vă, încheia rece Flavia.

În ultimul an, satul, încleștat de mari frământări, trecu în întregime la gospodăria colectivă și se relaxă, ca un cosaș întins la soare, obosit. Cu un an înainte, când începu munca de lămurire, veni la Liviu învățătorul Ion Mureșan, care locuia pe aceeași uliță. Îi spuse deschis:

— Părinte, venit-a vremea și acum este (își modula vocea, parodiind intonația bisericească) să ne ajuți!

Liviu Ardeleanu bănuia despre ce este vorba. Îl pofti în camera din față, să n-audă preoteasa, și îl întreabă calm:

— Cum?

— Să taci!

— Nu înțeleg.

— Foarte simplu: să-ți ții gura. Să nu te-apuci cumva de predici și de parabole din care oamenii să înțeleagă mai știu eu ce, că noi am venit cu Anticristul și altele de acest fel.

— Asta n-am făcut-o niciodată. Doar tu știi, frate loane, că eu sunt păstorul Domnului, nu-mi pot lăsa turma... Încercă Liviu să i se opună, furat mai mult de cuvinte decât de gânduri.

— Hai, lasă-mă, Liviule, cu lozincile voastre bisericești. Ești voinic ca un cioban, îi zise bătându-l pe umăr, dar de păstorit nu mai păstorești de mult. Ți-ai instalat un păstor electric: preoteasa! Dacă te atingi de ea, curentează! Zău așa, lasă-mă cu păstoritul; ești și tu funcționar, ca și

mine. Un slujbaş în odăjdii, cum spunea Voltaire, pare-mi-se.

— Mulțumesc de răutăți, frate Ioane. Dacă ai venit aici să mă jignești, să știi că și eu ți-o pot întoarce. Dar insulta nu e un argument. Mai ales între oameni cu carte. Așa că, fă bine și lasă-mă în pace!

— Să fii sănătos!

Învățătorul se ridică și ieși. De multe ori în viața lor și-au încheiat discuțiile în acest fel. Duel vechi.

Ion se întâlnește în aceeași zi cu Cireș și cu Onișor, instructorul comitetului raional de partid, cărora le spuse:

— Fraților, e de rău. Popa se opune.

— Cum? Întrebă Onișor surprins.

— Păi, uite-așa și-așa... le reproduse întreaga discuție.

— Are dreptate, omul, nu așa trebuia să discuți cu el, zise instructorul. Haideți să-i facem o vizită!

Preoteasa îi primi cu dulceață. „În viață trebuie să te ai bine și cu dușmanii” - gândea doamna Nuți, în timp ce gura ei măcina în gol:

— Pofțiți, pofțiți, mai luați câte-o dulceață. Dacă vreți, avem și una de nuci. Victorișo, adu borcanul din cămară!

Bărbații, mulțumind, refuzară politicos și se retraseră în camera din față.

— Tovarășe părinte, începui Onișor. Noi cunoaștem că țelul vieții și muncii duminicale este să duci oamenii în rai. Să știi că și noi avem același scop. O singură deosebire există între noi: dumneavoastră ați orânduit raiul în cer, noi vrem să-l așezăm aici, pe pământ. Ne-am gândit că nu strică să meargă oamenii pregătiți „dincolo”, să n-aibă surprize. Sper că n-aveți nimica împotriva deosebirii noastre ideologice...

— Vai de mine, numai să reușiți! răspunse popa. Multe și felurite sunt căile fericirii...

— Asta-i adevărat. Noi am ales calea gospodăriei colective. E verificată, a dat rezultate bune. Ați văzut, că, înaintea gospodăriei, întovărășirea a fost un fel de

purgatoriu: s-or mai lepădat oamenii de păcatul lui Cain. Ce zici, părinte?

— Purgatoriu, dar cam scurt... Poate era mai bine să nu le luăm oamenilor iluziile așa repede... Încercă Liviu să mute discuția pe alt plan, ca să nu înțeleagă conlocutorii că el e dispus să cedeze atât de repede.

— Nu-i bine să-i ții în cumpănă prea mult, că trag cu ochiul când la iad, când la rai. Ne-am temut să n-o ia unii înapoi, spre iad. Ce zici, Cireșule?

— Eu zic o vorbă de-a noastră, țărănească: „Ce poți face azi, nu lăsa pe mâne”. Și încă una: „Turma merge după berbece”, să mă iertați, domnule părinte...

Ion Mureșan adăugă:

— Dacă ne luăm cu proverbe, atunci ascultați: „Care începe bine, sfârșește frumos” și „Care începe bine, jumătate a făcut”.

— Amin! spuse popa râzând. Cu mine o-ntoarceți voi cum vă place, dar să văd cum o scoateți cu poporenii!...

După plecarea celor trei, Nuți se răsti la bărbatul său:

— Să nu te bagi în propagănzile lor, că-ți tai limba! Așa să-mi ajute unul Dumnezeu dacă nu ți-o tai!

În vorbele preotesei intră și fratele ei, Nicodim. Înalt, spătos, cu gâtul țeapăn, de lup.

— Au pornit ăștia cu colindatul. Și-au venit întâi la popa, că-s colacii mari...

— Taci, măi, să-ți pară bine, zise Liviu. Poate-ți ușurăm și ție intrarea în colectivă...

— Nu-i de lipsă, că eu mă știu scrie și singur. M-am și hotărât cu frații mei să nu-i lăsăm pe ăștia să ne spurce casa cu prea multe vorbe.

— Care frați? întrebă Nuți.

— Cu pocăiții. Ieri m-am botezat în Târnăvă, și aseară le-am ținut o predică. Să vezi cum m-ascultă, cu gurile căscate. Eu îs tare la Biblie, așa-i, cumnate? Popa nu răspunse. Noi cu frații, ne înscriem, da la lucru nu ieșim. Așa că de-aia am venit să vă spun catigoric, cu voi de-

acum încolo nu mai sunt frate! V-ați dat cu pleava Satanei, de ei s-aveți parte!

— Să fii frate cu Michiduță! urlă preoteasa. Să ieși afară, nebunule și criminalule, că tu ne-ai omorât toată familia!

Era furioasă. Gâfâia, congestionată. Vinele de pe gât i se încordară din nou, încolăcite.

— Taci, tu urâto, că-ți trag una peste gură! zbieră Nicodim, ieșind pe ușă. Las', că vă răstorn eu cu frații toate minciunile și toată biserica voastră!

— Oh, mamă, de ce nu-l lași în pace? izbucni Victoria. Doar știi că enervarea îți face rău.

— Nu-i nimic, las', că așa-i trebuie nebunului! încheie Flavia.

Liviu tăcea, mutându-și atent privirile de la una la cealaltă.

După ce se uită îndelung la fotografia mărită de pe perete, retrăindu-și ca într-un film mut propria viață, după ce răspunse – nici el nu știe ce – la unele cuvinte ale preotesei, părintele Ardeleanu reintră în verandă, să termine cu spovedaniile de Paști. Afară era soare, cald. Boarea care neliniștea frunzele dudului aducea pale ușoare de fum acru. Prin grădini, gospodarii care nu se aflau pe câmp curățau pomii de omizi, de crengi uscate, adunau cu grebla buruienile de an și le dădeau foc, în grămezi înăbușite.

Lângă scaunul spovedaniei stătea acum în genunchi o femeie tânără, îmbrăcată în haine de doliu. Din ochii adânci, albaștri, se prelingeau pe obrazul frumos, dar schimonosit de plâns, lacrimi mari, rare, pe care ea nu și le ștergea cu batista. Le lăsa să se zvânte în năframa cernită cu care se legase pe sub bărbie. Păreau lacrimi de stalactită, căzute încet, veacuri de-a rândul, într-un gol întunecat. De sub năframă, se vedea pe fruntea înaltă a femeii o șuviță de păr blond, aprinsă ca o flăcăruie palidă

în lumina primăverii năvălită pe geam. Pete de umbră și lumină îi călătoreau peste obraz, peste ochi și frunte.

Preotul o luă de mână, o ridică în picioare, s-o vadă cine este, să se așeze el pe scaun ca s-o poată mărturisi. O cunoștea. Era Saveta de la Hodăi, verișoara preotesei. Știa că săptămână trecută își îngropase soțul.

Sub patrafir, Saveta mai suspina ușor, rar, ca un copil care de la o vreme uită de ce plânge. Își șterse lacrimile cu batista și începu să citească, încet, cu glasul sugrumat de emoție, dintr-o cârtică neagră, cu copertile ferfenițite, soioase:

— „Păcăduit-am, făcut-am fărădelege și nedreptate înaintea ta, Preabunule. („Vai de mine, își zise îndată popa, păcate mai înțeleg, dar fărădelegi și nedreptate, de unde?”) Călcăt-am poruncile și jurămintele mele, nebăgând în seamă învierea cea înfricoșată și mai presus de fire, urmă tânăra femeie textul cărții de rugăciuni. Toată legea și învățătura ca un sunet deșert și grai pustiu de fapte s-a socotit de mine. Mâinile mele spre toată răpirea au fost nevoitoare. („Te știam altfel”, murmură Liviu.) Mintea care împărățește în mine, acea sămânță sfântă, am călcat-o în picioare, și mădulările tale, Preabunule, le-am făcut mădulări ale păcatului, și în loc să fiu casa ta, făcutu-m-am lăcaș de stricăciune și necurăție.”

Popa, chemat de căldura vocii, își aplecă urechea și mai mult. Respirația femeii învăluia fața lui osoasă, bărbătească. O simțea caldă, ca pe-un joc mătăsos. N-o întrerupse. Cuvintele cădeau cu ecou, parcă se legănau încă și după stingere:

— „Lasă, iartă greșelile mele și biruiască mulțimea îndurărilor tale mormanul cel grozav al păcatelor mele”.

— Ce păcate? o întrerupse părintele, familiar.

Femeia, ca și când n-ar fi auzit, continuă:

— „Am pilde de cele mai mari ale iubirii tale: pe tâlhari, pe desfrânați, pe vameși și pe fiul cel rătăcit, care mă

întrec cu mult pe mine nevrednica, și totuși au ajuns la loc bun și tihnit, în brațele tale.”

„Hm, parcă n-ar fi rău!” exclamă în sine, instinctual, popa. Își dezlipi genunchiul stâng de cel drept, își rezemă cotul de picior, lăsându-și astfel tâmpla stângă în palmă, și asculta cu urechea dreaptă. Din când în când, se uita discret pe sub patrafir. Vedea doar flacăra palidă a șuviței de păr de pe frunte, ochiul închis ușor, furat de cearcănul adânc ce se stingea topit în obrazul frumos, urechea acoperită de năframa neagră și o parte din gâtul alb, strident de alb, ce se descoperea între năframă și bluza cernită. N-avea nicio urmă de „necuvioase desfătări” în inima lui Liviu Ardeleanu, chipul femeii, cuvintele ei care aminteau de păcate înfricoșătoare se topeau acum într-un firicel de apă rece, primăvărată, neastâmpărată și unduitoare ca un început de cântec necunoscut. Peste fața ei de acum se suprapuseră însă fulgerător două secvențe vechi, păstrate în mintea lui Liviu de ani și ani. Una o arăta mireasă. O fetișcană palidă, cu întreaga ființă concentrată parcă în surâsul acela amar, tremurând pe buzele ei vineții în clipa când răspunse „Da” întrebării puse la cununie: „De bunăvoie și neîndemnată de nimeni?” Cealaltă imagine era a femeii tinere de tot, cu formele rotunjite de degetele timpului, care părea doar că vrea să se joace cu ea. Venise într-o după-amiază de toamnă timpurie, s-o caute pe verișoară-sa Nuți. Liviu era singur acasă. O întrebă dacă are vreun necaz, și Saveta răspunse: „Nu”.

Liviu se întrebă (scormonind acum cu mâini înfrigurate în tainița întunecată a amintirilor) de ce-i rămăseseră ascunse atâta timp cele două înfățișări ale femeii ce sta lângă el ingenuncheată. N-apucă să-și răspundă, fiindcă vocea Savetei ardea mai departe, cu pălălăi de rug:

— „Tinde-ți preacuratele palme, strig ție, și mă curățește de îtinăciunea multelor greșeli și de relele ce vin asupră-mi. („Măi, dar de ce greșeli poate fi vorba?” se

întrebă Liviu îngrijorat.) Lacrimi dă mie ca oricând Măriei din Magdala și mă învrednicește să ud picioarele tale, și cu cosițele să le șterg, că ele mă scapă din calea rătăcirii, și mir de bună mireasmă ție să aduc.”

Aici se opri singură.

În clipa de tăcere care urmă, femeia își puse batista sub genunchi; se vede că o dureau.

„Stă așa aplecată cam de mult”, își zise părintele. Îi ridică patrafirul de pe cap, luă un scaun de alături și o pofti să șadă. Femeia nu știa ce să facă; doar la spovedanie păcătosul trebuie să stea în genunchi.

Liviu Ardeleanu ținea să-i vadă ochii. „Altfel se spovedește un om pe care-l privești deschis, în ochi, se gândea. De fapt, ea mi-a spus o simplă rugăciune. Încă n-a mărturisit nimic.”

Se ridică, luă de pe divanul de sub fereastră o perniță, o așază peste ștergătoarea țesută din cârpe subțiri și o pofti pe Saveta să îngenuncheze din nou.

— Te ascult, fiică, spune!

— Domnule părinte, am greșit.

— Cu ce?

— Cu toată viața mea!

Cuvintele acestea îl surprinseră dureros. Inima i se făcuse un clopot de vid, în care plutea, cu o liniște tulburătoare, fără greutate, dar apăsător, vorba acestei femei îndoliate: „Cu toată viața mea”. Se stabili dintr-o dată un circuit secret, între cuvinte și ochii lui Liviu Ardeleanu, iluminați, arși de o febră nouă, necunoscută înainte. Se povârni, își rezemă iarăși tâmpla în mâna stângă și, uitându-se spre fața Savetei, văzută iarăși numai pe jumătate, parcă mai vie acum, mai îmbujorată, îi șopti:

— Cum cu toată viața?

— Cu toată, părinte, că poate așa mi-a fost soarta. Ea m-a luat de mână, în locul mamei, care a murit pe când eram mică. Soarta blestemată m-a purtat prin lume, până

am ajuns mare. După aceea, n-am mai știut să merg singură. M-am împiedecat în picioarele mele. M-am lăsat dusă de mână, ca un orb. Acuma, dumneavoastră poate vă mai aduceți aminte că tata era de-aici, din Zăpadia. De-a lui Bianu, așa le zicea. După moartea mamei, tata m-a dus la școală, la liceu. „Să ajungi și tu să trăiești mai frumos în viață, draga tatii, să nu cazi în cap și să mori, ca mamă-ta, cu mâna pe sapă și pe secere. Auzitu-m-ai?”. Așa mi-a spus. Pe el l-au dus după aceea la concentrare, pe front. Mi-a scris o dată o scrisoare, că-i bine, sănătos, să-l aștept la Anul nou, că negreșit vine în permisie. L-am așteptat la mătușa Titiană, soacra dumneavoastră, poate vă mai aduceți aminte...

— Nu-mi aduc, murmură ca pentru sine părintele. Spune.

— Chiar în seara de Anul nou, parcă văd ca azi, a venit boactărul de la primărie și ne-a spus: „Să știți că Toader a repauzat pentru veșnicie. Chiar așa zicea domnul notareș: Pentru veșnicie a repauzat, pentru gloria pământului strămoșesc”. Am plâns toată noaptea. Eram singură pe lume. Mătușa Titiană mă tot mângâia cu vorbele astea: „Sluga mătușii, sluga mătușii, ai rămas cu pământul, dar nu mai ai tată. Acuma ești copila noastră, te creștem noi până te măriți!” Doamne, ce-i putea trece prin cap! Aveam treisprezece ani, și mătușa se gândea la măritiș, chiar din seara când am început să-l jelim pe tata. Era Anul nou și umblau oamenii cu uratul toată noaptea. Mătușa, după ce terminau de cântat colindătorii, ieșea și le spunea: „Duceți-vă, măi, în plata Domnului, că noi avem mort!” Cred că toți se gândeau că-i alungă din pricina zgârceniei. Doar îi cunoașteți și-i știți. Își mâncau de sub unghii...

— Știu, confirmă părintele. Îi prea știu...

— Colindătorii, nechemați în casă, porneau bolborosind, poate suduind, prin zăpadă. Era lună, ca ziua, și nu știu de ce mă tot ridicam din pat. Îmi închipuiam că sunt

lângă Ană, lângă verișoară-mea, care mi-a fost dragă. Ferească Sfântul și pe dușmani de o moarte ca a ei! Mă ridicam și mă uitam pe fereastră afară după oamenii mai bătrâni. Ei veneau numai către ziuă, într-un târziu. Nu știu de ce. Așa era obiceiul. Unchiul Niculaie Mula, când mă zărea la fereastră, se întorcea pe partea cealaltă și bolborosea: „Culcă-te și dormi, tu copilă, dă-i în foc, că ăștia nu se mai așază toată noaptea. Umblă după un pahar de vin și după un colac, ca cerșetorii.” Eu mă ascundeam în pat, și când auzeam colindătorii prin curte, fugeam iarăși la geam să-i văd. Aveam eu, așa, o presimțire și o credință că moartea tatii e o minciună, că el se ascunde printre colindători. Îmi era teamă să nu mă caute cumva acasă și să nu mă găsească. Acuma, casa noastră era pustie. Unchiul îi bătuse poarta în cuie.

Când a fost către ziuă, am auzit scârțâind ușa de la pridvor și câinele sărind la oameni, să-i rupă nu alta. Unchiul s-a sculat între timp să dea mâncare la vite. El a slobozit și câinele, să nu mai vină colindătorii. Dar ei tot au venit și fără voia unchiului. Erau îmbrăcați în negru. Nu știu cum. Doamne iartă-mă, mi s-a năzărit mie că-s soldați veniți de pe front cu puști cu tot. Și-n mijlocul lor era tata. Pe lună, îi vedeam cum te văd pe dumneata. („Bine ca nu-mi mai zice dumneavoastră!” răsuflă ușurat Liviu.) Tremuram toată. Eram numa în cămașă. M-am îmbrăcat în grabă. S-a trezit și mătușa Titiană. Și Nicodim. El a sărit și s-a ascuns sub pat. Cine știe ce i s-o fi năzărit iar?! Oamenii cântau cu voci groase, răgușite. „Păi sigur, mă gândeam, vai de capul lor, cum să nu răgușească, de unde or fi venit ei pe jos, tot colindând?! Cum să nu răgușească?!” Cel din mijlocul grupului sta cu spatele spre fereastră. „Să știi că-i tata, îmi repetam, îi tata și stă așa ca să nu-l cunoaștem dintr-o dată. Să ne bucurăm mai tare când o să intre în casă.” Îmi venea să sar în sus de bucurie. Și vocea parcă era a lui. Colindul însă nu-l știam. Îl cântau numai bărbații, în noaptea de Anul nou,

către ziuă, când eu dormeam totdeauna ca dusă. Atunci eram acasă la noi. Poate că din cauza asta, domnule părinte, cuvintele alea m-au speriat. Dar ce tot vorbesc? Sigur ca dumneata le știi:

Ficior negru de-mpăratu,
Mare veste-n țară-o datu,
Pe la crai, pe la-mpărații
La cătane și soldații:
Cine-n lume s-o afla-re
Să se lupte cu leu-re...

De sub pat, Nicodim, a sărit în mijlocul căsii, strigând: „Împăratul, împăratul!” Eu, când am auzit de soldați, mi-am zis iarăși în gândul meu de copilă: „Să știi că numa tata poate fi. El a potrivit cuvintele astea cu soldații, ca să înțeleg eu mai repede, să nu mă lase s-aștept prea mult”.

Am sărit iute și-am deschis ușa. „Haideți în casă, oameni buni! Haideți în casă!” Colindătorii au intrat înfrigurați. Am ridicat feștila de la lampă, să-i văd mai bine. I-am luat pe rând. Dar inima mi s-a strâns și mi s-a făcut sloi de gheață când am văzut că n-aveau puști în mâini. Aveau niște bâte mari, negre. Una era plină de colaci. Nu m-am lăsat. Mă uitam la fața fiecăruia, la ochi, le pipăiam obrazul cu mâna. „Hai, tată, nu te mai ascunde, că tot te găsesc!” Colindătorii, așezați pe scaune, poftiți vrând-nevrând, de mătușa, se uitau la mine lung și credeau că mă joc, că aiurez. În timp ce treceam de la o față la alta, căutând fața tatii, de la o mână la alta, căutând mâna aspră, caldă, a tatii, unul dintre bătrâni, ca să ne înveselească, începu o „mulțămită”, cum se spune după colind, în casă:

Asta-i șubă cu șinor,
Căpătată cu mult dor.
Ce vă uitați dumneavoastră,
Căci, așa ni-i treaba noastră,

Ca mâinile să se întindă
Și de pungă să se prindă,
Să căptăm câte-un leu, doi,
Să ne putem cumpăra nădragi noi.
Nădragii să fie crăpați pe la pulpe,
Ca să putem fugi după vulpe.
Vulpea, fiară vicleană,
S-o făcut ficior de cătană
Și s-o ascuns dup-un butuc de vie,
Ca Dumnezeu să vă ție,
La anul și la mulți ani!

Eu săream, ca nebună, de la unul la altul. Apoi, când mi-am dat seama de adevăr, am început să strig: „Tata-i mort, tata-i mort!”

Mătușa, turnând vin în paharele colindătorilor, a închinat și le-a spus: „Dumnezeu să-l hodinească pe Toader. O murit, oameni buni, i-or rămas oasele prin țări straine. Am primit aseară înștiințarea!”

Oamenii, cutremurați de vestea neașteptată, s-au descoperit, unul după altul. Era ziuă, dar lampa mai ardea, fumegând, ca la priveghi.

Nimeni nu zicea niciun cuvânt. Numai eu țipam ca din gură de șarpe: „Ficiorul negru de-mpărat l-o omorât pe tata, ficiorul de cătană l-o omorât pe tata, ficiorul negru.

„Taci tu, copilă, taci, că îți pierzi mințile”, încerca mătușa să mă potolească.

Nicodim s-a ascuns iar sub pat. Nu mai scotea o vorbă.

Bătrânii colindători, ieșind pe ușă cu bâtele lor negre și lungi, ziceau: „Să-i fie țărâna ușoară!” „Să hodinească în pace!”

Pe laibărele de lână, în frigul de-afară, au început să le înghețe picăturile de lacrimi.

Am rămas, hohotind cu fața în palme: „Ficiorul negru, ficiorul negru!...”

Nu știu, domnule părinte, dacă el l-a omorât pe tata, ori nu, dar pe mine el m-a omorât. Nu chiar atunci. Începând

cu doi ani mai târziu...

— Cum? Întrebă părintele, cu vocea aspră, răgușită, din cauza emoției, de parcă el ar fi fost unul din colindătorii bătrâni.

Saveta îi povesti mai departe, cu aceleași cuvinte cutremurate și fierbinți.

După doi ani, când ajunse ea în clasa a V-a de liceu, era tot pe vremea asta, în vacanța de primăvară. Mătușă-sa o luă de mână și o duse în grădină sub cireșul plin de flori albe. Îi spuse în taină:

— Sluga mătușii, acum ești fată mare, o vinit vremea să te măriți. Unchiu-tău, Niculaie, zice că noi te-am ținut la școală cât am putut. Din pricina datorințelor făcute cu tine, al nostru copil, Nicodim, o rămas acasă, prost. Pământul vostru-i slab, n-aduce roade să coperim cheltuielile toate, că, Doamne, scumpe-s liceauăle din ziua de azi! Așa că, sluga mătușii, te măriți cu ficiorul lui Partenie din Glod. Vă face tată-său casă la Hodăi, la Tău, unde au ei iugărele alea multe și frumoase. Drept că ficiorul îi cam bărnaci, poate l-o fi greșit mumă-sa cu vreun țigan, că nu seamănă cu Partenie. El îi om tare fain, gras și alb, ca o doamnă. Da tu să-l placi pe ficioru-său așa cum îi. Are meserie scumpă, îi agent de ăsta de vite, nu l-or dus nici la bătaie din cauza asta. „Ficiorul negru de împărat, ficiorul de cătană, vrea să mă omoare și pe mine, să mă ducă lângă tata” – se căina, mută, Saveta, în vreme ce mătușă-sa rupse o creangă albă și i-o puse în păr. Du-te, sluga mătușii, c-o s-ajungi doamnă mai mare și mai văzută ca alea cu școli. Copii să nu-i faci, dă-i în lupare de copii, că te îmbătrânesc și te veștejesc cu zile. Și-apoi, el îi mai trecut cu mult ca tine, și asta pe toate părțile îi bine, că-i așezat la casa lui, și dacă moare mai iute îți rămâne averea toată ție.

O zis c-o întăbulează pe numele tău, numa să-l iei, sluga mătușii. Ne-am hotărât, cu voia ta, ca în dulcele Paștilor să facem ospățu.

Atâta îi spusese mătușă-sa Titiană. Și o lăsă năucă.

Fata fugi, după vacanță, la „părintele ei spiritual”, la măria-sa Preda. El era „părintele spiritual” al maicilor de la Institutul Recunoștinței. Își lua însă totdeauna, în custodie, și câteva fete, cum era Saveta pe-atunci, de șaisprezece ani. Părea om cumsecade măria-sa, făcea multe glume cu fetele. Saveta îi povesti, oftând și sughițând, tot necazul în care se afla. Îi ceru sfatul. Preda îi răspunse:

— Fiica mea, dacă aș fi zburător cu negre plete, cum zice poetul, te-aș fura și te-aș duce cu mine de-a dreptul în pajiștile raiului. Dar nu pot, fiica mea, nu pot să mă amestec în planurile cele divine. Cu fiecare din noi are Preabunul planurile sale ascunse. Tănuite de ochii și înțelegerea muritorilor. Să-i facem pe plăcere și să-l ascultăm. Mărită-te, fiica mea. Și dacă Domnul te va pune la grea încercare, vino să te mărturisești și să-i cerem împreună să pogoare mila sa preste noi.

Ce mai putea face? S-a supus voinței tuturor. Își aducea aminte, de parcă fusese numai ieri, că s-a învoit pentru nuntă, cu condiția să le pună verighetele în deget popa din Glod, nu cel din Zăpadia. Adică Liviu. El fusese totuși prezent, împreună cu Nuți. Saveta se ferea de oameni cunoscuți. Îi era rușine de toate, chiar și de-o taină nevinovată: îl iubise pe Petre, băiatul mai mare al lui Octavian Borcea. El nu știa. A aflat mai târziu.

S-a măritat. A încercat să nu se mai gândească la nimic. Numai ca mintea ei de fată de șaisprezece ani zbura în voie. Avea timp destul. Laurențiu pleca toată vremea prin târguri, rechiziționa vite pentru front, pentru armată. Făcea negustorii bune. Aducea bani mulți și-i spunea:

— În aur te îmbrac, scumpa mea iubită.

Ea nu-l putea suferi. I se făcea greață când simțea că se apropie ziua întoarcerii. Rămânea închisă în casă cu nana Oană, servitoarea lor bătrână, săptămâni în șir.

Ținea mintea și-acum toate poveștile și necazurile ei.

— Doamnă, fericită ești, draga mea, zicea bătrâna. Eu la vârsta ta eram slujnică la Simonoaie, aici, că ea stăpânea atunci pământul vostru. Mai avea și alte pământuri, nu numai pe ăsta. Bărbatu-meu, Văsălie, era cătană, pe front, la Lemberg. Dacă ceream o pită, să i-o trimet în pachet, Simonoaie mi-o da numa dacă venea mama din sat să-i facă o zi de secere. Și mama, ce să facă, venea, că-i era milă de mine! Noi, ghiriișii, că așa ne ziceau, ședeam atunci în niște case vechi, pe unde cresc – ai văzut și tu – urzicile și boziile ale mari. Umblau iernuri grele pe atunci. Făceam focul cu paie. Îngheța și scalda copilului, și apa-n ulcior. Mâncam mămăligă tare și amară, dacă nu ne-o furau și pe aia cloțanii de pe masă. Blestemate bidigării și cloțanii! Foiau pe sub așternut ca șopârlele vara la secere. Dacă i-aș fi putut prinde, le-aș fi tras pielea ca la șerpi. Dar fugeau și se ascundeau, topindu-se, ca nălucile, scârboșii dracului! Când venea Simonoaie în control, să ne scoată la lucru, eu nu mă ridicam în picioare de lângă leagănul copilului. Îi dam țâță, îngenunchetă. Mă întreba mânioasă: „Tu nu te scoli să-mi pupi mâna?” „Nu, că nu ești popă sfințit. Mai bine ne-ai da simbria la vreme și cucuruz bun, că, ui, mămăliga-i amară ca fierea.” „Dacă nu vă place, mâncați iarbă!” „Am mânca noi și iarbă, da cu copiii ce facem?” „Să mănca și ei, să se învețe de mici!” răspundea blestemata, arz-o focu acolo în mormânt, pe unde o fi așezată!

Și nana Oană încheia totdeauna cu vorbele astea:

— Poți avea, doamnă dragă, o ciurdă de boi, dacă n-ai suflet, ești și tu ca ei. Numai trăbuie s-aștepți să-ți crească coarne!

Saveta nu se gândea atât la Simonoaie, cât la Laurențiu. El se ocupa de avere, de afaceri, de servitori. Toți îi știau frica. Numai în fața nevestei cădea în genunchi și se milogea:

— Iubește-mă, scumpo, că altfel mă omor!

Simțea, pesemne, ce se întâmplă în sufletul ei. Aducea băuturi scumpe, ca s-o îmbete, rugând-o să-i spună adevărul. Le bea singur. Saveta nu s-atingea de pahare. Tăcea. Laurențiu o răsturna pe pat, ațâțat și furios. O tăvălea, încerca s-o dezmiere. Dar vorbele lui dulci se transformau în insulte. Ea tăcea, se apăra cât se apăra, înghițindu-și lacrimile. Lui îi plăcea s-o muște. Ea îl plesnea peste gură. Fugea afară din casă, lua luntrea și se oprea în mijlocul Tăului.

— Hai înapoi, iubito, că te împușc! striga el furios.

„Mai bine împușcă-mă decât să mă las mușcată de tine”, se gândea, ascunzându-și luntrea în trestii, acolo unde își făceau cuiburi rațele sălbaticе.

Laurențiu bea mult. Venea tot mai rar pe-acasă. Peste sufletul Savetei bătea un vânt pustiu. Plângea tot mai des. Îi venea să urle. Umbla pe dealuri, ca nebunii. Nu mergea nici în Zăpadia, nici în Glod. Se ferea de oameni. „Trebuie să mă mărturisesc, și-a zis. Altfel, cine știe de ce prostie mai sunt în stare, mă sinucid, Doamne ferește!”

S-a dus la reverendissimul Preda, i-a spus totul, ca și data trecută. A poftit-o acasă, să stea mai pe îndelete de vorbă. Dar nici n-au intrat bine pe ușă, că a și luat-o în brațe și-a așezat-o pe pat.

— Cine, canonicul? tresări popa Ardeleanu, ca scuturat de friguri, auzind această mărturisire neașteptată a Savetei.

— El, îi răspunse femeia. M-a răstignit, că era tare ca un urs. Dar m-am apărat, nu m-am lăsat. Dacă a văzut că nu glumesc, a renunțat și a început să râdă: „Domnul încearcă pe fiicele sale păcătoase în toate osebitele chipuri lumești. Ești tare în credința ta, femeia Domnului. Pot să-ți dau iertarea și ștergerea păcatelor, spunându-ți ție: „la-ți patul, tău și umblă!”

Cum, chiar așa s-a întâmplat? se miră și mai tare popa.

— Chiar! Atunci nu mi-am luat patul. Dar am făcut-o

mai târziu, părinte. Aveam optsprezece ani. S-a terminat războiul, vremurile s-au schimbat. Laurențiu făcea alte afaceri, alte negustorii. O dată a venit acasă cu doi cai. Pe unul călărea el, pe celălalt o femeie de la circ. A adus-o în casă și mi-a prezentat-o: „Iacă-tă, Saveto, femeia care mă iubește cu adevărat”. „Îmi pare bine” - am răspuns. Îmi venea să râd și să plâng. Nu atât de ei, cât de mine. După o oră, i-am văzut cum trec dealul călări, în direcția Aiudului. Multă vreme n-a mai venit acasă. Cine știe pe unde-l purtau negustoriile și gărgăunii din cap?!

Într-o zi m-am hotărât: i-am trimis o scrisoare lui Petre în Zăpadia. Am pus servitorul - că atunci mai aveam încă trei servitori - să-i ducă și un cal, să aibă cu ce veni până la Hodăi. Și toată vara aceea ne-am iubit împreună. Toamna a plecat, că era student la Metalurgie în București. Plângeam degeaba, fiindcă el mi-a spus-o deschis: iubea pe altcineva. M-am încurcat cu el ca să mă răzbun pe mine. S-a însurat apoi și n-a mai venit să mă vadă. („Povestea asta nu-mi place deloc. Dar... Poate c-ar fi fost mai bine să fi căutat și eu pe cine îmi fusese drag”, murmură în gând, muștrător, părintele Ardeleanu.)

Laurențiu a fost declarat chiabur, continuă Saveta, obișnuită acum cu răsuflarea fierbinte a lui Liviu. Adică mai bine zis eu, că averea era întăbulată pe numele meu. Umbla numa beat și urla la mine: „Plătește, chiaburoaico, impozitele!” Eram o chiaburoaică de douăzeci și cinci de ani. Îmi mai făceam de cap rar, cu câte-un vânător rătăcit după rațe sălbatice, pe la Tăul nostru. („Vai de mine, dar și vai de tine, fată dragă! Câte rătăcirii, câtă tristețe!”) Îmi era pustiu, părinte. Pe el nu-l mai primeam în pat. Îmi era greață, îmi era și frică să nu mă sugrume. „Mă omor!” mi-a strigat, plângând, într-o zi. „Omoară-te!” i-am răspuns, rece ca piatra, nepăsătoare. După întâmplarea cu canonicul nu m-am mai spovedit ani de zile. Când nu mai puteam de păcate, mă îmbăiam în Tău, mai spre mijloc, unde-i apa afundă și rece. Mă gândeam uneori să mă

î nec. Dar știam o poveste despre Tău. Se zicea că apa lui n-ar fi altceva decât una din lacrimile vărsate pe-aici, printre dealuri, de-o fată a urieșilor care locuiau cândva în cetatea Glogovățului, furată și dusă departe de zmei. „Ce frumos ar fi, mă gândeam, să mă închid în lacrima unei zâne furate, ca și mine, de zmeu!” Poate de-același „fior negru de-mpărat”. Mă uitam în apa adâncă, vedeam cum joacă peștii speriați, peștișori de aur, mă luam după ei. Ajungeam până lângă păpuriș, vedeam cum fug puii de rață sălbatică spre cuib, și așa, încet-încet, uitam gândul care mă mușca de inimă.

Apoi am dat pământul la stat. Eram sătulă de pământ. Dacă stau și mă gândesc bine, numai de la el mi s-au tras toate: moartea mamei, moartea tatălui, căsătoria...

Laurențiu a plâns atunci, ca apucat. Tot repeta că el se omoară. Îl știam bețiv, om îmbătrânit în rele și murdării. Nu i-am dat nicio crezare, nicio importanță. De lucrat nici nu știa să lucreze pe hotar. A început să pescuiască. Eu zburdam în voie, dar nu mă mai încurcam cu nimeni. Umblam pe dealuri singură, nu-mi mai trebuiau bărbați. („Suflet rățacit și singuratic!” ofta mereu, neauzit, Liviu Ardeleanu.)

Astă-iarnă m-am înscris la gospodărie, ca toată lumea. Aveam poftă să mă apuc de lucru. Mă gândeam câteodată că dacă ar fi trăit tata și m-ar fi văzut umblând lela pe dealuri m-ar fi bătut. Dacă ar fi trăit tata...

Laurențiu n-a vrut să se înscrie. „Îi urăsc – mi-a zis. Și pe tine te urăsc, căteia spurcată!” „Urăște-mă, dar eu mă duc la lucru. Mă bucur că m-au primit, că nu mi-au adus aminte de ce-a fost. Și un copil vreau să-mi fac, așa să știi tu”. „Cu cine?” m-a întrebat, scuișând pe podea. „Cu cine îmi poruncește inima” - i-am răspuns râzând. El și-a luat undița și-a coborât de-acasă, la Tău.

Seara, nu s-a întors. Mă gândeam că s-o fi dus în sat să bea. N-am bănuț altceva. Toată noaptea a bătut vântul și-au urlat căinii. Mi-a fost frică să ies în câmp să-l caut.

Am tremurat ca bolnavă.

A doua zi dimineață când s-a dus ciurdarul colectivei să adape vitele, l-a văzut pe Laurențiu plutind pe apă, lângă păpuriș. A strigat omul, speriat. M-am dus și l-am scos împreună, cu luntrea. Își legase de gât o piatră, dar n-a fost așa de grea ca să-l tragă la fund. Nu știu cum, parcă îmi părea rău că mi-a luat-o înainte și s-a înecat el în lacrima zânei mele nenorocite...

Aici, femeia se opri și izbucni din nou în plâns. Tulburat din cale-afară, absorbit de drama Savetei ca de un vârtecuș de ape adânci și reci, Liviu Ardeleanu oftă copleșit și se ridică frânt de pe scaun. Femeia rămase în genunchi, plângând. Se apropie din nou de ea, îi ridică bărbia și o privi în ochi. Albastrul lor era topit acum într-o ceață scânteietoare. O privi îndelung și o întrebă:

— De ce plângi?

— Pentru toată viața mea, părinte!

— Și pentru a mea! adăugă el, dar își dete repede seama că alt suflet se spovedise, nu al său.

Era tulburat. Nu știa ce să facă, ce să spună. Într-un târziu, se așază iarăși pe scaun, pentru a-i stabili canonul și a-i da dezlegarea. În clipa aceea, se auziră ciocănituri repetate în geamul de la ușa camerei din mijloc. Se văzu capul preotesei, cu fața puhavă, mărită parcă de trei ori și deformată de sticla unduitoare a geamului.

— Da mai termină odată, Liviule, ce dracu, Doamne iartă-mă, că doar nu vrei s-o ții toată ziua! Îi cunoști păcatele, că-i verișoară-mea. Taci tu, Saveto, de ce plângi ca o proastă, că doar nu ești la judecata de pe urmă! Nu l-ai omorât tu. Singur și-o făcut felul, dă-l dracului de țigan! Haideți la masă, că am frecat fasolea!

Popa intrigat, îi făcu semn să-l lase în pace.

— Plângi draga mea, căci lacrimile și rugăciunile spală inima omului. Tu ai lacrimile care îmi lipsesc mie, eu rugăciunile. Încolo, viața ni se aseamănă, precum știi...

Se opri, surprins de propriile gânduri, rostite atât de

deschis.

Femeia auzi totul, dar se făcu a nu înțelege nimic și se rugă:

— Scapă-mă de păcatele vieții mele, părinte.

— Ai făcut și n-ai făcut păcate de moarte, zise popa Ardeleanu, mângâind-o pe frunte. De păcate scapă omul singur, și eu vreau din toată inima, să te-ajut. Păcatele de moarte se răscumpără de-a lungul întregii vieți și numai cu rugăciuni anume spuse. Dă-mi cărticica, să ți le-arăt pe care trebuie a le urma până mâine, când vei veni la împărtășanie. Ca să intri cu primii pași curați în săptămână patimilor. Așadar, iată rugăciunile cele indulgențiate.

Femeia le urmărea după degetul tremurător al popii pe rândurile scrise mărunț în cărticica neagră. Liviu trecea grăbit peste unele, poposea la altele.

„Dulce inimă, fă să te iubesc din ce în ce mai mult!” (Indulgență trei sute zile de fiecare dată; indulgență pleneră, dacă e recitată zilnic – o lună întreagă);

„Toate pentru tine, inimă!” (Indulgență trei sute de zile de fiecare dată);

„Inimă preacurată, apără familiile noastre!” (Indulgență trei sute de zile);

— Nu, asta nu-i potrivită acum, reveni popa, stânjenit, cu vocea pe jumătate. Pe asta să n-o spui...

— Bine, părinte! se auzi glasul liniștit al femeii, cu totul altul decât cel sugrumat de emoție din timpul spovedaniei.

Liviu remarcă de îndată, cu bucurie stăpânită, această schimbare, calmul ce emana din ființa femeii.

— Până acum avem doisprezece ani indulgență, zise popa Ardeleanu după o socoteală sumară în gând. Dar tu, fiica mea, păcătuiești de optsprezece, înainte nici nu mai socotim. Deci am mai avea nevoie, până mâine, de încă șase ani indulgență. Să zici rozarul cu următoarele mistere: „Peste cele de bucurie să trecem, că nu se

potrivesc pentru tine, misterele de durere cerând prin ele părerea de rău pentru păcate”. („Ce păcate? Lumea a păcătuit față de ea, nu ea față de lume!” se gândi iar Liviu. Dar degetul lui răsfoia mai departe febril cărticica.) „În cinstea încununării cu spini, cerând prin acest mister disprețuirea lumii.” („Adică, de ce?” se întrebă încă o dată, în gând, popa Ardeleanu.)

— Nu, pe ăsta să nu-l spui, continuă cu glas tare.

— Bine, părinte, nu-l spun, acceptă femeia, cu ochii în ochii lui.

— „...În cinstea purtării crucii, cerându-ți prin acest mister virtutea răbdării”. („Doamne, dar mai multă răbdare decât ea, cine-a mai avut pe lumea asta? Eu n-am răbdat - se mustra Liviu grăbit - eu m-am obișnuit. Sunt mai vinovat și mai păcătos decât ea!”) Apoi misterele de mărire - Liviu le înșirui mașinal, precipitat, fugărit din urmă de emoții necunoscute. „În cinstea adormirii, cerând o moarte bună...” Din nou își dădu seama de nepotrivirea canonului, și astfel reveni pentru ultima dată: Fără asta!

— Lasă, părinte, că... lasă... știu eu cum să le aleg!

Se ridicară. Saveta își șterse genunchii amortiți, apoi făcu doi pași împiedicați, șchiopătând. Popa o văzu lângă el înaltă, subțire, cum nu fusese niciodată preoteasa, cum nu erau nici fetele sale. Pe hainele negre, de doliu, fața albă a femeii contrasta ca zăpada pe un vârf de munte întunecat. Ochii dădeau reflexe stelare, iar șuvița de păr tot mai ardea pe frunte, cu flacăra ei stranie. Ceva atât de limpede și totuși atât de misterios trăia în chipul Savetei. Sau numai așa i se părea lui Liviu Ardeleanu în clipele acelea de oboseală învălmășită, după o jumătate de zi de spovedanii, ale altora și ale lui. „Da, se gândea omul, femeia asta a mărturisit și în locul meu. Dezlegând-o pe ea, poate voi reuși să mă dezleg și pe mine.”

— Te aștept mâine la cuminecare, și poimâine la o nouă spovedanie. Las-o pe preteasă în pace, că prin

gura ei se intră în iad!

Saveta refuză deci invitația la masă a verișoarei sale mai mari, Nuți. Ce-ar fi putut să-i spună ei, mai ales acum?! Simțise bine că Liviu n-ar fi dorit nici el să prelungească, în prezența preotesei, schimburile de priviri, cu atât mai puțin de cuvinte. Soarele de april zbicise cărările. Pașii femeii tinere se grăbeau, peste Dealul Viilor, către Hodăi, către casa ei singuratică de la Tău. Ajunsă acolo, se urcă direct în luntre, așa flămândă și obosită cum era, și începu să parcurgă în goană toate rugăciunile, tot rozarul, toate „misterele” durerii și ale mării. „Haideți, zicea ea, pești neastâmpărați, haideți pui de rață sălbatică, și ajutați-mă! Nu mai vreau să mor, am murit destul în cei optsprezece ani, de când mă știți aici, vecină cu voi. Nu mai vreau să mă îngrop nici în lacrima zânelor...”

Îi veni să se scalde, dar apa era încă rece, i se părea înveninată: în ea se înecase „Ficiorul negru de-mpărat”, o dată cu trecutul ei, pe care îl scruta acum prin unda limpede a lacului până în străfunduri.

„Dezleagă-mă, Liviule! Tu mă poți înțelege mai bine decât oricine pe lumea asta. Singur ai spus că viețile noastre se-aseamănă!” se trezi vorbind cu inima ei răvășită Saveta. Tresări, dar nu mai era speriată la gândul că, în sfârșit, poate-și va găsi mântuitorul.

Popa, flămând, se așeză la masă și înfulecă fasolea frecată, prăjită cu ulei, ca toate mâncările de post. Se grăbea să iasă în grădină, să se miște, să pună mâna pe sapă, pe greblă, pe firezul cu care tăia de obicei crengile uscate ale pomilor.

Masa era tăcută, se auzea doar țăcănitul ritmic al furculițelor purtate de la farfuria cu fasole la gură, înapoi la farfuria cu varză acra și iar la gură.

— Da ce ți-o spus, de te-o ținut așa de mult, curva asta de verișoară-mea, Doamne iartă-mă, că nu-i pot zice

altfel? sparse liniștea, cu glasul ei bărbătesc, strident, doamna Nuți.

— Oh, mamă, făcu Victoria, iar te-apuci? Și cu ce expresii, zău...

— Nu-i nimic, continuă Flavia. Dar l-ai mai putea lăsa și tu, mamă, pe tăticu în pace. De ce te amesteci în cele sfinte?

— Sfinte pe dracu! O cunosc eu ce poamnă bună-i!

Liviu Ardeleanu se ridică tăcut și plecă în grădină. Acum îi era atât de silă de preoteasă, încât nu se mai ostenea nici să-i răspundă.

Căldura începea să joace, aproape imperceptibilă, ca apa morților deasupra pământului grădinii, săpat mărunt, făcut straturi și parcele, de mâna popii. Luă mai întâi grebla, și în timp ce strângea de pe margini buruienile uscate, sunătoare, împins și de cuvintele dure, vulgare, ale preotesei, omul începu să se gândească la Saveta. Da, fără îndoială, spovedania ei îi făcuse bine. Mai mult chiar, un sentiment nou, neobișnuit, pe care-l mai încercase o singură dată în viață, zbura cutezător în jurul inimii lui, buimăcit ca un fluture de noapte în jurul unei lămpi dintr-o încăpere pustie. Adună buruienile, apoi se apucă să curețe, cu toporișca, mlădițele seci, neînfrunzite, ale tufelor de agrișe. Măinile lucrau singure, gândurile își vedeau de zig-zagurile lor, rândunici timpurii ce forfecau văzduhul. Tăia crengile subțiri, pline de spini cu clonț încovoiat, sticloși și ascuțiți, le tăia până la rădăcini, și uneori, împlântând toporișca mai adânc, scotea și vechi rădăcini încolăcite, ghemotoace informe, putrezite de ploi. Avea de grijă să nu le taie pe cele sănătoase, care trimiteau în sus, cu pompele lor nevăzute, sevă amară, verzuie, ce avea să se transforme, sub lumina și căldura verii, în boabe dulci. Popa își dădea seama că și în inima lui niște rădăcini vechi și ascunse, înăbușite anume, cu bună-știință, voit sau nu, sugrumate treptat prin mortificări și renunțări, printr-o obișnuință somnoroasă,

trimiteau acum cine știe prin ce minune o sevă neastâmpărată. Toate celulele clipeau luminos în trupul trezit la viață. Păreau un cer înstelat, prăbușit în ființa lui, gata să-l sufoc.

Cum sta aplecat, cu ochii în pământ, privind scormonitor, tăios, observă un șir lung de gânganii roșii, vacile-domnului, bălțate. Urcau dealurile mărunte, prăpăstioase, cu trudă grea, se grăbeau în neștire spre tulpina însoțită a vișinului. Acolo se soreau, se drăgosteau răzlețite de furnicarul lor, ferindu-se grijuliu de lacrimile cleioase, rămase pe obrazul scorțos și crăpat al pomului. Într-un târziu pe culmea unui mușuroi, apăru dezorientată o gânganie, tăiată parcă din catifea neagră. Încerca s-o apuce într-o parte, dar repede se întorcea, speriată de umbre inexistente pentru ochiul omului. „O tânără femeie în doliu, se gândi părintele. E Saveta, sus pe Dealul Viilor, pe Gurgui, speriată de adâncimea Tăului. Sau nu-i ea?”

Închise ochii și o văzu înaltă, întreagă, însă clătinându-se. Dincolo de fața ei cunoscută apăru o altă față. Cine putea fi? Se uită mai bine, se gândi, și într-un târziu își spuse: „O cunosc, da, da, ea este, cealaltă femeie în doliu! Cea care venea în fiecare sâmbătă seară la reverendissimul Frățilă, la „părintele ei spiritual”, să se mărturisească. Uite ce e-n stare viața! Ce asemănări ciudate! Două femei tinere în doliu...”

Lucra discret măria-sa. Era filosof și pictor. Femeia în doliu, cu o față la fel de frumoasă ca și a Savetei, apărea în toate tablourile pictate de canonicul Frățilă: Maica Domnului cu Iosif și magii, cu pruncul în brațe, Maria lângă crucea de pe Golgota, înconjurată de alte femei. O dată o văzu Liviu, credințierul, sub chipul Mariei Magdalena, ștergând picioarele lui Hristos cu părul ei lung, de aur topit. Și cât de tulburat a fost în ziua când, dereticând prin cameră, scuturând praful, descoperi în colțul din spatele șevaletului, în vrafu de pânze cu Mater Dolorose, „răstigniri” și „coborâri de pe cruce”, nudul

femeii în doliu. Avea un corp alb, catifelat și pietros, cu toate proeminențele topindu-se dulce în linii zvelte. Băiatul îi privea sâni de fecioară, gâtul înalt și rotund. Câteodată îndrăzne să se uite – în fugă, să nu-l prindă cumva măria-sa – peste întreaga zveltețe a trupului. În zilele acelea era tulburat, luat pe aripi de furtuni mari. Apoi, nopți în șir, chilia lui întunecată se schimba ca prin farmec într-o poiană năpădită de flori și de lună. Nu mai putea dormi. Revelația, bucuria lui pământească și nepământească, de a privi acel tablou, acea ființă umană rătăcită printre sfinți, ținuse însă scurt. Reverendissimul și-a dat seama că prea lipsește praful de pe pânza sa cea mai de taină. Se vede că părintele, în cursul săptămânii, marțea, miercurea, când mai erau încă două zile până la mărturisirea obișnuită, scotea tabloul să-l contemple. Poate că-i era și lui dor de femeia în doliu. Nu se pricepea Liviu la pictură, dar își dădea seama că pânza aceea trăia, avea în ea ceva desăvârșit, fremătător, omenesc. Nu semăna cu celelalte tablouri de pe pereți. Ce-o fi făcut mai târziu canonicul cu ea, Liviu n-avea de unde ști. Să-i fi acoperit oare goliciunea cu veșminte, ca Michelangelo sfinții din Capela Sixtină? Era încântătoare! Femeia în doliu, Saveta lui de azi... Ehe, lucra discret reverendissimul Frățilă, nu ca măria-sa Preda! Despre oameni ca ei, scosese cineva, de mult, strigătura:

Face-m-aș călugăraș
La mănăstire la Blaj,
Cu mâinile pe icoane,
Cu ochii după cucoane.

...Într-un târziu, Liviu Ardeleanu deschise ochii. Lumina înțepa, cutreiera împărăția de sub gene ca niște furnici roșii, agitate, îl făcea să clipească des. Își aminti de întâmplarea Savetei cu acest canonic Preda, despre care credințerii povesteau cam multe. Făcea greșeala că-i bătea și-i schimba des. Când canonicul termina de

spovedit maicile mai păcătoase de la Institutul Recunoștinței ori elevele rătăcite, se spune că nu se canonea prea mult și prea rău. Dădea o raită prin piața de alimente a orașelului. Acolo veneau în fiecare joi dimineață, și uneori duminica, țărânci tinere, frumoase, fără atâtea complicații intelectuale.

— Ei, dulce-i smântâna? le întreba reverendissimul.

— Dulce, măria-ta.

O cântărea din priviri, și dacă nevăstuța mai avea cumva și gropițe în obraz, cum îi plăcea canonicului, atunci înmuia un deget în ulcica sau în oala plină de smântână și-l lingea cu dibăcie de cotoi bătrân. Plescăind din limbă, întreba din nou:

— Scumpă-i?

— Nu-i scumpă, măria-ta.

— Atunci, ia-le, fiica mea, și vino cu ele acasă. Eu nu le pot duce prin oraș, să mă fac de râs. Îți plătesc și drumul. Știi unde șed, nu?

Se zice că odată mai-marii și egalii lui l-au judecat în consistoriul arhidiecezei. S-au strâns toți bărboșii și-au început să-l chestioneze, amintindu-i cu o satisfacție diabolică aventură de aventură:

— Asta-i adevărată?

— Adevărată, fraților!

— Dar cealaltă?

— Și cealaltă.

— Va să zică, le recunoști pe toate?

— Pe toate!

— Și n-ai nimic de spus?

— Ba am, cuvintele apostolului Ioan: „Cine se simte nevinovat, să pună mâna pe piatră și să mă lovească”.

Iezuiții, mai-marii și egalii canonicului Preda, zice-se, au plecat cu toții capetele, și-au rezemat bărbile în piept, stând așa, ca într-o reculegere tulburătoare, minute în șir.

Parcă una din vocile lor, ale foștilor superiori bisericești, l-ar fi trezit acum, în grădină, pe Liviu Ardeleanu, din

gândurile sale împrăștiate, din încercarea de a-și clarifica sentimentele, încă destul de contradictorii:

— „Și tu ne urmezi, fiule!”

Vocea își luase subit un timbru angelic, de cristal.

— Nu-i adevărat! auzi Liviu o altă voce răspăcată, zvâcnind satanic, ca bronzul lovit. Nu-i adevărat. N-o să vă urmeze. Și nu din cauza rangului bisericesc. Nu. Liviu nu e plămădit din același aluat cu voi. Pentru el a cernut viața o altă făină. Mai neagră și mai săracă. Măcinată la piatră, nu la site. Numai drojdia i-ați împrumutat-o voi. Dar și drojdia s-a învechit, nu mai are puterea de-a fermenta...

Liviu tăcea încruntat. Cuvintele îi zbârnâiau în ureche cu ecouri repetate.

— Bine-bine, dar dacă nu va renunța la calea pe care a apucat...

— Iar să renunțe? Dar ce-a fost toată copilăria lui? Toată tinerețea, toată viața lui de până acum ce-au fost? O renunțare continuă. Lăsați-l în pace, mironosițelor! Nu mai are omul timp să renunțe...

— Să nu renunțe... Dar ce vor spune oamenii, ce va spune satul?

— Oamenii?! Dacă doi, fie și numai doi dintre ei, vor ști să-i ia apărarea, e destul. Ceilalți n-or să dea cu pietre. Oamenii se mai schimbă și ei... Cât despre sat...

— Da, satul! Părintele Ardeleanu a fost trimis în sat cu o misiune etică, mai presus de legile omenești...

Liviu aștepta neliniștit răspunsul, smuls parcă din gâtulejul lui ars de febră, uscat. Și acesta veni fără ezitare:

— Misiunea lui etică, zici? Poate n-am auzit bine: mai presus de legile omenești? Da? Atunci, află de la mine că misiunea aceasta a încetat. S-a stins pe îndelete, fără convulsii. Dacă Liviu nu i-a împiedicat prea mult pe oameni să cunoască, să înțeleagă și să urmeze adevărul legilor omenești, poate pleca liniștit la drum... Și-apoi, dacă e vorba de sat, de ce nu vă uitați și voi, umbre

bărboase, de ce nu vă uitați deschis, fără teamă, în ochii oamenilor? Satul lui Liviu. Nu e alcătuit numai din babe surde, din femei clevetitoare și moșnegi speriați. Ați văzut cum se înghesuie la spovedanie? Unde-s ceilalți enoriași? Nici Octavian Borcea n-a vrut să mai vie. Oamenii – vreți, nu vreți – au de lucru. S-a dezghețat pământul. S-a încălzit. N-au vreme de pierdut...

Popa Ardeleanu trase aer adânc în piept și oftă ușurat. Auzi însă, din nou, cealaltă voce:

— Bine, chiar dacă amesteci pe cele lumești cu cele mai presus de fire, încă și-atunci purtarea lui tot lașitate se va numi.

— Da. Bine că spui și tu o dată adevărul! Liviu a fost prea multă vreme laș. Prea multă vreme s-a scăldat în apa calduță a obișnuinței, a somnolenței vinovate. Ce oare l-a bucurat sau l-a durut, l-a făcut să râdă sau să plângă? Nimic, aproape nimic. A mâncat, a dormit, a ținut predici, douăzeci și cinci de ani a uitat de sine. Da, totul e adevărat. Are și copii, de la o femeie pe care n-a iubit-o. E vinovat, nici vorbă, e foarte vinovat. N-am de ce să-l apăr. Dar acum, ca să-și poată înfrânge până la capăt lașitatea, trebuie să devină om. Să-și apere omenia, să-și spele fața de minciună...

Liviu își scutură capul, ca și când ar fi trebuit să se trezească dintr-un somn greu, toropitor. Deschise ochii. Nimeni în jur. Lumina înțepa la fel de nemilos ca mai înainte. Strânse din nou pleoapele, sub care alergau furnicile roșii, speriate.

— Și-apoi, el are familie.

— Are familie, are familie!

— Are soție...

— Da, preoteasa...

— Ea ce-o să spună?

— Multe. Prea multe chiar!

— Dar fetele?

Aici, Liviu vru să răspundă el. Se opri însă, stingherit. Îi

părea, desigur, rău că... Da... Va trebui să-și părăsească și fetele... Dintre ele, Victoria îi era mai dragă. Avea ceva din el și bun, dar și rău. Bun: inima deschisă, firea sensibilă. Rău: nehotărârea, înclinația spre resemnare. Față de ea, adică față de amândouă, tatăl se simțea vinovat, cu atât mai mult cu cât în clipa aceasta își dădea seama că totul e prea târziu. De ce nu și-a făcut datoria la timp? De ce-a tăcut?

— Deci, își va părăsi și copiii?

— Pentru Liviu, bate ceasul al doisprezecelea!

— Și cu cine vrea să fugă?

— Să fugă? Adică, da... Cu Saveta, răsună vocea ca un clopot. Cu Saveta!

— Hi-hi! se auzi un râset pițigăiat. Cu Saveta, păcătoasa care...

— Mi-e dragă! izbucni Liviu într-un strigăt fulgerat, dureros ca un geamăt. Mi-e dragă! Parcă explodară în aceste cuvinte scurte ultimii atomi, înăbușiți aproape patruzeci de ani, rămași totuși vii, ultimele puteri din sufletul copilului de țăran: Mi-e dragă!

Aici, Liviu retează firul gândurilor. Își șterse fruntea de sudoare. Sângele îi bătea în tâmpile acut ca o toacă de fier. Se anunța astfel jumătatea unei hotărâri. Tăie și crengile uscate ale vișinilor, ale prunilor hohotind în alb, le strânse într-un colț mai ferit, peste buruieni, peste rădăcini și frunzele de an și le dădu foc.

Era spre seară, vreme liniștită. Prin alte grădini, întorși din câmp, alți gospodari făceau același lucru: ardeau buruienile. Dar pentru Liviu Ardeleanu, focul acesta înăbușit, la început mai mult fum decât foc, părea ceva cu totul neobișnuit, de parcă nu l-ar fi aprins tot el în fiecare an și tot pe vremea asta. Stătea în preajma flăcărilor mocnite, întors cu fața către apus, le ațâța, să ardă mai cu inimă. Printre fuioarele de fum încolăcite greoi, când alburii și groase, când subțiri și vineții, urcând ca dintr-o jertfă stranie, se vedea turla bisericii, incendiată de

amurg. Fumul acru, iute, îl ustura la ochi, îi storcea lui Liviu lacrimi. Și prin ceața aceasta de fum și lacrimi, turla incendiată se clătina, venea spre el și iar o apuca înapoi, zgribulită, speriată. Liviu porni spre casă, călcând pe propria sa umbră încet, cu pași încrezători și neclătinați.

În Vinerea mare, cu un ceas înaintea citirii prohodului, părintele Ardeleanu se adresă preotesei Nuți cu aceste cuvinte:

— Vine acum Saveta, pentru ultima spovedanie, pentru înmormântarea trecutului ei. Să nu te-apuci iar de vorbe sau de vreo prostie, că plec și vă las de minunea lumii. Mai înțeles?

Nu prea înțelegea preoteasa despre ce ultimă spovedanie e vorba, dar, fiind surprinsă de hotărârea neobișnuită a vocii bărbatului, răspunse grăbit:

— Dar eu n-am nimica cu ea. Dacă-i păcătoasă, păcătoasă să fie! Noi plecăm cu fetele înainte, să aprindem lumânări la mormintele tatii și mamei, că chiar dacă nu meritează, în seara asta trebuie să iertăm...

Saveta veni peste câmp, prin grădină, prin curtea parohială și se opri în verandă, unde pâlpâia o lumânare. Liviu Ardeleanu o aștepta, în hainele lui negre, de duminică, fără reverenda veche și ponosită, doar cu semișeta. Sta aplecat pe același scaun, cu fruntea rezemată de palmele asprite.

— Bună seara, părinte!

— Bună să-ți fie inima, Saveto!

Nu știa cum să înceapă. O întrebă stingherit dacă a îndeplinit canonul și cum se simte după „pătrunderea misterelor”. Ea îi răspunse că s-a rugat, a muncit, a îngrijit vițelii.

— Ce să le fac, părinte? Îs mici și proști, mi-s dragi de parc-ar fi copiii mei.

Astfel, i s-a luat ca o piatră de pe inimă.

— Dar știu eu, părinte, zise femeia ca să-l încerce, știu

eu bine că un păcat de moarte trebuie ispășit toată viața...

— Ca durată spirituală, toată viața, draga mea! se trezi popa vorbind, oarecum necăjit că discuția nu intrase de la început pe făgașul dorit. Da, desigur, toată viața, până când dezlegările indulgențelor îți acoperă numărul anilor și zilelor. Să ne gândim că vei trăi optzeci de ani...

— Prea mulți. Nu vreau să fiu niciodată bătrână. Toate tinerețele mele au fost ca o bătrânețe bolnavă, se destăinui cu durere Saveta.

Liviu, înecat în ochii ei, își pierdu răsuflarea și graiul. Nu știa cum să-și mai stăpânească mâinile. Degetele lungi, înfiorate, răsfoiau în neștire cartea neagră, ferfenițită, plină de spaime și amenințări. Părea scrisă cu litere în relief, zgrunțuroase și așchiate de trecerea timpului, încât atingerea lor puneă pe fugă mângâierile și cuvintele calde, mătăsoase, ale dragostei.

Saveta asculta rugăciunea din nou în genunchi. Fața popii era aproape lipită de fața ei. Gura, răsuflând fierbinte, părea că-i sărută îndelung și încontinuu lobul urechii, gâtul alb, subțire. În felul acesta, cuvintele îi cădeau peste umeri, peste pieptul care se ridica ritmic, cădeau ca o ploaie de aur peste pojghița de gheață subțire a sângelui ei în desprimăvărare:

— „Nu mă încredința folosinții omenești, Stăpână, că necaz mă cuprinde, nici nu pot să sufăr săgetările Diavolului; acoperământ nu am agonisit nicăieri, nici unde să scap eu ticălosul, de pretutindeni fiind dușmănit, și mângâiere nu am afară de tine, Doamna mea. (Îi așeză mâna pe frunte.) Nimenea, din cei care aleargă la tine, nu iese de la tine rușinat, ci cere harul și primește dăruirea, spre folosul cererii.” („Cum vine asta?” se întrebă Liviu. Dar n-avea timp să se gândească.) „Umple de bucurie inima mea, ceea ce ai primit, plinirea bucuriei. Voința mea neclintită este de a fi cu totul al tău și de a face toate din dragoste către tine, lepădându-mă de tot ce te-

ar putea, scumpă Inimă, supăra. Tu să fii ispășirea tuturor greșelilor mele și scăparea sigură în ceasul hotărât”. („Pe care abia de-acum încolo trebuie să-l hotărâm împreună!”)

„Bucură-te, ceea ce ai crescut strugurul cel de taină! (începu s-o mângâie pe față).

Bucură-te, munte umbrit! (O sărută pe frunte.)

Bucură-te, scăpare! (O sărută pe ochi, pe amândoi.)

Bucură-te, sfeșnic de aur” (O sărută pe buze.)

Saveta, atentă tot timpul, intuise tâlcul ascuns al cuvintelor. Nu-i venea să le creadă, dar îi făceau bine. De când nu mai auzise ea cuvinte care să n-o rănească, să n-o doară, cuvinte pe care să le simtă alinându-i ca untdelemnul arsurile picioarelor, mâinilor, pieptului, ochilor, frunții, arsurile unei întregi vieți! Nu schiță niciun gest de împotrivire când el o sărută pe frunte, pe ochi, pe buze. Niciun gând nu mai mișca din aripi. Se simțea undeva sus, deasupra pământului. N-a fost mirată nici când Liviu. vădit emoționat, i-a spus într-un târziu:

— Pe tine te-am dezlegat eu, dar pe mine cine mă dezleagă? Cine mă ajută să înmormântez în noaptea asta mortul din mine? Să știi, Saveto, mărturisirea ta mi-a făcut bine, m-a tulburat și m-a liniștit totodată, de parcă a fost propria mea spovedanie. „Am greșit cu toată viața mea”, ai zis. Și eu ar fi trebuit să repet după tine: „Am greșit cu toată viața mea...” Că și eu, îmi dau seama, să nu te miri că-ți spun gândul pe care nu l-am rostit niciodată nimănui și poate nici mie însumi, am greșit cu toată viața. Tu știi bine, că nu ești om străin. Știi între cine am ajuns, în ce familie am trăit... Viața mea a fost ca lumânarea asta...

Femeia își întoarse capul spre lumânare, lăsând să-i cadă patrafirul pe umărul stâng. Părintele nu i-l mai așează la loc pe cap. Nu mai luare în seamă amănuntul acesta.

— ...Ca lumânarea asta... La început înaltă, dreaptă, cu o floare de flăcări în vârful: visurile. Dar ce fel de visuri? -

aceasta este întrebarea. Poate nici n-au fost visuri, ci numai niște biete iluzii amănite, care au topit încet-încet trupul lumânării, îngroșându-l cu lacrimi reci, uscate, schimonosite, ca niște măracini, ca niște minciuni întortocheate. O flăcăruie slabă, ce scotea fum și-l așeza ca o perdea între mine și inima mea, între inima mea și inima lumii, a oamenilor, amăgită și mințită prin mine. Iartă-mă că mă spovedesc ție, draga mea. Dacă poți, ajută-mă să sting această lumânare, ce abia mai pâlpâie la capătul mortului și răstignitului din mine...

Femeia nu răspunse. Cu fruntea aplecată pe genunchii lui Liviu Ardeleanu, părea să plângă, dar nu era așa. Suspina ca într-un oftat ușor, abia ghicit, fără lacrimi. Popa îi luă mâna în palma lui mare, i-o mângâie și i-o strânse fierbinte. Degetele ei se simțeau bine și transmiteau, fibră cu fibră, fluidul fulgerător și cald în tot trupul.

Se ridică atât de firesc, de grațios și simplu, că părea crescută lângă Liviu de totdeauna. Cu o suflare ca de copil, totuși hotărâtă, puternică, stinse lumânarea. Apoi, îndrăzni să se cațere de gâtul lui Liviu și să-l sărute îndelung, cu disperare. Cuvintele nu mai aveau loc între ei. Părea că și lumea din jur se stinse o dată cu lumânarea.

Când femeia își descleștă brațele de gâtul puternic al popii, se trezi el c-o îmbrățișează lacom, pe dibuite, ca un hoț.

Plecară într-un târziu, să-și îngroape morții și să le înconjoare mormântul, pentru ultima dată, de trei ori, cu cercuri de făclii aprinse.

PARTEA A DOUA

*„Hai, noapte, să facem
schimb:*

*Să-ți dau trei cupe de vin
Și strugurii dintr-o vie
Și snopii dintr-o câmpie
Să-mi dai liniștea ta mie.”
(POETUL POPULAR)*

OCTAVIAN BORCEA ERA SUPĂRAT.

Maică-sa, Mărie, îi spusese părintelui Ardeleanu, la spovedanie, că feciorul ei s-a supărat „pe viață”. Și viața însemna, înainte de toate, el însuși. De aici pornea și supărarea pe bătrâni, pe copii, pe colectivă, pe președintele Ion Cireș, pe văru-său învățătorul, pe toată lumea. Numai că omul nu pipăise cu degetele sale aspre, țărănești, rădăcinile ascunse ale acestui adevăr. De aceea, căuta înfrigurat, fără să știe limpede în ce pământ sunt împlântate aceste rădăcini. Șchiopăta dibuind, orbecăia. Se ferea însă cu grijă s-o recunoască deschis. Față de sine și mai ales față de alții. În niciun caz față de copiii săi.

Octavian avea șase copii: Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Lucreția și Octavian cel mic. Până când trăise, Silvia, mama copiilor, le era mai apropiată, li se lipise de suflet. Părea să fie între mamă și copii o solidaritate amară, o înțelegere tăcută și definitivă, cu toate că și Silvia, adeseori, pe cei mici îi mai jordănea. Era o solidaritate născută firească și spontan, ca să poată îndura mai ușor bătăile lui Octavian. Bărbatul își bătea nevasta, nu prea des, ce-i drept, dar din te-miri-ce. Pe copii, de asemenea. Și cum erau mulți, aproape nu trecea săptămână fără supărări și lacrimi în casa lor. Crescând copiii, încăierările se răriseră. Octavian își putea aminti acum, cu precizie, aproape despre fiecare copil când îl bătuse ultima dată și pentru ce anume. Nici nu trecuseră de altfel prea mulți ani de la aceste încercări de a-i ține în mână, de scurt, să n-o ia razna. La orice mișcare, copiii trebuia să vadă pumnul.

La fel îl snopise în bătai și pe el bătrânul Artimon. Aceleași vorbe i le striga în față, pe care le repeta și Octavian, săptămână de săptămână: „Ori vă omor, ori vă fac oameni!” Era un vechi obicei de a crește copiii, îndătinat la multe familii țărănești. Scurt, să țină minte: „Ori vă omor, ori vă fac oameni!”

Octavian își așeza copiii în rând și-i cârpea cu biciul. Dacă unul greșea ceva și ceilalți îl tănuiau sau încercau să-l tănuiască, îi bătea pe toți. Silvia în ocazii de astea fugea afară din casă. Mai ales iarna. Se ascundea în grajd, dacă-i bătea în casă, ori în casă dacă-i bătea în grajd, mângâindu-se în felul său deznădăjduit: „Numai să nu-i auz cum strigă!” Vara se ascundea în pivniță, căutându-și ceva de lucru, să n-o cheme bărbatul înapoi. Numai bătrâna Mărie se așeza în fața feciorului:

— Dă în mine, mă!

— Dumneata feri la o parte, că n-ai treabă!

— Ba am, mă, că eu ți i-am crescut. Tu nici nu veneai să-i vezi până nu erau de un an!

— Ori fac oameni din ei, ori le sucesc grumazu și-i omor! Încheia Octavian, și răsuca biciul în aer ca Sfântul Ilie fulgerele.

De omorât nu i-a omorât, dar oameni i-a făcut.

Cel mai mare, Petre, era inginer metalurgist, specializat în neferoase, la o uzină din București. „Pe el când l-ai bătut ultima oară, mă, și de ce?” se întreba acum Octavian străin. „Pentru ea... Da... Atunci, că altă dată nu l-am mai bătut. Pentru Saveta...” Al doilea, Artimonuț, rămăsese acasă la plug, se însurase „pe curte”, cu o fată singură la părinți. Acum, colectivist fiind, conducea o brigadă de câmp. „Pe tine, mă amărătule, te-am bătut mai des. Ai fost mai aproape de pumn, nu te-am putut da să faci liceauăle. Te-am pocnit, să ții minte, să-nveți școala mea de-acasă. Poate că nici nu ți-o stricat.” Cu el, deocamdată, Octavian părea să fie mai îngăduitor. Înclina să creadă că nu-l bătuse degeaba. Deocamdată. Al treilea

băiat, Axente, inginer agronom, era încă neînsurat. Lucra la o gospodărie colectivă, tocmai în Dobrogea. „Tu ai scăpat mai ușor, și-mi pare rău. Acum îi prea târziu. Nu mai țin minte când te-am plesnit și de ce. Că, mă, anu trecut era să ne încăierăm, da te-am lăsat în plata Sfântului... Și-o fost mai bine așa! Altfel... cine știe ce ieșea?! Ne făceam de minunea lumii...” Ion era student la Chimie. „Pe tine, ultima oară te-or bătut porumbeii și fetele popii, nu eu, mă! Așa să știi...” Pe lângă numele Lucreției, elevă la liceu, Octavian trecea mai grăbit. Pe ea n-o bătuse niciodată, dar nu din prea mare dragoste. Din alte motive. Când ajungea la sfârșit, să se împiedice și de Octavian cel mic, Veanu, cum îi spuneau în familie, tatăl se înmuia, dădea semne de oboseală. Mezinul era deocamdată lângă el, terminase șapte clase în sat, și acum urma să aleagă: rămâne acasă la plug, ori intră la o școală tehnică de meserii?

După moartea Silviei, Octavian, trist, îngrijorat, speriat chiar de singurătatea în care se trezise, simți c-ar fi vremea să-și lipească și el sufletul, în sfârșit, de copiii săi. Era însă prea târziu. Ei crescuseră mari, la distanță, ca puii stejarului, care răsar mai departe de trunchiul părintesc, să nu se sufoce sub coroana-i nemiloasă. Iubirea lor pentru Octavian era un amestec ciudat, rece, de recunoștință față de părintele harnic, gata să facă orice, numai să-și vadă copiii în rândul oamenilor, și de crispă surdă, prelungită în nervi, din anii copilăriei aspre, muncite, supuse la proba de foc a bătailor. Acel „ori vă omor” cu care începea învățătura vieții, repetat tot timpul printre lovituri, le rămăsese înfipt în creier, în inimă, fără voia lor. Își iubeau tatăl cu asprime, și îndărătul reținerii se putea ghici ușor amintirea dureroasă a vieții amărâte și scurte a mamei lor. Octavian simțea acest fapt, dar încă nu-l înțelegea bine, nu-i plăcea să se gândească la el cu hotărâre. Peste toate aceste necazuri, îi lega însă acel sentiment tainic și trainic, plin de putere

și mândrie, al familiei Borceștilor, oameni de frunte în Zăpadia. Dacă se atingea cineva de unul dintre ei, fie chiar și de Octavian, intrau în funcțiune niște resorturi ascunse, puternice, care se strângeau brusc, sub formă de carapace. În asemenea momente, Octavian era mândru de copiii lui. Îl supăra doar gândul – sau poate nici nu era un gând clar, ci numai o presimțire – că-i scăpase din mână, că nu le mai poate porunci ca altădată, că nu-i mai poate obliga să repete felul său de-a vedea viața, de-a gândi, de-a trăi și acționa. Uneori căuta să se liniștească singur: „Că, mă, lasă-i în pace, ce tot ai cu ei? Acum îs mari și e normal să fie așa, să te întrecă pe tine. Tu n-ai școli și liceauă, ca ei. Lasă-i în pace, mă!” Dar nu-i lăsa. Celor mai de departe le scria, sau când veneau pe-acasă le spunea fără ocol: „Că, mă, pare că sunteți niște străini. Nu mai ascultați nimic de mine!” Ce să asculte, nu-i era nici lui prea limpede. La cei mai mici se răstea cu vorbe tari. Numai cu Artimonuț, mai bine zis cu nevasta lui, cu Anuța, se înțelegea. Aceasta, inteligentă și vicleană, îi dibui repede urzeala firii și știa cum să-l înnoade, cum să-l îmbrobodească în vorbe și atenții.

„Pentru ea... Da... Atunci, că altă dată nu l-am mai bătut. Pentru Saveta...”

Petre Borcea, băiatul cel mai mare al lui Octavian, n-avea decât foarte rar dispoziția sufletească și răgazul de-a se întoarce la acel moment convulsiv al tinereții. Răpăitul ultimelor palme primite de la tatăl său se întorcea din spațiile depărtate ale memoriei o dată la câțiva ani. Atunci era semn că inginerul încercase vreo amărăciune care-l împingea la un examen scrutător, la întoarceri, și rememorări acute. Altfel, zi de zi, omul urma alte traiectorii, grăbit din spate de ritmul unei vieți necunoscute și nebănuite de părinții săi.

În toamna anului 1961, Petre, întors numai de câteva zile în București, după o călătorie de studii în câteva țări

străine, ca specialist, se trezi într-o dimineață cu o scrisoare de la tatăl său. Nervos, supărat din cale-afară că nu-i ieșeau calculele tehnice necesare unei argumentări, în cadrul amplului său raport către minister, când văzu plicul albastru se destinse pentru moment. Își spuse, fără să stea prea mult pe gânduri: „Precis că-mi scrie iar despre pământ. Noi ne chinuim cu aliajele rare, oamenii zboară în Cosmos, și el tot nu-și mai ridică ochii din țărână. Ah, tată, neam încăpățânat, bine că dă Sfântul să mai termini și tu o dată cu pământul! Acu se încheie colectivizarea, azi-mâine, și-o să te liniștești și tu. Poate ți se mai dezbracă inima de crusta neagră a pământului. Dacă trăia și mama, acum ar fi fost și ea mai fericită. N-ar mai fi plâns și nu te-ai mai fi uitat nici tu urât la ea. Poate i-ai fi spus chiar și vreo vorbă bună. Poate ne-am fi strâns cu toții, ca într-o familie adevărată, să petrecem, să cântăm.” „Cum să cântăm?!” se cenzură singur. „Așa, să ne uităm la obrazul scorțos și crăpat al pământului, să-i râdem în ciudă că nu ne mai poruncește el. Adică vouă, că de mine a încetat de mult să-și mai bată joc. De-acum încolo n-o să vă mai poruncească nici vouă cum să trăiți, tată!...”

Mama... Familia... Tata... Pământul...

Furat pe nesimțite de gândurile acestea, lui Petre i se păru plicul albastru, pe care-l ținea în mână, un lucru tare ciudat. Firesc ar fi fost să-l deschidă îndată și să citească dintr-o privire slovele mari, cunoscute, cu care ușor se acoperă o pagină. Dar nu-l desfăcu. Îl așază pe masă. Încercă să-și termine de scris fraza lăsată la jumătate, dar nu reuși. Se uita lung la hârtiile albe, apoi își muta iar privirile la plic. Acesta începu să se închidă încet-încet la culoare, până deveni, din albastru, negru. Literele, scrise chinuit semănau c-o rădăcină bătrână. Fiecare părea să fie înfiptă într-un petic de pământ sfâșiat, rupt din plicul acela întunecat, alungit, lăbărțat ca un hotar întreg. De ce-i veneau în minte tocmai lui toate locurile și

pământurile lor din Zăpadia, povestea fiecăruia din ele? Doar nici nu erau așa de multe. Atunci, de ce să se amestece iar blestemata de țărână printre calcule de rezistențe nebănuite, printre energii și temperaturi abia în mintea lui închipuite? Inexplicabil, tatăl său îi apărea în față, la capătul fiecărei șirinci de pământ din hotarul lor îndepărtat. Octavian nu pusese umărul să răstoarne pe nimeni, ca să fie ale lui, dar nici n-a apărut pe nimeni.

— Nu, nu, tată, trebuie să recunoști că n-ai apărut pe nimeni! vorbi Petre, de parcă l-ar fi avut chiar în față, aici, lângă biroul lui. Ca să-ți dovedesc, hai să ne gândim la străbunicul, la Petre cel bătrân, căruia îi port numele. Nu-mi pare rău că m-ați botezat ca pe el. L-am iubit mai mult decât pe tine. Supără-te, dar așa-i, n-am ce-ți face! Când a închis ochii, eu îmi terminam liceul. A trăit optzeci și cinci de ani. Ce om, ce munte de om era bătrânul! Om sărac. Toată viața n-a avut mai mult de două iugăre de pământ. Dar lucra într-al grofului, cât zece. Nevasta i-a murit încă tânără, și el nu s-a mai însurat. Zicea că nu vrea să-i încurce socotelile feciorului, ale bunicului Artimon. A rămas în aceeași casă și curte, cu drept de folosință pân' la moarte. Tot acolo s-a așezat și nepotul său, Octavian.

Petre începuse să vorbească despre tatăl său ca despre un străin. Mai demult, când ieșeau la coasă împreună, trei bărbați în floare, culcau două iugăre de iarbă până la amiază. Nu știa nimeni din sat cum fac, cum dreg, că nu răsufla o vorbă din casa lor. Și azi mai cumpărau o sfoară de pământ, și mâine încă una. De la cine, parcă nici ei nu știau. Le trebuia pământul ca apa și aerul. Altfel, crăpau de sete, se sufocau. Li s-ar fi uscat brațele, le-ar fi secătuit puterea aceea din trup, aprigă și tăioasă ca oțelul, gata să se prindă cu toate necazurile vieții. Și erau destule necazuri, n-aveau din partea lor a se plânge. Așa era lumea, „Ce poți face?” Asta era vorba lor: „Ce poți face?” își luau coasa și sapa și se duceau pe-aici încolo,

că hotarul Zăpadiei era mare și plin de dealuri. Toate trebuiau suite și coborâte. Nu puteau ști după care se mai ascunde o sfoară de pământ care ar putea ajunge a lor. Numai dealul Valezărului cât e de înalt! Dealul Spinului e și mai mare ca el. „Arză-l focul să-l arză! se trezi blestemând inginerul. De câte ori l-a trecut Petre, străbunicul meu, și-ncolo, și-ncoace... A tras cu coasa până și-a lovit-o de coasa morții. Hoașca dracului, că numai de ea nu i-a fost frică bătrânului niciodată! Doamne, drag îi mai era să trăiască! Dar din ciocnirea asta, coasa bătrânului se rupse, și el căzu într-un genunche. Acolo l-a lovit. De la genunchiul acela îi veni sfârșitul. Își târa piciorul cu greu din grajd până în casă. Erau case noi, cu pridvor de ciment. Am lucrat și eu la ele, împreună cu ceilalți frați. „Ridicați, măi, cărămizi, că sunteți mari, ne-ai zis, tată Octaviene. Vouă vă rămâne casa, că n-oi duce-o cu mine în țintirim.” Camerele erau podite cu scânduri. Îți erau tare dragi, nu-i așa, tată? Umblai pe ele parcă mai drept, mai mândru, uneori chiar zâmbeai. Sau numai ni se părea nouă? Cred că numai ni se părea, fiindcă repede îți încrețeai fruntea. Câteodată ziceai că ai fi putut cumpăra cu banii cheltuiți pentru casă două iugăre de pământ. Dar noi eram mulți și nu mai încăpeam în odăile vechi. Când ne potriveam toți la masă, eram unsprezece. Cei mici mâncau deoparte, la o măsuță, tocmită anume pentru ei. La masa mare eram înaintați pe rând, cu trecerea anilor, de parcă am fi primit grade militare, nu alta...”

Bătrânul Petre venea din grajd, unde și dormea, șontâc-șontâc, abia urca treptele noii case. De când îl durea piciorul, se scula târziu, cu toate că nu închidea un ochi toată noaptea. Venea să se așeze lângă sobă. În iarna aceea stătuse cam mult lângă sobă. Altădată n-o căuta așa des. Silvia, nora lor cea tânără, îi da de mâncare.

— Tot așa te doare, moșule? îl întreba ea, punând

mâna pe dunga patului, de care bătrânul își rezema piciorul bolnav, uscat, învinețit.

— Ie, mă doare!

— Să-i zic lui tata Artimon să te ducă la doctoru?

— Ba eu nu, nu mă duc, că n-am fost toată viața. Dă-i în foc de doctori, sluga tatii! Ce dă Dumnezeu, nu pot lua ei! Copârșău îmi trebuie mie, că-i vremea!

— Doamne, moșule, cum vorbești și dumneata! zicea Silvia.

Bătrânul mânca apoi lapte din blidul așezat pe marginea sobei. Nora cea tânără, cum îi zicea nevastei nepotului, îi da pâine moale, ca s-o poată îmbuca mai ușor. El o-mpărțea însă cu careva din copiii mai mici - cu strănepoții. După ce termina de mâncat, își aprindea pipa. Avea o pipă ieftină, de lut ars, cu capac, de tablă. I-o adusese Petre, într-o vacanță de Crăciun, din bruma sa de bani economisiți. Se bucura ca un copil de tot ce primea, de orice vorbă bună. Aprindea pipa, dar - semn rău - se stingea repede. Și asta numai de-o vreme încoace. Bătrânul nu se supăra prea tare, o bătea de palmă și scotea tutunul. Îl puneă apoi în gură, pe partea dreaptă, la măsea. Era obiceiul lui vechi de tot, să țină „băgău”. Ce-i puteau face?! Numai că zeama aceea roșcată, amară, îi umplea gura și trebuia s-o scuipe. Și unde era s-o scuipe decât pe jos?!

— Nu mai stupi pe jos, nu vezi că-s podele?! se răstia Octavian, adeseori, la bunicul său.

Vorbele astea îi cădeau pe cap ca o grindină. Copiii vedeau suferința bătrânului, le era milă, dar n-aveau voie să se amestece.

— Lasă-l, mă, că-i om bătrân! Dă-i pace, că eu curăț, nu tu! răspundea, cu îndrăzneală tristă, Silvia.

Mărie, nora adevărată a bătrânului, tăcea ca de obicei. Ea nu-l avea așa de bine pe socru-său. De mult. De totdeauna. Cine știe de ce?!

Bătrânul nu zicea nimic; se uita lung la Octavian, apoi

își pleca ochii în pământ. I-ar fi dat una cu bâta, dar n-o făcea. Știa că e urâcios și rău de gură. Își lua măciuca și, șontâc-șontâc pe trepte în jos, se ducea în grajd, în poiată, cum îi spuneau. Acolo nu se mai putea agăța nepotu-său de el. Vorbea liniștit cu vacile, își aducea aminte de te-miri-ce, de atâtea și atâtea întâmplări, învârtite ca frunzele de vânt peste viața sa lungă și lată cât o câmpie. Se văita din când în când și-și pipăia genunchile. Durea, blestematul, se învinețea. Întunecarea pielii anunța cangrena. Liniștea bătrânului Petre o tulburau numai iepurii de casă, aduși de Artimonuț. „N-o avut și copilu ăsta de lucru - zice bătrânul. Acum strică toată poiata, își fac găuri pe sub iescăle și rod ce-apucă. Ui, ce ochi au, ca dracii! Și se cotocesc cu mițele, nerușinații!”

În casă, discuțiile continuau. De obicei, Silvia îi spunea lui Octavian:

— Bine, măi Octaviene, că-l dai afară din casă! O fost bun, săracu, până ne-o cumpărat iugărele și ne-o crescut copiii!

— Că tu vezi-ți de treabă, să nu te plesnesc peste gură! Nu cu tine am vorbit. L-am țâpat eu afară din casă, tu? Da de ce scuipă pe jos, nu vede că-s podele? Ha, tu, nu vede?

Silvia tăcea și-o podideau lacrimile. Așa era ea, obiduoasă, iute-iute cu năframa la ochi. Iar pentru bărbatu-său nu se putea afla un lucru pe lumea asta să-l scoată mai repede din sărite ca lacrimile. Parcă-i picau pe suflet, picături reci pe o sobă încinsă. Și de multe ori femeia se trezea cu o palmă. De câte palme de-astea nu-și aducea aminte Petre, inginerul! Și multe le primise maică-sa și din pricina lui.

Odată, într-o joie, în oraș, unde învăța la școală, se duse în târgul de vite. Știa că tatăl său e acolo cu boii. Trecu întâi prin piața de bucate și întrebă pe un om de la ei dacă nu văzuse cumva în care parte e așezat carul lor.

— Ba da, măi copile, uite-o pe mumă-ta, vinde un sac de cucuruz. Uite-o, la carul lui Gligor!

Atunci se miră că maică-sa e în târg. Ea rămânea de obicei acasă. Avea copii mici. Mergea Artimon ori Mărie cu bucatele în piață.

Din câteva vorbe, îi spuse mamei că-i trebuiesc bani, că nu și-a plătit încă taxa la școală și n-are destule caiete.

— Ți-om da, Petre, ți-om da, numa să vindem cucuruzu. Da hai mai bine să vedem dacă n-o vândut tată-tu boii. Să-ți deie el, să nu mai aștepți, că poate ai de cetit. Vezi, măi Gligore, și de sacu nostru. Și dacă vine cineva să-l cumpere, dă-l ca și pe-a tău!

În drum spre târgul de vite, Silvia îi spuse băiatului:

— Mai grijește și tu de bani, vezi cum îi cheltuiești. Că ți-ar mai trebui și haine. Astea de pe tine s-or ponosit rău, și ești fecior mare și tu. Ți-aș lua eu, da știi cum îi tată-tău. Vrea să cumpere iar loc de două feldere. Între Irugi, de la unul din Ciurel.

— Iar cumpără?

— Apăi, ce să facem, dragu mamei, că sunteți șase frați, și încă numa tu ești la școală. Caută să ne gândim și la ceilalți...

Cu vorbele astea, ajunseră la carul lor. Octavian încă nu vânduse boii. Tot veneau cumpărători, se uitau la ei cum merg, cum își țin capetele, le băgau degetele în nări, ca să se poată uita la dinți. Boii erau tineri și frumoși. Dar când stăpânul le anunța prețul, oamenii făceau ce făceau, se mai învârteau o dată în jurul lor, se trăgeau lângă loitrea carului și-și numărau banii, încet stângaci, apoi o luau în altă parte. Nu-i ținea punga.

Octavian era în ziua aceea parcă mai călcat pe bătăturei ca niciodată. Îi trebuiau bani din pământ, din piatră seacă. Dacă nu-i avea, hoțul de ciurelean vindea locul altcuiva. Nu mai întâlnea el curând așa pământ pe lunca Târnavei. Puțin, dar bun! Ar mai fi slobozit la prețul boilor, dar nu se-ndura.

O văzu pe Silvia, îl văzu pe băiat, veni lângă ei, dar nu le spuse nimic. Într-un târziu, întrebă:

— N-ai vândut cucuruzu, tu?

El nu-i spunea Silviei pe nume niciodată. Nici când o striga de departe. Pe ea o chema „tu, hăi!”

— Nu, măi Octaviene, și ui, la copilu ăsta îi trebuie niște bani.

— Ce bani, tu?

— Pentru taxie, auzi, că le-o cere la școală, și pentru caieturi.

— N-am! Doar i-am tot dat, de ce-i strică? De unde să-i dau atâția bani, că nu mi-i gându numa la el. De ce-ți trebuie, mă? Spune drept, că știu eu că ești prăpădit!

Petre nu răspunse nimic. Știa că n-are rost. Întotdeauna când cerea bani, întâi trebuia să fie umilit și pe urmă să i se dea. Orice-ar fi zis, nu era bine. Tăcea, rezemat de loitrea carului, cu ochii plini de lacrimi și mișcându-și fără rost mâinile. Nu mai știa ce să facă cu ele; mâinile care crescuseră prea lungi pentru mânecile acelea roase ale hainei de pe el, țesută „fir în dinte” de bunică-sa.

— De ce plângi, mă?

— Lasă-l în pace, măi omule! Dacă nu-i dai, de ce-ți bați joc de el? Îndrăzni mama, și ea cu ochii plini de lacrimi.

Jap! se auzi o palmă fulgerată peste obrazul Silviei, acolo între boi și car. Noroc că nu văzuse nimeni! Dar plescăitul acela sec i se lipi lui Petre de creier. Și acum, amintindu-și, îi venea să-și pipăie obrazul.

Deși știa frică de codoriștea biciului din mâna tatii, băiatul se așeză în fața mamei. Bănuia că lui Octavian nu-i convine să vadă lumea din jur ce se întâmplă. Îi spuse cu glas sugrumat:

— Să nu mai dai! De ce dai în mama, nu ți-i rușine?

Octavian rămase năuc, se înnegri la față. Stăpânit, făcând un pas către băiat, îi spuse surd, șuierat:

— Taci, mă, din gură, că aici te omor și mă fac de

minunea târgului!

— Omoară-mă, îi răspunse îndârjit. De ce dai în mama?

— Că, mă, ea de ce plânge din senin? De ce plânge, mă?

Petre tăcu și plecă apoi cu maică-sa de mână. Chiar dacă ar fi vândut cucuruzul, ea nu îndrăznea să-i dea băiatului bani. Mergea Octavian spre seară pe la gazda lui Petre și-i lăsa suma cerută. Așa era el: umilea, dar până la urmă da. Dacă Silvia nu pleca între timp pe jos, cum se întâmplă adeseori, fiind grăbită la cei mici, o lua cu carul și-o ducea acasă. Pe drumul acela, nu prea lung, de un ceas-două, dacă îi spunea câteva fraze, în mod sigur pe una o repeta:

— Să nu mai plângi, tu, ca mutu! Să nu mai plângi, că mă găsești o dată cătrănit și te lovesc cu ceva în cap...

Pe Petre îl bătuse ultima oară tatăl său când era student în anul IV, vara. Văzuse că feciorul său cel mai mare lipsește noaptea de-acasă. Venea spre ziuă, tiptil, să nu-l simtă ceilalți. Dar Octavian îi ghicise rosturile. S-a interesat, i-a luat urma. La început, n-a zis nimic. Îl scula cu noaptea-n cap și îl ducea la coasă. Dacă văzu și văzu că nu merge nici așa, l-a chemat o dată în grajd, a închis ușa și i-a tras două palme:

— De ce dai, tată?

— Știi tu de ce, porcule!

— Ce să știi? se făcu Petre a nu pricepe.

— Că, mă, de ce te duci la ea?

— La cine?

— La Saveta. Nu ți-i rușine, mă, să te duci la o femeie măritată?

— Mă duc unde-mi place, răspunse băiatul, întărâtat.

— Brava, mă, asta-i vorbă de om cu școală! De om cu cap. Să te lași de ea, că ne faci familia de răs!

Îi mai trase două palme și plecă mormăind:

— Eu v-am făcut, eu vă omor!

Asta era o altă vorbă, cu care de obicei își încheia

bătăile. L-ar fi pocnit și Petre, dar așa ceva încă nu se întâmplase în familia lor. Și-apoi, Silvia, auzind palmele, fugi spre grajd, să vadă ce se întâmplă. Petre n-a mai zis nimic în fața mamei. Îi era rușine. Lucruri intime, ei, copiii, nu discutau niciodată cu părinții. Nici chiar cu mama, care le ghicea mai repede cărările... Ea nu se amesteca în dragostea lor, tot din cauza lui Octavian. Dacă ieșea cumva ceva rău, tot pe ea o ocăra, o umilea până la lacrimi, iar lacrimile...

Venite pe neașteptate, amintirile păreau petice sfâșiate de pământ, rupte din plicul întunecat, lătit ca un hotar întreg. Plicul la care Petre se uita cu tristețe. Îi venea să-l rupă.

Târziu, îl luă și-l deschise.

Dragi noștri aflați și despre noi ai tăi părinți și frați că suntem sănătoși cu toți aseminia vo dorim și vouă și la scumpele noastre nepoate Silvia și Dana voi ce mai faceți sunteți sănătoși și cu serviciu cum mai stai Petre eu te rog dacă poți vino până acasă acum pe ziua de 25 octombrie avem și parastasu după mumăta și vreau să mă gândesc și eu să mă scriu în colectivă și tata Artimon nu vrea numa să vii tu acasă ca să rezolvăm cu pământu dumnului numa așa vrea să îi rămâie pământu dumnului și credem că dacă vii tu se face toate și dacă nu vii rămâne la locu vechiu că eu nu mă scriu până nu vii tu acasă și te rog că mați tot bătut la cap să intru și m-am înțeles cu unchiuto luăn și vino pe ziua care ți-am scris dacă poți dacă nu faceți cum vă ajută Dumnezeu că și io îmi văz de năcazul meu numi mai bat capu în tăte părțile că sunt slab și ne hodinit de gând că unu vine co părere altu cu alta și nebunesc de cap și vreau să mai dorm și eu nopțile și vă sărutăm pe toți avostru tată Octavian."

Parcă se-ntorsese lumea pe dos. Petre nu mai știa ce să creadă. Tatăl său nu-i omul glumelor. Ceva se petrecuse,

desigur. Ce anume? Cum, când? Și totul, nesperat de repede.

Răpăitul întrebărilor îl dezmetici de-a binelea.

„Ar trebui să mă duc!” izbucni oarecum înciudat și totodată plin de bucurie. Se răzgândi însă repede. „Nu, n-am timp”. Știa că vor ajunge din nou să ia de la capăt toată povestea pământului. Nu, nu se putea duce. Acolo, atingerea cu pământul ar fi fost și mai dureroasă. Cerea rezistență deosebită. Și el, cu toată rușinea, trebuia să recunoască deschis că deși calculează aliaje cu rezistență mare, nu se poate lăuda cu ea. E făcut prea dintr-o bucată, prea din trunchiul acela țărănesc. Când se atinge de pământ, se descarcă în el fulgerele unor dureri vechi, de sute, poate de mii de ani! Nu se putea duce!

Petre își strânse grăbit hârtiile. Lăsă raportul neterminat și plecă spre uzină. Numai aerul de-acolo îi făcea bine în asemenea clipe. S-audă el forjele și valțurile laminoarelor duduind, iar presele mari, cu strigătele lor de fier, să-i alunge frământările săcâitoare. Da, acolo, oamenii pun întrebări la care inginerul știe să răspundă clar, precis, matematic. Altfel de întrebări decât cele sucite ale tatălui său.

„Pe tine, mă amărâtule, te-am bătut mai des. Ai fost mai aproape de pumn, nu te-am putut da să faci liceauăle. Te-am pocnit să ții minte, să-nveți la școala mea de-acasă. Poate că nici nu ți-o stricat.”

Bătut mai des, rămas acasă la plug, Artimonuț era firesc să-și amintească de palmele și pumnii lui Octavian nu atât de rar ca fratele său mai mare. Dar în ultima vreme, de când ajunsese brigadier în gospodărie, nu mai avea nici el răgaz pentru aduceri-aminte. Alerga pe drumuri largi, tăiate din nou, gânditor, cu suflarea fierbinte, aproape gâfâind.

Nevastă-sa, Anuță, se ocupa în schimb de Octavian cu atenție, dibaci.

— Să nu te duci, tată Octaviane, că n-au ce-ți face, zicea din ușa casei nora către socrul său. Să nu te duci, dă-i în mumă-sa cu colectiva lor cu tot!...

— Că, tu, eu n-am nimic cu colectiva. Că de-aia m-am înscris, să n-am nimic. Nu mă duc de altceva...

Se opri la jumătatea gândului.

— De asta ori de altceva, oricum, să nu te duci. Să-i trimeată pe alții, care or mai fost ciurdarii satului, nu pe dumneata. Auzi, tată Octaviane! Pe alții...

Lui Octavian îi conveneau ultimele vorbe ale noră-si. Păi, cum? Îl aleseseră în consiliul de conducere, ca pe-un gospodar de frunte ce-a fost, și acum să vină Cireș să-l trimită la Hodăi, unde aveau pășunatul, să păzească vitele? Desigur, nu-i spusese nimeni „să păzească” vitele. Pentru asta erau alții. El, Octavian, trebuia doar să le „îngrijească”. Ce, nu-i totuna să le îngrijească sau să le păzească! Nu tot la Hodăi, lângă Tău, trebuia să stea ziua și noaptea, să bage de seamă pe unde sunt pășunate cele 50 de vaci, 25 de juninci și cei 12 viței ai colectivei? Nu trebuie să vadă cum le adapă, cum le culcă, cum le păzesc și mai ales cum sunt mulse vacile? Lasă, că știe el ce înseamnă vitele! Doar cu ele a crescut, e specialist, nu e, acolo, un tras-împins, ca alții. Chiar pentru asta zicea Ion Cireș, președintele, că s-a gândit la el. „Frate Octaviane - „Asta-i hoț, a început să-mi zică frate, parcă eu nu văd?” -, tu ești specialist, toată viața ai crescut vite bune, de ce să nu conduci acum echipa zootehnică de la Tău?” „Păi, tocmai de asta, Cireșule, că, mă, nu mă duci tu așa ușor cu zootehnica ta! Tocmai de asta, că am crescut multe vite în viața mea, nu mă mut la Hodăi. Zi-i fală, zi-i cum vrei, da nu mă duc. Eu, totdeauna, vacile cu lapte le-am ținut și vara în grajd, pe mâncare și trai bun. Le dam eu verdețuri, nu-i vorbă, dar nu le scoatem la pășune. Că, mă, își zicea tot lui, cum să le scoți? Cine era să ți le mulgă? Ciurdarii ți-ar fi furat laptele, nu l-ai mai fi putut duce în oraș, unde îl aveai tocmă. Și dacă nu-l

duceai, n-aveai bani. Și dacă n-aveai bani, cum să te mai descurci cu cheltuielile familiei, cu copiii la școală, cu... cu pământul, mă? Și cu pământul, că dacă voiai să mai cumperi o șirincă, tot vacile te ajutau. Da, săracele! Tot ele, că-s vite sfinte, sunt rupte din soare. Trag și la jug, ară și seamănă, fată viței, dau lapte. Vacile-s de aur, mă. Nu-i prost Cireș ăsta când spune că trebuie să ajungă la atâtea și la atâtea vite cornute, dintre care majoritatea... chiar așa zice: „Majoritatea, oameni buni, să fie vaci, vaci cu lapte”. Are dreptate, dar eu tot nu mă duc la Tău. Nimeni din neamul nostru n-a fost încă ciurdar. Nu ți-ai găsit cu mine prostul, n-ai grijă, Cireșule, Neutrule! Știu eu unde bate propunerea ta! Pe mine nu mă duci!... Și-apoi, nu-i vorba numai de atâta...” Se opri. Încercă să-și pună stavilă gândului ascuns, care-i da mereu târcoale, întorcând vorba altfel:

— Că, tu Anuță, numai Cireș mi-o făcut-o pe asta. Știu eu de ce...

— Toată lumea știe, tată Octaviene. Cum să nu știe, mâncu-ți inima, că oamenii văd, nu-s proști. Dacă dumneata nu vrei să-l lași pe Axente să se însoare cu Lelica, fata lui, atunci te învață și el minte...

— Cum nu-l las, tu? Începu să se aprindă Octavian.

Acum era vorba de unul dintre copiii săi. Și jumătate din gândul acela spinos și tăinuit care-i încingea uneori fruntea era legat de copii. Când se apropia cu inima de ei, de felul în care-i crescuse, tatăl încerca o neliniște încețoșată, un tremur de grijă, ca și cum ceva n-ar fi fost în ordine. Era un sentiment obscur, în valul căruia nu-i plăcea să se lase purtat. Nu. Nimic nu i se părea c-ar fi fost greșit în creșterea copiilor. Ce anume? Că i-a ținut de scurt și i-a făcut oameni? Se opri din aceste întrebări și își continuă discuția cu noră-sa:

— Cum nu-l las, tu Anuță? Că i-am zis și eu o vorbă az-vară când ne-am sfădit, de aia nu-l las? Treaba lui, da nu-i de neam și-i numa dăscăliță. El îi inginer agronom.

Treaba lui, nu mă amestec...

— Ba să te amesteci, tată, să te amesteci și să nu-l lași, că se face de râsul satului...

— Cine, tu, unde să se amestece? Întreabă aspru Artimonuț, intrat pe poartă, fără ca nevasta să-l fi văzut.

El era brigadier de câmp. Tocmai se întorsese de la sapa dintâi a cucuruzului.

— Să se amestece, să nu-l lase pe Axente s-o ieie pe asta, pe dăscălița lui Neutru...

— Da ce treabă ai tu, de ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala? i-o retează scurt Artimonuț.

Nevasta lui era însă deșteaptă, știa precis ce urmărește. Îl ațâța pe Octavian, scormonindu-i fala, prestigiul de gospodar. De aceea, răspunse tare, ca să audă bine socrul său:

— Nu-mi bag nasu, mă, nicăieri, nu te speria! Ia, am zis și eu o vorbă acolo, că discutam cu tata Octavian despre colectiv și despre necazuri. El cu cine să se sfătuiască, mă, nu cu noi? Că ăilalți îs duși care-ncotro, niciunul nu-i mai au de grijă. Nici când îi cheamă nu mai vin acasă...

— Taci, tu, n-auzi? se răsti la ea Artimonuț. Taci, că-ți dau una peste gură!

Bărbatului, ca și celorlalți din familia lor, nu-i plăcea că un străin, fie el și nevestă-sa, încearcă să se amestece în treburi ca astea, legate de familia Borceștilor.

Octavian tăcea. Ședea pe dunga înaltă și zimțată a treptelor de ciment, care legau curtea cu pridvorul, și se uita la lumina roșiatică, de amurg, ca într-un cuptor de pâine, gata încins.

— Da cu colectiva ce ai, tu? o întrebă Artimonuț pe Anuță, care, numa de dragul de a-l imita pe socru-său, tăcea. Voia să-i intre bine sub piele. Avea interesele ei...

— Cu colectiva? repetă ea, mieros, întrebarea.

Știa că Artimonuț ține la colectivă, că își face toate planurile de viitor legate de ea: să-și ridice casă nouă, să-și dea copiii la liceu când or mai crește, să-și cumpere

mobilă și aragaz, că-i greu cu lemnele...

— Cu colectiva ce să am? Întrebă din nou Anuță. Dar de tata Octavian mă doare inima, că-i tata nostru, mă!...

Lui Octavian, deși îi plăceau vorbele noră-si, începu totuși să nu-i miroasă a bine amestecul în treburile familiei Borcea, faptul că ea spune vorbele astea în gura mare și încă în fața lui Artimonuț, care, oricum e copilul lui. E mare, însurat, tată de copii, dar tot copilul lui Octavian. Nu, nu-i convenea. Totuși, tăcea, nu se amesteca nici el în discuțiile celor tineri. Gândurile, fără să vrea, îl furau în altă parte.

— Și ce are colectiva contra tatii, tu? Întrebă Artimonuț.

— Colectiva n-are nimic, da Neutru vrea să-l facă de râsul satului, să-l pună...

— Taci, tu, nu mai vorbi prostii, că pe dumnealui – așa-i spunea Artimonuț tatălui său, ca și toți ceilalți frați –, pe dumnealui l-or numit șeful echipei zootehnice.

— Zootehnică ori netehnică, măi Artimonuț, se auzea cu inflexiuni îndulcite glasul Anei, asta-i o vorbă așa, ca s-o acopere pe aia știută de noi. Dacă-i la ciurdă, de ce să-i zică zootehnică? Spune!

— Taci, tu că le încurci rău. Ce știi tu ce-i echipa zootehnică, ce-i șeful de echipă?

— N-oi ști eu cu tehnica, da cu șeful de echipă știu, chiar prea știu, du-te-n supărare, că doară tu nu ești tot șef pe-acolo?

Omul văzu că așa pot continua discuțiile până mâine. O lăasă în pace pe nevastă-sa și se adresă direct lui Octavian.

— Să te duci, tată! Nu-i nicio rușine să muncești. Acuma, fala și vaza în sat nu mai țin de mulțimea iugărelor. Țin de muncă și de atitudinea omului...

— Taci, mă, cu atitudinea ta, nu mă învăța pe mine ce trebuie să fac! Mă înveți tu să lucrez, să nu-mi fie rușine de lucru? Că, mă, cu ce v-am crescut eu și v-am făcut pe voi oameni, nu cu munca?

— Atunci, du-te, că se câștigă bine, tată? Se pontează mai frumos zilele-muncă la zootehnie.

— Nu mă duc, mă, nu-ți mai răci gura degeaba. De altceva nu mă duc...

Vru să continue, dar se opri brusc. Noroc cu noră-sa că interveni:

— Lasă-l, mă, cu câștigul tău, că n-o muri de foame. Aicea suntem noi. Câștigi tu mai mult, câștigăm noi și împărțim. Poate că dumnealui ne mai ajută să repăluim casa asta veche, s-o mai mărim, s-o facem nouă. Că suntem mulți, nu mai încăpem în ea.

— Cu ce bani s-o facem tu? întrebă Artimonuț, încruntat.

— Lasă, nu-ți bate tu capu, știu eu. Am vorbit cu tata, ne dă bani de la C.E.C.

Tatăl ei fusese agent de tutun. Avusese salariu frumușel. Umbla de mulți ani prin toate satele dimprejur, se cunoștea cu toți cultivatorii, iar cu cei mai buni avea înțelegeri numai de ei știute. Clasările păpușilor de tutun de la o categorie bună la alta și mai bună aduceau parale frumoase. Oamenii știau cine le aranjează și nu se supărau că mai dă punga pe din afară. Ana era singură la părinți. De aceea o și luase cu mai multă tragere de inimă Artimonuț. Deși Silviei, de când trăia, nu-i plăcuse viclenia noră-si, Octavian, învăluit în vorbele ei, începu s-o îndrăgească. Cu feciorul, cu Artimonuț, tatăl era mai aspru. Discutau puține - de-ale muncii, de-ale gospodăriei. Așa îl crescuse de la bun început, cu vorbe puține, clare, categorice.

„Pe Artimonuț l-am bătut totdeauna, se gândea Octavian, numa din cauza vitelor. L-am bătut mai mult ca pe ceilalți. Era mai aproape de mine. Încă de când era în leagăn am hotărât ca soarta lui să fie ca a mea: să rămână acasă, plugar. L-am pus, tocmai de asta, la toate muncile, de mă prindea mila când îl vedeam că-i numa de-o șchioapă!”

Așa era. La toate muncile câmpului îl pusese Octavian, încă de la șapte ani. Dar mai ales la vite. Sapa, secera, coasa, toți erau obligați să le știe purta.

— La școală, la neșcoală, când sunteți acasă, în vacanță, să puneți mâna pe lucru, le spunea. Să vedeți cu câtă sudoare se câștigă pâinea!

Cu vitele însă era altceva. Acolo era trimis numai Artimonuț. Să se scoale cu noaptea-n cap, să le curețe, să le pună așternut nou, să le dea primul rând de mâncare, să tragă cu țesala și cu peria, să le spele coarnele și fuiorul cozii, să le adapte, să sloboadă vițelul la lapte, dar numai la două țâțe. Pe celelalte două să le mulgă în șuștar. Să știe amesteca, iarna, fânul cu paie, sfecla cu țărâțele și cu pleava. Să știe împunge vitele cu sula de splină și să le taie din ureche pentru slobozirea sângelui, să le știe înjuga – pe cea din afară – din afară, pe cea de către om – către om. Cu alte cuvinte, să învețe a prețui vitele, să știe purta carul, nici prea încet, nici prea iute.

— Că vacile, măi copile, nu-s cai. Au splină și pot crepa. Și-apoi, dacă le fugărești, dacă nu le dai mâncare bună și apă la vreme, nici ele nu-ți dau lapte. Și fără lapte, la atâția copii, pe deasupra și tocmit la oraș, e rău... Nu te porți bine cu vitele, ele nu te pot bate, dar te bat eu, că ți-s tată...

Îl bătea pe Artimonuț și când ajunsese mai mare. Acum nu pentru vite, ci pentru oameni. Mai bine zis pentru omenia lui. Se îmbăta flăcăul duminica, cerea bani de la tatăl său. Octavian îi da câți îi da, fiindcă știa că altfel fură cucuruz din coș, îl vinde pe sub mână și tot are bani. Artimonuț se îmbăta și se încăiera cu alți feciori din sat. Își schimba firea la beție, era năprasnic, se băga în om ca orbul în perete. Nu semăna cu ceilalți frați.

— Că, mă, zicea Octavian, dacă dă el în tine, lovește-l și tu cu pumnul, da nu scoate brișcă să-l omori. Ajungi la închisoare, te faci criminal ca Văsălie ăla de la pod, care l-o omorât pe moșu-so. Auzi, mă! Dacă ești jucăuș bun,

joacă toate fetele, nu te băga în drăguțele altora. Că ăia te belesc, și-apoi ține-l, Octaviene, tăiat și schilod, aici în casă! mai trimite-l cu plugu și cu caru pe mama dracului. Auzi, mă, să-ți bagi mințile-n cap, că altfel ți-ai mâncat omenia de la mine! Nu-ți mai fac nici cizme, nici pieptar cu două rânduri de flori, mă! Te las să umbli ca toți proștii și beutorii!

Toate acestea i le spusese Octavian lui Artimonuț o singură dată în viață. Dacă băiatul nu se ținea de cuvânt - și asta s-a întâmplat chiar de mai multe ori - îl bătea pe loc. Era gata oricând s-o facă și acum, cât o fi el de însurat. Totuși, de câțiva ani, mai ales după moartea Silviei, îl lăsase și pe el în pace.

— Să te duci la Hodăi, tată, că-i bine, să nu te iei după gura nu știu cui...

— Da, ce, mă, eu îs „nu știu cui”? sări Anuță, opărită.

— Taci, tu? Să te duci, tată! Ascultă-mă pe mine, că știu ce spun.

— Că, mă, nu mă duc, ți-am spus o dată. Am eu necazurile mele.

„Ce necazuri?” vru să întrebe Artimonuț, dar se răzgândi. El știa doar că tatăl său nu era de aceeași părere cu Cireș, cu Onișor și cu ceialalți, că e bine să ducă vacile colectivei la Tău, să le țină toată vara, de la Blagoveștenii, de când bolborosește oaia în iarbă, cum zic bătrânii, până în octombrie, către Sâmedru.

— De ce, tată? Doar acum trebuie să creștem și vitele după carte...

— Taci, mă, îi spusese. Iar mă înveți tu pe mine? Cartea-i una, și praxa-i alta. Mie îmi spune și capu și simțurile mele să nu fiu pe-o părere cu ei. Dacă fură îngrijitorii ăia laptele? Dacă nu-l țin curat, ca să-l predăm în bune condițiuni, după contract?

E adevărat că laptele se strângea acum la casa Savetei, văduva tânără a lui Laurențiu. El se înecase cu două săptămâni înainte de Paști. Saveta se îngrijea acum

de vase, de bidoane, de spălatul şuștarelor. „Da, însă aici e buba, aici, cu Saveta. Precis că Cireș ăsta, bănuia Octavian, mă trimite la Hodăi ca să-și bată joc de mine. El o fi auzit, păcătosu, că Petre, fecioru-meu mai mare, o umblat într-o vară și s-o ținut cu Saveta. Zicea că ea l-o chemat. Da nu-i nimica, eu i-am dat câteva palme și l-am înțărcat. Cireș o fi auzit de toate astea și vrea să-mi batjocorească familia. Ce amestec am eu între Axente și fata lui? Treaba lor, da ea nu-i de neam bun, ca Axente, nici n-are școlile lui... Treaba lor... Și-apoi, mai este una...” Pe asta, Octavian se sfia să și-o spună răspicat. Îi trecuse prin cap că Cireș, ca să-l facă de râsul colectivei și-al consiliului de conducere, îl trimite la Tău nu atât pentru grija vitelor, cât pentru Saveta. „De, și-o fi zis păcătosul de Neutru. Octavian văduv, ea văduvă.. Gândul ăsta, o dată încolțit, nu și-l mai putea scoate din cap. Era prins în cuie. Și el, deși încă bărbat în puterea vârstei, nu voia să se mai gândească la așa ceva. Moartea Silviei, de amintirea căreia se lovea la tot pasul, îl ținea încă departe de gândul altei femei.

Da, în învălmășeala asta i se părea că stau ascunse toate necazurile lui.

După minutele de tăcere, Octavian se ridică să plece. Artimonuț intrase în grajd, să vadă de vaca ce-i rămăsese în proprietate personală. Avea și un vițel.

— Așa, tată Octavian, zise nora, profitând de absența bărbatului, să nu te duci! Poate ar fi bine să te sfătuiești și cu domnul părinte. Că, așa cum ți-am spus, încă înainte de Paști te-o chemat pe la dumnealor. Ai fost?

— N-am fost, tu, răspunse Octavian, indispus. De ce să mă duc?

— Poate îți spune ceva în legătură cu...

— Cu ce, tu?

„Cu Tăul, vru să zică femeia, cu Saveta”... dar se opri. Ea auzise ceva între timp, de la gurile rele, cum că domnul părinte Liviu Ardeleanu ar mai fi spovedit-o pe

Saveta și după Paști, de două ori. Sau... Gurile rele nu îndrăzneau să meargă cu bănuielile mai departe. Dacă ar fi ghicit însă Anuță ce gânduri ascunse îl frământau pe socrul său, tocmai în legătură cu Saveta, poate i-ar fi spus și s-ar fi lămurit încurcătura. Dar, mai mult ca sigur că nu ar fi făcut-o, ca să profite ea de supărarea lui Octavian. Să-l țină toată vara în curtea lor, la lucru. Porneau să ridice o casă nouă, cineva trebuia să supravegheze și să conducă totul. Artimonuț era mai bine să lucreze la colectiv, să facă multe zile-muncă, să primească bani și bucate. Tatăl ei să se ocupe acum de alte afaceri, ca achizitor. Octavian, supărat pe toți, era cel mai nimerit, deci, în curtea noră-si...

— Lasă-i, tată Octavian, continuă Anuță, nu mai fi amărât, dă-i în freanț cu ciurda lor! mai vedem noi, că n-or pieri vitele din pricina asta...

În timp ce vorbea, își potrivea năframa albastră, înflorată, și se învârtea pe lângă soba plină de oale și cratițe. Făcea cina. Ochii ei mici, negri și cu gene mari greu de observat din cauza sprâncenelor groase, își mutau privirile, des, între Octavian și plita încinsă. Se auzeau guițând în cotețe câțiva purcelandri, burlincași, cum le spuneau ei.

— Tăceți, în lupare, că nu vă mai săturați. Ne mâncați și urechile – zicea ea. Săptămână ce vine, vă vindem, că ne trebuie bani, pentru casă!

— Așa, tată, te superi dacă te rog ceva?

— Ce, tu?

— Te-aș ruga frumos să vii mâine, dacă poți, să-i ajuți lui tata, că-i liber și dumnealui din servicii, să descoperiți găbănașul ăsta vechi, de lângă casă. Să-l stricăm și să-l dăm jos. Pe locul lui să mai facem, cum crezi și dumneata, eu m-am gândit să mai facem două încăperi. Și o cămară mai mare. Dacă om mai avea bucate să le punem, bine, dacă nu, ținem numa slănina.

— Că, tu, mă mai gândesc și vă spui eu dimineată dacă

pot veni. Sara bună!

Octavian mergea, cu pași întinși pe mijlocul uliței, în sus. Răspundea la binețele trecătorilor, fără să se mai uite cine sunt.

„Tu ai scăpat mai ușor și-mi pare rău. Acum îi prea târziu. Nu mai țin minte când te-am plesnit și de ce. Că, mă, anu trecut era să...”

Da, anul trecut, ca și în alți ani, lui Axente, al treilea dintre copii, tatăl său nu se îndemna să-i scrie prea des. Se plângea de fiecare dată că o duc greu. Spre sfârșitul scrisorii îi cerea bani. „Tu ai mai mulți, nu ești însurat, ca Petre, și n-ai copii, ca el, că și el tot ne mai ajută când poate”. Octavian nu-i scria pesemne feciorului și pentru faptul că semănau la fire ca două picături de apă. Acest lucru îl știau foarte bine amândoi. Câteodată se făceau că-l uită, dar asta se întâmplă rar și ținea puțin. Se supărau din senin, luau orice cuvânt rostit de celălalt ca pe unul de căpătâi. Cu aceeași gravitate se uitau și la cele mai mărunte lucruri din lume. Asta li se putea citi ușor pe fruntea înaltă, umbrită mereu de gânduri. Încă din anii când Axente era doar un copil, tatăl său descoperi, c-o bucurie rece și îndârjită, slăbiciunile firii sale, mutate, fără nicio știrbire, în firea băiatului. Tocmai de aceea își descărca mai ușor supărările împotriva lui, având de fiecare dată sentimentul că se pedepsește pe sine însuși, neiertător, pentru orice pas greșit. Îl bătea orbește, apoi îi părea rău, îl durea de parcă și-ar fi dat singur palme. Când Axente creștea mai mare, în anii liceului și ai studenției, legăturile acestea directe, zvâcnite, începuseră să se complice. Palmele nu mai puteau spune totul, iar gândurile lui Octavian, în ciuda firii identice, nu se mai potriveau cu ale feciorului. Din această pricină, în ultimii ani, deși se vedeau rar, se certau des. Axente judeca altfel lucrurile și oamenii și mai avea acum și curajul să le spună pe toate cam răspicat.

Tatăl, obișnuit întotdeauna să poruncească și să aibă ultimul cuvânt, nu se simțea la largul său în astfel de ocazii.

Toate ar fi mers cum ar fi mers până ajungeau la pământ. Fiecare se socoteau expert în felul său: Axente ca agronom, Octavian ca plugar din moși-strămoși. Aici, vorbele se înfundau într-un unghet întunecos ori se târau ca vrejurile de bostan care încearcă mereu să treacă peste cărarea bătută zilnic de o mie de pași. Zadarnic! O dată călcate, se ofilesc, se-ncovrigă. Seamănă cu un șarpe mort, uitat acolo în cărare, până îl duc furnicile, fărâmitură cu fărâmitură. Așa erau discuțiile lor despre pământ, despre noile rosturi ale gospodăriei.

— Ce știi, dumneata, tată? zicea Axente. Pământul e hoț mare, te sucește și te trânteste cum vrea el, dacă ești singur.

— Cum singur, mă?

— Așa bine, dacă nu intri în rândul oamenilor.

— Ce oameni, mă, care sunt oamenii ăia, dacă tu nu mă mai numeri printre ei?

— Lasă, că știi dumneata care, nu te mai face! cuteza Axente, cu vocea inflexibilă, dură.

După ce-și da seama că nu e bine s-o țină pe același ton cu tată-său, agronomul continua calm, sigur de sine, îmbietor:

— În colectivă, tată, pământul te-ascultă, se supune, vine după om ca un miel crescut acasă. Vrei grâu mai mult? Grâu îți dă! Vrei cucuruz? Cucuruz! Vin vrei? Vin ți-aduce!

— Unde, mă? întrebă Octavian, împingându-și înainte buza de jos, a neîncredere.

— La noi, în Dobrogea!

— Cum la voi în Dobrogea?

Băiatul se făcea că nu înțelege sensul întrebării și accentul pus de Octavian pe „la voi”, rostit rar, insinuant. De aceea, răspundea:

— Așa bine! îl lucrăm cum scrie la carte: arătură adâncă de vară, cu tractoarele, îngrășămintele naturale și de fabrică... Toamna, discuitoarele, semănătorile mecanice, grâul la timp în pământ; primăvara, cucuruzul îl săpăm de trei ori, îl lăsăm des...

Lui Octavian, luat de șuvoiul vorbelor pe care numai se făcea că nu le ascultă cu atenție, îi venea să-l întrerupă aici, la problema desimii porumbului. El lucra doar după zicala „rarul umple carul”. Se răzgândea însă, ca să-și întărite feciorul.

— Că, mă, tu le zici ca la gazetă: „la noi în sus, la noi în jos”. Cum îi la voi, mă? Cum să te cred?

— Așa-i, răspundea mai departe Axente, douăzeci și opt de măji de grâu la hectar, cincizeci de măji de cucuruz...

— La noi se lucrează cu iugăru, nu cu hectaru...

— Bine, cum vrei. Știu eu că dumneata, tată, ești ca Toma Necredinciosul; trebuie să pui degetul pe rana din coastă ca să crezi. (Vorba asta nu-i displăcu lui Octavian fiind înteoarsă biblic.) Bine, tată. Poftim, haida cu mine, să vezi cu ochii dumitale – și dacă n-o fi așa, să-mi zici mincinosule...

— De ce să-ți zic mincinosule? Acolo-i pământ lângă mare, aici îs dealuri...

— Nu ne speriem noi nici de dealuri, tată. Avem leac și pentru ele. Doar am învățat cinci ani la Agronomie și doi în Dobrogea.

— Că, mă, și eu am învățat cincizeci, da de unde nu este, nici Dumnezeu nu cere.

— Dacă facem și aici colectivă și organizăm bine totul, atunci este și cere.

— Faceți, mă, la voi, că la noi mai așteptăm, încheia Octavian.

Vara lui '61, pe la începutul lui septembrie, Axente se afla acasă pentru câteva zile în concediu. Totdeauna

fugea el acasă pe vremea asta, când mai erau pepeni copti și când începeau să sclipească strugurii în vie. Atunci au avut o discuție lungă, întortocheată și cât se poate de neplăcută.

Bunicu-său, Artimon, nu era în ziua aceea acasa. Mai avea de cosit un petic de otavă în Bărbușasca. Îi luase cu carul și pe cei trei nepoți, încă în vacanță: pe Ion, Lucreția și Octavian cel mic. Erau zile calde, și-ntr-amiază pământul dogorea ca-n luna lui Cuptor. Otava, întotdeauna mai subțire pe văiugele de sub dealuri, în partea aceea de hotar se zvânta iute. În aceeași zi, după amiază, o puteai întoarce, ca-n dimineața următoare, după ce se lua roua, s-o poți răscoli, s-o aduni, și seara să te întorci cu carul încărcat,

Axente rămase acasă cu tatăl său, care avea ceva de lucru în șură. Cumpărase niște margini de scândură, pe care le cioplea și făcea lețe. Voia să închidă una din felderele șurii, altădată îngrădită cu nuiiele, bătute cu bulgări de pământ.

Către prânz, Axente porni spre grădină, unde prunele bistrițe erau coapte bine, iar cele albe, timpurii, mai așteptau încă să fie strânse în cadă, pentru căldarea de vinars. Îi plăcea lui să citească sub pruni ca în anii de liceu. După ce în primele două-trei zile nu prea vorbise multe cu tatăl său, ferindu-se, pe tăcute, de ceasul care, oricum, trebuia să sosească, Axente se hotărî să rămână în șură, să nu mai treacă în grădină. Căută apoi să vadă cum stau ai lor cu nutrețul. Se strânsese cam puțin. Cu paie de grâu cu tot, puse altădată în jirezi mari, afară, șura nu era plină acum nici până la căpriori. Vrăbiile zburau în voie și țeseau, sub bolta aceea de țiglă încinsă, la soare, o larmă exagerat de veselă, sâcâitoare. Cuiburi nu mai puteau avea. Șura fusese desfăcută toată, numai cu două luni în urmă, și mutată mai spre casă. I-au schimbat o cosoroaie, câțiva căpriori cocârjați de vreme, țiglele stricate, și-au așezat-o pe temelii noi, de ciment.

— Cu cine-ai lucrat-o, tată?

— Cu niște meșteri din Crăciunel, dă-i în mumă-sa, că mi-or luat bani mulți și n-or făcut-o cum trăbuie!

Lucrul nu era făcut de mântuială, dar Axente știa că tatăl său totdeauna se arăta nemulțumit de munca altora și mai avea el ceva de aranjat, peste cel mai bun meșter. De aceea, nu spuse nimic, se mai uită o dată pe sus, apoi începu să pună mâna pe scândurile, cu care Octavian se cam necăjea. Îi fugeau de sub fierăstrău, nu se lăsau fasonate cum se cuvine.

Plutea o liniște nefirească, obositoare. Scârțâitul fierăstrăului, în răstimp, inunda curtea. Se retrăgea apoi, ritmic, ghemuindu-se în șură, unde rodea cu dinți mărunți, de șoarec. Nici găinile nu s-auzeau cotcodăcind, nici porcii guițând, deși era vremea amiezii și bătrâna Mărie tocmai crăpa niște bostani mari, galbeni, să le dea de mâncare.

— Dar cu banii cum mai stai, tată? rupse Axente din nou tăcerea.

Era ca o trântă care începea cu încercări stângace, nesigure.

— Cu banii n-am nicio supărare.

— Da cu ce?

— Cu nimic.

Din nou tăcerea. Tatăl simțea că întrebările astea sunt doar un fel de momeală. Și nu se lăsa prins ușor. După ce scăpa firezul din mână, își ștergea cu palma sudoarea de pe față. Era slab, bărbos, ars de soare. Niciodată nu arătase el altfel. Asprimea feței era aceeași, de totdeauna. Parcă nicicând n-ar fi fost tânăr. Dar nici bătrân nu era. Abia trecuse peste cincizeci de ani. Părul începuse să scânteieze alburii numai pe la tâmple. Sprâncenele, groase ca două rândunici, erau la fel de negre. Se încruntau repede, unindu-se deasupra ochilor mici, cam obosiți și duși în fundul orbitelor.

— Mai lasă-le, tată, și hai să mergem să mâncăm, că-i

ora unu!

— La unu mîncă domnii. Plugarii mîncă numa cînd pot și cînd au!

— Apoi, nu te-i plînge dumneata că n-ai de mîncare!

— Nu, nici nu m-am plîns!

— Atunci, hai să mîncăm, că ne-a strigat și mama Mărie.

— Du-te tu, că viu și eu, îndată!

— Hai, c-am vrut să și discut ceva cu dumneata!

— Ce?

— Păi multe, că doar de cînd am venit acasă n-am vorbit aproape nimic!

— Că, mă, ce să vorbim noi? Tu le știi pe-a tale, eu pe-a mele. Din vorbele tale, numa ne sfădim.

— De ce să ne sfădim?

— C-așa-s vorbele tale! Nu se mai potrivesc cu-a mele. Tu nu mai ascuți de mine. Parcă te-o crescut unchiu-tău, Ion, ăsta, comunistu. Că, mă, se aprinse puțin tatăl, de nu era el, multe nu se făceau în satul ăsta!

— Ce nu se făceau?

— Multe nu se făceau și nici tovărășia.

— Întovărășirea oricum se făcea, tată! Doar nu-i numai el comunist în lumea asta!

— Nu, asta-i drept. Sunt destui. Mă mir că nu te-or chemat și pe tine...

Axente, deși văzuse că tatăl său vorbește supărat, uitîndu-se mai mult în altă parte, se bucura. „L-am adus unde am vrut” – își zicea cu oarecare satisfacție. Cât despre unchiu-său, Ion, care era învățător și locuia din sus de ei, povestea era mai veche. Învățătorul și cu Octavian erau veri din frați, aproape de aceeași vîrstă, crescuți aproape în aceeași curte. De certat nu se certaseră niciodată, dar parcă totdeauna erau supărați unul pe altul. Mândria îi făcuse împungaci, și vulpea nu-și arăta coada vicleniei prin curtea lor niciodată. Vorbele despre unchiu-său, învățătorul, Axente nici nu le luă în

seamă. De aceea se grăbi să-i răspundă tatălui:

— Bine, văd că și-așa ești supărat pe mine, așa că pot să-ți mai spun și altele.

— Ba, nu-s supărat!

— Atunci, de ce mi-ai aruncat vorbele astea, cu comuniștii?

— Da ce, am zis ceva rău?

— Nu!

— Atunci, lasă-mă, dragul tatii, nu mă mai bate la cap, că-s necăjit eu destul. Doar n-am ajuns încă să ascult de voi!

— De care de noi?

— Deocamdată de tine și de Petre. Că, mă, voi veniți acasă numa ca să mă scrieți pe mine la gospodărie. Parcă eu n-am văzut? Îs prost?

— Bine c-asculți de Artimonuț! De nevasta lui Artimonuț s-asculți, tată, și de popa, că-i peste drum! Ei știu mai multe ca noi!

Vorbele astea parcă l-ar fi lovit pe Octavian cu o măciucă în moalele capului. S-a înroșit, a lăsat jos firezul și s-a întors, în sfârșit, cu ochii către Axente. Părea că e gata să-l plesnească peste gură.

— Ce ai tu cu popa, mă? De ce te-atingi de el?

— Dar popa și preoteasa de ce s-ating de mine?

— Cum, mă?

— Așa bine, cum au mai făcut și altă dată. Adică, mai mult preoteasa decât popa. De ce ți-au băgat în cap că-i păcat de mine, că-s om cu carte destulă, dar m-am lăsat dus de nas de comuniști, care m-au rupt de familie, de sat, de părinți? Ori vreți să mă însor cu fetele popii? Nu vezi că-s intrigării, tată?

— Taci, mă, nu minți, că te bate Dumnezeu! Ți-am spus eu vreodată vorbe de-astea ție?

— Dumneata nu! Bine că le-ai crezut! De spus a avut cine să mi le spună!

— Nici nu ți-am spus, nici nu le-am crezut. Eu am numa

credința mea în Ăl-de-Sus, că m-o bătut destul, c-o murit mumă-ta și-am rămas cu voi, cu toți șase. Și-acum sunteți risipiți care-ncotro. Da tu cu vorbe de-astea de ce mai vii acasă?

— Nu mai viu, n-avea grijă! Mâine mă și duc.

— Că, mă, du-te, dacă nu încapi aici! Du-te la Cireș!

Axente înțelese bine unde bat vorbele tatălui său. Luându-și cartea, ieși din șură și se îndreptă spre bucătăria de vară. Bunică-sa, Mărie, încă ageră și loatră ca o nevăstuică, îi cunoștea prea bine pe toți și căuta să-i împace. Fiindcă trăsesese bine cu urechea spre șură și auzise vorbele dintre cei doi, îi spuse lui Axente:

— Lasă-l, dragu mamei, nu te supăra. Îi necăjit și el c-o rămas singur. Acum îi ca merii ăia pădureți de pe hotar. Toate vremurile se lovesc de ei. Tu nu te lua după vorbele lui, știi că-i rău de gură. Dacă îți place fata lui Cireș, du-te la ea și ia-o, că-i frumoasă și cuminte. Adevărat că tu ești cu mai multă învățătură, și din neam bun, da... Ia-o și trage-te încoace către noi, mai las-o în supărare de Marea Neagră, că-i și neagră, și departe! Cu tată-tău o să vă împăcați voi, n-avea grijă. Numa până îi trece și lui rana de la inimă. Așa i-a fost scrisa, să rămână singur. Cu copiii lui și cu noi, ăștia bătrâni, se împacă el, numa cu Silvia, fie iertată, nu mai are cum... Tu, dragu mamei, fă cum crezi, da eu zic să te gândești la împăcare și să vii acasă!

Axente se trezi deodată chemat și alungat din casa părintească. Bunică-sa îl îndemna la pace. Și poate că și-ar fi călcat mai ușor pe inimă dacă tatăl său ar fi fost supărat numai pe el ori pe ideea înființării gospodăriei colective. Dar Axente ghicea un zbucium mai adânc, o neliniște mai gravă, strecurate picătură cu picătură, ca apa în fisurile unei stânci. Iar neliniștea aceasta venea din altă parte, de la toți frații și, dincolo de ei, de la moartea mamei lor. Aici, Axente socoti că n-are cum să se mai amestece, n-are ce să caute singur.

După ce măncă, ascultând tăcut tot ce-i înșira mai departe bunică-sa, despre Octavian, despre bătrânul Artimon, despre Anuță și toate celelalte, porni pe uliță în sus, cu gândul să ajungă în hotar, unde coseau și strângeau ai lor otava. Din drum intră însă la Cireș, s-o anunțe pe Lelia, lucru neplăcut pentru el, că mâine va pleca din Zăpadia. Încercă să inventeze un motiv serios, dar negăsindu-l, renunță, se hotărî să-i împărtășească fetei adevărul. De altfel, nu mai avea răbdare să stea pe loc.

Ion Cireș nu era acasă.

— Ion, ca totdeauna, zise nevastă-sa Ioana, ori îi pe hotar, ori la tovărășie, ori cu lămuririle astea. Nu prea stă el acasă, ca oamenii. Da haida, dragu mătușii, înăuntrul, c-o strig eu pe Lelica din grădină. Acum la noi îi deranjare mare, nu știu, zău, când om termina căsoaia asta. Că i-am spus, doară: „Măi omule, nu te întinde la atâtea hodăi, că-i fi tu președinte, dar nu ești chiar domn, tot țăran ai rămas!” Acuma, Axente, tu îl știi că-i glumeț și bun de gură. Zice: „Tu muiere, opt copii avem, opt camere să fie. Când or veni cu nevestele ori cu bărbații acasă, să aivă fiecare culcușul lui, să nu se încaiere cumva, că noi de-acum încolo suntem bătrâni și nu i-om putea despărți!” Auzi, dragu meu, la ce se gândește, stropși-l-ar!

Ioana ținea nu numai să intre în voia lui Axente, dar îi plăcea să se și laude cu casa lor nouă, ridicată pe temelii de beton și aflată încă în roșu.

Până când mama își strigă fata din grădină, Axente, deși îngândurat, iscodi cu priviri atente planul și așezarea casei, camerele înșiruite în formă de L, cu talpa spre uliță. Toate aveau ferestre mari, luminoase, și ușile răspundeau în coridorul cu bolți și stâlpi de cărămidă.

Disponerea ușilor îl convinse pe agronom că Ion Cireș nu glumea, gândindu-se la cei opt copii ai săi. Casa avea cu trei-patru camere mai mult decât altele ce se ridicau în ultimii ani nu numai pe ulița popii, ci în tot satul.

— Bună, Axente!

— Sărut mâna, Lelia!

Ioana se uita, încântată și fericită, că băiatul lui Octavian Borcea, de neam mai bun și mai învățat ca fata lor, îi zice acesteia „sărut mâna” și că i-o chiar sărută.

Deși nu se întâlneau pentru prima oară în acest fel, în fața Ioanei, Lelia se înroși, stingherită. Nu știa ce să facă, ce să spună.

— Mătușă Ioană, interveni Axente, ca să risipească jena vizibilă a fetei, ce-ai zice dacă ne-am duce noi până la vie?

— Duceți-vă, mâncu-vă ochii, de ce să nu vă duceți? Vințelerul vă cunoaște, că-i Gligor. Vă caută el niște struguri dulci, busuiocști.

— Mergem la via noastră, se grăbi să adauge Axente. Tata încă n-o intrat în rând cu toată lumea!

— Cum vreți voi, că nici de la tovărășie n-o fi păcat un strugure-doi și nici piersici. În anu ăsta a dat Dumnezeu de toate. O ținut cu noi. Degeaba ne-or suduit unii și alții prin sat, că el, drăguțu, tot cu noi o ținut.

Tinerii nu mai răspunseră. Lelia își luă din casă un sfetăr albastru, cu dungi albe, împletit de mâinile ei.

Porniră spre Dealul Viilor. Soarele era încă sus, năvălea peste tot cu putere, dezvăluind nemilos capetele curioase ale babelor ascunse după garduri, ca să poată vedea pe fata lui Cireș, asta de-acasă, dăscălița, mergând împreună cu agronomul lui Octavian Borcea. Că altfel, ce-ar mai fi șusotit seara, ce vești ar fi dat la radio-șanț, cum zicea în batjocură Cireș, ce-ar mai fi bârfit a doua zi?

Spinarea de cămilă, cu multe cocoașe, a Dealului Viilor, nu era ușor de urcat. Ajuns însă sus, te răsplătea nu numai cu struguri și piersici, ci mai ales cu priveliști nebănuite în acea monotonă tălăzuire a dealurilor târnăvene, alungate până departe, spre marea agitată a Câmpiei Transilvaniei.

Ajunși în vârful Guruiului, după ce-și luară struguri și

piersici din via lui Octavian, tinerii se așezară pe iarba mătăsoasă. La câțiva pași mai jos, în partea dinspre miazăzi, flutura alb colilia păsărească, de parcă era panașul unui coif de uriaș. Colilia se amesteca, din veac, cu alte ierburi aspre, ca o perie de sârmă. Erau plante al căror nume nici Axente nu le mai știa, adaptate pentru lupta cu pământul acesta secetos, uscat, mușcat mereu de soare și de vânturi.

Axente, abătut, morocănos, îi povesti Leliei cearta cu tatăl său. Frazele sale se rostogoleau greu, icnit. Fata îl asculta cu privirile duse departe, furate și înecate când de ceața ușoară cu care se învăluiau în zare Apusenii, când de apa argintată, incendiată fugar de soare, a Târnavei Mici, urmărită până sus, la Cetatea-de-Baltă.

— Știam. Adică, mai bine zis bănuiam că așa o să se întâmple, se hotărî cu greu să deschidă gura Lelia. Și numai din cauza mea!

— Cum? Ce vorbești prostii? Nu-i prima oară când mă sfădesc cu tata...

— Da, dar acum eu sunt vinovată. Am fost într-o zi la voi acasă, împreună cu unchiul tău, Ion. În muncă de lămurire, pentru gospodărie. Tetea Octavian se uita la mine tare ponciș. Mai ales când îi răspundea lui unchiu-tău: „Că, mă, în familia mea să nu vă băgați voi. Eu i-am crescut, i-am ținut la învățătură, s-ajungă oameni. Eu le poruncesc așa cum îs de mari...”

— Pe dracu ne poruncește! se supără și mai tare băiatul. Asta-i fala lui goală. Adică, sunt și altele mai... Da... Până la urmă e și codița de drac a doamnei preotese...

— De unde știi? Întrebă, surprinsă, Lelia. Eu anume n-am vrut să-ți spun. Ca să nu crezi cumva că mor de gelozie.

— Ce gelozie?

Lelia ezită din nou: să spună, să nu spună?

— Cu Flavia, fata popii... îndrăzni într-un târziu, văzând

că Axente își pierde răbdarea.

— Care Flavia? Hai, lasă glumele proaste, că mă supăr!

Axente voia să fugă de toate amărăciunile care-i dădeau târcoale, parcă tot mai stăruitor și din toate părțile. Știa că e timpul să se dăruiască iubirii. Lelia era aici, lângă el. O simțea atât de aproape, ispititoare ca o pâine coaptă. Părea că o vede întâia oară. Îi cunoștea totuși bine - așa credea el - amestecul de judecată matură, poate exagerat de lucidă, și de stângăcii copilărești. Îi apărea când prea rigidă, monotonă chiar, când speriată parcă de propriile ei încrederi în tot ceea ce era cald și luminos la cei din jur. „Oamenii trebuie luați așa cum sunt”, se resemnă Axente.

Se apropie mai mult de față, îi luă degetele plinuțe, cu pielea arămie, în palmele lui mari. Strânsese un smoc de colilie alb-gălbuie, și cu el o mângâie pe față, pe frunte, pe gât, sub ureche, pe piept. Lelia nu era obișnuită, cu asemenea dezmierdări și drăgălășenii. Îi părea un joc stângaci, căznit, în care nu te poți lăsa atrasă. Avea o față frumoasă, arsă de soare și de vânt, ochi verzi, inteligenți, puțin obosiți, de om pe care viața l-a pus la încercări. Satul, răscolit acum în toate măruntaiele, ca un bolnav care trebuie adus la viață, grija aceea încordată, tremurătoare și gingașă, pentru ca fiecare nervură să se încingă de bătăile unei inimi sănătoase, toate nu-i dădeau Leliei răgaz pentru răsfăț. Cu dragostea, nici pe-atât. Ea îl iubea pe Axente, dar el era departe, venea rar pe-acasă. Și când venea, se izbea mereu de necazurile și frământările din familia lor, care-l făceau și mai aspru ca de obicei. Până se dezmorțea, până ajungea la cuvinte calde, fugea jumătate din timpul pe care-l aveau de stat împreună. Acum, mângâierile lui Axente o scoaseră din matca obișnuită a oscilațiilor ei sufletești.

Joaca, dezmierdările rupseră acest echilibru, și Lelia se trezi, fără să știe de ce, plângând. O senzație neobișnuită, de bucurie și de spaimă, ca o alunecare de vis, peste

colilia albă a dealului, spre lacrima uriașă a Tăului din vale, puse stăpânire pe toată ființa ei. Lacrimile sărate i se prelingeau pe obraji, le simțea pe buze, îi făceau bine. Axente, însă, văzându-le avu instinctiv o pornire răutăcioasă, ceva din vechea aversiune a tatălui său față de lacrimi. Lăsă, brusc, mâna Leliei și o întrebă răstit:

— De ce plângi?

Fata nu răspunse. Pornirea de a-i da palme se topi repede în concentrarea de-o clipă a lui Axente, care, stăpânit, aproape rece, o luă în brațe și o sărută. Îndelung, tăcut, cu patima unei așteptări prea mult prelungite. Sărut buimac, de om suferind. Ea, înspăimântată și fericită, i se prinse de gât, își îngropă fruntea și fața în brațele lui. Liniștea deveni stingheritoare. Băiatul o ridică și, învârtindu-se cu ușurință, se făcu a-i da drumul în apa ispititoare a văzduhului, s-o poată prinde sub straturile reci, ca în undele Târnavei din joaca depărtată a copilăriei.

Limpezimea după-amiezii de septembrie îi chema undeva și mai sus, în spațiile înghețate, de unde toate dealurile acestea ursuze se văd ca niște mușuroaie de furnici, și Tăul apare rotund, ireal, într-adevăr ca lacrima acelei zâne nenorocite din poveste. Acolo nu se mai aud nici cuvintele, iar pământul devine o stea întunecată. O amintire. Acolo sus... Dar jocul lor avea parcă aripile unei mori de vânt. Treptat-treptat, își simțiră tălpile iarăși arzând de atingerea lutului, și picioarele se împlântară în țărână până la glezne, până la genunchi. Era o zbatere de început de lume, când oamenii nu aveau încă spaima păcatului și a morții, numai gustul curat al bucuriei, al jocului de-a viața fără sfârșit. Nici băiatul nici fata nu-și mai cunoșteau numele, nu mai aveau puterea de-a rosti cuvinte. Lumina ochilor flămânzi, filtrată prin genele abia întredeschise, sau proiectată direct, întrebător, prin pupilele dilatate, patima înflorită pe buzele lor arse de soarele nerăbdării țineau locul frazelor inutile. Respirația

însăși devenise un cântec al trupului lor de îngeri de lut.

Coborâra în Zăpadia o dată cu amurgul. Lelia anunță pe maică-sa că în seara aceea, fiind sâmbătă, va merge împreună cu Axente la o reuniune a tinerilor din satul vecin.

— Bine, draga mamei. Tată-tău nu-i acasă. Dacă întreabă, îi spun. Îmbracă-te frumos, că doar nu te duci tu prea des la baluri. Și aveți de grijă să nu zică cineva ceva rău de voi...

— Ce să zică?

— Așa... vorbe... ca oamenii... Că el pleacă, și tu rămâi aici, în sat...

— Bine, mamă, știam eu dinainte, am înțeles... La revedere. Dacă vin târziu, să nu vă speriați. Măine dimineață e duminică, am vreme să dorm. După amiază, avem serbare.

Axente o anunță pe bunică-sa Mărie. Și ea, ca și Ioana lui Cireș, îi spuse cu subînțeles:

— Să ai grijă de fată, că voi sunteți oameni învățați. Să nu vă faceți de râsul satului. Tu ești ficior june, îți găsești oricând alta, dar ea ce face?

— Lasă, mamă Mărie, nu ne mai purta și nouă grija, că nu suntem copii!

O dată ajunși acolo, vârtejul zărilor și al pământului puse iar stăpânire pe mișcările lor, condensate acum la cercurile mărunte ale dansului. Lelia, furată de amețeala mișcării, se simțea parcă stânjenită.

— Nu faci bine că le neglijezi pe celelalte fete... Se vor supăra pe mine.

— De ce?

— Păi...

— Las' să se supere! O să le treacă, n-avea grijă. Și-apoi eu nici nu știu dansa. Le calc pe bătăuri...

— Glumești, cum nu știi dansa?

— Uite-așa, foarte bine. Eu nu dansez. Te țin în brațe.

Privirile celor din jur, urmărindu-i, se roteau clătinate,

amețit.

— Numai seara asta e a noastră. Mâine iar ne despărțim... murmura, târziu și cu tristețe, Axente. Ar trebui să nu plec! se mustra apoi, cu aer de vinovăție. Totuși... tata... nu, nu-l iert... încheia, oprindu-și pașii, paralizați deodată în capcana gândurilor. Nu, nu-l iert... Trebuie să plec...

În pauze, fetele o înconjură pe Lelia, curioase:

— Și când faceți nunta?

— „Logodnică de-a pururi, soție niciodată”, spune poetul.

— Lasă-ne, dragă, știm noi că ești tare la poezii! Concret, concret! Când? Pe când să ne pregătim rochiile?

— Anul ăsta alegeți-vă modelele și croitoresele. Anul viitor cumpărați-vă materialul, și apoi mai vedem...

În clipe ca astea, fata semăna la vorbe cu tatăl său.

— Hai, tu Cireșoaie, nu glumi, zău, spune-ne. Vă mai logodiți, ori direct?...

— Ne!

— Ce?

— Despărțim!

— Hai, tu, zău, nu mai vorbi în dodii!

— Mâine, adică chiar azi, fetelor. Am uitat că suntem după miezul nopții. Azi pleacă, și eu rămân tot cu voi, tot „Cireășă amară”!

Fetele n-o puteau crede. Unele o socoteau chiar vicleană. „De ce mai face pe discreta, când e în brațele lui?”

Într-un târziu, cei doi își luară rămas bun de la prietenii. Băieții trăgeau de Axente să mai rămână. Erau cu chef. Mai cântară câteva romanețe, îngânate cu voce groasă, de spartul târgului. Apoi, Axente le spuse:

— Fraților, eu plec astăzi.

— Unde, mă? Ce dracu te ții de glume?!

— În Dobrogea. Deci la revedere tuturor! Poate la Anul Nou, poate la vara viitoare!

Fetele rămaseră uimite.

— Auzi, tu, că-i adevărat!

— Și noi, care credeam că...

— Da, dragă...

— Săraca Lelia! Nu glumea, fetelor! Ce oameni și ăștia, Borceștii.

Lelia și Axente ieșiră afară, în aerul răcoros. Se lumina de ziuă. În sală, muzica adormită se trezi brusc, ca speriată. Dar nimeni nu mai dansa cu adevărat. Cei doi porniră înfrigurați de oboseală, de duhul zorilor de zi.

Traversară calea ferată, o apucară pe cărare, tăind lunca în două. Mergeau tăcuți. Erau pe la jumătatea drumului. Lumina se limpezea din ce în ce mai mult. Se vedeau pale de fum rare deasupra satului. Dealurile, între care se resfirau casele Zăpadiei, încă dormeau. Dacă te uitai mai bine, îți păreau niște dulăi uriași care-au stat toată noaptea de pază. Acum își odihneau capul pe labele întinse până în apa Târnavei.

Se auzea rar de tot câte-un hămăit de câine. Dincolo de sat, poate în hotarul Tătăișei, plutea o pânză sonoră de lătrături mărunte, dese, ca de cățeii-pământului. Erau tractoarele, sculate cu noaptea-n cap. Întorceau miriștile...

Toate veneau spre ochii și urechile lui Axente ciudat, ca și când Lelia nici n-ar mai fi fost lângă el, strânsă sub umărul lui. Veneau abătându-l spre cine știe ce amintiri și imagini uitate de mult, undeva, într-un colț al ființei lui neliniștite. Peste toate, reapăru gândul încurcăturilor de-acasă, neastâmpărat, sâcâitor. Își da seama că ar fi trebuit să-i spună Leliei ceva deosebit. Dar ce anume? Sufletul ei părea totuși să ducă lipsă de vorbe calde, fie ele și despre lucruri mărunte. Dar Axente parcă nu mai știa ce să-i spună. O ținea strâns și privea în altă parte. Își aminti că pe unde treceau acum fusese cândva cea mai frumoasă delniță de fânaț din toată lunca Târnavei. Aici ieșeau copiii în postul Paștelui, cu mingea lor făcută din

bulendre, legate bine cu sfoară. Se jucau de-a lungă, de-a mijită, lăsând să izbucnească pofta de alergătură, mocnită toată iarna. Undeva, pe sub pâlcul acesta de sălcii, se ascunsese în timpul războiului de avioanele germane. Tot aici avusese prima întâlnire cu o fată. Uite, chiar pe răzorul acela de iarbă au stat jos. Ea la început nu voia să se așeze. Era o elevă sosită la neamuri în Zăpadia, dintr-un sat vecin. Axente îi spunea poezii de Bacovia, și ea nu le înțelegea. Îl întreba cum vine asta „aud materia plângând”? Ce-i va fi răspuns, nu mai știa. În legătură cu plânsul materiei, pe-atunci era capabil să debiteze cele mai năstrușnice teorii. Citea mult, cam în grabă, tot felul de cărți, de care îi vâjâia capul. Îi prinse o ploaie zdravănă. Până ajunsese la podul de peste Târnăvă, picioarele li se încărcară de pământ și frunze, de parcă erau ciobani cu opinci urieșești. Pământ și frunze. Pământ...

La cuvântul ăsta, Axente își duse mâna la frunte, cu gestul aceluia care vrea să alunge o viespe ce îl bâzâie mereu. Nu-i plăcea să se grăbească, știa că, deși mai are doar o zi de stat acasă, tot la discuțiile despre pământ vor ajunge, și acolo vor rămâne până seara, când va ieși pe ușa curții. Magnetul pământului avea un câmp prea larg, și el încerca zadarnic să-l ocolească.

Ajunseră la pod. Fata îl opri. Tăcerea lui îi făcea acum bine. Se rezemă de dunga chingilor groase de lemn. Îl ținea strâns, parcă temătoare să nu-l piardă. Își aminti că, exact în acel loc, poate acum vreo patru-cinci ani, când ea era încă elevă, s-a învoit cu greu, speriată, la primul lor sărut. În seara aceea rămăseseră singuri. Ceilalți băieți și fete, elevi și studenți din Zăpadia, plecaseră în sat. Acolo pe pod își petreceau cu toții multe seri, toată vacanța. Acum luna plină, amenințată de ivirea zilei, nu mai avea puterea să-i proiecteze peste apă ca pe-un singur trup, scânteind de tremur, fărâmițat în valuri luminoase, dus în adânc și răsărit din nou. Cuvintele

puține, monosilabice, se confundau cu susurul apei înecate în pietriș, cu plescăitul peștilor sărind după musculițe.

Cuvintele nu, dar gândurile se simțeau la ele acasă.

Știind că va pleca, chiar dacă tatăl său și-ar retrage vorbele – ceea ce în mod sigur nu putea să se întâmple – Axente o ținea tăcut pe Lelia în brațe, privind când în apă, când în ochii ei. În clipele astea de înseninare se gândi că poate ar fi bine să rămână, să nu pună la inimă vorbele lui Octavian. Dar își interzise grăbit, ca pe-o ispită, gândul împăcării. „Și-a bătut destul joc de noi și de mama. Până nu se gândește singur la toate, nu se poate schimba. Și-atunci, de ce împăcare ar mai putea fi vorba, dacă nu se schimbă? Nu. E mai bine să plec.”

Lelia înțelese totul, nu mai îndrăzni să-l roage pe Axente să rămână. O paraliza un fel de resemnare veche, țărănească. „la-mă și pe mine”, ar fi vrut să-i șoptească, să-l roage, sau chiar să țipe cu disperare. Dar, bine înțeles, n-avu tăria s-o facă. Lumina sângerie a zorilor îi colora lacrimile. Se strânse instinctiv în brațele băiatului, își înfundă capul în pieptul lui, să nu-i vadă ochii, să nu-l apuce cumva furia, ca pe tatăl său Octavian.

...Seara, la plecare, bătrâna Mărie își înghițea plânsul prohodind parcă liniștea și armonia iluzorie a familiei lor. Borceștii nu se făcuseră de răs niciodată în fața satului. Acum, de asemenea, nu aflaseră nici măcar vecinii motivele plecării grabnice a lui Axente. Lucreția, ca altădată Silvia, își ștergea pe furiș lacrimile. Împreună cu Octavian cel mic, îl petrecură până la haltă. Ion nu voise să-l însoțească. Era supărat. Îl rugase să mai stea, să încerce împreună, poate vor reuși să-l urnească pe tatăl lor din încăpățânarea aceea supărătoare. Axente era însă mândru, încăpățânat și el. Semăna cu Octavian. Dacă îl poftise o dată să plece, nu se mai întorcea nici mort.

„Pe tine, ultima oară te-or bătut porumbeii și fetele

popii, nu eu, mă! Așa să știi...”

Ion, al patrulea dintre copiii lui Octavian, era în vacanța de vară. Rămăsese acasă anume. N-a vrut să meargă în tabăra studentească, la munte, împreună cu colegii. Deși student la Chimie, îl pasionau cărțile de literatură. Încă mai demult, de pe când era la școala primară. Dar acum ajungea să pună mâna pe o carte numai în zilele ploioase, când se ascundea în șură, pe fân, să nu-l stingherească nimeni. Îi plăcea să stea acolo, s-asculte răpăitul stropilor pe țiglă, să închidă ochii și să vadă scenele din cărți defilând la nesfârșit. În restul zilelor – muncă și iar muncă, la câmp, în rând cu toți. Toți afară de tatăl său, Octavian. El se ținea încă supărat pe colectivă, nu ieșea la lucru. Nu vorbea, nu spunea nimănui ceva clar asupra motivelor supărării. Dacă îl întreba bătrânul Artimon, îi răspundea:

— Dumneata n-ai treabă, ce te-amesteci?

Lui Ion i-o reteza aspru:

— Taci, măi, și vezi-ți de cărțile tale, ce te bagi? Ori vrei să...

Pe învățător îl ocolea ca și altădată. De Cireș nici nu voia s-audă, deși președintele încercă de două ori să intre în vorbă. În sinea lui, Octavian era foarte convins că Cireș e om cu două fețe: pe de o parte, ca președinte, îl chema la muncă în colectivă, cu vorbe frumoase, pe de alta îl trimitea la Hodăi, de-al dracului. „Să-și bată joc de văduvia mea, să mi-o plătească pentru că nu-i vreau fata de noră. Că, mă, știm noi cum stăm, Neutrule!” Octavian se agăța mereu de aceleași pricini, numai să nu-și dea sieși răgaz să se ocupe de altele mai adânci.

Lui Onișor îi spunea de fiecare dată ba că nu se simte prea bine cu sănătatea, ba că mai are câteva zile să-l ajute pe Artimonuț la dărâmarea zidurilor vechi, la căratul materialelor, la construcție, ba că va merge el singur, fără poruncă de la Cireș, când va crede de bine. Și tot, așa, că una, că alta, săptămână de săptămână. Oamenii l-ar fi lăsat în pace, dar după el se uitau și alții, nu puțini.

Gospodar bun la casa lui fusese întotdeauna. Îl aleseseră în consiliul de conducere. La vite se pricepea. „Parastasul ei de fală goală!” se trezi suduind într-o zi Cireș în fața lui Onișor. Acesta îl potoli:

— Ce să-i faci?! Criza prestigiului, așa se numește boala lui. Până la urmă o să înțeleagă, n-avea grijă, că astăzi nu averea îi dă omului prestigiu, ci munca și cinstea lui. De-aia zic, Cireșule, să-l lăsăm deocamdată în pace cu Tăul.

— I-am propus-o și pe asta, dar mi-a întors-o tot cum îi place lui: să-l lăsăm în pace, că deocamdată are altele, mai grele! Poate cu copiii, m-am gândit eu. Că, de, omul cu mulți copii e ca împăratul care duce zece războaie deodată.

— Așa o fi, încheie Onișor.

Vremea însă trecea, vara era în toi, muncile se îngrămădiră și orice absență, după exemplul lui Octavian, putea să-i încurce rău. Unii colectiviști începuseră să cârtească:

— De ce să muncim noi, ca să vie toți la toamnă, să împărțim?

— Taci, măi, răspundea altcineva, că pe fiecare îl pontează separat. Noi dacă nu muncim murim de foame, pe el îl țin feciorii, că au cu ce!

— Îl țin pe dracu, zicea altul, nu vezi cum îl ține Artimonuț? Cărauș și zidar te-or făcut, Octaviene, să le ridici casă nouă. Noru-ta, Anuță, te pontează, n-avea grijă. De fiecare zi-muncă, îți dă câte-un feldeț de vinars. Doi lei pe zi, bani-gheață, șaizeci de lei pe lună, așa mai zic și eu muncă la colectiv!

Ion era zi de zi pe câmp, împreună cu bunicu-său Artimon – om de șaptezeci și cinci de ani, sănătos și zdravăn, de se temeau cosașii să ia brazda înaintea lui – împreună cu Octavian cel mic, uneori și cu Lucreția, când fata nu trebuia s-o ajute pe bunică-sa, Mărie pe-acasă. Ei auzeau mereu, cu toții, de ici, de colo, discuțiile despre

Octavian. Ion se hotărî să-i mai spună și el, a nu știu câta oară, tot ce-avea pe inimă. Într-o seară, după cină, îl întrebă direct:

— Tată, dumneata când ai de gând să vii la lucru la colectiv, ca toți oamenii?

— Taci, mă, de ce te-amesteci?

— Nu m-amestec, dar te întreb. Până când să lucrăm numai noi?

— Că, mă, vă cad mâinile?

— Nouă nu ne cad, suntem tineri, dar moșu Artimon are șaptezeci și cinci de ani. Ar trebui să-l mai lași să se hodiească.

— Eu nu-l las, mă? Odihnească-se, că nu eu l-am înscris în colectiv, singur și-o dat cererea.

Asta așa era. Bătrânul se înscrisese singur, și nu ușor, nu dintr-o dată. Mai la început, după ce promisese Leliei că dă cererea, fata veni a doua zi și-i puse hârtia sub nas, zicându-i „Semnează!” Artimon i-o întoarse râzând:

— Acum, în momentu ăsta?

— În momentul ăsta, ca să nu uiți până mâine, moșule!

— Bine, domnișoară. Numa că eu ți-oi spune dumitale o vorbă. Știi că dacă te duci la târg, la pozar, și vrei să te iei în poză, el te întreabă: „La minut, ori la opt zile?” Văz că dumneata vrei la minut. Eu vreau la opt zile. Dacă-mi fac o poză pe toată viața, apoi să iasă curată! N-am nicio grabă, că-s om bătrân. Acum vine iarna, azi-mâine, și am vreme destulă. Nu-mi place la minut.

Lelia a râs și-a așteptat. Prin februarie, printre ultimii, s-a înscris și Artimon. Acum, când se întâlnesc dimineața în drum, bătrânul spre câmp, învățătoarea spre școală, Lelia îi spune în glumă:

— Vezi, moșule, că ne-o ieșit curată poza?

— Curată, da nu la minut, tot la opt zile!

Ion continua discuția cu tatăl său. Nu-i era felul să se lase intimidat.

— Va să zică, să lucrăm noi, singuri?

— Ce „va să zică”, mă, ce dacă lucrați? Voi nu mâncați de-aici? Nu toată țara mănă din munca noastră, a plugarilor?

— Dacă ar mânca din munca dumitale din vara asta, tată, ar muri de foame. Vai de capul ei ar fi! Și noi am mai învăța la școli de ne-ar lua dracu, nu alta! răspunse băiatul, foarte calm.

Calmul lui îl scotea din sărite pe Octavian.

— Că, mă, numa tata Artimon ți le-o băgat în cap și pe astea. El o ajuns ca voi, în mintea copiilor. Ori le-ați ascultat la radio ăla al vostru?

Ion primise cadou de la fratele lor mai mare, Petre, un aparat de radio cu tranzistori. La început, bunicul se supăra că nepotul duce aparatul la câmp, cu ei. Îl atârna de un par, sau chiar de gât, și cutiuța miraculoasă umplea câmpul de voci depărtate, de cântece, de știri. Artimon îi spusese:

— Măi loane, tu cu drăcia ta de cutie, faci muierile astea din echipa noastră de nu mai lucră nimic toată ziua! Ori lucră cu gândul în altă parte și fac munca de mântuială, de ne-o râde colectiva și ne-or ponta ca pe codași. Las-o dracului acasă!

Ion lăsă aparatul acasă câteva zile, dar femeile se supărară foc: nu mai știau când e amiaza, nu mai puteau asculta știri și mai ales cântece populare. Bătrânul, văzând și înțelegând ce se întâmplă, porunci nepotului s-aducă aparatul. Și de-a doua zi, lucrurile începură să meargă iarăși bine.

— De la radio ori de la moșu, nu interesează, continua Ion discuția cu Octavian. Aici e vorba de dumneata, de atitudinea dumitale.

— Ce atitudine, mă? Ce umbli tu cu atitudinile?

— Atitudinea dumitale față de moșu. Nu vezi că nu mai poate? Ar fi vremea să ne gândim omeneste...

— Ce nu mai poate, mă? Că dacă are un ban, fuge cu el

la făgădău să beie vinars!

— Numai de atâtea ori să bei dumneata, de câte ori are moșu bani!

— De ce nu-i dați voi, mă, că v-o crescut pe toți!

— Ne-a crescut, că dumneata ai alergat cu limba scoasă după pământ!

— Taci, mă, și vezi-ți de învățătura ta! De ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala?

— De învățătură îmi văd eu. Dar de tăcut nu tac!

— Hai numa, drace, hai!

Aici, Ion trebuia să se oprească. Îl cunoștea pe tatăl său, mult prea bine. Nu mai avea poftă, tocmai fiindcă era și el mândru, de certuri și bătaii. Ultima bătaie o luase pentru porumbei, o ciudățenie și-o pasiune a vacanțelor lui. Adică, da, așa e. Celelalte două palme le luase cu trei ani în urmă, imediat după examenul de maturitate.

Adusese din oraș, drept cadou din partea unui prieten pe care-l ajutase la lecții, o pereche de porumbei gușați, albi, cu o panglicuță cafenie în jurul gâtului și cu cozi înfoiate de curcani pitici. Ion le făcu un porumbar din două scânduri vechi și-l bătu în piroane deasupra porții de la șură. Porumbeii se simțeau bine, ciuguleau toată ziua grăunțe de prin curte, de prin șură, luându-se uneori la harță cu puii și chiar cu găinile. Intrau, la amiază, și în cotețul porcilor, strângând cu hărnicie toate resturile de mâncare. Lui Octavian nu-i plăcu de loc amestecul porumbeilor în mâncarea găinilor, a puilor și chiar a porcilor. Apoi, când porumbața începu să clocească și să scoată, într-o singură vară, alte două perechi de pui, acoperiți repede de pene și având aceeași îndeletnicire zilnică printre orășaniile ogrăzii, omul se supără de-a binelea. Îi lăsă până crescură mari, și-apoi, într-o bună zi, când lipsea Ion de-acasă, prinse puii și le reteză capul. Bătrâna Mărie tăcu, ce era să-i zică lui Octavian? Seara aveau pe masă tocană bună, ardeiată, cu mămligă. Ion începu să mănânce, dar când băgă de seamă că oasele

sunt mai mici decât ale puilor de găină, mai albe și mai ușoare, înțelese repede despre ce poate fi vorba. I se opri mămăliga în gât ca fierea. Nu putea bănuî pe altcineva decât pe tatăl său.

— De ce i-ai tăiat, tată? întrebă el, de data asta pierzându-și calmul obișnuit.

— Tot tu întrebi? Da de ce să mănec ei grăunțele galițelor? De ce să-mi spurce șura și fânul cu găinați și cu pene, să le steie vitelor în grumaz?

— Mai bine îți tăiai degetele! izbucni băiatul, cu năduf.

Ca răspuns, se auziră două palme seci.

Ion se ridică de la masă, în gălăgia și supărarea celorlalți, tăbărâți cu vorbele pe Octavian. Ieși afară și se spălă cu apă rece din valăul vitelor de sângele ce-l podidise pe nas. Începu să-și spună printre lacrimi ascunse: „Parcă nu mi-ar fi părinte adevărat, ci o mamă mașteră, ca aceea din poveste...”

El știa, încă de mic, o poveste cu porumbei, spusă de maică-sa, de Silvia. Ea le povestea rar, când prindea seara o clipă de răgaz. Era vorba în povestea aceea de o mașteră, care nu putea suferi copilul noului său bărbat. Într-o zi, cotoroanța aprinse cuptorul și-l zvârli pe copil în flăcări. După ce se rumeni bine, îl scoase pe un vâtrai și i-l puse tatălui pe masă, îmbiindu-l să mănânce carne de porumbel. Omul, nepriceput și încrezător în cuvintele scorpiei, mănec liniștit, azvârlind pe jos oasele nefericitului său copil. Maștera strânse oscior cu oscior și le aruncă apoi, în grabă, la groapa de gunoi. Dar în zorii zilei din locul acela răsări un porumbel alb, cu coada înfoiată. Se urcă pe casă și începu să cânte cu glas de copil:

Porumbaș, porumbaș,
Dar eu nu sunt porumbaș,
Că eu sunt un copilaș.
Maică-mea,
Maștera,

Prinsu-m-o,
Tăiatu-m-o, în cuptor băgatu-m-o,
Și lui tata datu-m-o,
Și tata mâncatu-m-o,
Oase aruncatu-m-o,
Hurlup!

Speriată, maștera azvârlea cu tot ce-i cădea în mână după porumbelul cel alb. Lui însă nici nu-i păsa; se muta dintr-un loc în altul, de pe casă pe șură, și repeta cântecul, ca să-l audă tatăl său. Și tot așa, în fiecare zi, până când omul, văzând că-i lipsește copilul din casă, o întrebă pe noua lui nevastă:

— Ce tot spune porumbelul ăla de pe casă, tu muiere?

Ea, că nu, că să vezi, că băiatul s-a dus de fapt în pădure și nu s-a mai întors, poate l-or fi mâncat dihăniile. În clipa aceea, porumbelul coborî pe prichiciul ferestrei și spuse iar cântecul.

— Hâș, spurcatule! strigă maștera, și zvârli cu o despicătura de lemn, de sări geamul în țândări. Prin golul rămas, porumbelul răzbi în casă, se așeză pe umărul stâng al tatălui și începu:

Porumbaș, porumbaș
Dar eu nu sunt porumbaș
Că eu sunt un copilaș...

Bărbatul, luminat dintr-o dată, o apucă pe nevastă-sa de cosițe și-o târî spre cuptorul aprins. Acolo i-au ars și ei oasele blestemate. Din fumul ieșit pe horn, ori din cenușa rămasă, nimeni nu mai știe, s-a întrupat o gaie cenușie, cu cioc mare, ascuțit și negru. A început de-atunci să zboare și să caute porumbelul. Vrea să se răzbune, să-i scoată cu clonțul inima din piept și să i-o mănânce...

Aceasta era, pe scurt, povestea, reînviată în mintea lui Ion o dată cu palmele tatălui.

Erau ultimele palme. Celelalte două le primise o

săptămână după examenul de maturitate. Se aflau tot în bucătăria de vară, la cină, ca și acum. Câinele lătra, să rupă lanțul, nu alta. Veni doamna preoteasă, Nuți. Îl chemă pe Octavian afară, să-i spună ceva – zicea dânsa – secret. Îi spuse. Omul reveni cătrănit, negru la obraz, îl luă pe Ion de după masă, și, în fața tuturor, așa mare cum era, îi trase două palme. Căzute din senin, palmele îi zguduiră și pe el, și pe ceilalți. Rămaseră înmărmuriți.

— De ce dai, mă, ca mutu? se răsti bătrânul Artimon.

— Că știe el de ce-o venit doamna preoteasă. Se simte vinovat, de aia tace!

Ion tăcea numai din cauza uimirii, a fulgerului descărcat atât de scurt peste obrajii săi de cele două palme grele. Nu știa, nu putea bănuși cu ce se făcuse vinovat față de doamna preoteasă.

— Mă, mutule, continuă Artimon, preoteasa vine la noi când o taie capu, că n-are altceva de lucru toată ziua. Umblă cu vorbe, cu porunci, cu cerșitu și cu zânzania în casele oamenilor. Ea boscorodește verzi și uscate, dă-o-n mumă-sa de Muloaie proastă! De ce-ai dat tu în Ion?

— Știe el ce-o făcut în ultima noapte la liceu...

Ultima noapte fusese de fapt noaptea banchetului de despărțire, dat înaintea maturității. Înainte, ca să fie toți în chef. Pe urmă cine știe ce se mai putea întâmpla la examen? Au petrecut, au dansat, au toastat, cântând a nu știu câta oară strofa din Gaudeamus care lăuda profesorii: Vivat Academia! Vivat professores!

Ion fusese coleg cu Flavia, fata cea mai mică a popii. Dar atunci, în noaptea banchetului, a făcut ce-a făcut și n-a dansat-o deloc. Apostrofat de un coleg că, vezi Doamne, nu așa se procedează între consăteni, făcu a doua imprudență. Îi spuse acestuia:

— Dacă-i dau degetul mic, vrea toată mâna! Și mie numai de asta nu-mi arde la vară, măi vere! apoi mai adăugă: Lipește-te tu de ea, și vezi cum tremură și transpiră ca o apucată. Știu eu ce vrea. Nu, colega, n-o

dansez, să știu că mâine m-ar numi protopop!

Colegul, pesemne beat, făcu bine și-i comunică Flaviei spusele lui Ion. Ea n-avu tăria să vină și să-l ia la zor, ca pe-un țăran prost, cum îi zicea uneori, într-un anumit grup de colegi. Ion cunoștea expresia aceasta și i-o plătea cu prisosință, fără să scape nicio ocazie. Spunea:

— La familia popii, totul se petrece după principiul vaselor comunicante. Jumătate din prostia preotesei a coborât în trupul Flaviei – acum sunt la același nivel!

De Victoria nu spunea nimic rău.

Acestea, deci, fură ultimele palme primite de Ion de la Octavian. Acum, după discuția lor din urmă, îl mai lăasă câteva zile, să se liniștească, apoi își reluă tactica de guerilă:

— Știi ce, tată? Dumneata de ce nu te muți cu totul la Artimonuț? Văd că nici de mâncare nu-ți mai dau. Vii flămând acasă. Cel puțin are Anuță un catastif, ca preoteasa, să-ți însemneze lipsurile?

— Și de ea te-apuci, mă? Nu mai încapi de nime. Ce ai cu ea?

— Cu ea, nimic. Numai cu dumneata și cu Artimonuț. Văd că deși în țara noastră s-a desființat definitiv exploatarea omului de către om, noi am ajuns la exploatarea tatălui de către fiu!

Definitiv-nedefinitiv, răspunse Octavian, evitând grijuliu atingerea cuvântului exploatare, tu să taci din gură, că n-am ajuns încă să-mi conducă familia unu ca tine!

— Să ți-o conducă Anuță, că-i mai deșteaptă!

— Mai. Mai ca tine, mă, gură bună!

— Ea să ne conducă pe toți, s-o alegem regina familiei. La așa familie, așa regină!

— Taci, mă, cu prostiile și cu reginile tale! Ce ți-o făcut Anuță, de nu-ncapi de ea?

— Nu-ncap pentru că n-are suflet, tată. Sufletul ei e de pământ. Așa să știi! A rămas cu boala pământului și-a averii. Dacă i-aș putea analiza ăsteia sufletul în eprubetă,

mi-ar da aceiași compuși ca și țărâna de pe lunca Târnavei!

Fiindcă nu înțelegea decât pe jumătate ceea ce spusese băiatul său, Octavian se ridică și ieși. Îl chemă pe Veanu, să se culce. Veanu lipsea, începuse și el să umble seara pe uliță ori pe la cămin. „Îl pierd azi-mâine și pe ăsta” - își spusese în treacăt Octavian. Era atât de ostenit, că nu mai avea putere nici să-și continue gândul. Ion aprinse lampa cu petrol în casă, reluându-și cu plăcere și nerăbdare lectura.

— Hai culcă-te măi loane, că dimineață iar nu te poți scula! îi zise tare, din pridvor, bătrânul Artimon.

Pe Lucreția, singura lor fată, Octavian n-o bătuse niciodată; nu c-ar fi iubit-o din cale-afară – știa el că fetele îți dau mai multă durere de cap în viață – ci din cu totul alte motive. Când se născuse ea, frontul era încă foarte departe. Seismele lui se întipăreau, însă, de la distanță, în trupurile plâpânde ale copiilor, în rămurișul subțire al nervilor, în oasele lor descalfiate, în zâmbetul întârziat. Când Lucreția împlini un an, frontul cu degete de oțel bătea la ușa casei părintești. După primele ceasuri dense, saturate de liniște, ce urmară zilei de 23 August, câteva Messerschmidt-uri de vânătoare începură să bâzâie enervate deasupra Târnavelor, mitraliind trenurile de marfă și de călători, fără alegere. Păsările închipuite de umbra lor alunecau ca nebune, într-o viteză amețitoare, sărind cu ușurință dintr-un deal într-altul, speriiind copiii și oamenii mari, vânați și ei pe câmp, în timpul muncii, ca iepurii. Luate prin surprindere, după bucuria veștilor de pace și eliberare, satele arătau ca mușuroaiele de furnici, răscolite în preajma furtunii. Câteva unități germano-horthyste trecuseră în mare grabă Mureșul peste frontiera vremelnică ce despărțea Ardealul de Nord și înaintau pe linia Târnavei Mici, cu intenția să pună stăpânire pe artera principală a căilor ferate Copșa – Teiuș.

Împotriva lor fuseseră trimise, în primele ceasuri, câteva plutoane de infanteriști români, recrutați abia cu două luni înainte și instruiți, la Târnăveni, numai pe jumătate. Tinerii rezistaseră inamicului mai mult cu pieptul decât cu armele. Aveau doar puști de instrucție și trei mitraliere. Cu ele, ținură inamicii în loc două zile. Bine amplasați pe vârfurile a trei dealuri înalte, golașe, controlau șoseaua, ca din avion. Dar acest examen era prematur și mulți l-au plătit cu viața. Cei care-au putut scăpa - puțini la număr - se retrăgeau prin porumbiști, cu tăpile sângerând. După câteva ceasuri, o baterie de tunuri românești deschise focul. Băteau din satul Gorna, peste hotarul Zăpadiei, în direcția Alunecuşului. Apoi, către seară, se iviră, ca din pământ, niște cercetași, pentru instalarea unei alte baterii, la sud-vest de Zăpadia, în coasta satului, pe Valea Mare. De fapt, greu s-ar fi putut spune ca tunurile pregăteau vreun atac de infanterie. Ele țineau sub foc câteva puncte de trecere ale inamicului. Tactica aceasta avea și un efect psihologic. Infanteria și cavaleria încă lipseau. Grosul trupelor se afla la zeci de kilometri, înaintând cu toată viteza spre inamic. Zăpădenii, văzând ce se întâmplă, își încărcară în grabă carele cu de-ale mâncării, dacă mai aveau ce. Porumbul încă nu era cules, grâul sta netreierat, în stoguri. Carele se umpleau foarte repede cu copii. În privința asta, cu tot războiul, zăpădenii erau bogați.

Octavian Borcea porni, împreună cu alte familii, în direcția Sibiului. Acasă rămăsese bunicu-său, Petre, cu doi porci, câteva orătănii prin curte și câinele orb, slobozit și el din lanț. Mai rămăsese în sat și hapsânul de Gâdea, speriat să nu-i fure cineva strugurii văratici.

Oamenii, porniți la drum lung, trecură Târnavă, traversară calea ferată și drumul de țară, prudenți de parcă ar fi fost urmăriți, apucară pe deasupra Ciurelului, ținând drumul carelor, spre miazăzi, sub liziera pădurii Oaşului.

La lumina lunii se vedea șirul lung de care până departe. Noaptea de început de septembrie suna limpede, la cea mai mică atingere, ca tamburina lunii.

Încă de cum ieșiră Borceștii pe poartă, Lucreția, sus în car, în brațele maică-si, se porni pe plâns, speriată. Octavian își suduia nevasta și-o amenința că dacă nu tace aia mică le dă pe amândouă jos, și acolo le lasă...

— Lasă-ne, măi câine, și du-te singur, răspunse femeia, plângând înfundat, să n-o mai audă lumea. Ce să-i fac, mă, dacă-i copila beteagă și speriată? Ce să-i fac, n-o pot sugruma - e suflet de om și ea!

În răstimp, plânsul înceta, fetița dormea iepurește, sughițând la sânul mamei. Când ajunseră pe pământurile vlădicăi, pe podișul înalt de deasupra dealurilor, zăpădenii opriră, să mai răsuflă vitele. Dinspre răsărit se apropiau, pe sus, vuiete înfundate, apoi tot mai limpezi, de avioane. Oamenii, temători, nemaștiind dincotro bate vântul morții, se uitau speriați pe sus, să vadă în ce parte s-o apuce. Dar cu toate că era lună ca ziua, nu se zărea nimic.

— Sunt de-a noastre, măi oameni buni! strigă tare cineva. Sunt de-a noastre, că alea nemțești umblă mai jos. Nu mai au benzină și boambe mari. Li s-or gătat. Acum pușcă iepuri și oameni, cu mitraliera!

Vocea se stinse repede. Părinții și copiii mai mari, treji, își întorceau mereu privirile, urmărind cu auzul linia zborului, intrigați că nu pot zări aripile argintii și fuselajele albe, ca pânțelele somnilor din Târnăvă. Erau și nopțile acestea ca toate nopțile senine de toamnă, când auzi cocoarele țipând deasupra capului, le cauți, te răsucești în toate părțile, ai zice că poți pune mâna pe ele, dar de zărit, nici poveste!

Când hurea acestor avioane se topea într-un murmur îndepărtat, răsăreau câteva minute de liniște nefirească. Într-o astfel de pauză, izbucni iarăși plânsul Lucreției. Dacă ar fi fost în timpul hurei, Octavian n-ar fi zis

nimic, treacă-meargă, cine putea s-o mai audă? Dar așa, sări ca ars, se răsti la fetiță, se apropie de ea, încruntându-se înfiorător. Lucreția se opri o clipă din plâns, se ridică de lângă pieptul mamei-si, uitându-se spre Octavian, cu ochii holbați, ca un om matur, și țipă o dată ca din gură de șarpe. El, rușinat, se retrase suduind și începu să plesnească vacile cu biciul, să ajungă din urmă celelalte care.

De-atunci, în orice împrejurare s-ar fi aflat, era destul ca Octavian să se încrunte numai la Lucreția, ca ea să înceapă să plângă. „Ce s-o mai bat, își spunea în ultimii ani Octavian, îi bătută ea destul, c-o rămas fără mamă.”

De uitat urât, însă, se mai uita la Lucreția și-acum, că era mare, cu liceul pe terminate. Pentru note n-avea de ce să se încrunte. Fata învăța bine. Totuși, se mai iviră supărări, mai ales în timpul vacanțelor. Fetei îi plăceau excursiile, voia să vadă munții, marea, orașele și tot ce era frumos prin țară. Octavian îi dădea banii trebuincioși, dar pufnea și ținea să-i atragă atenția, pe un ton morocănos:

— Ce să tot vezi, tu? Nu-i destul de frumoasă țara și pe-aici? Ai de grijă, să nu se lege careva de tine, că eu ți-s și tată și mamă, și-ți sucesc grumazu, nu alta!

Lucreția pleca plângând. Vedea astfel lumea prin aburul lacrimilor.

Se mai încrunta Octavian și din cauza scrisorilor. De-acasă, în vacanță, Lucreția corespunda cu toate colegele și cu mulți colegi. Îi trebuiau bani pentru timbre.

— Mai lasă oamenii să se hodinească, tu, nu le mai da atâta de cetit! zicea tatăl. Din cauza ta își rup poștașii sandalele.

Ce putea să răspundă?! Plângea.

Cât ținea vara, Lucreția mergea, seară de seară, la căminul cultural, împreună cu Lelia. Juca în toate piesele de teatru. Din cauza asta se mai supăraseră iarăși Octavian. Într-o duminică aveau pe afiș *Piatra din casă* a lui

Alecsandri. Zăpădenii, strânși buluc, se mirau, își țuguiau buzele, comentau cu voce tare:

— O, bat-o pe asta a lui Octavian, cum le mai zice, ca la film!

— Taci, mă, cu filmu tău! Nu vezi că teatrul ăsta pare c-ar fi scris despre fetele popii?

Ideea cu piatra din casă și cu fetele popii îl supără pe Octavian. Nu mai așteptă de data asta să vină preoteasa cu ponoasele, ci i-o luă el înainte:

— Tu, Lucrețio, ce ai cu fetele lui domnu părinte? De ce te ții mai bună ca ele și umbli numa cu asta, a lui Cireș? (Nici Leliei nu-i spunea pe nume, semn că era supărat pe ea.) De ce-ți bați joc de fetele popii, ha, tu?

— Ele se țin mărețe, nu eu! Umblu cu cine-mi place. Dar de ce zici că-mi bat joc de ele, tată?

— Așa, tu, cu teatrurile astea de la școală. Pare că lume-ai proastă, nu înțelege? Dacă vine acum doamna preoteasă să mă înfrunte iară, ce fac?

— Să vie, tată, dacă n-are altceva de lucru! Fata răspundea clar, fără ezitări, deși știa tot atât de clar că la sfârșit, dacă tatăl său se va încrunta la ea, n-o să-și poată stăpâni plânsul. Să vie și ele la cămin, să joace în piese cu noi, să nu mai tot bănuiască pe toată lumea, tată!

— Taci, tu! i-o reteză scurt Octavian, încruntându-se.

La fel discutau și când venea vorba despre relațiile Lucreției cu Anuță, nevasta lui Artimonuț, tătașă-sa, cum îi zicea.

— De ce nu vii pe la ei, tu? Te ții făloasă și față de frate-tău?

— Față de el, nu! Dar de ea nu-mi place!

— De ce, tu? Că te învață cum să te descurci și tu în lumea asta? Cine să te învețe, că mumă n-ai?!

— Să-și țină învățătura! N-am nevoie de descurcăturile ei! Să vină mai bine ea s-o învăț!

— Că tu, bolândo, ce s-o înveți? Ție nici nu-ți poate zice omul o vorbă – o dată ești cu nasul în năframuță! Ce faci

tu dacă te măriți? Cu lacrimi nu se poate ține o casă, așa să știi! Ți-i găsi unul de-o să te înțarce pe tine de plâns, n-avea grijă!

Sprâncenele mari, puternic arcuite ale Lucreției, se uneau iarăși deasupra nasului drept și frumos, ochii se împăienjneau pe neobservate, buza de jos începea să tremure, o dată cu bărbia. Lacrimile anunțau sfârșitul discuției.

Dintre toți cei șase copii, singurul care-l dezarma ușor pe Octavian era cel mai mic, Veanu, cum îl strigau. El n-apucase s-o cunoască prea bine pe maică-sa. Era încă mic la moartea ei. N-ajunsese să înțeleagă aproape nimic din rosturile vieții lor familiale, din asprimile și încurcăturile legăturilor stabilite între cei doi părinți, între ei și bătrâni, între ei și cei șase copii. Când mai încasa și Veanu câte-o nuia sau câte-o pleasnă de bici, zbiera, plângea sughițând, apoi își spunea în mintea lui de copil că așa i se cuvine, părinții de-aia sunt părinți, să-și bată copiii. După moartea Silviei, Octavian nu-l mai bătea decât rar, rar de tot, dacă făcea vreuna prea boacăna. Tatăl se uita uneori la băiat când dormea lângă el și i se părea că Veanu seamănă cel mai mult dintre toți cu Silvia. La ochi, la frunte, la față, în toate amănuntele firii ei. Parcă-i era și ciudă din pricina asta, parcă-i părea și bine. Când îl mai plesnea câteodată, își trăgea repede palma înapoi, ca și cum ar fi lovit obrazul moartei. L-ar fi mângâiat apoi, dar socotea că nu-i stă bine. Cu Veanu se purta totuși mai omenește. Avea o asprime catifelată, de bărbat care trebuie să țină și locul mamei. În felul acesta crescuseră Veanu pe lângă Octavian și se trezi mare. Știa să-l lase în pace, să nu-l zgândăre la supărare. Băiatului îi plăcea școala, dar îi plăceau și vitele – semn bun pentru tatăl său. În vara aceasta, Veanu tocmai terminase clasa a VII-a. Avea încă fața de copilandru, învăluită de puf auriu, dar palmele îi erau neobișnuit de mari. Se cunoștea

că pusese mâna pe sapă și pe plug.

Într-o seară, în așternutul lor din șură, tatăl său îl întrebă:

— Acuma, Veanule, cu tine ce se-alege? Te duci la meserie, ori rămâi la plugărie?

— Cum vrei dumneata, tată.

Îi plăcu răspunsul.

— Că, mă, să ne mai gândim!

Octavian era înclinat adeseori să-l trimită pe băiat la o școală tehnică profesională, să se facă muncitor în fabrică. „Acuma sunt fabrici multe, își zicea, se caută orice meserie. Și apoi, ce are de lucru un muncitor? Ia, stă acolo lângă o mașină care merge singură, și după opt ceasuri se spală pe mâini și-i domn. Salariul îi merge oricum: dacă plouă, dacă ninge. Ce să mai rămâie și el, să-și mănce viața suind și scoborând toate dealurile? Plugăria tot plugărie. Va fi în veac, ori o sui pe tractor, ori o lași în urma vacilor. E adevărat că tractoarele ară mai ușor, le-am văzut eu cu ochii mei în toamna trecută și-n primăvara asta, dar cine dracu o să se burice cu ele pe toate dealurile Zăpadiei?! Dacă se răstoarnă? Li se strică ceva înăuntru, și-apoi plătește, copile, toată viața!

Un tractor nu-i o vacă – îți cade în brazdă și-o tai, să-ți scoți cel puțin jumătate prețul. Nu! Decât să rămâie Veanu la colectiv, cu tractoare ori fără tractoare, mai bine să ajungă muncitor. Poate chiar la noul combinat din Blaj, că-i aproape – face drumul de-acasă cu cursa, în fiecare zi. I-o fi mai greu până termină școala, doi ani. Apoi are salariu, îl însor și rămâne cu mine, să am și eu pe ce să mă razăm la bătrânețe. Că... aici ezita... pe Artimonuț și pe noră-mea, Anuță, tot nu mă pot răzăma. Ei au familia și treburile lor. Dacă își fac casă nouă, ce le mai trebuie? Nu mai au bai de nime și de nimic! Ceilalți mai trimet ei bani, nu-i vorbă, când au. Dacă se însoară, cine știe cum o fi?! Adică, nevasta lui Petre nu-i rea, până acuma... Ne mai trimete. Axente, cu asta a lui Cireș... Aici iar se

poticnea. Oricum ar fi, nevestele tot neveste rămân, degeaba să te superi. E mai aproape pielea de om decât cămașa, și nevasta decât părinții! Să fie sănătoși cu toții, că n-oi muri eu de foame! Veanu să se facă muncitor. Să scape și el de necazuri..."

Auzind ceilalți din casă că Octavian înclină să-l ducă pe mezin la fabrică, săriră în sus. Mai ales bătrânul Artimon. El era convins că îndemnul ăsta numai de la Anuță pornește. Îi spunea bătrânei:

— Tu muiere, dacă îl duce pe el de nas cum vrea, să nu ne creadă aia proști chiar pe toți! Nu-i ajung hăizașurile și curtea lor, vrea să ni le ieie și pe-a noastre?

Peste toată supărarea bătrânilor, anunțată lui Octavian în cuvinte și mai tari, se mai ivi una, ca din senin. Octavian cel mic îi spuse tatălui, într-o seară:

— Tată, m-am gândit.

— La ce, mă?

— La ce mi-ai spus dumneata să mă gândesc: cu meseria, ori plugăria.

— Și?

— Cu meseria!

— Ce meserie?

— Tractorist, tată! Tractoriștii, mi-o spus mie o dată tetea Axente, sunt și muncitori, și țărani. El zicea că o să vie vremea când toți țărani vor fi un fel de tractoriști, adică muncitori. De-aia m-am hotărât să...

Aici se opri. Simțea că tatăl său nu-i în apele lui. Îl cunoștea după pufnituri, după respirație, după cum se răsucea în așternut.

Octavian l-ar fi luat mai tare la vale pe băiat, dar tăcerea lui, dezarmându-l, îl făcu să simtă că de fapt nici el nu era încă hotărât asupra soartei lui Octavian cel mic. Totuși, ca să nu-l lase nepedepsit, îi zise cu voce scăzută:

— Mai vedem noi! Deocamdată, mâine seară, când vii acasă, să nu-l mai gălesc pe Lăbuș în curte. S-o învățat de mâncă toate ouăle. Să-l spânzuri!

Veanu știa că nu-i de glumit. Ținea foarte mult la cățel, și gândul că va trebui să-l spânzure se așternu sub el ca un cearșaf de foc. Se perpelea, nu putea să doarmă.

Pe Lăbuș îl aveau de zece-doisprezece ani, crescuseră deodată. Era un câine durduliu, cu ochi vioi, inteligenți. Când își desfășura coada, ținută de obicei covrig, părea, din pricina blănii cărămizii-roșcate, un vulpoi. „Punea-laba” și se ținea după Veanu peste tot. La școală nu mai mergea, fiindcă o pățise cu copiii: îl trăgeau de coadă să latre, iarna îi puneau hamuri să le ducă sania, îl chinuiau. Veanu se mândrea cu Lăbuș mai ales vara, în timpul secerișului. Când dădea pe-acolo de cățeei-pământului, care stricau spicele și depozitau boabele în pivnițele lor ascunse și alambicate, băiatul îl striga pe Lăbuș. Cățelul își vâra botul în miriște, și cu mirosul său ascuțit dibuia intrarea sigură în galeriile secrete ale popândăilor. Tot el găsea drumul cel mai scurt până la cămara cu grâne sau la căsulia puilor. Veanu turna apă în gura celorlalte galerii, ca să le taie hoțomanilor calea de ieșire, astupându-le apoi cu pământ. Lăbuș scormonea adânc cu ghearele, rupea rădăcinile cu dinții, se îndârjea și lătra de ciudă, cu cât se apropia mai mult de cățeei-pământului. Știa ce-l așteaptă: o încăierare zdravănă, mai ales dacă familia avea și pui. Se trezea cu mușcături însângerate și dureroase până să poată înșfăca dușmanul și să-l trântască de câteva ori la pământ. Era pățit Lăbuș, își cunoștea meseria. Avea noroc cu Veanu, care nu se culca la prânz, o dată cu ceilalți, în umbra snopilor. Îl ajuta pe Lăbuș la săpături, cu hârlețul adus anume de-acasă, la nevoie și cu secera. Uneori, după trudă grea, scoteau din măruntaiele galeriilor, întinși pe miriște la soare, până la zece-cincisprezece cățeei-pământului. Toți secerătorii îi lăudau pentru astfel de isprăvi. Chiar și Octavian, câteodată. Erau prieteni buni și nu de simplă joacă. Dar, uite, acum tocmai pe Veanu căzură sorții să-l spânzure pe bietul Lăbuș, năvălit la bătrânețe cu păcate de neiertat în

gospodăria lui Octavian Borcea.

Băiatul se gândi mai întâi să-l dea vreunui prieten din celălalt capăt al satului, să-l țină în lanț o jumătate de an. „Hm, nu prea merge! își spuse Veanu îngrijorat. Dacă scapă cumva din legătură și vine acasă? Atunci o să dau de bucluc cu tata. Nu. Chiar de n-ar scăpa din legătură, ar veni copiii și m-ar pârl. Îi știu eu. Dar atunci, cum să-l fac scăpat?” În grădină nu voia să-l spânzure. Chiar dacă l-ar îngropa în fundul pârâului, în buruieni, lângă sălcii, tot n-ar fi bine. L-ar fi milă, l-ar prinde jalea să scuture prune peste groapa prietenului său. Frică nu i-ar fi. Acuma e și el mare, s-ar duce și la miezul nopții singur până acolo, să-și adune prune. Cu câțiva ani în urmă, încă se temea. Se pomeniră ei, copiii, făcând rămașaguri, pe bumbi sau pe creioane, câștigate de cel care îndrăznea să meargă seara până în fundul grădinii, la pârâu, și să strige cât îl ținea gura: „Hai ciumă, ia-mă, du-mă!” de trei ori. Teama, intrată o dată în sângele lor, seara, nu mai ieșea nici dimineața, nici ziua-n amiaza mare. Veanu trecuse deci de spaima aceasta, dar se gândea că intrând în grădină o să-și aducă totdeauna aminte că l-a spânzurat pe Lăbuș de cutare pom și că l-a îngropat sub cutare salcie. Nu. Hotărât, nu putea să-l spânzure în grădina lor.

Adormi târziu, după miezul nopții.

Dimineața, fără să spună nimănui o vorbă, fără să se gândească ce face, îl legă pe Lăbuș cu o sfoară și-l chemă după el, afară din curte. Neobișnuit cu așa ceva, bănuitor, câinele se împotrivi. Luat din scurt, începu să mârâie, arătându-și colții. Supărat, Veanu umblă împleticit toată ziua. După amiază porni fluierând a pagubă către Târnăvă. Lăbuș se luă după el. Veanu avea o sfoară în buzunar. Ajunși la apă, băiatul se hotărî, cu greu, dar tot se hotărî: „Îl înec!” Căută o piatră, i-o legă de gât și-l azvârli într-o bulboană. Se întoarse cu fața către sat și-o zbughi la fugă spre casă, plângând. Seara, Octavian îl puse la încercare:

— L-ai spânzurat, mă?

— Nu!

— De ce!

— L-am înecat, tată!, făcu băiatul, izbucnind iarăși în plâns înăbușit.

Asta era într-o marți seara.

Joi dimineață, mergând spre târg, Octavian auzi tocmai la vadul Glodului, la doi kilometri de Zăpadia, un câine schelălăind. Nici prin cap nu-i trecea c-ar putea fi Lăbuș al lor. Iuți pasul, ca să scape, să treacă mai repede. Dar schelălăitul se preschimbă în lătrături dese, văicărite, adevărate strigăte de salvare. Octavian se opri, i se păru cunoscut glasul, merse spre marginea apei, și – să vadă și să nu creadă – câinele lor, cu piatra după cap, oprit de rădăcina unei sălcii, bătea apa cu labele. Își suflecă pantalonii și izmenele, desfăcu sfoara de rădăcină și, dezlegându-i piatra de la gât, îi zise:

— Mă, al dracului ești tu, Lăbușule! Nu mi s-o arătat cu tine. Tu ești în stare să învii și din morți!

Cățelul, cu burta umflată de apă, se scutură de câteva ori și, dând din coadă, se luă după stăpân, liniștit. N-avea cum să știe că chiar Octavian îi poruncise spânzurătoarea. În târg, însă îl prinseră hingherii, și omul plăti zece lei ca să i-l dea înapoi, să nu-i tragă pielea.

— Că, mă, îi spunea lui Lăbuș în drum spre casă, ai avut noroc cu Veanu, că numai pentru el te-am scos de la hingheri. Altfel, te beleau țiganii, nenorocitul! Dacă mai mânci ouă, te spânzur cu mâna mea!

Era limpede: la băiatul său cel mai mic ținea Octavian mai mult decât la toți ceilalți. Numele lor era însăși viața lui. Mai mult cea trecută, și numai din când în când cea pe care o mai aștepta să urmeze. Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Lucreția, Veanu...

Aceștia erau toți cei șase copii ai lui Octavian. Când se gândea acum la fiecare, de la Petre până la Veanu, încercând să-și aducă aminte unde, când și de ce-i bătuse

ultima oară, omul încerca o stare de spirit contradictorie. Pe de o parte, i se părea că nu i-a bătut destul, nu i-a ținut de scurt cum trebuie și din cauza asta i-au scăpat din mână, s-au risipit ca făina orbului. „Gata cu familia mea, s-o dus pe apa Sâmbetei. Așa pătesc toți părinții care nu știu să-și crească bine copiii. Așa-mi trebuie!” se certa singur Octavian. Pe de altă parte, i se părea, tocmai dimpotrivă, că i-a bătut prea mult, i-a îndepărtat de el ca de-un străin, și acum degeaba se căznește să-i mai strângă laolaltă. Sunt prea mari, nu-l mai ascultă. I se pun chiar de-a curmezișul sau merg contra lui, fiecare cum îl taie capul. „Dacă n-au mumă, nu mai au nici tată, se trezea uneori vorbind singur, acasă ori pe drum, uitându-se apoi împrejur, bănuitor, ca un speriat, să vadă dacă nu-l ascultă cineva. Dacă nu murea ea așa de repede, acum era altceva cu familia noastră... Și eu... eu... Dar din morți nime nu se mai scoală! E prea târziu...”

Omul era scufundat și rătăcit în sufletul său ca într-o pădure.

De frământările din familia lui Octavian Borcea se interesau, în săptămânile acelea de vară, nu numai Onișor și Cireș, nu numai preoteasa Nuți, ci și fratele ei, Nicodim. Cu ea nu se mai socotea frate, i-o spusese doar răspicat – el avea acum alți frați: pocăiții. Le era predicator. Aceștia, cu sufletele înghesuite unul într-altul, ca oile sub zăpușeala verii, îi făceau adeseori și munca predicatorului la câmp, la gospodărie. Nicodim se trezea mereu plecat – ba cu predicile, ba cu diversele sale plângeri și scrisori, naiba mai știe cu ce. Îl vedeau oamenii mereu cu o straiță mare de piele după cap, burdușită. Bătea drumul între sat și centrul de comună, Ciurel, sau mai adesea mergea și venea de la tren, căutându-și drumuri la oraș. În ultimele zile, era cu totul absorbit de gândul cum să se folosească mai bine de frământările lui Octavian, despre care auzise de la „frații” săi.

Nicodim sta singur în casa lui întunecoasă, umbrită de salcâmi înalți, și discuta cu Biblia: „Ascultă-mă ce-ți spun, că nu-s chiar așa de nebun cum mă cred zăpădenii. Dacă punem mâna și pe sufletul lui Octavian, ne mărim împărăția. El este pentru mulți păcătoși din colectivă ca o poartă de aur care le fură vederea. Prin poarta asta vor intra frații cu grămada. Ai, ce-o să-i mai botez, cum o să-i mai scufund în apă. O să-i țin sub mine până își pierd răsuflarea. Să între duhul temerii în ei, să știe că au un predicator. Și încă nu pe oricine. Pe Nicodim îm... „împărat” vru să zică, dar se stăpâni. „Atunci să-i văd eu pe ăștia, pe conducătorii din sat, ce-o să mai zică! O să rămâie cu limba scoasă de-un cot, ca spânzurații. Și pe tine, păstor al Satanei, popă și cumnate, o să te ard în felul ăsta de-o să-ți muști degetele urlând. Așa să știi! Așa să afli de la mine, Nicodim...” „Împărat”, îi șopti Biblia, cu voce profundă, de profet. „Dar cum să m-apropiu de Octavian? continuă el tulburat. Îl știu împungaci și dat dracului. Spune-mi, Biblie, învață-mă cum să-l apuc de coarne.” Biblia tăcea. Vorbea predicatorul singur, măsurând cu pașii săi mari, apăsăți, curtea și grădina, învăluite în umbra deasă a verii. Nebunia lui era mușcată acum de gânduri rele, tăioase. Și asemenea gânduri îl încercau destul de des.

Nicodim singur îi spusese, într-o seară, lui Ricu Ninei Ciobotarului, cocoșatul și mucalitul satului, paznicul de noapte al gospodăriei:

— Măi, Ricule, tu ești mai nebun ca mine, chiar dacă n-ai fost la casa galbenă! Eu sunt nebun numai când trebuie și cât trebuie! Așa să știi!

„Pe Octavian, își zicea Nicodim, după ce pusese Biblia deoparte, îl ațâț și mai tare împotriva gospodăriei, a lui Onișor și a lui Cireș, dacă-i pun comuniștii pe cap. Dar nu pe ăștia mici; pe alții, mai mari! Scriu o scrisoare la președintele Sfatului popular raional.” Nicodim se adresa totdeauna numai organelor de stat. „Cu partidul nu-mi fac

de lucru, că nu-mi place”, își zicea. Dar celorlalți le dădea multă bătaie de cap, știind că trebuie să cerceteze și să răspundă la scrisorile „oamenilor muncii”. El fura astfel, de ani de zile, aproape lună de lună, poate un sfert din activitatea a doi-trei funcționari de stat. Zis și făcut. Știa întoarce frazele ca un avocat. Se apucă deci să-i scrie președintelui Sfatului popular raional că, din cauza unor mâncătorii și frecușuri în conducerea gospodăriei agricole colective din Zăpadia, mai ales a președintelui Ion Cireș, sunt colectiviști care nu ies la lucru de câteva săptămâni. În fruntea lor se află Octavian Borcea actualmente membru al consiliului de conducere. El a fost însă țăran înstărit, dar nedeclarat chiabur, cum a pățit bietul Nicodim Mula, om cinstit, cu gospodărie mai slabă, dar fără legături cu unul și cu altul, fără proptele la cei mari din sat. Printre colectiviștii nemulțumiți se mai află și Vasile Dodu, fost țăran sărac, fost grădinar principal, încă de pe vremea întovărășirii. Acești colectiviști se află și sub influența popii, mai bine zis a preotesei din sat. În încheiere, Nicodim cerea o cercetare urgentă obiectivă, și măsurile ce se vor găsi de cuviință. Iscălea „Un grup de tovarăși”.

Fiindcă nu-și dădu numele și semnala doar cazul a doi nemulțumiți, președintele nu socoti prea gravă scrisoarea lui Nicodim. Chemă totuși pe Hordiş, activist al Sfatului, i-o dădu, cu indicația să se deplaseze la fața locului. Dar să treacă mai întâi pe la centrul de comună, unde îl va găsi pe instructorul de partid Onișor și, împreună, să cerceteze cazul. Să afle și cine se ascunde în acest „grup de tovarăși”.

Cărarea de la gară pân' la moară era străbătută de doi oameni străini. Unul scund, negricios, cu ochi vioi, scrutători: Onișor. Mergea ca localnicii care cunosc bine drumul. Îl bătuse de multe ori, mai ales în iarnă, când fusese trimisul principal al raionului de partid, pentru

încheierea colectivizării în Zăpadia și în celelalte sate care aparțineau de comuna Ciurel. Atunci era însoțit de încă doi activiști. Nici nu se apucaseră bine de treabă, că Ricu Ninei Ciobotarului, mucalitul, le și scornise un cântec, de care Onișor își aducea mereu aminte și râdea.

Trei activiști de partid
Din Târnăveni au pornit,
Jos la Zăpadia s-au dat
Și nimic n-au așteptat,
Au umblat din casă-n casă,
Unii o tuleau de-acasă...

Atunci era aproape de Crăciun, și Ricu mormăia cuvintele, la un pahar de vin, sub formă de colindă. Vecinii râdeau cu poftă. Chiar și Octavian își deschise inima spre râs și veselie într-o seară. A și zis:

— O, trăsni-te-ar, Ricule, că bine le potrivești! Cum vine? Mai spune o dată. „Trei activiști de partid...”

Și Ricu o lua de la capăt. Când îl întreba Onișor de ce nu se înscrie în gospodărie, Ricu răspundea cu o seninătate netulburată:

— Eu, deocamdată, rămân cu partea artistică... Am treburi destule...

Acum, amintindu-și de toate astea, din nou în drum spre Zăpadia, fața lui Onișor se lumina de un zâmbet cald, înțelegător. Aproape-i stătea pe limbă să rostească: „Lasă, Ricule, mai vedem noi cum stai cu partea artistică! E păcat să-mbătrânești cu un singur cântec. Mai bine să scornești altele, mai vesele. Că doar tu ești omul nostru, paznicul gospodăriei. Sigur, Ricule... Las', că mai vedem noi...”

Zicea mereu „noi” pentru că vorba asta îi intrase în sânge. Nu făcea nimic singur, deși le gândea pe toate îndelung, le răsucea în fel și chip, pe toate părțile. Îi plăcea să simtă mereu cotul celorlalți, la toate greutățile. Cei doi activiști, cu care muncise peste iarnă în Zăpadia,

fuseseră trimiși în altă parte. Învățaseră și ei să înoate pe ulițele satului, și-acum, la rândul lor, îi învățau pe alții. Era amărât Onișor nu atât pentru drăcia asta de scrisoare, pe care Hordiș nici nu i-o arătase, zicând să ghicească singur cine e acel binevoitor „grup de tovarăși” ci mai ales fiindcă își dădea seama că de febra lui Octavian Borcea s-ar mai putea contamina și alții. Cât despre intrigile preotesei, da, le cunoștea, erau reale. Numai că el n-avea cum să se ocupe, deocamdată, de asemenea chestiuni. Erau treburi mult mai greu de rezolvat, mai importante, în toată comuna, la toate gospodăriile colective. Cu organizarea, cu unirea oamenilor pe un făgaș nou nu-i glumă, alegi, îți bați capul, te trec toate nădușelile, te scutură toate frigurile.

Onișor, oprindu-se o clipă să răspundă la binețile unui zăpădean care-i zise: „Mai veniți pe la noi, mai veniți?” văzu că tovarășul lui de drum rămăsese în urmă. Părea că se gândește, că are preocupări și necazuri mai multe decât el.

— Tovarășe Hordiș, hai, domle, ce stai?! Hai, că ne-apucă amiaza!

Onișor nu-l cunoștea. Îl zărise de câteva ori la niște consfătuiri în care se discutau probleme agricole. Acum aflase chiar de la Hordiș că lucrează la Sfatul popular.

Omul începuse timid, dar se știa pe un drum sigur. Mai întâi, pe vremea „cotelor”, învățase cum și la cine trebuie să ridice glasul, cât mai răstit. Cei întârziați dădeau din colț în colț „că n-avem, că nu mai putem, că să vedeți...” Nimic, nicio amenințare de-a lui Hordiș nu avea efect ca hotărârea de-a porni să cotrobăiască singur prin șură, în fân, în jirezile de paie, în pivniță sau în alte locuri tănuite. Când pricinașul se îngălbenea, colectorul îl mai înghiontea cu câteva vorbe, să țină minte. Bani nu lua, nici pe paharul cu vinars nu pune gura, ca alții. Și sacii cu grâu, cu porumb sau cartofi se aliniau îndată. Supunerea țăranilor și umilința lor îl potoleau, îi făceau

bine. O dată liniștit, simțea nevoia să scrie. Era doar „corespondent voluntar.” Toate știrile, trimise la început numai ziarului raional, erau pozitive. Succese peste succese se datorau „muncii de lămurire desfășurate cu dragoste și abnegație politică de către...” Urma numele unui șef pe care pusese el ochii, știind că omului îi plac vorbele dulci, mai ales în ziar, de unde ușor le află un raion întreg. Și așa, cu laude în dreapta și-n stânga, șefii îl evidențiau și erau evidențiați la rândul lor.

Nu peste mult, ajunsese achizitor la centrul raional. Între timp se desființaseră „cotele”. Purta acum cu plăcere, ca pe-o haină nouă, reputația de „om de-al nostru, se descurcă, trage bine...” începu să trimită știri, tot numai pozitive, la ziarul regional. Era uneori bucuros, alteori îi părea rău că nu mai are atâția șefi de lăudat. Cei mărunți nu-l mai interesau. De cei mari îi era teamă. Cu ei, după cum mirosise, mergea mai greu. Mai ales dacă erau și de la Partid. „Dracu să-i înțeleagă – se mira Hordiș. Ăstora le put laudele ca un câine mort. Noroc că nu-s toți pe același calapod... mai este câte unul care...” Numele respectivului, căutat și ales cu grijă, făcea el cumva să apară în ziar, așa, printre altele, ca din nebagare de seamă. Și omul nu uita. O dată, însă, în timpul colectivizării, era gata-gata să i se-nfunde. Se afla într-un sat, undeva nu prea departe de reședința raională. Intr-o zi, pică peste „echipa” lor de lămurire cineva îmbrăcat foarte modest, parcă bun să stea după ușa țăranului cu măturile, nu în fruntea mesei cu „lămuritorii”. Hordiș discuta înflăcărat, încolțea oamenii cu tot felul de întrebări, insinua, promitea marea cu sarea, numai să iasă cererea. Dacă vedea că țăranul stă nemișcat ca o buturugă, se enerva. Când noul-venit, crăpă ușa casei și intră sfios, așezându-se tăcut mai la o parte, Hordiș îl socoti cel mult un învățător din sat, pe care nu apucase încă să-l cunoască. „Foarte bine – își zise – să mai învețe și el cum trebuie luați nesimțiții ăștia de țărani!” Dar cu

cât zbiera Hordiș mai tare, cu atât mai resemnat tăcea gospodarul. „Vodă da, și Hâncu ba!” murmură în sine nou-venitul. Apoi îl chemă pe Hordiș afară, pretextând că-l caută cineva de la Regiune.

Auzi, îi spuse ieșind în uliță, las-o mai domol!

— Nu-nțeleg.

— Zbiară mai puțin și gândește mai mult!

Da cine ești dumneata, mă rog frumos, de mă iei așa, ca pe hoții de cai?

— Auzi, frate? Cine sunt, cine nu sunt, dar nu mai zbiera la oameni. Pe tonul ăsta nu terminăm colectivizarea nici în zece ani!

— Bine, bine, acceptă Hordiș, supărat că străinul l-a lăsat în mijlocul uliței și-a intrat în altă casă, singur. „Hm, gândi Hordiș, precis că ăsta-i de la Partid.” Dădu să intre în curte, după el, dar se răzgândi. „O fi sau n-o fi, treaba lui! Eu trebuie să strâng cereri. Dacă mă-ntorc deseară cu mâna goală, primesc un picior... Și nu-mi convine!” Hotărât s-o lase totuși mai domol, se întoarse la „echipa” lui, strivind sub pașii apăsai o revoltă resemnată. „Dacă strigi la țărani, nu-i bine; dacă nu-i convingi, iar nu-i bine. Păi, cum dracu să-i convingi pe căpățânoșii ăștia dacă nu strigi?”

O vreme, Hordiș se simți stânjenit, vorbea încet, ca un bolnav. Își reveni însă repede, mai ales că între timp se hotărî să trimită știri numai la ziarele centrale. Numele lui apăru o dată chiar pe pagina întâi. Încurajat, începu să copieze veștile din ziarul raional și să le expedieze grăbit spre Capitală, redactându-le în stilul acesta:

„În ziua de 25 iulie, la orele 9 dimineața, când razele soarelui dansau peste dealurile ce însoțesc apa cristalină a Târnavei Mici ca niște ziduri de cetate strămoșească, colectiviștii cei harnici și înțelepți din comuna Dăptău au terminat asaltul lor asupra secerișului. Ajutați de combine, acești balauri domesticiți pe care călărește omul nou, colectiviștii au strâns o recoltă ca-n povești,

admirabila recoltă de 2.050 kg la hectar. De asemenea, viguroșii țărani colectiviști din satul Gorna, români și sași, înfrățiți sub flamura noastră nemuritoare, se vor desfăta cu o recoltă de 1.925 kg la hectar, cifră despre care nu s-a mai pomenit din moși-strămoși pe aceste meleaguri bogate în dealuri și văi, însuflețite de dinamul nemuritor al vieții noi.”

Omul suferea o decepție cumplită în ziua în care venea ziarul cu un grupaj mai mare de știri, printre care se aliniau și cele trimise de el, prescurtate la două-trei fraze: „În ziua de 25 iulie harnicii colectiviști din comuna Dăptău, raionul Târnăveni, au terminat secerișul. Ajuțați de combine, au strâns o recoltă de 2.050 kg la hectar” și așa mai departe.

După ce ajungea la capătul frazelor, Hordiș murmura îmbufnat:

— Uite, domle! Eu scriu frumos, și ei mă tund chilug! Înghițea în sec, dar avea grijă să afle toți colegii de birou că numele lui apăruse într-un ziar din București. Oamenii citeau știrile, câte unul venea și-l bătea pe umăr:

— Bravo, Hordiș! Se vede că ai stofă, băiete!

Astfel, socoti că e tocmai timpul să trimită la ziare și informații critice. După apariția primelor, veni cineva și-l felicită, amestecând în glas admirația cu o doză de teamă:

— Bravo, băiete, tragi tare! Ai curaj, nu ca alții. Îi arzi de-i ustură.

— Păi cum?! răspunse satisfăcut Hordiș.

În felul acesta, ajunsese să fie trimis de mai multe ori, mai întâi de șeful de secție, apoi de vicepreședinte și, în sfârșit, chiar de președinte, cu diverse treburile, scrisori și sesizări, prin satele târnăvene. Așa s-a trezit cu el și Onișor, întovărășindu-l la Zăpadia.

La delnița de porumb a colectiviștilor, lui Onișor îi veni să se oprească. Astă-primăvară, când bătuse locurile astea cu măsurătorile, nu era aici decât pământ negru,

desfăcut din chinga răzoarelor. Nu spunea încă nimic. Dar acum e căptușit cu porumb des ca hățişurile de pe marginea apei. Azi-mâine te-ai putea pierde în el, mai ales dacă ești scund ca Onișor.

Se uita, și nu-i venea să creadă. Într-o vară secetoasă ca asta, uite ce porumb! Deși sobru din fire, ca omul care se lovise de multe în toți acești ani, lui Onișor i se topiră toate gândurile într-un fluid neastâmpărat, care-l furnica din tălpi până-n creștet. În știuleții de cucuruz, abia mijiți la subțioara frunzelor verzi, cărnoase, se rotunjeau și strădaniile lui de iarna trecută.

— Ce zici, tovarășe Hordiș? Cucuruz, nu glumă!

— Da! Admirabil! se repezi nou-venitul. E înalt și auzi cum sună, dragă tovarășe!

„Cum sună?” vru să-l întrebe Onișor. Dar, uitându-se la Hordiș, îl lăsa în pace.

Ajunseră în sat. Nici nu apucară s-o ia pe ulița școlii în sus, că se și întâlnește cu Octavian Borcea. Era desculț, pe cap purta un comănac de paie, îmbâcsit de praf, cu marginile pleoștite. Ducea pe umăr doi saci goi, unul nou-nouț, altul mai peticit. Se vedea că omul se grăbește la moară.

Zărindu-i pe cei doi, tresări. Încurcat nu era. Mergea drept, cu pașii lui mari, de om mândru.

— Bună dimineața, tete Octaviene! i se adresă Onișor, cu un accent specific satului în care intra.

— Bună dimineața!

Le-a întins mâna mare, noduroasă, cu vinele umflate. Hordiș i-a strâns-o mai tare, parcă demonstrativ. Își zicea în gând: „Las' să simtă că are de-a face cu un adevărat trimis! Să simtă forța. Trebuie să mă impun de la început”. Luat de asemenea preocupări, îi scăpă numele țăranului.

Octavian nu-l băgă în seamă. Se uita mai mult la Onișor. Acesta ocoli întrebările directe, legate de povestea pentru care venea Hordiș. De aceea, îi zise:

— No, ce mai faceți?

— Bine, mulțam de-ntrebare. Cum putem și noi... Nu ne plângem.

Omul era stingherit. Nu-i prea venea să stea de vorbă în mijlocul drumului. Cum era înalt, observă peste capul lui Onișor, că în curtea din spatele lor, Nicodim se apropia tiptil de gard. Onișor întoarse și el capul. Bănuind că e observat, predicatorul se trase înapoi după tufele dese de lițion. Sărea într-un picior, de bucurie. „I-am și adus, i-am și adus! Eu le scriu, și ei vin, ca proștii...”

Hordiș, văzând că nu i se dă importanță, nu se simțea în apele lui. Cam țeapăn, își tot potrivea cravata de mătase, strident înflorată. Când își sucea inelul în deget, când își scotea batista și-și făcea vânt. Parcă s-ar fi topit de căldură.

— Să te lăsăm, că poate ești grăbit, tete Octaviene, zise Onișor.

— Mă duc la moară.

— Dar când să mai venim pe la dumneavoastră?

— D-apoi când vreți, dacă nu-i vorba de gospodărie... Că dacă-i vorba, poate mă lăsați să-mi văd de necazurile mele.

Cu asta le-a și spus „Noroc și sănătate” și-a pornit mai departe.

Onișor îl cunoștea. Nici nu se aștepta, deocamdată, la altceva. Oamenii deschiși, totdeauna-i erau dragi. De bucurat, vorbele țăranului n-aveau cum să-l bucure. Știa ce urmează. „Las’, că mai vedem noi cum o fi!” Hordiș se arătă însă indignat.

— Cum, tovarășe? Așa discută el cu trimișii partidului?

— Lasă-l, dă-i pace! Om bun, numai că-i prea încăpățânat.

— Cum îl cheamă?

— Octavian Borcea. El e cel din scrisoare.

— Bănuiam, se încurajă singur Hordiș, în timp ce-i treceau prin cap alte gânduri.

„Ăstora nu le convine prezența mea. Am mai dibuit eu și în alte părți încurcături de-astea. O să lămuresc eu situația. Într-o zi-două, totul va fi clar ca bună ziua.” Se gândea la toate, dar nu spunea un cuvânt. Privea cercetător încoace și-ncolo, de-o parte și de alta a uliței.

Onișor tăcea și el. Geamantanul, cu cele trebuincioase pentru câteva zile, i se părea acum destul de greu. Ar fi stat să se odihnească, dar n-avea chef. Prin curți începea mișcarea popoarelor de orătării, Se auzeau piuituri, cotcodăceli. Mai ales purceii spintecau liniștea, cu guițatul lor.

— Tu muiere, dă-le ceva de mâncare să tacă, dă-i în câni, că nu-i mai pot auzi, striga vreun bărbat din gura șurii.

Femeia sufla în foc, să se-ncingă mai repede, să gate prânzul.

— Mai scoală-te, tu, de-acolo! Nu ți-e rușine, fată mare, să stai cu ăla-n sus, până te gâdilă soarele! Scoală-te, puturoaso!

Alte fete, mai harnice, se spălau cu apă rece, în ligheanul așezat pe pridvor – dacă aveau casă de cărămidă – ori pe butucul de tăiat lemne. Când îi zăreau pe cei doi străini, care treceau așa de dimineață pe la poarta lor, nu știau cum să se-ascundă de rușine. Își aplecau mai tare capul peste lighean, ca să nu li se vadă umerii, mult prea albi pe lângă obrazul de aramă aprinsă. După ce socoteau c-a trecut pericolul, se uitau o dată între sâni, își ridicau capul și strigau la maică-sa:

— Iar vin cu gospodăria, mamă!

— Lasă-i să vie, c-or încăpea ei pe-aici. Satu ăsta-i mare! Da spală-te odată, blestemato, nu te mai tot uita după toată lumea!

Onișor era obișnuit cu toate lucrurile astea. Intraseră în viața lui cum intră pâraiele într-o apă mai mare.

Hordiș nu mai zicea nimic. Se grăbea s-ajungă la casa de oaspeți

Era o cameră mare, una din cele cinci ale clădirii în care ședea pe vremuri notărașul. Îngrijea de ea o femeie văduvă, pripășită cu trei copii în aceeași curte, largă de tot, în clădirea care servea de „cănțălărie”.

Casa de oaspeți avea trei paturi de fier, cam ruginite. Lenjeria însă era curată. Pe masă, într-o cană de pământ smălțuită, câteva flori uscate și două-trei fire de busuioc.

Când intrară, aerul închis, mirosind a flori și a praf, îi lovi în față.

Onișor deschise geamul se dezbracă de haină și s-așeză pe pat.

— Ne hodinim oleacă. Sunt frânt. Dacă dormim un ceas, e tocmai bine. Pornim după aia la treabă.

— Da, răspunse Hordiș, ca să-i prindem pe-acasă, eu aș zice să pornim acum.

— Las', că mai vedem noi... Facem întâi un plan de bătaie. De ce să ne pripim? Într-un ceas nu pierе lumea!

Se descălță, se întoarse cu fața spre perete și ațipi îndată.

Hordiș, adăugă pentru sine: „Încearcă să mă ducă, dar n-o să-i meargă. Deocamdată o să-l las încet, să văd încotro apucă”.

Luând grijuliu și scârbit pantofii murdari, ieși cu ei în curte.

Veronica, femeia care ținea cheile de la casa de oaspeți, tocmai scotea o albie plină de rufe, lângă fântână, să le clătească. Îl văzu numai în papuci și cu o pijama de mătase vișinie, în dungii. „Măi-măi - gândi femeia - ăsta-i frumos, nu ca tovarășu Onișor. Îi țifraș rău.”

— Tovarășă dragă, zise Hordiș, te rog nu te supăra...

— De ce să mă supăr, vai de mine?!

— Cum aș putea face să-mi curăț pantofii ăștia? Mi i-am murdărit pe drum...

— D-apăi, așa-i pe la noi, ca pe la sate. Dați-i încoace,

că i-om șterge noi cu ceva. Măi, Niculaie, adă un cocean și-o cârpă de pe-acolo, să ștergem pantofii lui tovarășu.

Un băiat ca de zece-doisprezece ani, cu fața pârlită de soare, desculț, cu o cravată roșie la gât, ieși din fosta „cântălărie” și aduse cele cerute.

— A, el e pionier! exclamă Hordiș.

— Da, mâncu-i ochii. El m-ajută la toate. Acuma se gată să se ducă la școală. Pregătesc cu tovarășa Lelica, învățătoarea, oarece comedie de teatru. Zice c-or arăta-o și la oameni...

— Dar cu mâncarea cum stați pe-aici, tovarășă dragă?

— D-apoi, ca pe la noi. Acuma-i vară și avem mai multe. Numa nu le știm noi preface ca la oraș.

— Tovarășul Onișor unde-a luat masa?

— O mâncat mai mult împreună cu noi. Că se pricepe și dumnealui să facă de mâncare. M-o învățat și pe mine câteodată. Îi om popular și tare ține la el toată lumea...

Aprecierile femeii nu-l prea încântară pe Hordiș.

Veronica învărtea la roata fântânii. Apa ieșea din adâncuri sloi. Cum clătea rufele, mâinile i se făcură de jar.

— Eu, tovarășă dragă, sunt cam bolnav. Țin regim.

— D-apoi, pe la noi toți îs cu regimu. Nu-s contra...

— Nu m-ai înțeles bine, tovarășă dragă. Am vrut să întreb dacă știe cineva găti mâncare mai bună.

— Știu, dară, mai multe muieri știu. Cum să nu știe? Pe bani, găsiți orice. Chiar aici, mai în sus de noi, este una a lui Jașcău. Îi bună la mâncăruri ca o doamnă. Îi cam șchioapă ea, da-i frumoasă. Îi tânără și n-au copii. Are vreme numa de mâncăruri, nu ca mine.

— Așa, așa. Nu te-ai putea duce s-o chemi până aici, să ne înțelegem?

— D-apoi, dacă vă îmbrăcați, numai doi pași faceți. Uitați, chiar acolo, a treia casă. Casa aia văruiță galbin!

Până se trezi Onișor, Hordiș se plimba cu pantofii lustruiți. Acum se ferea să nu și-i mai murdărească. Se înțelesese repede cu șchioapa. Nu-i ceru nici mulți bani:

10 lei pentru dejun, amiază și seara. Casa îi plăcuse. Era curat peste tot. Și femeia se învățea în jurul focului, ca o zvârlugă. Avea fața frumoasă, alburie. Se vedea că n-o prea bat vânturile pe hotar.

— Ioniță se descurcă el și singur. Copii n-avem, tovarășe dragă, de ce să ne omorâm cu lucru? Trăim până suntem tineri, că tot în colectiv îmbătrânim. Da ședeți pe la noi, că-s numa singură...

Hordiș era încântat. Când se sculă Onișor, îi spuse totul, accentuând că el și-a aranjat cu mâncarea, tocmai pentru a nu depinde de nimeni, știut fiind că independența este baza obiectivității. Mai adăugă:

— Sunt și cam bolnav. Trebuie să-mi îngrijesc sănătatea.

Onișor se sculă cu gura uscată și amară. Prezența lui Hordiș parcă îl sâcâia acum mai mult. Până să ajungă la învățătorul Ion Mureșan, cu care voiau să se sfătuiască în privința lui Octavian, vărul său, Onișor îi arătă lui Hordiș casele zăpădenilor.

— Aici stă Irimie Niculaie. Are în grijă caii. El ne duce cu căruța la gară când vin noroaiele. Dincoace e gospodăria lui Frățilă Gheorghe...

Merseră mai departe, pe ulița popii în sus.

— Uite, pe unghetul ăsta sade Ricu Ninei Ciobotarului. De-i avea de lucru cu el, să te aștepti la câteva mușcături. Dacă nu mușcă, nu-i sănătos.

— De ce să muște? Întrebă Hordiș, contrariat.

— Că-i rău de gură.

Îl găsiră acasă pe învățător. Trebăluia ceva pe la stupi. Avea opt. O coșniță primitivă, ținută anume pentru roi. Zicea că stupii primitivi roiesc mai bine. Celelalte șapte coșnițe sistematice erau pentru miere. Omul tocmai scotea niște rame cu faguri, pe care se mai învățeau, enervate și amețite de lumină, câteva albine. Altele se izbeau orbiș de masca trasă pe față a învățătorului. Proeminențele obrazilor săi păreau acum exagerate pe

lângă mușchii uscați, trași, care jucau sub pielea arsă. Plasa de sârmă îi dădea lui Ion un aer ciudat, marțial.

— Ați nimerit bine, fraților!

— Am știut noi când să venim – zise Onișor.

— Stați oleacă mai departe, că albinele nu vă cunosc. Nu știu că sunteți de la raion. Ia, tovarășe Onișor, afumătoarea asta, să nu vă înțepe. Termin și eu imediat.

— Nu ne înțeapă, că suntem oameni buni. Ți-i frică, tovarășe Hordiș?

— De ce?

— De înțepături.

— Ba nu. Dar nu-mi plac.

— Fac bine la reumatism, aruncă în glumă învățătorul.

Luară castronul cu fagurii și se îndreptară spre casă.

Curtea era mare, cu grajd, cu șură. Se simțea mâna gospodarului. Mureșan, bătrânul, murise de câțiva ani. Învățătorul trebuia să se ocupe de toate. Se pricepea. Doar era văr cu Octavian Borcea.

Nevastă-sa, o femeie spre treizeci și cinci de ani, cam durduluie, se învârtea pe lângă foc, în bucătăria de vară, cu doi copii după ea. Părea că-l așteaptă și pe-al treilea.

— Măi Remus, hai, c-o venit tovarășul Onișor!

Remus era copilul cel mai mare. Avea vreo șase ani.

— Da ce mi-o adus?

— Haida, că vezi tu – îl ispiti Ion.

Copilul veni. Onișor scoase dintr-o hârtie o țigară. Remus tresări.

— Nu mai pip!

— Bravo! S-a lăsat – zice Onișor, cu fața la cei mari. Astă-iarnă i-am dat una adevărată, și-a luat-o. Acuma, pe asta de bomboană n-o vrea.

— Nu-ți fie frică! Asta-i cu lapte...

Copilul se uită la tată-său. O luă. Onișor îi mai dădu una pentru cel mic, apărut și el în ușă.

Ana, învățătoarea, le puse miere în farfurii, cu faguri cu tot. Știa că lui Onișor numai așa-i place mierea.

- Ei, cum mai merge cu vacanța?
- Noi n-avem niciodată vacanță! răspunse învățătoarea.
- Cum. Așa?
- Știi dumneata. Când cu una, când cu alta.
- Lasă, nevastă, că-n toamna asta poate terminăm. Se pune gospodăria bine pe picioare, și gata!
- Bine-ar fi! Văd c-o venit și tovarășul...
- Hordiș, zise acesta, văzând că învățătoarea nu-i reținuse numele.
- Doar nu-i fi de la ziar?!
- Ba da. Da de unde știți? o întrebă foarte măgulit.
- Am citit. Oare în *Scânteia* sau *România*, loane?
- În *România liberă*, răspunse prompt Hordiș în locul învățătorului.

Au ajuns unde trebuia. S-au înțelese cum să-nceapă, de unde să înnoade firul. Învățătorul, auzind de scrisoarea trimisă la Raion, le spuse:

— La noi sunt numai două cazuri de colectiviști care nu ies la lucru. Cu Octavian bănuiesc ce este. „Fală goală”, așa se numește boala lui. Dacă o fi numai asta. O boală care se vindecă singură, cu vremea...

— Așa-i, încuviință Onișor. Cred că în alte gospodării sunt necazuri mai multe, dar nu mai fuge nimeni să se plângă la conducere... Tu, Mureșene, caută să te ocupi iar de vărul tău, da Octavian, îl îndemnă Onișor pe Ion. (Își ziceau pe nume. Se împrieteniseră.) Poate afli ce are pe suflet. Trebuie să spargi gheața, și pe urmă venim și noi. Dacă vă certați, vă certați în familie. Trece mai ușor...

„Va să zică, așa, reflectă Hordiș, vreți să mă legați la ochi până mușamalizați voi totul. Aici, la Borcea, e clar. Ăștia au fost neam de chiaburi. Nu mă duceți voi de nas, nene Onișor!” Mierea îi curgea pe bărbie, dar o lungea dibaci.

— Tovarășe Hordiș, după amiază ne ducem împreună pe la Dodu. L-am văzut pe-acasă, nu știu ce lucra pe la

șură. Începem cu el. Către seară, ne întâlnim și cu Cireș, să-i zicem și lui de scrisoare. Tu, Ioane, vezi ce poți face cu văru-tău!

Se ridicară să plece.

Ana, când îi văzu în pridvor, gata să iasă, le făcu semn să se oprească.

— Ho, că vine amiaza! N-avem noi cine știe ce, dar mai căutăm. Zău așa, rămâneți!

— Regret din inimă, tovarășe dragă, zise grăbit Hordiș. Eu nu pot. Țin regim. Mă așteaptă masa la familia Jăscău. Oare gătește bine?

— Da, confirmă învățătoarea, zâmbind fără să vrea. Dar de ce nu rămâneți la noi?

— Dacă insiști, rămân, zise Onișor. Dumneata, tovarășe Hordiș, știi să te duci singur, nu? Mănânci, te hodinești dacă ai vreme, și pe la cinci vii înapoi. Bine?

— Bine!

— Poftă mare! Și să te ții bine, că azi e-abia începutul!

„Da, adevărat, numai începutul”, completă pentru sine Hordiș cu subînțeles.

Când intră din nou în curtea învățătorului, după amiază, omul arăta mai vesel. Și fruntea descrețită parcă-i era mai mare. Plecară împreună pe uliță în jos. Din curtea lui Octavian Borcea se auzeau numai orățăniile sporovăind în limba lor încâlcită. Nicio mișcare. Bătrâna Mărie era la gardul mai înalt decât ea și se uita printre scânduri. Voia să vadă cine-a mai fost pe la învățător. Și-așa i-ar fi spus cumnată-sa, Nica, mama lui Ion Mureșan. Niciodată n-o lăsa să aștepte prea mult. Aveau bătrânele vorbele lor. Nu le terminau toată ziua. Le începuseră în urmă cu cincizeci și ceva de ani și tot mai aveau. Ba, acum, parcă erau chiar mai multe decât în tinerețe. Sta Mărie la gard, ca un copil. Voia să-i vadă pe străini cu ochii ei. Cine-or fi? Să-i spună și bătrânului, când se va întoarce seara în sat cu femeile tinere din echipa lui.

Prin curtea popii – nimeni. S-auzea departe, undeva în

bucătăria de vară, glasul preotesei. Pe lavița lungă de la poarta lui Miliuță se jucau copiii desculți, mânjiți de dudge negre până la urechi. Aveau părul alb-alb, de parcă erau cărunți. Se zgâiau după cei doi bărbați care se îndreptau spre casa lui Dodu. Era acolo un cot de uliță, larg, un triunghi cu vârful împlântat în dâlmă de lut galben. De acolo scoteau oamenii, cândva, pământ argilos și-l amestecau cu balebă de cal. Mixtura aceea lipicioasă o dădeau peste crăpături, în casele încă nepodite cu scânduri. Mai la vale de groapa din care se lua pământ era o fântână pentru adăpatul vitelor. O fântână comunală, săpată adânc, la care rolele de ciment și roata luaseră locul pietrei și cumpenei de lemn. O foloseau mai ales cei care n-aveau apă în curte. Târnavă era ceva mai departe, la poalele dealului. Mâneau într-acolo doar vitele, vara, să le adape și să le spele. Fântână era a satului, dar zăpădenii-i spuneau „fântâna lui Dodu”.

Onișor și cu Hordiş intrară în curte la Dodu, fără să mai bată în poartă. Nu observară că Ricu Ninei Ciobotarului ieșea din unghetu lui și se îndrepta spre colectivă. Dormise destul. Acum era după amiază. „N-ați nimerit-o, fraților – își zise. Numa Otilia i-acasă. Umblă cu năframa îmbrobodită pe la gură. Are ea ceva. Bine-ar fi să scăpați teferi! Da ia să m-ascund mai bine după casa lui Zaharia, s-aud ce vă spune,”

În curtea lui Dodu nu se zărea țipenie. Ograda era largă, de puteai întoarce carul prin ea, și cam înclinată. Pe la mijloc, în partea ridicată, era casa. Mică și cu podmol de pământ. În lărgimea aceea, părea și mai mică. În spatele casei, așezată mai jos, pe vatra ce se prelungea în grădină, o șură nouă, cât un hangar.

Cei doi mergeau spre ușa deschisă a tinzii. De-acolo se revărsa, din când în când, o lumină mare, învăpăiată. Pe horn se torcea un fum gros, inele-inele, tot în sus. Era vreme așezată, aer de cristal. De la șură până-n pragul ușii – o cărare de paie. Otilia, nevasta lui Dodu, aprinsese

focul în cuptorul de copt pâinea. Lemne n-aveau. Îl înfunda cu paie de grâu.

Femeia răsucea paiele șomoiaș și le zvârlea în gura cuptorului de cărămidă. N-avea cine s-o ajute pe Otilia. Din opt copii, se nimerise o singură fată, Nica. O măritaseră, cam târziu, după unul din Ocnișoara, peste șapte dealuri. Dintre feciori, numai doi mai mici erau acasă. Ceilalți - care-ncotro. Unul era secretar de sfat popular, într-un sat din Câmpia Ardealului. Altul învățase meseria de oțelar și se trezise tocmai în Moldova, la Roman. Ceilalți erau însurați „pe curte” cu fete din Zăpadia. Aici era tot necazul femeii pe care Dodu nu-l înțelegea. El își ajuta feciorii, dar nurorile lui nu se înghesuiau să sară în ajutorul Otiliei.

După ce își risipise tinerețea bătând toate răzoarele c-un copil în brațe și cu unul în pânțele, hrănindu-și speranța că odată și-odată nu se va mai osteni atât, c-or ajuta-o copiii, acuma se trezise încolțită de griji destule. Pe lângă treburile casei, lucra și-acuma la câmp, în rând cu Dodu și cu feciorii.

Deși mai primiseră încă un iugăr, dintr-al grofului Teleki, la reforma din '45, nici după aceea nu le-ajungea pământul. Se simțeau mai la larg, dar nu le-ajungea. Luau „în parte” de la Mula, mai ales pentru cucuruz. Toată vara Otilia da cu sapa, învârtea secera, ca-n tinerețe. Era mare cât o frâuă, ciolănoasă, și umbla totdeauna, cu năframa lăsată pe ochi. Nu știa prea multe, iar vorbele dintre muieri - despre una, despre alta - n-o prea interesau. Le asculta duminica, la poartă. Luni dimineața le și uita. Părea sperioasă, dar când se supăra pe cineva era mai bine s-o lase-n pace.

— Du-te, mâncu-ți mămăliga, du-te și lasă-mă-n amarul meu. Că te spurc, de nu te speli cu toată Târnava! Du-te.

Cine-o cunoștea nu mai zicea nimic. În ocazii de-astea, nici Dodu nu mai îndrăznește prea multe. Tăcea. Doar de câteva ori în viață, bărbatul înlocuise tăcerea cu palmele.

Otilia, deși în putere, știa frica de palme. Primise prea multe când slujise la casa lui Mula, în copilăria și tinerețea ei. De-atunci rămase cu dârzenia și încăpățânarea. Când nu voia ceva, amin! Degeaba-ți răceai gura. O ținea pe-a ei. Tot de-atunci avea obiceiul să se sfătuiască în toate cu Ileana, fata lui Mula, viitoarea preoteasă Nuți.

Otilia zvârlea șomoioagele de paie în cuptor și se pregătea să mai întoarcă o dată aluatul. Troaca de pâine era după ușă, acoperită c-o față de masă.

Nu făcuse pâine mai de dimineață, ca a doua zi, când trebuia să se ducă Dodu în pădure, să fie proaspătă.

Vasile Dodu, ca și Octavian Borcea, nu ieșea la lucru, la gospodărie. Era supărat că nu-l mai numiseră șeful echipei legumicole, deși se pricepea. Învățase meseria asta pe vremuri, de la un bulgar. Dar la întovărașire o încurcase rău cu banii încasați la piață. Omul gândea cam încet. „Are aritmetică slabă”, zicea Cireș.

Onișor, urmat de Hordiș, intră pe ușa tinzii, unde era cuptorul.

— Bună ziua, nană Otilie. Faci pită, faci pită?

— Ie, fac.

— Da tetea Dodu unde-i? Că-nainte de-amiază l-am văzut prin curte, zise Onișor.

— Nu-i acasă.

— Da unde-i?

— Nu-i. S-o dus prin grădină încolo. Dracu știe pe la cine, cu zarzavaturile lui...

— Bine. Atunci, om vorbi cu dumneata.

— Să stăm de vorbă, tovarășă dragă, adăugă Hordiș.

El rămase mai în ușă, la aer. Îl speria fumul.

Otilia bănuia despre ce-ar putea fi vorba. Era destul de cătrănită și-așa, nici ea nu știa bine de ce, încât se sperie singură de ce-ar putea să mai zică. Îi trecu prin cap un gând năstrușnic.

— Stați numa oleacă, s-aduc niște paie din șură. Stați să-l strig pe omu ăsta...

Porni într-acolo. Ocoli însă șura și se topi în grădină.

Ricu, de după casa lui Zaharia, vedea totul. „Ni, mă, c-o fugit. Să vedem, fraților, ce faceți.”

Cei doi așteptau. Un minut, încă unul. Cinci, zece minute. Lui Onișor nu-i miroși a bine. O luă spre șură, strigă în grădină, dar nu răspunse nimeni.

— Mai vâra și dumneata, corespondentule, paiele alea-n cuptor. Mă duc s-aduc altele.

— Cum?

— Așa bine. Vâra-le. Nu vezi că femeia nu mai vine?

— Dar nu-i just...

— Las', că mai vedem noi!

Aduse un braț mare de paie.

— Răsucește bine șomoioagele, să țină!

Onișor mai încercă o dată până în fundul grădinii, strigă, dar din nou nu răspunse nimeni.

— Dar unde-i, de ce nu vine? Cum să ne-amestecăm noi? Doar nu de-aceea m-au trimis aici...

— Te-au trimis, sigur că te-au trimis. N-om lăsa acum aluatul să fugă, încercă să-l convingă Onișor. Uite-l cum crește: o să curgă pe jos. Ia încearcă și mai adu un braț de paie...

Își suflecă mânecile cămășii. Descoperi aluatul și începu să-l întoarcă. Era dospit bine. Încă un sfert de ceas, și trebuia băgat în cuptor. Ieși în ușă: nu se vedea nicio Otilie. „Asta-i bună! Nu vine.”

Ricu, de după casa lui Zaharia, râdea înfundat. „Așa, fraților, v-o dat Otilia de lucru. V-o făcut de minunea lumii. Tulai, ce-or râde oamenii când or auzi!”

Otilia, strigată din nou, intrase parcă în pământ. Cuptorul era ars, și aluatul își cam pierduse răbdarea. Bulbucăturile se umflau tot mai tare. Gheburile amenințau. Onișor, încălzit, cu fața brăzdată de sudoare, știa că nu mai are ce s-aștepte.

— Dă jăruitorul, tovarășe Hordiș.

— Care jăruitor?

— Uite, parul ăla, ars la un cap. Nu-l vezi?

Luă jăruitorul și amestecă bine ultimele paie care mai pâlpâiau în cuptorul încins. Îl aruncă apoi pe ușă afară, să se stingă în țărână. Puse mâna pe dârg, trase cenușa și șperla în gura cuptorului. Presără făină pe masă, începu să rupă aluatul și să-l așeze pe lopata de lemn. Hordiş se uita fâstâcit.

— Ce, noi suntem brutari, sau trimiși ai?...

— Las', că ştiu eu ce suntem. Ține mai bine coada lopeții, să nu răsturnăm pâinea.

— Bine, dar nu-i just...

Nădușeala de pe frunte îi pica lui Onișor în ochii arși de flăcările izbucnite din zăgneata de paie, de fiecare dată când așeza pe vatra cuptorului o nouă pâine.

După ce termină aluatul, își mai aruncă o dată privirile peste pâinile ce prindeau acum pojghiță, se rumeneau: zece.

— Zece pâini, zece zile. Le-ajung până la hotărârea lui Dodu de-a ieși la treabă în grădina colectivei. Sigur le-ajung! Îl convingem noi. Să fi dumneata sănătoasă, nană Otilie! Ai crezut că suntem niște terchea-berchea, că nu știm băga pâinea în cuptor. Noi suntem muncitori, nu-i așa, tovarășe Hordiş? Doar noi clocotim oțelul, nu ne-o fi frică de pâine! Ce zici? Faci o corespondență? Agitatorii se descurcă până și cu Otilia lui Dodu...

Cuptorul, bine astupat, dogorea. Amirosea a pâine proaspătă. Se ridicau aburi calzi, îmbietori, de mătase, învelind parcă tinda și toată căsuța aceea mohorâtă.

Când ieși afară Onișor, jăruitorul încă fumega. Ricu, de cum văzu fumul, înțelese totul. Îl gâdila râsul la inimă, dar nu-și putea da drumul.

— Tulai, c-or băgat singuri pita în cuptor! No, Otilio, una ca asta n-ai mai făcut tu! Sigur că te-ai ascuns în buruieni, în fundul pâ râului, și stai buburuz, proasto! Ai crezut că chiar acum te-or pune să te duci la zarzavaturi. Capră bătrână, că proastă mai poți fi, Doamne!

Și râdea Ricu înfundat, săltându-și cocoașa și gâfâind, acolo, sub tufele de mălin.

Onișor, așezat pe podmol, își privi ceasul de la mână. Mai erau douăzeci de minute până la șapte. Încă puțin, și trebuia scoasă pâinea. Hordiș își pierduse de mult răbdarea. „Auzi să-și bată ea joc de mine, care sunt trimis... Nu s-o fi înțeles oare cu ăstia? Și mai zice că-i colectivistă! Mama lor de țărani suciți! Li s-a urât cu binele.”

Veni ora șapte. Otilia – nicăieri.

Apucând lopata de lemn în mână, Onișor dădu la o parte ușița de tablă ce astupa gura cuptorului și începu să scoată pâinile. Apăsă cu degetul mare, coaja primei pâini și văzu că-i tocmai cum trebuie. Coaptă. Repede le scoase și pe celelalte, le-așeză din nou în troacă, înșiruite pe margini, de jur împrejur. Le acoperi cu fața de masă, scuturată bine de făină, și răsuflă ușurat.

— Poftim! Gata. Am făcut-o și pe asta. Acum, dumneata rămâi aici s-aștepți, să discuți despre scrisoare, să te convingi că-i așa cum ți-am explicat eu. Trebuie să vină cel puțin Otilia. Îi dai în primire pâinile și-i spui că mâine o să venim să stăm de vorbă și cu Dodu. Dacă i-am făcut vreo pagubă, i-o plătim!

— Asta ne mai lipsește! Să-i mai dăm și bani... Element inconștient, afurisita! Își bate joc de trimisiile... „Partidului” ar fi vrut să spună, dar prezența lui Onișor îl făcu să se abțină.

— Las-o mai încet, că dacă te-apuci de ea, nu te văd bine.

— Pe mine?!

— Pe!

— O să-i arăt delegația de la...

— Numa să nu-ți arate ea altceva, înainte. Las-o baltă, c-așa-i munca noastră. Mai vedem noi. Răbdare, tovarășe Hordiș, răbdare!

— Până când?

— A, te-ai și plictisit?

— Nu m-am plictisit, dar nu putem tolera oricui...

— Bine! îl întrerupse Onișor. Eu mă duc la Cireș. Dacă nu-i acasă, o iau pe hotar, să mai văd cum stăm cu treburile. El fuge toată ziua dintr-un loc în altul, pe la toți, ca un apucat. Are picioare bune și inimă tare, bătrânul! Pe seară o să-l cunoști. La revedere, ne întâlnim deseară la sediul gospodăriei!

Hordiș înjura în gând, spunându-și că ăsta iar merge să aranjeze ceva, să nu poată el prinde firul adevărat al încurcăturilor. În ocazii de-astea, n-avea timp de fraze pompoase. Felul hotărât și autoritar al lui Onișor îl stingherea. Își da seama că nu-l poate pune la punct cu una, cu două. Mai ales în cazul unor foști sărântoci ca Otilia, nu te poți agăța de el. „Dar la Octavian Borcea va ieși o demascare numărul unu. Nici nu bănuiești, tu, instructore, ce plăcere te așteaptă! Pentru așa ceva nu-i nevoie de răbdare prea multă.”

Își rumega frazele indispus și se ducea spre șură. „Dacă n-o găsesc nici în șură, nici în grădină, o las dracului - își zicea Hordiș. Îi lipesc un bilet pe ușă - dacă știe citi, să citească.”

Pe fruntea sa posomorâtă șiroiau sudorile, șterse mereu cu batista albă, desfăcută și împăturită tacticos.

În șură nu era nicio Otilie. Doar o găină bătrână, cu gâtul golaș, zbârcit, ca un vultur decăzut, cotcodăcea, cocoțată pe paie. Altele se scăldau jos în țărână. Se pregăteau să plece la culcare.

O apucă pe după șură, în grădină. Tocmai în fund de tot, la miezuina lui Miliuță, se ivi dintre șteviile și dudăul înalt, încovoiată, amenințătoare, Otilia. Stătuse ceasurile astea ca pe jar, cu gândul la aluat. „Dă-l în foc, mai bine să se împrăștie decât să deschid gura asta păcătoasă, să spun, Doamne ferește, vreo greșală cu politică, își zicea femeia, ascunsă în buruieni. Numai neblejnicu ăsta de Văsălie îi vinovat, că s-o dus prin pârau încolo și m-o lăsat

cu ei! Dacă aş fi numa eu, haida-de. Da am feciori mulţi şi cu situaţii bune. Să nu spui vreo prostie, c-apoi trag eu ponoasele, nu preoteasa. De ea nu s-acată nime.”

Văzându-l însă pe Hordiş, acolo, se ridică în grabă. Fierbea de ruşine şi de supărare. Simţea că n-o să-şi mai poată stăpâni limba.

— No, m-aţi făcut de râsul satului. Mi-aţi mâncat drăguţa de zi...

— Adică, tot dumneata cu nemulţumirea, tovarăşă? Tot dumneata?

— D-apoi!

— Noi ne omorâm cu aluatul, îţi coacem pâinea, ca la oraş, şi dumneata, în loc să ne mulţumeşti frumos, uite ce faci. Bine-i aşa, tovarăşă dragă?

Vocea lui Hordiş deveni mai blândă după ce-o văzu pe Otilia ridicându-se, înaltă cât o sperietoare.

— Bine, dară. Bine. Să vezi şi dumneata, domnule, ori tovarăşe, ce-i fi, cum se mănă pita. Dacă nu te-am prins la secere, nu-i rău nici acum.

— Pe mine nu mă prinzi dumneata, fii sigură! Prinde-l pe Onişor!...

— D-apoi de dumnealui îmi pare rău, că-i mai de-a nostru, mai ţerean.

Îi plăcu să spună vorbele astea, pentru că aflase vestea bună despre pâine.

— Cum ţăran? zice că-i muncitor.

— D-apoi tot de-a nostru, că şi eu am un copil muncitor. De-a nostru, dară. De ştiam, veneam să-i ajut la cuptor.

Cuvintele astea îl iritară pe Hordiş.

— Dacă-i aşa, atunci, de ce-ai fugit?

— D-apoi, dumneavoastră de ce-aţi venit întâi în sat chiar la noi? Că suntem colectivişti săraci? De ce nu v-aţi oprit şi la ai care or avut avere mai bună?

— La care? întrebă Hordiş interesat.

— Ia, la Miliuţă, ori mai la deal, la Octavian.

— Care Octavian?

— A lu Borcea, că doară nu vi-ți face că nu-l știți.

— Neam de bogătani, așa-i, tovarășă dragă?

— D-apoi, chiar de bocotani, nu. Da n-or dus-o ei rău, că-s oameni harnici. Îs din neam mai bun, nu ca noi. După ei se uită mulți, nu după Otilia lui Dodu, c-o fost slujnică la alții. La Octavian să vă duceți, nu la mine!

Vorba despre Octavian Borcea îi conveni lui Hordiș. Va să zică, tot el avea dreptate.

— Noi am venit, tovarășă dragă, mai întâi la dumneavoastră tocmai pentru că ați fost oameni săraci. Doar regimul nostru e al săracilor...

— O fi dară. Mai ales acum, că mi-am dat pământu la colectiv. Acum, de câteva săptămâni, nu mă mai lasă mutu ăsta de bărbat nici la lucru. Umblu ca cheaună de cap. Auzi, ne-am dat drăguțu de pământ, și-acum să-l dobândească alții!

— Lasă, că rezolvăm noi...

— Cum?

— Vorbim cu bărbatul dumitale.

Multe răbda Otilia, dar să se treacă peste ea așa ușor, nu!

— Așa? Cu bărbatu? D-apoi, mâncu-ți mămăliga, el o avut pământ? I-o dat mumă-sa pământ?

— Ce, dumnealui n-a avut nimica? se lăsă atras în vorbele ei, fără să bănuiască pericolul, Hordiș.

— O avut dumnealui, cum să nu?! O avut o pereche de cioareci răi. Cum să n-aivă dumnealui?! Că după ce ne-am adunat, o trăbuit să le pui petece, să nu i se vază odrobelele. Și-o cățeauă o avut dumnealui. Ui', ca aia din legătură.

Otilia arătă cu mâna spre colțul șurii dinspre Zaharia.

Hordiș se întoarse și văzu într-o cotineată de scânduri o cățea jigărită, slăbănoagă, legată c-un lăntug.

— Vai de mine, de ce nu-i dați de mâncare?

— Ce treabă ai dumneata? răspunse femeia,

întrebându-se în același timp: „Asta-i prost, ori numa se face?”

— De ce-o ți-neți flămândă și legată? De ce? se răsti Hordiș, cu intenția de a o speria pe Otilia. De ce?

— Ca s-o poți pupa sub coadă, domnule dragă. De aia! Și-acum, să te cari din curtea asta, că te spurc de nu te mai speli cu toată Târnavă!

Hordiș ieși furios din grădină, traversă curtea și o luă pe uliță în sus. În loc să meargă spre Cireș, se hotărî să intre la Octavian Borcea. „Pe ăștia am să-i iau tare de la început. Când te bagi între țărani trebuie să-ți lași mânușile acasă. Asta-i! mai ales acum, că am și o misiune...”

Bătrâna Mărie își vedea de treburile ei prin bucătăria de vară, cu cina. Când intră pe poartă Hordiș, dădu mai întâi cu ochii de Ion. Acesta citea în pridvor. Se însera, nu se mai zărea bine. Lucreția, soră-sa, aducea apă c-o găleată și uda pământul din cele două ciubere vechi, așezate de-o parte și de alta a treptelor. Din ciubere se smulgeau doi oleandri, cu frunzele verzi, ascuțite, peste luciul cărora se bătuse un praf mărunț, ca bruma. Văzându-le, îi venea să te întrebi cum își pot trage atâta viață din pământul acela puțin și îndesat. Florile oleandrilor, înnoite mereu, îndulceau c-un miros stăruitor toată curtea, de primăvara până târziu în toamnă.

— Noroc! spuse apăsător Hordiș.

— Bună seara, răspunse Ion, lăsând cartea din mână.

Ieși în întâmpinarea străinului. Acesta, ritos, îi întrebă:

— Aici stă familia Borcea?

— Aici.

— Foarte bine. Tu cine ești?

— Eu? se miră băiatul. Eu sunt Ion Borcea. Vă rog să poftiți!

— Mulțumesc! acceptă în silă Hordiș. Spune-mi, cine-i mai mare la casa asta?

— Dar dumneata cine ești, dacă nu te superi? îl întrebă băiatul, dezmeticit.

Hordiș, se uită o dată lung. Văzându-l pe Ion înalt, cu umeri largi, încruntat, cu ochii aprinși, se trase un pas înapoi, scoase delegația de la Raion și i-o întinse provocator.

Băiatul făcu doi-trei pași spre bucătărie și strigă:

— Mamă Mărie, unde-i tata, nu s-a întors de la moară?

— Nu, mă, da de ce?

— Uite. A venit un tovarăș inspector și-i grăbit.

— Ce inspector, mă? Ce grabă? făcu Hordiș.

— Păi văd că sunteți grăbit...

— Lasă, mă, ironiile, că nu-ți merge!

Între timp, bătrâna ieși în ușă, ștergându-și mâinile zbârcite de șorțul vechi și peticit.

— El n-o vint încă. S-o dus azi-dimineață la moară, și de-acolo, s-o dus la Artimonuț. N-o vint. Da-i bătrânu acasă.

— Cheamă-l încoace! se răsti Hordiș.

Artimon, bătrânul, mulgea vaca în grajd. Se auzea țârâitul laptelui în șuștar, și din când în când vocea lui Veanu:

— Ho, Mândreană, ho! Ce tot dai, mânce-ți boala coada, ho!

Lucreția, speriată de vocea lui Hordiș, se strecură pe lângă fântână, spre ușa grajdului, și-l chemă pe bătrân.

— S-aștepte, tu, până mulg vaca. Da cine-i?

— Hai, moșule, nu mai tot întreba, că-i un tovarăș.

— No, și ce?

— Hai, că se grăbește și-i supărat!

— Bine, s-aștepte o țără, că nu-i sfârșitu lumii.

Hordiș ajuns în casă, se uită pe toți pereții cu multă băgare de seamă. Într-un colț descoperi un tablou înnegrit, pătat de muște. Privi lung și văzu că printre absolvenții liceului de băieți din Blaj se numără și Petre Borcea. Tabloul avea la mijloc un desen ce reprezenta

piatra de pe Câmpia Libertății. Dedesubtul ei stăteau scrise cuvintele lui Simeon Bărnăuțiu, rostite la 1848: „Țineți cu poporul, să nu răătăciți”.

— Da, da, mormăi pentru sine Hordiș. După frumoase vorbe v-ați ascuns încă de la început, domnilor Borcești! Acum veniți aici, și vedeți cum se comportă poporul vostru de țărani.

Ion, supărat, vru să plece după bunicu-său. Dar tocmai când ieși în prag se auzea Artimon, urcând pe trepte. Intrând pe ușă, se descoperi. Avea o pălărie soioasă și veche, căpătată de la careva din nepoții mai mari, Petre sau Axente. O purta numai în zilele de lucru. Duminica avea una bătrânească, tare, cu margini largi, întoarse în sus și înduplecate.

Părul lui alb, sclipea ca sarea la lumina lămpii. Fața zbârcită, năpădită de țepi suri, își trăda sănătatea mai ales în pomeții obrazului, roșii foc. Artimon avea o față mult mai senină decât fecioru-său, Octavian.

— Bună seara!

— Noroc! răspunse Hordiș, rece, izbit neplăcut de calmul cu care intra Artimon.

— Ce-i baiul? Ce s-o-ntâmplat? adăugă bătrânul.

— Încă nu s-a întâmplat nimic! zise Hordiș, tare... „Dar o să se-ntâmples!” continuă, mut, pentru sine. Se domoli brusc, involuntar, plin de ciudă. Adăugă: Ai un nepot... Ar merita...

— Care nepot? Că eu am o ciurdă, îl întrerupse Artimon.

— Obraznicul care-a ieșit acuma.

— No, bine. Pe mine mă cheamă Borcea Artimon, murmură grav bătrânul, întinzându-i o palmă osoasă, cu falange parcă împietrite sub pielea bătucită.

Surprins de gestul sigur și mândru al omului, Hordiș se aprinse la față.

— Eu sunt Napoleon Hordiș, trimisul special al partidului...

De data aceasta nu-i displăcu să-și spună numele întreg, care suna plin, neobișnuit, într-o casă țărănească.

— Fain nume! Am cetit eu pe vremuri o carte cu Napolion, unu care era împărat la franțuz. Om și-o dată! Nu era prea mare, da și ghinărarii tremurau în fața lui. No, șăzi, nu sta-n picioare, că-i fi ostenit, domnu Napolion!

Artimon, într-adevăr, citise destule cărți în tinerețe, de la biblioteca asociației Astra. Aveau în sat un dulap plin.

— Ce vrei să spui dumneata cu vorbele astea? Îngăimă Hordiș, indispus de accentele ironice descoperite în vorbele lui Artimon. Ce vrei să spui?

Deocamdată îl invidia pe bătrân pentru calmul robust de care da dovadă.

— Nimica. Da dumneata ești chiar tovarăș special pentru familia noastră?

— Da, special! răspunse cu hotărâre Hordiș. Să nu mai întindem vorba. Cine-i mai mare la casa asta?

Se uita acum în jur precipitat, nervos, de parcă ar fi fost înconjurat de zece bărbați.

Invidia se transforma în furie.

— D-apoi, acum, în fața dumitale, eu îs mai mare. Și altă dată, tot eu. Da de ce mă întrebi, tovarășe Napolion? zise Artimon, tacticos și rar, întărâtându-și și mai mult oaspetele, grav neliniștit.

— Poftim. Scrie o declarație, că văd că ești bun de gură!

Bătrânul se uită lung.

— Ce fel de declarație?

— Să explicați de ce familia voastră nu participă la munca gospodăriei. De ce vă opuneți liniei trasate de partid.

— Da linia ceea de care zici dumneata unde se trage, mă rog frumos? Pe unde lucrăm noi, ori numa pe hârtie, cum vrei dumneata?

Bătrânul era calm, ca scaunul de sub el. Ceea ce nu se

întâmplă de fel cu Hordiș. Acesta începu să sară de la una la alta, ca omul încurcat în socoteli. Furia lui se transformă treptat în frică.

— Am știut eu că sunteți neam de bogătani. Așa, va să zică, vă opuneți?

— Așa. Neam de bocotani îi fi dumneata, că pe noi nu ne cheamă Napolion.

— Cum îți permiți să vorbești așa cu trimisul Raionului? Cu...

— Raion-neraion... îl întrerupse bătrânul. Las', c-am mai vorbit noi cu membri de la partid și zău lui Dumnezeu dacă semănau cu dumneata.

— Cum? Ce zici? Pe mine o să mă ții minte! Adică... Simțind că se descumpănește, merse mai departe orbește: Vi-i trimitem noi acasă pe toți. Să vă băgați mințile-n cap!

— Ni, mă, ni! Chiar așa? No, mai încet! Că dacă ești *special*, apoi să duci vorbele astea înapoi, la cine ți le-o dat. Noi nu le primim.

Artimon se ridică bătrânește, greoi. Cum era înalt și adus de spate, fruntea i se apropie amenințător de Hordiș, care sări de parc-ar fi șezut pe un scaun electric. Într-o clipă era cu mâna pe clanța ușii.

— Vă arăt eu!

— Nu ți-i rușine să zici vorbele astea? Da ce! Pe feciorii noștri tu i-ai învățat? No, afară, specialule! Să nu mă faci de râs, că-s om bătrân! Bine că nu-i Octavian aici! Ni tu, mă, cum se poartă în casă la mine...

Ultimele vorbe. Hordiș abia le mai auzi. Era de mult pe trepte în jos și se grăbea spre poartă.

Din bucătărie se distingea vocea Lucreției, care plângea:

— De ce să ne dea afară de la școală? Ce are el cu noi, ce i-am făcut? Dacă tata nu vrea să iasă la lucru, noi nu suntem de vină.

— Taci, tu, nu fi proastă, o apostrofă Ion, din mijlocul

curții.

— Tulai, Doamne, auzi că și pe Petre vrea să-l țape afară, se văieta bătrâna meșterind mămăliga.

Artimon, intrând pe ușa bucătăriei, îi potoli pe toți:

— Mai încet, tu muiere, că s-aude în uliță. N-aveți grijă, că nu-i dă nime afară pe nici unu. De ce să-i țape, tu? O fi el Napolionu dracului, dar nici noi nu trăim în țara lui Papură-vodă. Lasă-l în muma supărării, că l-am trimis de unde-o venit. Pune, Lucrețo, lapte în blide, până-i mămăliga caldă. Bine că n-o fost Octavian acasă! El îi mai nărăvos, și cine știe ce-ar mai fi ieșit?!

Hordiș nu se opri până la casa de oaspeți. Trecu pe lângă Jăscău, dar nu intră în curte. Parcă nu-i mai era nici foame. De altfel, bărbatul șchioapei trebuia să fi ajuns acasă. Acuma n-avea nicio poftă să-l cunoască. Ce să facă? Se duse, se așeză la masă, cu gândul de-a alcătui prima parte a „memoriului”. Dar nu putea scrie. Era nervos. Îi tremura mâna. „Dracu să te ia, Hordiș, se certa în ciudat. Te iau peste picior până și golanii ăștia din Zăpadia. Bravo, băiete! Ptiu, fire-ai să fii, idiotule!” Un al doilea glas parcă-i spunea: „Lasă, nu te pierde cu firea. Mai strângem dovezi că ăștia sunt împotriva stăpânirii, iar Onișor le cântă în strună. Mai strângem fapte, și alcătuim o ediție specială pentru tovarășul prim de la Raion. Poftim, e caldă, citește-o tovarășe prim, și vezi cine e mototolul dumitale de Onișor”.

În acest timp, Onișor se întorcea de la câmp, fără să bănuiască nimic. Venea discutând cu Cireș și cu învățătorul. Vorbea rar, apăsător, cu acea înflăcărare calmă ce-l caracteriza. Avea destule pe cap. Se îndreptară cu toții spre sediul gospodăriei.

Văzând că Hordiș nu mai sosește, după cum le fusese înțelegerea, îl întrebă pe Ion Mureșan, încet, să audă numai el:

— Ce facem?

— Dacă-i la Jăscău, trimitem după el.

— Sigur. Am uitat. Acolo trebuie să fie. Las', că mai vedem noi. Nu mai trimitem pe nimeni, că s-aude prin sat și ne compromitem.

— Cum vrei dumneata! De auzit, tot s-aude.

— Bine. Hai să-ncepem!

PARTEA A TREIA

*„Bate-mă, Doamne, cu tunu,
Nu mă bate cu nebunu.”
(POETUL POPULAR)*

ERA SÂMBĂTA DUPĂ AMIAZA. CĂLDură limpede, odihnitoare. Liviu Ardeleanu știa bine că luni seara va pleca împreună cu Saveta, după un plan cunoscut numai de ei, pus la cale în decursul altor spovedanii, tainice, de miez de noapte, nu în văzul preotesei. Totuși, întors din grădină, se duse spre dulapul cu scriptele bisericești, din verandă. Acolo își ținea predicile, scrise cu douăzeci și ceva de ani în urmă, rânduite după calendarul bisericesc, pe duminici, pe sărbători, pe probleme ale propagandei religioase. Căută la duminica respectivă și văzu că rânduiala predicii se potrivește ca nuca-n perete. Nu-i plăcea. Nici nu-i convenea. Se hotărî îndată: a doua zi, duminică, n-o să le mai țină predică zăpădenilor. Totuși, luă textul și-l reciti cu atenție. În rezumatul de două fraze, scris în diagonală pe colțul stâng de sus, se specifica: „Problema întemeierii sfintei familii. Importanța castității în tinerețe pentru nașterea și evoluția acestei celule sociale, hotărâtă de Domnul ca să ajute neamul omenesc să crească, să se înmulțească și să stăpânească pământul”. Iată mai jos tot ce cuprindea această predică:

„lubiții mei fii sufletești. Un mare învățat și sfânt din vechime, Ieronim, spunea: „Homo et mulier, ignis et palea; et Diabolus nunquam insuflare cessat, ut accedantur”. Adică, pe graiul nostru tot atât de străvechi, am tălmăci-o, dragi credincioși, cam așa: „Bărbatul și femeia sunt foc și paie; și nu încetează Diavolul să sufle, ca să le aprindă”. Aceste cuvinte, mare adevăr și mare dreptate grăiesc! (Așa se cădea să înceapă fiecare predică, în latinește, după cum îi învățaseră canonicii. Nu

de alta, dar țăranii trebuiau să înțeleagă, să învețe din ce neam se trag.) Dar ca să nu fie așa, ca bărbatul și femeia, ca tânărul și tânără să nu fie ațâțați de satanicele încercări, haideți, iubiți ascultători, să ne întoarcem cu gândul la fiecare din noi, la tinerețile noastre, și să le vorbim copiilor noștri, să le vorbim tinerilor, să-i sfătuim din teoria și experiența vieții noastre. De aceea să zicem: Tinere, energiile noastre, diferitele aspecte ale vieții se influențează reciproc, în așa fel și în așa măsură, încât moartea unei energii este cauzată de nașterea și dominarea celeilalte – românul distruge pe creștin, iar creștinul pe român." („Zău, chiar așa spuneam? se întrebă Liviu. Da, chiar așa! La început am ezitat. Mi se părea că prea mă las dus în voia pașilor, cuvintelor întâmplătoare. Dar voința mea, încă de-atunci, era bine tocită. Și fără voință, fără gândurile tale adânci, cuvintele alunecă dezordonat. Mi-am dat seama de toate, dar n-am făcut nimic să scap!") „Vom înțelege acest lucru, dragii mei, dacă numărăm operațiile vieții vegetale, care sunt: nutrirea, creșterea și înmulțirea; operațiile vieții senzitive, care sunt: cunoașterea, sentimentul, apetitul, mișcarea; și operațiile vieții intelectuale, care sunt: cunoașterea intelectuală și apetitul intelectual. Toate împreună formează sufletul omenesc, pe care îl au toți cei ce se nasc." (Acele cuvinte îi lăsau pe țărani cu gura căscată, mai ales la începutul carierei lui Liviu. Le lua și el direct din cărțile teologilor, din cursurile foștilor săi superiori. O sinucidere intelectuală treptată, primită fără împotriviri, se accentua prin transcrierea mecanică a tuturor acestor noțiuni. Liviu nu se străduia să le ordoneze într-un flux logic, pe care să-l înțeleagă bine ce-l puțin el. Despre înțelegere din partea țăranilor nici nu putea fi vorba. Obişnuiți cu frazele, bătrânii, la partea aceasta, începeau să doarmă. Erau obosiți, frânți, după o săptămână de lucru. Numai când vreunul începea să sforăie mai tare, cineva din spate îl prindea de ceafă și-l zgâlțâia, să se

trezească și să nu se facă de râs. Cei tineri ascultau, fiindcă știau ce urmează.)

„La lumina acestor adevăruri, dragi poporeni, se explică toate ereziile și rătăcirile, cum ar fi: epicureismul sau învățătura lui Epicur (cuvântul acesta îl șterse mai apoi: și-a dat seama că nu le sună prea bine țăranilor. Se uitau unii spre alții și abia se țineau să nu râdă), materialismul, senzualismul, fuga după plăceri, mâncare, beutură și indiferentism. Dezordinea și rebeliunea în viața tânărului o aduce, iubiți credincioși, problema pe care o putem numi cascada patimilor, adică acea de taină legătură dintre fată și băiat, adică problema sexuală. Un tânăr elev din satul nostru, al cărui nume nu-l dau, a venit într-o zi la mine, rușinat, să se spovedească. Și mi-a spus: „Părinte, am păcătuit, am citit o carte rea”. „Care anume?” „Educația secțiilor”, așa zicea el, fiindcă, dragii mei, nu știa încă ce pot fi acelea sexe, adică împărțirile făcute de Creator încă din clipa zămislirii și chiar înaintea ei. Da, tinere, pentru tine pare a fi un mister, nu înțelegi, nu știi ce înseamnă, dar îi simți puterea, îi simți instinctul mânios. Începe lupta sălbatică între trup și suflet, în urma greșelii săvârșite de Eva în rai, când s-a lăsat pradă înșelăciunii șarpelui celui viclean și a mâncat din mărul oprit, deci a săvârșit păcatul originar, și de când în noi nu mai există armonie și solidaritate de aspirațiuni și tendințe.” (Așa socotea că e bine să vorbească, după tipicul mai-marilor, cu amestecuri ciudate de noțiuni, de împerecheri de cuvinte neaoșe și radicale, cu fraze întortocheate. Uneori, tot mai rar. Minteia lui Liviu, scoasă din tipare țărănești, mai tresărea neliniștită, ultragiată. „Cu toate doctoratele voastre în teologie și filosofie, o mai apucați și pe dealuri, preasfinților!” Dar tresăririle acestea țineau puțin. Erau manifestările unui anemic, Liviu se obișnuise cu frazele. N-avea nimic altceva mai clar în cap, și nici nu se ostenea să găsească. Era cuprins de o lene înșomnorată, dulce și satisfăcută, încât nici nu simțea

nevoia, pe atunci, să clinească de la locul lor toate aceste alcătuiri verbale.) „Se dă, iubiți poporeni, o luptă teribilă, pe viață și pe moarte, de care vorbește și apostolul neamurilor, Pavel: „... văd altă lege întru mădulările mele, luptând împotriva legii minții mele și dându-mă pe mine rob legii păcatului, care este întru mădulările mele. Ticălos om sunt eu, cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?” (Epistola către Romani, 7, 23—24.) E războiul dus de instinctul sexual și care a format două tabere: învingători și învinși. Tu unde vrei să fii, tinere, sau unde ești în prezent? Lupta din tine te-a dus la biruință, sau la înfrângere? Dacă ai căzut, nu te teme, că te poți mântui din letargia în care te afli, iubite fiu sufletesc! Te poți ridica din gunoi, din mocirlă, te poți trezi din pierzanie, te poți elibera din moartea vieții superioare prin instinctul sexual. Lutul moral, mocirla, smârcurile, putregaiul, țărâna, mormântul nu sunt făcute pentru tine. Scoală-te, îți zic, destinul tău nu e de a purta pe o targă de lut un hoit și un suflet de mort! (Când striga, „scoală-te”, tresăreau din somn pe lavetele lor, toți bătrânii. Cei tineri, stând în picioare, simțeau o poftă grozavă să râdă de bătrânii speriați, dar nu puteau, fiind aproape de altar. Atunci, se uitau înapoi. Acolo se buluceau fetele, totdeauna mai numeroase, chicotind în voie, fiindcă nu se auzea până la popă). De ce, dar, să tânjești după plăceri, care nu sunt altceva decât întunecata poartă a iadului? De ce să mori, tinere? De ce să te descompui? Nu fi horn care slobozește fum, locomotivă care gâfâie neputincioasă să tragă trenul cu vagoanele vieții! Nu fi cadavru, ci inimă! Iubitul meu fiu sufletesc, știu că vei zice: Bine, m-am ridicat din mocirla spirituală, dar totuși a rămas în mine sentimentul iubirii. Și tocmai din acest motiv vreau să-ți vorbesc, tinere, despre iubire, ca să-i păstrezi caracterul divin și preaînaltul ei destin tulburător.” („Da, acum îmi dau seama, murmură Liviu, destinul iubirii e într-adevăr,

tulburător!”) „Omul e făcut ca să-l iubească pe Domnul. Dar vei zice: Eu simt iubirea față de creaturi. La care eu îți răspund cu cuvintele iubirii veșnice: „Să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine”. („Auzi, mă, îl îmboldea câte-un țăran pe vecinul său, moțând, auzi ce zice domnul părinte, păcătosule! Să-l iubești pe vecinul tău, nu să-l sudui și să te bagi cu plugul în brazda lui...”)

„Vei zice însă: E adevărat, așa este, dar eu simt iubirea față de persoanele de sex contrariu. La care, tinere, eu îți răspund tot cu revelația iubirii veșnice și cu apostolul: „Sunt datori bărbații să-și iubească muierile lor ca și trupurile lor”. (Pluralul acesta dubios, „mugierile lor”, folosit de apostol, intenționa Liviu într-o vreme să-l evite, ca să-și potrivească argumentația numai la singular, să nu înțeleagă oamenii ce spun sfinții. Dar își dădu seama că oamenii nu luau pluralul sfinților în seamă, nici n-aveau de gând să-l rețină.) Criza și cumpăna tinereții tale, tinere, băiat sau fată, ce ești, nașterea iubirii în inimă și însăși creșterea ta psihologică fac parte dintr-un plan divin, care este acela de a adăpa setea de dragoste a unei alte ființe, spre rodirea neprihănită a seminței ce va încolți la căldura tainelor vieții. (La pasajul acesta, popa îngroșa vocea și o lăsa să curgă șoptit, tainic.) Domnul vrea să-i fii un colaborator harnic la opera de propagare și de conservare a neamului omenesc. De aceea, tinere, când simți în tine puterea nimicitoare a cascadei patimilor, gândește-te că tinerețea nu este altceva decât trecerea de la starea pasivă la starea activă a naturii, în vederea fecundității.” (Când ajungea aici, toți feciorii și fetele, despre care Liviu știa că se mai jucau seara pe marginea șanțurilor, adică încercau să treacă la starea activă, toți își plecau capetele, roșind până-n vârful urechilor. Ascultau așa, cu ochii în pământ, interesați. Atenția lor îl îmboldea pe Liviu să continue cu pilde de-acestea auzite de la alții, pe care el, copil de țăran, nu și le-ar fi putut imagina niciodată singur. Țăranii nu vorbeau

în familie despre chestiuni sexuale. Dacă auzeau ceva, își luau băiatul sau fata deoparte și le spuneau printre dinți: „Nu ți-i rușine, mă, sau tu, să te gândești la prostii?” Dar Liviu, vorbind pe-atunci țăranilor, și încă în biserică, despre toate aceste probleme complicate și tainice, știa, ca și superiorii săi, că se impune, îi domină, îi poate duce unde dorește. În ce privește dragostea, el vedea bine că satul nu-și schimbă legile simple, străvechi, după predicile sale întortocheate. Pericolul dezmațului, la niște oameni săraci, obosiți, nu putea fi amenințător. Sistemul acesta de predici încărcate de întrebări groaznice și de răspunsuri confuze era inventat de prelați și demnitari religioși bine hrăniți, pentru oameni pe care, desigur, și-i închipuiau în huzur, asemenea lor. Preoții de țară luau în spate sacul burdușit cu astfel de principii și-l deșertau într-o lume ce avea cu totul alte griji decât amorul. Dar părintele o ținea tot înaintea, cu exemplele împrumutate, încercând să se amăgească în credința că ar îndeplini astfel și o misiune apostolică.)

„Va să zică, scopul vieții tale, tinere, este iubirea și fecunditatea. Ca să înțelegi acest lucru, iată cum ar trebui să discute, fără ocol, mama ta cu tine: „Dragul meu, iacătă, ai ajuns și tu om serios. Fără îndoială că de multe ori ți-ai pus întrebarea de unde vin oare copiii mici. Că-i aduce barza sau moașa, știu că tu nu mai crezi acum și spui că sunt basme pentru copii, ca cele șapte ciori sau piticii și Albă ca Zăpada. Hai să discutăm deschis.” Da, așa trebuie să se apropie de copilul său o mamă bună, iubirii mei credincioși. „La oameni se întâmplă ca la flori, unde, afară de câteva excepții, numai atunci se face fructul când floarea femeiască a fost fecundată de polenul unei flori bărbătești. La plante nu există dragoste între flori, ci sacra împerechere se face cu ajutorul vântului, sau printr-un bondar care, zumzuind, are de grijă ca cei doi gemeni să se întâlnească. Acum înțelegi, desigur, dragul mamei, și de ce se vorbește cu atâta

teamă și rușine de părțile trupului care servesc la zămislirea pruncului. Ele trebuiesc ținute curat și în sfințenie, nu pentru că sunt lucrul cel mai desăvârșit, dar pentru că de ele depinde nețărmurit de multă fericire omenească, pentru ca ele să fie păzite de orice pericol și rea întrebuințare și să nu vie sub stăpânirea gândurilor rele.”

(După ultima frază, flăcăiandrii se foiau, cum făceau interniștii în adolescența lui Liviu. În Zăpadia, tinerii se uitau mai ales spre băieții ciobanului Irimie.)

„Crinul virtuților, iubiții mei fii sufletești, este castitatea, abstenența sau reținerea, cum i-am mai putea spune pe limba noastră. Ea face pe oameni aproape egali îngerilor. Castitatea se numește nevinovăție, nevinovăția - cinste, iar exercitarea ei - onoare. Ea poartă, de asemeni, nuclee sau sâmburi de integritate sau neatingere. Într-un cuvânt, ea își are glia ei, cu totul aparte, gloria ei de a fi calitatea albă a sufletului și a trupului. Într-adevăr, cât timp fructele sunt cu totul întregi, pot fi păstrate unele în paie, altele în nisip și altele chiar în frunzele lor. Dar dacă au fost o dată cătuși de puțin atinse de mâna omului sau de pământ, este aproape cu neputință să le păstrezi altfel decât prin miere și zahăr, în compot și dulceață. Tot astfel, dragii mei, castitatea care n-a fost încă atinsă sau micșorată poate fi păstrată în mai multe chipuri, dar o dată atinsă n-o mai poate păstra decât o mare evlavie și mortificare, care, după cum am spus, adeseori este miera adevărată a sufletului. „(Auzi, tu Mărie, că și despre felul cum trebuie să facem compoturi și dulcețuri spune domnul părinte! Doamne, că învățat mai poate fi!” șușoteau gospodinele.)

„Fecioarele au nevoie de o castitate extrem de simplă și sensibilă pentru a fugări din inima lor orice fel de curiozitate și pentru a disprețui cu un dispreț suveran orice fel de plăcere necurată, care, într-adevăr, nu merită să fie dorită de oameni, din moment ce și animalele pot s-

o dorească mai mult decât ei. Așadar, sufletele și trupurile fără prihană trebuie să se ferească de a pune cândva la îndoială faptul că, fără comparație, mai bună este castitatea reținerii decât tot ce nu poate sta alături de ea, căci după cum spune marele Ieronim: „...dușmanul ispitește cu violență pe fecioare, dorința de a încerca voluptatea înfățișându-le-o infinit mai plăcută și mai bună de cum este”. Aceasta, adesea, le zăpăcește foarte mult, întrucât, spune acest sfânt, ajung s-o considere mai plăcută pentru că n-o cunosc. Căci, după cum fluturașul blând când vede flacăra zboară plin de curiozitate în jurul ei, pentru a încerca dacă e tot atât de plăcută pe cât de frumoasă și împins de această imaginațiune nu încetează până nu pierе la prima încercare, tot așa tinerii noștri adesea se lasă în așa grad furați de greșita și nesocotita apreciere a plăcerii voluptăților, încât după mai multe gânduri curioase merg la urma urmei să se ruineze și să piarză într-una. Sunt mai nesocotiți, dragii mei ascultători, în aceasta decât fluturii, întrucât fluturașii au un oarecare motiv de a crede că focul ar fi delicios, pentru că, să recunoaștem, este așa de frumos, în timp ce aceia, deși știu că lucrul căutat este extrem de urât, totuși nu încetează, pentru aceasta, de a prețui mai mult decât face brutală lor desfătare.”

(În acest moment, încâlcit, morfolit în vorbe Liviu auzea iarăși câte-un bătrân scuipând pe jos, deși îi rugase să renunțe la acest obicei, să folosească batista, cel puțin la biserică. Tinerii se foiau, cu subînțelese. Așteptau posomorâți. Știau ce urmează.)

„Dar lumea este, tinere, dușmanul principal al curăției, lumea aceasta despre carele vestitul scriitor Dante, care a călătorit cu gândul prin Paradis, Purgatoriu și Infern, zicea că este lipsită de orice virtute, lumea aceasta despre care alte genii, chiar dacă nu erau de religia noastră, spuneau, ca Shakespeare, că e „o grădină cu iarbă sălbatică periculoasă”, sau ca Schiller: că e „un

seducător perfid”. Și totuși, tinere, în această lume plină de mocirlă trebuie să trăim și să nu coborâm de la înălțimile supranaturale, luptând împotriva cărților înveninate, a modei și a tovărășiilor rele. Da, cărțile, căci, iubiți poporeni, o tânără a citit o dată *La nouvelle Héloïse*, o carte de necredinciosul scriitor francez Rousseau. După ce a terminat-o, s-a dus în piața din Geneva și și-a tras un glonț în cap, de i-au zburat creierii, și cu stropi de sânge a împroșcat statuia autorului.”

(Din toate exemplele, cel mai mult îi impresiona pe zăpădeni, bineînțeles, povestea acestei fete. Femeile își țuguiau buzele a durere, apoi oftau: „Doamne apără și ferește, arză-le focu de cărți!” Numai cu unii elevi și studenți avusese Liviu, în câteva rânduri, discuții înflăcărate pe tema aceasta. Mai ales cu Petre și cu Axente Borcea. Acum, după spovedania mare a Savetei, își dădea seama de ce era preocupat Petre de asemenea discuții. El citea mult și se ținea de aventuri. „N-are însă niciun rost să-l judec. Am iertat o dată totul, am dat dezlegare Savetei. De ce să mai revin, de ce să-i mai judec? se muștra sincer Liviu.)

„Da, iubiții mei, pentru că în anul 1921, o doamnă era pe patul de moarte și țipa: „Sunt pierdută!” Atunci a venit părintele ei spiritual și i-a spus: „Sărmană fiică!” „Da, sunt remușcată, părinte, pentru smintelile toate. Da, sunt vinovată, foarte vinovată. La început m-am îmbrăcat fără răutate, dar după aceea, deși știam că purtarea mea excită dorinți păcătoase, totuși continuam. Părinte, vreau să expiez.” „Expiază cu părere de rău, spuse confensorul. Expiază cu privirea morții în mod supranatural.” „Am făcut acest lucru, dar nu-mi ajunge. Am păcătuit în public, și în public vreau să repar greșala.”

”A cerut deci s-o înmormânteze în hainele ei de mireasă.”

(Toate femeile mai în vârstă plângeau. Fetele și nevestele tinere preferau să plângă decât să înțeleagă

ceva despre pericolul modei. Ziceau: „Auzi, tu, hăi, c-o îngropat-o mireasă. Doamne, ferește-ne!”)

„Alți mari dușmani ai omului, tinere, sunt simțurile sale, sau, cum spune sfântul cel neprihănit, „pofta trupului și pofta ochilor”. Simțul fundamental și cel care se răspândește în tot trupul este „simțul pipăitului”, care prin atingeri necuviincioase poate provoca dorinți necurate, poate comite adevărate crime. („Doamne, iartă-ne, se mai speria la început câte-o fată, noi ne lăsăm pipăite de feciori, ca proastele!”)

„Simțul gustului, prin alcool, poate să apese inima unui tânăr, și simțul mirosului, mai ales din cauza parfumurilor, îl împinge spre înclinări pofticioase. Simțul auzului, prin venirea în contact cu vorbele și conversațiile despre preocupări periculoase, și simțul văzului, care e poarta prin care intră în inimă o mulțime de plante sălbatice, care dacă nu vor fi scoase la timp își vor da roadele. De aceea, dreptul Iov zicea: „Legătură am făcut cu ochii mei ca să nu mă gândesc niciodată la fecioară”. Căci ochii sunt ferestre prin care se prezintă minții un gând simplu, apoi o închipuire vie, urmează plăcerea și pofta neorânduită și în sfârșit consimțământul. Pericolul mare poate fi la filme, baluri, hore, vizitarea muzeelor cu animale și cu nudități, cu imagini și tablouri. De aceea, tinere, ia aminte vorbele mai-marelui apostolilor: „Toți treji, privegheați, pentru că potrivnicul vostru, Diavolul, umblă ca un leu răcnind, căutând pe cine să înghită!”

Deși Liviu Ardeleanu se simțea acum obosit și enervat ca după un drum lung pe nisip, deși nu mai avea nicio poftă să se gândească și să comenteze toate aceste fraze scrise de mâna sa, citi totuși mai departe predica veche de pe hârtiile soioase, întoarse fiecare de douăzeci și cinci de ori, după numărul anilor „păstoriei”...

„Viața curată, tinere, e o viață de unire cu Domnul și cu Maica Precistă. (Câte sensuri ambigui în acest Babilon al vorbelor, Doamne, Doamne!” exclamă Liviu.) Dar oare se

întâmplă așa? Nu, iubiți creștini. Căci o revistă franceză, numită *Enciclopedia vieții practice*, a făcut socoteala cum își petrece un om o viață de optzeci de ani. Și iată, dragii mei, la ce rezultate a putut ajunge: 3 ani învață, 8 ani se distrează, 7 ani se gătește, 6 ani mănâncă, 5 ani umblă, 3 ani vorbește, 11 ani lucrează, 3 ani citește și 34 de ani doarme. Atâta e totul: niciun timp pentru rugăciuni!”

(Amare recunoașteri! Liviu și-aducea aminte că, odată, țârcovnicul, la sfârșitul liturghiei, ajutându-l să-și dezbrace odăjdiile, i-a spus: „Dacă ăia, domnule părinte, franțujii ăia, petrec 8 ani, se îmbracă 7 și mănâncă 6, atunci trebuie să fie mari boieri! Noi stăm mai prost cu mâncarea și cu dormitu. De umblat și de lucru, nu ne putem plânge”. Nici nu mai știa Liviu ce i-o fi răspuns atunci țârcovnicului!)

„Și toate, iubiți poporeni, din cauza pe care o expune apostolul din duminica fiului răătăcit: „Au doară luând mădularele lui Hristos, le voi face mădulări preacurviei? Și așa este, tinere. Căci Sodoma și Gomora au fost cuprinse de acest păcat, până când nimicite au fost cu ploaie de foc, și în locul lor s-a iscat Marea Moartă, în care nu trăiește niciun fel de vietate și deasupra căreia nici păsările cerului nu zboară, atâta este de puturoasă și veninoasă. Și când au mers evreii în orașul Settin, ca să se îndulcească nelegiuit cu muierile moabiților, 24.000 dintre ei au fost omorâți pe loc, și morți au rămas. Dar și în zilele noastre putem observa aproape zilnic pedeapsa asupra celor care cad în necurăție. Mergeți, dragi poporeni, la un spital pentru boale venerice, adică lumești, și vedeți!” („Ba, să se ducă supărarea!” își ziceau toți în gând. „Doamne, ferește-ne de freant, că ăla-ti mănă nasul și urechile ca lu Anăisia din Glod!”)

„Se povestește, dragi creștini, că pe un vechi anahoret sau pustnic l-a petrecut odată către casă un înger. Trecând ei pe lângă cadavrul sau hoitul unui câine, îngerul n-a zis nimic. Trecând însă pe lângă un tânăr care

era îmbrăcat în hainele cele mai elegante și mirosea de la o poștă a tot felul de parfumuri, numai ca să poată încerca, să poată ademini și atrage pe fete și muieri, îngerul se ținea de nas și i-a spus anahoretului: „Vai, cum pute!” întrebându-l călugărul cum de trecând pe lângă hoitul câinelui n-a zis nimic, iar acum își arată așa de tare neplăcerea, îngerul ce credeți că i-a răspuns? „E curvar! Iar la noi în cer, mai neplăcut este el decât hoitul câinelui!”

(„Arză-i focul de curvari!” se indignau babele. Unii bărbați se uitau lung la cantor, în strană. El se făcea că citește, nepăsător, din cărțile vechi, chirilice.)

„După cum ni se povestește în cartea a patra a împăraților, Izabel se îmbrăcase în hainele ei cele mai frumoase, își unsese fața și își împodobise capul, ca să placă regelui lehu. Dar acesta, iubiți tineri, porunci servitorilor săi să o arunce pe fereastră, iar dacă femeia căzu, venit-au câinii și-i linseră sângele și-i mâncară măruntaiele, așa că trecătorii se întrebău cu drept cuvânt: „Aceasta este Izabel?”

(„Doamne, dar mulți păcătoși mai erau și pe vremurile alea! se gândeau țărani. Și nu oameni proști ca noi; împărați și regi!”)

„Aici, frați întru Domnul, predica noastră se termină și strig vouă: „Tineri, căutați ca în mijlocul acestor zbuciumări să știți zice ca latinul: *absinte*, adică reține-te, și deodată cu stomacul să fie mortificate și simțurile despre care am vorbit: pipăitul, mâinile, ochii, urechile, limba. Mortificația e suferință, munca e suferință. Luptă, tinere, pentru victorie și suferință! Cu fața senină să vă consumați ca niște candelă, și astfel să vă înfrățiți cu veșnicia.”

„Doamne, își zise în sfârșit Liviu Ardeleanu, împăturind hârtiile și punându-le peste celelalte, în dulap, acum încep să înțeleg de ce s-a spus că vorbele sunt date omului ca să-și ascundă gândurile. Dar eu nu vreau, nu

mai pot să mi le-ascund. Mi-a fost destul, tată ceresc! Nu mai pot. Ce-ar fi dacă mâine, la despărțire, aş lăsa la o parte hârțile și le-aș vorbi oamenilor liber, cu ochii în ochii lor? Sunt convins că m-ar asculta, ca niciodată. Le-aș spune: Oameni buni, să nu vă mirați că vă vorbesc astăzi despre taina căsătoriei fără citate latinești și fără amenințări apocaliptice. Simplu, ca un om îndrăgostit, ca unul dintre voi. De azi încolo mi-am lepădat reverenda, ca să rămân numai om. Un om fără reverendă. Sfântul și trimisul din mine au fost o simplă glumă, o păcăleală. Da, da! Am dezbrăcat și hainele cuvintelor căptușite cu mătăasă, cu minciuni foșnitoare, scânteind în mii de fețe ca brocartul cel scump. Acum puteți să-mi vedeți inima, inima mea adevărată. Uitați-vă ce stă scris pe fruntea mea, cu sângele meu: „Iertați-mă, fraților, că v-am mințit!” Cu voie sau fără voie, v-am mințit douăzeci și cinci de ani, în fiecare săptămână, chiar de mai multe ori pe săptămână. V-am mințit pe voi pentru că m-am mințit pe mine. Pe mine – în fiecare zi, poate în fiecare clipă. Am ținut-o așa din copilărie. Când am avut primele îndoieli, m-am făcut că nu le bag în seamă, apoi mi-a fost ciudă, m-am revoltat, bineînțeles în genunchi, lângă același scaun de spovedanie. M-am speriat și mi-a fost frică de-a binelea când mi s-a spus „Crede și nu cerceta!” Și am crezut din convingere, în minciună, iar când doream să nu mai cred, să cercetez, era prea târziu: mă obișnuisem, eram chiar plătit de ea, un salariat în toată puterea cuvântului. Ea m-a sfințit, m-a îmbrăcat, da, da, nu vă uitați așa mirați, minciuna mi-a dat să mănânc și să beau, mi-a dat situație și rang, mi-a dat femeie, după obligație și conveniență, mi-a dat tineri să-i cunun, indiferent dacă se iubeau sau nu, și bătrâni să-i înmormânteze, fără ca ei să fi știut vreodată căldura iubirii și a familiei. Minciuna m-a pus să răscolesc cu mâini străine sufletele oamenilor, să le vindec foamea cu amăgiri, setea de viață cu promisiunile „lumii de dincolo”. Da, așa să știți, frații mei,

gura aceasta a cântat minciunii din chimvale de aur, ca să nu poată afla nimeni că sunt surd, i-am ars mirodenii ca să nu vă amiroase, vouă tuturor, mortul din mine, pe care n-avea cine să-l dezlege și cine să-l îngroape. Da, da, așa e! De ce vă mirați atât de tare? De ce vă dați ghionți, fetelor și voi, băieți? De ce nu mai dormiți, sforăind ca totdeauna, bătrâni osteniți? Vedeți ce bine e când omul spune adevărul! Și voi de ce v-ați îndreptat de spate, ascultându-mă, femei bătrâne, uscate înainte de vreme, încovoiate de muncă, de legănarea copiilor, ca niște scoabe? Vedeți că și eu sunt om?! Vă îndoțiți cu toții, poate credeți chiar că sunt nebun. Nu-i adevărat, sunt om întreg, sunt om îndrăgostit. Am divorțat de minciună, ca să mă logodesc cu adevărul. Nu! Nu sunt nebun! Pipăiți-mi palmele și coasta, pipăiți-mi fruntea și, dacă puteți, sufletul. Toate sunt la locul lor, totul e normal. Ori nu-mi dați voie să fiu om ca voi, să mă dezbrac de reverenda îndoliată și ponosită, să fiu unul de aici, pierdut printre voi? Numai atâta doresc, și cred că nici nu-i chiar așa de mult. Ce ziceți, mă puteți înțelege, sau nu? Dacă vreți, haideți să punem la vot, cum faceți voi la adunările voastre de la colectivă. Să vedem, cine e împotriva? A, doamna preteasă e prima? Păi, bineînțeles, oameni buni! Fără vorbele mele foșnitoare n-ar mai suna arginții voștri în buzunarele ei, n-ar mai avea de ce răsfoi catastiful, blestemând pe cei care nu aduc donații, prescuri și parastase, grâu și cucuruz, tămâie și „sărut mâna”. Nu-i așa că doamna preteasă se cuvine să fie prima? Foarte bine! Altcineva? Parcă a mai ridicat cineva mâna și repede a lăsat-o jos! Cine? Dumneata, nană Mărie? Niciun tânăr? Las', că vă știu eu ce-i în inima voastră! Mi-ați da dreptate, dar nu puteți, sunteți niște egoiști, bătrânilor! Așa-mi trebuie! Vă pregătiți de ducă pe potecile alunecoase ale lumii „de dincolo”, cu grija căreia v-am obișnuit eu și alții înaintea mea. Așa-i? Vreți să aibă cine vă citi slujba prohodului la groapă, la cele

douăsprezece „hodini”. Las’, că vă știu eu, bătrânilor! V-a apucat cumva dragostea de moarte? Nu? Atunci, de ce nu mă lăsați și pe mine să trăiesc ca oamenii, să iubesc pe cineva, să cred în ceva? Mai am de trăit aproape o jumătate de viață, nu-i așa „domnule părinte”? Liviu Ardeleanu, care „a greșit cu toată viața lui”, s-a oprit acum la mijlocul drumului. Cu greu, dar tot s-a hotărât și a tăiat în două firul ursitoarelor. Jumătatea care i-a mai rămas vrea s-o toarcă singur. Adică nu singur! De ce tot singur? Nu i-a fost destulă cealaltă jumătate de viață singuratică? Pe cine a avut el lângă sine? Sărăcia de-acasă, lipsa mamei, zidurile igrasioase, slujba și clopoțelul reverendissimului Frățilă, cărțile obligatorii, teologia, dogmele, cazuistica! Pe cine a avut Liviu Ardeleanu aproape? Bucuria unei familii de nebuni, zgârciți, meschini, în care a intrat, zice-se, de bunăvoie, în fugă, pentru a se putea sfinți! O jumătate de viață am fost singur, deși nimeni n-a băgat de seamă. Uneori nici eu însumi, fiind ocupat cu meseria de-a ațâța ura oamenilor față de propria lor sănătate, tinerețe și iubire. Acum vreau să fiu împreună cu ea. Ziceți-i cum vreți voi: lume nouă, sau altcumva, pentru mine se cheamă iubire. Că are și chipul unei femei, că și-a găsit cuib și în inima ei caldă, nu-i nimic, nu mă supăr. Știți voi care e adevărata dragoste? Una singură. Poate greșesc, dar nu mint, pot să vă jur, e una singură: cea care nu omoară viața, nu-i stâlcește frumusețile, nu-i sugrumă gândurile, bucuriile simple și nădejdlile dureroase, care nu retează aripile adevărului! Credeți ce vreți, mirați-vă, puteți să-mi spuneți chiar că sunt cu mintea rătăcită. Nu-i adevărat, sunt un simplu om, un om fără reverendă!”

A doua zi, Liviu Ardeleanu n-avu curajul să rostească în fața oamenilor această predică. Se grăbi să le dea drumul acasă cu o jumătate de ceas mai devreme.

Teama de puterea tradițiilor, ori numai simpla grabă, îl făcu să treacă prea ușor pe lângă acea clipă neobișnuită,

cu care ar fi putut începe, deschis, o jumătate de oră. De adevăr, grea cât douăzeci și cinci de ani din viața lui, din viața satului. Fugea grăbit, să prindă din urmă timpul, a cărui valoare abia acum o ghicea. Era însetat să deosebească nervurile minutelor, jumătăților de oră și orele întregi, zilele, săptămânile, anii. Setea aceasta oarbă, aproape animalică, de a-și recâștiga viața, de-a nu mai fi singur, de-a iubi, de-a munci, de-a trăi cinstit, îl făcuse egoist.

Luni seara, în timp ce Hordiș pusese foc în familia lui Octavian Borcea de pe ulița popii, Liviu Ardeleanu porni ca un străin, fără să spună nimănui nimic, prin curtea bisericii, peste grădinile verzi, spoite de lună, peste câmp, să nu-l vadă nimeni, până va ajunge în gara orașului copilăriei și tinereților sale, unde îl aștepta Saveta. Lăsă acasă, pe măsuța din verandă, un plic închis.

În săptămânile de după înviere, Liviu o mai spovedise încă de câteva ori pe frumoasa femeie tânără, ieșită la lumină din hainele ei de doliu ca un fluture colorat dintr-o crisalidă cenușie, respingătoare. O spovedise lângă altarul împărătesc al Dealului Viilor, cu toate făcliile stelelor aprinse.

Se înțeleșeseră din timp cum să plece.

Când se apropie de peronul gării Blaj, Liviu, cu un singur geamantan în mână, ca un școlar, se uita neliniștit în dreapta și-n stânga, de parcă toți foștii lui superiori – și reverendissimul Frățilă și reverendissimul Preda și părintele Alexandru – toți foștii lui colegi de teologie – deveniți preoți de țară – ar fi ieșit acum din întunericul nopții și-ar fi dat buzna în lumina puternică ce supraveghea țesătura liniilor de fier.

El le spusese însă tuturor adevărul, în toate nopțile acelea contaminate de dragoste, cutreerate de reproșurile lor moralizatoare, săptămâni în șir, în toiul unei lupte acerbe, dată cu sine însuși, ca un războinic medieval ce se întoarce acasă cu platoșa și armurile lipite

de piele, greu de lepădat, lăsând urme de sânge.

Făcu un semn cu mâna stângă în aer, părând că vrea să se apere de ceva, ori numai să-și șteargă fruntea îmbrobonată de sudoare. Gestul acesta îl trezi din starea de toropeală, ce-l predispunea la convorbiri cu umbrele. Într-adevăr, mulți dintre foștii lui superiori religioși, din foștii lui profesori, poate și unii colegi, erau acum umbre rătăcitoare. Unii muriseră, alții îmbătrâniseră pretimpuriu, părăsind cinul bisericesc și intrând în slujbe mărunte, pentru a câștiga o pâine cinstită, lor și familiilor lor. Erau anii de după unirea bisericii greco-catolice cu cea ortodoxă, unire pe care unii dintre ei o socoteau un fel de blestem. „Poate că pentru voi a și fost un blestem! îi venea lui Liviu să exclame. Un blestem trimis de Pronie, să vă alunge ca pe zarafi din templu. Nu, exagerez! se corectă el repede. N-ați fost zarafi și caiafe! Dar de mințit v-ați mințit în primul rând pe voi și, de aceea, pedeapsa trebuia s-o primiți ca pe-o răsplată a propriilor fapte. M-ați mințit și pe mine, i-ați mințit și pe alții. Din partea mea, iertare! Odihniți în pace, cei care v-ați petrecut dincolo, în tărâmul umbrelor! Trăiți liniștiți, voi toți care ați renunțat la minciună! De silă sau de voie bună, ca mine. Oricum ar fi, pe voi și pe copiii voștri, să vă binecuvânteze sfânta taină a adevărului!” „Și bucuria dragostei!” adăugă el într-un târziu, când se trezi față în față cu Saveta, pe peronul aproape pustiu.

Femeia era îmbrăcată într-o rochie albastră, ținută în dulap de mult, din anii când singurătatea o alunga pe toate dealurile, iar bădărănia soțului o arunca în brațele studentului Petre Borcea, sau a altora ca el. Aștepta, zgribulind, lipită de peretele gării, cu o pereche de desagi mari lângă ea. Își încărcase acolo toată averea la care mai ținea: niște haine ce-i aminteau de tinerețe, unele cusute chiar de mâna ei, niște păpuși vechi, ceva pânză și stofe necroite încă, farfurii, două ulcele de pământ, o năframă groasă de iarnă, pe care acum o scosese,

așezându-și-o pe umeri, să n-o mai zgâlțâie frigul miezului de noapte.

— Bună seara! se grăbi Liviu s-o salute, îndată ce-o descoperi în colțul acela luminat de becuri puternice, nemiloase cu îndrăgostiții, care preferă umbra sau chiar măștile întunericii.

— Bună seara, răspunse Saveta, tresărind. Ai ajuns? Nu te-ai întâlnit cu nimeni?

— Nu. Și chiar de m-aș fi întâlnit, ce-mi pasă?!

— Ba, îți pasă, Liviule, îl corectă femeia, lipindu-se înfrigurată de trupul lui. Știu eu că-ți pasă, chiar dacă vrei să mă liniștești, mințind.

— Nu mint. Nu te mint, crede-mă! M-am mințit prea mult o viață întreagă, ca să mai am poftă și-acum, în ceasul al douăzeci și patru.

— Chiar al douăzeci și cincelea, Liviule, dacă mai așteptăm mult aici. Spune-mi, mai bine, până unde să iau biletele? Încotro pornim?

— Ai uitat, fată dragă?

— Nu. Dar vreau să te mai întreb o dată: nu cumva te-ai răzgândit?

— Deloc! Ia, deocamdată, biletele până la Arcud. Dacă vărul meu, Gheorghe, contabilul de la gostat, n-o vrea să ne primească, țara asta e mare. Vom găsi undeva un colț și pentru noi!

— Bine, Liviule. M-am încredințat ție, du-mă unde vrei!

— Nu unde vreau. Numai unde e bine, unde se poate...

— Bine. Dacă vii tu cu mine, mă duc și pe lumea cealaltă!

Liviu o îmbrățișă din nou, sărutând-o puternic, speriat iarăși să n-o piardă, să nu i-o fure cineva.

Trenul veni târziu și greu, într-adevăr ca de pe alt tărâm. Pufnea de parcă ar fi fost doamna preoteasă Nuți, furioasă, multiplicată la infinit. Parcă ar fi fost revolta întruchipată din acea stare larvară, de indolență și dezgust, în care se complăcuse Liviu atâția ani, întreruptă

brusc, asvârlită acum împotriva ei însăși, cățărându-se nervos pe zidul negru al nopții.

În seara aceea, Octavian veni acasă târziu. Dimineată fusese la moară, după amiază se duse iarăși la Artimonuț, să-i ajute la ridicarea casei. Era turnată fundația de ciment și începuseră s-așeze cărămida. Se întoarse rupt de oboseală. Când intră pe ușa curții și văzu lampa încă aprinsă în bucătărie, nu-i păru a bună. De obicei, în serile în care Octavian întârzia pe undeva, bătrâna Mărie îi lăsa mâncarea pe masă și trăgea lampa. Deși nu-i era foame - cinase în seara aceea la fecior - omul se duse în bucătărie, să vadă ce s-a întâmplat. Că era îngrijorat, se cunoștea după fruntea încruntată și sprâncenele lăsate streășină deasupra ochilor oboșiți, veșnic căzuți în orbite.

— Ce-i, de ce nu dormiți? o întrebă pe maică-sa. La spatele ei se ascundea, cu ochii plânși, Lucreția. Octavian observând-o, nu mai așteaptă răspunsul bătrânei și întrebă fata: De ce-ai plâns, tu, iar? Ce s-o întâmplat? Că, răspunde, de ce taci?

— Cum să nu plângă, mă?! C-auzi că-i dă afară pe toți, zise Mărie.

— Pe cine?

— De la școli, și de la serviciuri. Auzi, că și pe Petre...

— Cine-i dă, mumă? Ce tot îndrugi acolo, spune, ce so întâmplat?

— C-o fost, mă, un inspector, ori mumă-sa-l știe ce-o fost, o zis că-i special și dacă nu scrieți o hârtie, o declarație de-aia...

— Cine-o fost, Onișor?

— Ba nu, că pe Onișor îl cunoaștem noi, cum să fie, n-o fost el. Altul. Înainte de-amiază o stat pe la dascălu. Cu Onișor o fost. Da la noi o vint singur, și numa acuma, cătră sară. Zbiera ca un țap, mănche-i freanțu limba! mai bine că n-ai fost acasă, Doamne ferește, că cine știe ce mai ieșea?! auzi, tu, să se atingă de familia noastră și de

copii...

Bătrâna îi povesti, precipitat, toată tărăşenia cu Hordiş. Octavian ascultă cât ascultă – bătrâna nu mai termina toată noaptea, dacă te luai după vorbele ei – şi le spuse femeilor, din uşă:

— Că, daţi-l dracului şi culcaţi-vă! Cum să-i deie afară? Sunt ei alţii, mai mari. Să nu mai plângi, tu, auzi? Culcaţi-vă şi vă vedeţi de treabă, că v-apucă miezu nopţii!

Se duse în şură, unde avea aşternutul sus pe paie, în partea de către Miliuţă. Acolo dormea cu Octavian cel mic, care, văzând că nu vine tată-său, se sui singur, îşi trase pătura pe cap şi adormi butuc, năpădit de oboseala zilei.

Octavian se trânti lângă băiat. Dorea s-adoarmă cât mai repede, dar nu putea. Se răsucea când pe-o parte, când pe cealaltă. Parcă toţi puricii din Zăpadia s-ar fi strâns în aşternutul lor, şi acuma tăbărau pe pielea lui arsă de soare, îmbâcsită de sudori şi de praf. Voia să se stăpânească, să nu-şi mai aducă aminte de tot ce-i povestise maică-sa, Mărie, poate înflorind pe ici, pe colo, cum fac toate bătrânele. Voia să scape, dar degeaba. Intr-un târziu, se gândi să se ducă în grajd, să-l scoale pe tată-său, pe Artimon, şi să-l întrebe pe el. Dar nu, nici vorbă! Cum să se ducă? Şi aşa discuta destul de rar cu bătrânul, chiar şi în treburile gospodăriei. Cum era să-l trezească aşa, tam-nesam, în puterea nopţii, să-l întrebe nu ştiu ce prostii, spuse de unul care azi e-aici şi mâine nu-i? Cum dracu să se teamă de nişte vorbe?

„Auzi tu, s-o atins el de familia mea? Părăstasul mamei lui de cioflingar, că n-am fost acasă! Îi arătam eu cum vine treaba cu aruncatul copiilor! Că, mă – începu să discute cu străinul pe care-l văzu azi-dimineaţă, dacă o fi ăla, şi nu altul – că, mă, eu i-am făcut şi i-am crescut mari. I-am dat la şcoli şi la meserii, i-am îmbrăcat cu mâinile astea, după pământul ăsta, mult-puţin cât o fost, că l-am muncit ziua şi noaptea de mi-o murit şi nevasta,

mă. Eu și cu bătrânii ăștia l-am muncit. Cum să-i dai tu afară de peste tot? Cum? Vascrisa și-un car de sfinți, că n-am fost acasă, să vedem cum mai spuneai tu ce-ai spus! Că mă, Onișor nu-i tot membru de la partid? El de ce nu s-o atins niciodată de noi cu vorbe de astea? De ce?”

Când ajunse furios de tot, nădușit de întrebările măcinate în gol, se întoarse pe partea cealaltă. Își șterse fruntea, de parcă ar fi ieșit cu coasa la capătul unei brazde lungi, pornită încă de la amiază. Părea amețit, și când credea c-o să adoarmă, se împiedica ba de-o vorbă a străinului, ba de alta.

„Îl dau afară pe Petre? Păi cum, mă, cum să-l deie? Nu vi-i destul c-ați băgat zăvanie între mine și el? Ce mai vreți acum, să mă duc la Tău, la Saveta?” Numai surprinzându-se că-i poate trece prin cap o astfel de întrebare, și simți parcă un nod amar în gât, se ridică în coate, dădu țolul jos de pe el. „Ptiu, stropși-v-ar dracu, că mușcați ca viperele!” Puricii nu-i dădeau pace. S-ar fi sculat, dar unde să se ducă la miezul nopții? Se auzea câinele lătrând din când în când, și chelălăind de parcă s-ar fi rugat de cineva. Octavian coborî și se îndreptă spre el.

„Că, mă, te-or uitat și pe tine în legătură. O fost ăla la noi, și pe tine te-or uitat. Hai, du-te c-o să-ți dau eu dimineață de mâncare!” Dezlegat, câinele țopăi bucuros, de câteva ori, în jurul stăpânului, apoi ajunse din câteva sărituri drept la valăul vitelor și holpăi setos apa încălzită de peste zi, sălcie, leșietică. Octavian se îndreptă spre grajd, să vadă ce fac vitele. Rumegau și gemeau ușor. Erau sătule. Nu se auzea decât sforăitul lui Artimon. Afară era noapte senină. Stelele înțepau.

„Dă, Doamne, să pot adormi!” îngăimă Octavian, urcându-se iar în șură, la așternutul de care i se făcuse silă. Dar nici pomeneală de somn! O voce, de parcă ar fi fost și n-ar fi fost a nevesti-si, îi sufla ceva în urechea stângă. Se ridică într-un cot, se uită spre băiat - nu

cumva vorbește el prin somn? - Își duse mâna la frunte, ștergându-și sudoarea.

„Dacă îl dă afară pe Petre?” se auzi și mai limpede vocea ei, a Silviei.

„Cum, tu, ce-ai zis?” întrebă neîncrezător, șoptit, Octavian.

„Dacă-l dă afară pe Petre, cine-l mai ajută pe Ion? Cine-i mai cumpără haine și cărți?”

„Că, să vie amândoi acasă!” zise omul, supărat.

Fără să vrea, se angajă în discuție. Familia era durerea lui și fiecare nume de copil îi lăsa o rană deschisă.

„Așa, să vie acasă, repetă vocea. Ai tu cap, mă omule? Dacă-l dă afară și pe Axente, ce te faci? Că doar el îi poartă de grijă Lucreției. Și asta-i fată mare acum. Pe lângă cheltuielile școlii, îi mai trebuie multe...”

„Taci, tu, cu cheltuielile. De ce face luxuri? Și ce-i dacă-i poartă Axente de grijă? Doar îs frați...”

„Îs frați. Numa dacă-l dă și pe Axente afară...”

„Să vie și el acasă!”

„Așa, să vie acasă!” se auzi din nou vocea.

Apoi se făcu liniște.

„De Artimonuț de ce nu mă întrebi, tu?”

Nici acum nu-i spunea Silviei pe nume. Dacă n-o făcuse în viață, cum să-i spună acum, când e moartă de atâția ani? El era doar treaz, nu visa, nu dormea, sta cu ochii deschiși, pironiți în întuneric, și se gândea.

Vocea Silviei nu răspunse.

Omul tresări, se uită atent în jur. Nimeni. Golul și noaptea. Își șterse nădușeala de pe frunte și încercă iarăși să adoarmă. Era însă foarte intrigat că vocea nu-l întrebese nimic de unul dintre copii, de Artimonuț.

„Că nici ei nu mă lasă să mă duc la lucru. Adică Anuță, nu el. Ea ține cu mine”, își zise în gând Octavian. „Ține pe dracu, și-o întoarce tot el, repede. Ține cu averea. Am priceput eu unde bat vorbele ei de azi. Ce-i pasă?! El face zile-muncă, câștigă bucate și bani, și mie-mi scoate ochii

cu câte-o porție de vinars. Ba nu, că ne-o dat și o mânzuță. Mai lesne ca-n târg, adevărat. Ne-o dat-o, vezi bine, că-n vara asta a fost secetă, și nutrețu-i scump. Mânce-i-o câinii! Să și-o ducă înapoi. Ia-o tu, hameșo, că alte zile de lucru tot nu mai pupi de la mine. Nu. Nu mă duc la ciurda colectivului, da nici la voi nu mai viu!”

„Nu te duce la lucru!” răsări din nou vocea.

Octavian parcă aștepta răspunsul ăsta. Glasul din întuneric nu-l tulbura de loc.

„Nu mă duc, nu. Da cum dracu mă descurc? Nu vezi că în vara asta s-o făcut cucuruz bun în hotar? L-or arat mai afund. Că nu-s prost eu, nu mă învață ei pe mine plugărie. Da așa-i! Bagî tractoru și te vede Dumnezeu. Numa de ce-o îndrăznit ei să se atingă de mine și de familia mea? Cum să-i deie afară pe toți?”

„Pe toți”, punctă vocea, cu accentele ei supărătoare, gândul aproape liniștit al lui Octavian.

„Pe toți! Bine, n-au decît să vie acasă, continuă omul – că nu mă fac de răs din pricina lor. Auzi tu, vascrisu mamii lui de nădrăgar, să intre el în casa noastră și să ne sperie! Mă, da știi tu cine-i Petre? Voi l-ați făcut comunist, și-acum tot voi să-l dați afară? De-aia m-am sfădit cu el, de nici nu mai scrie acasă? Da cine te-o trimes, mă, la noi?”

Vocea nu răspunse nimic. Poate nu știa nici ea cine-l pusese pe străinul acela arțăgos să se prindă de piept cu familia lui Octavian Borcea.

Omului îi trecu prin cap un gând, dar nu-i venea să-l creadă. „Nu, mă, învățătorul nu te-o putut îndemna la așa ceva. Sângele nu se face apă, niciodată. Nu crez. Nu te-o învățat. Dacă nu pentru mine, cel puțin pentru copii! Auzi, pentru Petre și Axente, mă! Și pentru ăilalți. Mă duc eu dimineața să-l întreb. Vedem noi. Ba, că nu mă duc – se răzgândi foarte repede. Mă descurc și singur. Fac o întrebare la popa!”

Până la urmă, nici ideea cu popa nu-i prea conveni. „La

spovedit n-am fost – îşi spuse – de copiii mei mai mari s-or atins şi ei. Preoteasa îi tot bagă în cap lu mama Mărie una şi alta în legătură cu Axente, cu Lelica. Ce amestec are ea? Adică, să mă mai gândesc. La cine să mă duc?” Îşi aminti că-i mai datora popii şi două feldere de grâu şi 100 de lei, o parte din dania cu care zăpădenii îi completau salariul. Altfel, le făcea preoteasa reproşuri, îi nota la catastif. Totuşi, Octavian mai avea încredere în popa. Cumva începuse să-şi lege şi de el gândul împăcării cu... „Cu cine? se întrebă posomorât. Nu mă duc la nime. Văz eu mâine dimineaţă. Doar totdeauna m-am condus singur, de capu meu. N-am întrebat pe nime. Şi ce? Dacă nu mă las sfătuit de copiii mei, că-s mari şi învăţaţi, să mă poarte de nas străinii?”

Îi veniră, pe rând, în faţa ochilor înroşiţi de nesomn toţi copiii. Şi el părea că-i trece în revistă pe toţi şase, ca un comandant care vrea să-şi dea seama ce oameni mai are în subordine. Să pornească, dar încotro? Cine-l mai ascultă? Cu cine se bate el în definitiv? Şi pentru cine?

Toate i se învălmăşeau în minte.

„Culcă-te! răzbi de undeva de sus vocea, care se vede că n-avea nici ea somn. Culcă-te!”

Şi omul adormi într-un târziu, strâns lângă trupul cald al lui Octavian cel mic, care dormea liniştit sub pătura ponosită de lână aspră.

Deşi se lumina de ziuă, vremea era întunecată. Norii zideau cerul dinspre Târnăveni, acoperind cu peretele lor mişcător răsăritul soarelui. Rar mai scăpa prin spărturi câte-o rază roşie, ce-njunghia văzduhul morocănos. Era vremea tunetelor şi-a fulgerelor zvâcnite, dar cu toate astea, ploaia se anunţa pe tăcute, răbdurie, foarte sigură pe sine.

Bătrânul Artimon se sculă şi, după ce puse vacilor de mâncare, ieşi din grajd, să le scoată apă în valău. Cercetă o dată cerul de jur împrejur şi văzu că ziua se anunţa

ploioasă.

„Las', că-i bună ploaia – își zise omul. Se mai înmoaie pământul, să-l poată întoarce ăștia cu tractoarele, îi bună drăguța, numa de-ar veni curată.”

Se spală în valău, pe mâini și pe ochi, apoi strigă înspre casă:

— Ioane, scoală-te, mă copile, că trebuie să cărăm fânul de după moară! Vine ploaia și-i păcat să-l apuce acolo, strâns gata. Îl ducem la colectiv, că din fânul ăsta trebuie să ne deie și nouă, pentru vitele de-acasă. De ce să-l lăsăm să-l bată vremurile acolo? Hai, scoală-te, că după amiaz poți tot dormi dacă plouă!

Ion se sculă, se frecă îndelung la ochi, porni apoi să se spele și el în valău. Aproape toți se spălau acolo. Numai duminica se foloseau de lighean.

Până să îmbuce vacile cât de cât, să prindă inimă, bătrânul și cu Ion se duseră în bucătărie. Mărie era sculată și se învârtea pe lângă foc. Lucreția încă dormea.

— Ce-i, mă, unde vă pregătiți așa de dimineață?

— Mergem după fân, că vine ploaia, răspunse Artimon.

— Mulge întâi vaca, n-o duce nemulsă!

— Am vreme când ne întoarcem, că doar nu-i la capătul lumii.

— Bine. Luați-vă atunci pită, că-i moale, și duceți-vă!

— Ne ducem, tu, da Octavian o vint acasă?

— O vint într-un târziu, nu știu pe la câte ceasuri să fi fost. I-am spus de porcu ăla de inspector, arză-l focu, cu vorbele lui cu tot, că toată noaptea m-am sucit.

— Poate că era mai bine să nu-i fi spus, tu! o apostrofă bătrânul.

— Cum, mă, cum să nu-i spun?

— Așa.

— Păi nu-i el capu căsii, nu ne conduce el pe toți? Cum să nu știe ce-o zis ăla despre copiii lui?

— Ne conduce pe dracu! i-o reteză bătrânul. Nu vezi tu că-l trage pe sfoară Anuță, cum îi place? Îi lucră de parcă

ar fi tocmit cu ziua. Și pe mine mă lasă aici singur, cu toate. Fă-le, Artimoane, că ai numa șaptezeci și cinci de ani! Așa-ți trebuie, dacă ești prost! Feciorul tău s-o băgat slugă la dârloagă.

— Taci, mă, că și ăla-i copilul lui, caută să-l ajute, spuse bătrâna, cu gândul de-a-l opăci.

— S-o ajute pe fata tăbăcarului, că ea-i mai mare acolo, nu Artimonuț! Parcă ăștia-laiți nu i-ar fi copii, tu. Se sfădește cu toți.

— De ce nu-i spui?

— Spune-i tu, că-i ficiorul tău!

Vorbele dintre Mărie și Artimon ar mai fi continuat, dar bătrânul se grăbea să nu înceapă ploaia. Își îndesă bucata de pâine moale după șerpar și ieși să adape vacile, să le prindă la jug. Mergând spre grajd, îl văzu pe Ion Mureșan, nepotu-său, cum deschide ușița dinspre curtea lor și se îndreaptă spre fântână.

— Bună dimineața, unchiule. Te-ai sculat până-n ziua.

— Să trăiești, dascăle! M-am sculat, că eu nu-s domn, ca tine, să dorm până la amiaz.

— Râzi de mine, unchiule...

Când auzi Mărie vocea nepotului, a învățătorului, îndată răsări și ea lângă fântână. Era supărată.

— Bine, măi loane, că l-ați trimes la noi!

— Pe cine, tișă?

— Pe inspectoru ăla de-aseară, pe specialu ăla...

— Care inspector?

— Lasă, nu te mai face, că voi l-ați trimes. Parcă suntem dușmani, nu neamuri.

— Ce tot spui acolo, tișă? N-am trimes pe nime. Cine-o fost?

— Unul c-o gură cât o șură, de și-o bătut joc de noi și de casa noastră. Auzi, că ne dă copiii afară de la serviciiuri și școli! Tulai, Doamne, că și pe Petre o zis că-l țâpă!

— Taci, tu muiere - se răsti Artimon - că te-aud oamenii de pe drum. Nu ne speriem noi de oricine!

Ion Mureșan rămase consternat. La orice se aștepta, dar nu la una ca asta. „Te pomenești că Hordiș din cauza asta n-a venit aseară la școală! Va să zică, nu era la șchioapa lui Jăscău. Aici era dumnealui. Și Onișor mai zicea să nu trimitem după el, să nu ne compromitem. Acum să vedem pe unde ne scoatem cămașa!” Îl întrebă pe bătrân:

— Dar cum arăta, unchiule?

— Era unul nu prea înalt, cu părul stogoș și cam tras la față. Zicea că-l cheamă Napolion, ca pe împăratul Franței. Da nici mie nu mi-o fost frică de el, ca la generalul ăla rus, de care am cetit într-o carte... (Îi plăcea bătrânului să se laude cu cititul.)

— Kutuzov, spuse învățătorul, mașinal.

— Așa, Kuțuzov, și l-am poftit pe ușă afară, cât era el de special. Dacă așa-s toți ăștia cu lămuririle, apoi de la mine nu mai pupați voi muncă...

Vacile erau înjugate, Ion era în car și plecară. Deși spusese ce spusese, bătrânul porni la treabă. Norii se bolteau tot mai jos.

— Octavian unde-i, tișă?

— El nu s-o scoborât încă din șură. Doarme în feldera de către Miliuță. Nu știu ce-i cu el de nu s-o sculat mai devreme, cum îi era obiceiul. Numa să nu fie beteag. L-o pus Artimonuț la ridicat cărămida, că și ăla n-o putut chema pe cineva pe bani. Socru-său are, că-i în servicii, nu ca noi...

Ion Mureșan nu mai zise nimic și se îndreptă spre șură. Îl găsi pe Octavian treaz, uitându-se în căpriori, cu ochii căzuți în cap, de parcă ar fi stat de priveghi toată noaptea lângă sicriul unui mort.

— Ce-i, mă Octaviene? Ești beteag?

— Nu-s beteag.

— Dar ce ai?

— Nimic.

— Nimic e un fel de-a zice. Ai tu ceva, că se vede pe

tine...

— Ce se vede? Am și eu gândurile mele. Că, mă, nici asta nu-i voie, să am gândurile mele? Da tu de ce-ai venit aici?

— Așa. Vreau să vorbesc ceva cu tine.

— Ce, mă?

— Ce-am mai discutat și altă dată.

— Hî-hî. Păi, ce-am mai discutat, știu. Nu-i nevoie.

— Ba nu știi. Dacă-ai ști, ai veni și tu la treabă.

— Unde să viu?

— La gospodărie!

Octavian tace. E supărat, n-are chef de vorbă. Îi dă de-nțele învățătorului că insistă zadarnic. Ion Mureșan însă, ca și vărul său, e încăpățânat. Se cunosc atât de bine, că e greu să scape unul de celălalt.

— O să vezi tu la toamnă cum te descurci cu bucatele! Numai să nu vii la mine să-ți dau împrumut...

— Nu viu, mă, nu te îngriji de mine. Că mă duc mai iute la străini decât să viu la tine. Tu nu te mai ții de neam cu noi.

— Cum?

— Știi tu cum!

— Vorbești să nu taci! Ascultă ce-ți spun: dacă vii, și pentru copiii tăi o să fie mai bine.

Învățătorul știa că atinge un punct sensibil.

— Cum, mă? Pentru că m-a amenințat ăla că mi-i dă afară pe toți? De aia o să fie mai bine?

— Cine te-o amenințat, Onișor?

— Ba, nu Onișor, ălălalt.

— Păi una-i Onișor, și alta-i zăpăcitu ăla. Vedem noi cum stau lucrurile cu el.

— Zăpăcit-nezăpăcit, da pe amândoi i-or trimes de la Partid.

— Mai întâi, află că nu i-au trimis pe amândoi. Pe ăla l-au trimis de la Sfat. Să nu le încurcăm, Octaviene. Și-apoi, vezi tu, oamenii-s oameni, nu seamănă unul cu altul. Nici

copiii tăi, că-s de la o mamă și de la un tată, și nu-s toți șase la fel.

— Îi drept. Da-ți mai spui o dată că-ți răcești gura degeaba! Nu vin acuma!

— Dar când? se grăbi să-l întrebe învățătorul.

— La paștile cailor, dacă mă tot bateți la cap. Mai lăsați-mă dracului în pace! Că nici de dormit nu mai dorm ca oamenii. Acum vă legați de copii...

— Cum ne legăm, mă? Nu ți-am spus că Hordiș ăla e un zăpăcit?

— Îi ridicați contra mea! Că, mă, am ajuns să mă împac numai cu doi, din șase câți am. Cu Artimonuț și cu Veanu. Dar și pe ăsta mic l-ați învățat la școală să-mi împuie urechile cu gospodăria. În loc să-l învățați rugăciunile...

„Nu-i rău, își zise Ion Mureșan. Trebuie să treacă și vârtejul ăsta, și apele se liniștesc. Dar dacă-i vorba de rugăciuni, ia să te apuc eu altfel, măi vere!”

— Lasă, Octaviene, că toate de la Dumnezeu vin!

— Vin de la mama dracului! Nu se amestecă Dumnezeu drăguțu în ciorba voastră, care nici la scumpa maică biserică nu mai mereți...

— Da tu de ce nu te-ai dus toată viața, numai acum te-ai trezit bisericos?

— Că, mă, așa o fost lumea.

— Adecă a fost lumea dracului, nu?

Octavian bâigui stingherit:

— O trebuit să lucrăm și duminica, să putem cumpăra o brazdă de pământ, la atâția copii... Pare că tu n-ai ști cum o fost... Da eu tot nu viu acuma la... Adică o să viu, da nu fac ce vreți voi.

Se învărtea amețit în jurul acestei idei fixe. Învățătorul clătina din cap. „Mă, sucitule, nicicum n-o scoate omul cu tine!” Apoi spuse rar, insinuant:

— Bine, mai vedem noi... Știi că este o vorbă: De ce i-e scris omului, tot nu scapă!

— Dară! Vorba asta am auzit-o eu de multe ori. Cine-o

scornit-o n-o murit de hărnișag. Eu mi-oi scrie singur, dacă vreau, dacă nu...

— Treaba ta. Eu zic să te mai gândești, să-ți mai întrebi și tu copiii...

— Lasă, că știu eu pe cine să întreb, încheie Octavian.

„Cu dascălul m-am lămurit. El tot pe-a lui o ține. Mă duc la... mă duc la popa...”

Gândul rămase suspendat, ca un păianjen.

Porniră împreună și-l lăsară pe Octavian cel mic să mai doarmă. Învățătorul știa ce are de făcut: Onișor trebuie să afle despre toate, cât mai grabnic. O să-l găsească la Cireș, după cum le fusese înțelegerea de-aseară.

Mergeau tăcuți prin curte și se despărțiră cu vorba lor obișnuită: „Mai vedem noi, mă...”

Ploaia încă nu începuse.

— Scoală, tovarășe Hordiș! Hai, c-avem treburi. Pe unde-ai umblat aseară, de n-ai venit la școală?

— Mi-e rău, tovarășe Onișor, gema prefăcut. Ce să fac? M-a apucat aseară o durere de pânțece, nemaipomenită.

— Țțț... auzi, domle! Poate nu-ți priește, aerul, sau apa?

— Cred c-am mâncat prea mult la prânz. Și-apoi, mi-am făcut nervi...

— Ce nervi?

— Cu Otilia ceia... A naibii femeie! Nici nu mă mir. Zăpădenii ăștia sunt colțoși rău. N-apuci să le zici o vorbă, un îndemn, ceva, că le și sare țandăra. Sincer vorbind, eu cred că mulți sunt împotriva noastră.

— A cui?

— A noastră, a regimului...

— Ei, drăcia dracului! Iar ți se năzare, sau ce-i cu dumneata? În fiecare om vezi un dușman. Dacă vrei să te bați cu foștii bogătani, du-te la Mula, caută-l pe scrântitul de Nicodim și ia-te cu el de gât. Noi avem alte metode... și ne ținem de ele.

— Nici chiar așa, tovarășe Onișor, să avem încredere în oricine...

— Cum în oricine?

— Așa!

— Las', că mai vedem noi în cine-avem sau nu încredere. Acum scoală-te, că ne-a sosit laptele. Mâncăm ceva și plecăm. Am făcut planul și trebuie să ne ținem de el. Azi poate că plouă, și oamenii rămân pe-acasă. Dumneata n-ai discutat încă nici cu președintele, nici cu Octavian, nici cu Dodu...

— Da... Numai că... vedeți...

— Păi, scoală-te și... Găsim noi o țuică pentru dres, dacă-i nevoie.

Onișor nu mai așteptă mult și, din prag, îi spuse lui Hordiș, care n-avea nici pe dracu, era sănătos tun:

— Uite, că tocmai vine și tovarășa Lelica. Mergeți împreună, luați-vă ceva de ploaie. Și-aveți de grijă cum vorbiți cu oamenii! Nu se gată zilele azi. La revedere.

— La revedere, răspunse pe un ton răspicat Hordiș, continuând pentru sine: „Mototolule, poate că azi e ultima ta zi. O să te duci la Raion cu coada-ntre picioare, ca un cățeluș. La revedere”.

Avea de gând Hordiș ca după masă să toarne totul negru pe alb, și cu trenul de zece seara să dea o fugă până la Raion. Mâine dimineață va fi în biroul primului-secretar, pe care și-l închipuia spunând la sfârșit: „Bravo, tovarășe Hordiș! Îți mulțumim! Dacă așa stau lucrurile cu Onișor, e grav!”

Octavian îmbucă ceva în fugă, fără poftă. Era îngândurat. Își luă laibărul pe umeri, să nu-l apuce ploaia. Când ieși pe ușa bucătăriei, îi spuse maică-si:

— Dacă mă caută careva, să știi că eu m-am dus la domnu părinte.

— Da nu-i prea de dimineață, mă?

— Nu, că am o treabă.

Se îndreptă spre poartă.

Când ajunse în uliță, tocmai trecea poștașul cu căruța. Luase de cu seară scrisorile de la oficiu, și acum pornise cu ele spre satele de peste dealuri, Alunecuş și Valea-Seacă.

— Bună dimineăta, tete Octaviene.

— Bună.

— Am o rugămintă la dumneata, zise poștașul. Să faci bunătatea să dai pachetul ăsta cu scrisori boactărului, să le împărțească la oameni. Ai și dumneata una. Le-aș duce eu, da mă grăbesc, că m-apucă ploaia și ies greu pe Dealul Spinului cu calul.

— Bine, lasă-le, că i le dau. Zici că am și eu una?

— Ai, dară.

— Umblă cu sănătate!

Octavian se întoarse, urcă treptele și deschise ușa. Muștele, simțind ploaia, se grăbiră să intre. Omul trânti ușa în urma lui, cu grabă, înjurându-le în gând. Desfăcu pachetul și găsi un plic de la Axente.

Citea și-și încrunta sprâncenele. Își strângea gura pungă, cu vădită nemulțumire. Nu-i plăcea. Se opri mai mult la câteva fraze din scrisoarea băiatului:

„Nu știi ce are de gând și dumnealui, de ascultă mai mult de străini decât de noi, care-i suntem copii. Ce, i-om vrea răul? Nouă nu ne mai trebuie niciun fel de avere. Nu-i de ajuns oare cât s-a chinuit mama? Ea ne-a crescut pe toți șase și-a lucrat până s-a stins. N-a mai trăit să ne vadă pe fiecare la locul lui. Da oare bătrânii mai pot? Și tata până când își închipuie că-i tot ca-n tinerețe? De ce să nu-și vadă de treburi la gospodărie, că-i mai ușor pentru dumneavoastră? Așa cred eu, și poate că nu cred rău. Aștept numai vești bune și vă sărut cu dragoste, Axente.”

După ce termină de citit, puse scrisoarea sus pe blidar, după ulciorul cu oțet de strat, să n-o mai citească și ceilalți. Nu-i convenea. Porni din nou, șovăind, spre popa. În drum se socotea: „Că, mă, toți îs contra mea. Mi s-o

risipit familia ca făina orbului. Frumos am ajuns! Trebuie să-i spun popii, să mă îndrume, să văd ce-oi face. Așa nu mai mere”.

Când intră, Octavian o găsi pe preteasă plângând. Vru să se ferească, să n-o vadă, dar era prea târziu. Omul sta lângă ușă, cu comănacul vechi, de paie, în mână, și se uita cu milă și cu spaimă la doamna Nuți, la fața ei congestionată. Smiorcăia într-o batistă.

— Doamne ferește, doar nu s-o întâmplat ceva rău, doamnă preteasă! Unde-i domnu părinte?

— N-o mai venit de-aseară, tete Octaviene! răspunse preteasa, sughițând mai tare.

— Doar nu l-or ridicat? întrebă Octavian, sincer mișcat.

Și, fără să aștepte răspunsul, îi încolți în gând presupunerea: „Nici n-o sosit bine inspectoru ăsta special, și pe popa l-or dus...”

— Nu l-or ridicat... hâh-hâh!... nime... tete Octaviene... hâh-hâh!... s-o dus singur și ne-o lăsat de minunea lumii!

— Tulai, Doamne, d-apoi cum?

— Nici noi nu știm, dar ne-o lăsat o scrisoare că nu mai vine înapoi...

În plicul vechi, de hârtie satinată, cu antetul parohial imprimat, Liviu lăsase următoarea scrisoare, așternută citeț, cu litere mărite anume, conturate precis: „Am plecat pentru totdeauna. Din cauza mea. Viața de până acum a fost greșită și falsă, m-am mințit pe mine și i-am mințit pe alții. Pe alții începând cu tine, Nuți, („Auzi, porcul, își spuse preteasa în gând, mai îndrăznește să-mi zică pe nume!”), fiindcă nu te-am iubit cu adevărat niciodată. („Ah, mincinosule, cum m-ai putut duce de nas, că mi-ai scris și poezii! Doamne! Doamne, cum de nu l-ai trăsrit în fața altarului, să se crape în două, hoțul și mincinosul?”) Te sfătuiesc să dai singură divorț – ai bani în sertarul cu predicile – și să încercați și voi să vă schimbați viața. Cum? Cred că numai apucându-vă și voi, ca și mine, de muncă. („O, munci-te-ar dracu, Doamne,

iartă-mă, Anticristule, că numai ăștia te-or stricat, cu lămuririle lor, cu colectiva lor!). Încercați să mâncați o pâine curată și cinstită, că-i mai bună decât sfintele prescuri. („Seca-ți-ar limba să-ți sece, că și de cele sfinte te atingi!”) Eu am plecat în lume cu Saveta, să începem o viață nouă. („Înceapă-vă câinii de vii și v-ar roade viermii carnea de pe oase!”) Ea n-are nicio vină, eu port toată răspunderea. („Cum să n-aibă vină, bestia dracului, că te-o furat de la o nevastă credincioasă și de la fetele ei!”) Rog fetele să mă ierte. Încercați toate trei să nu vă pierdeți firea. În viață trebuie să fim înțelepți ca dreptul Solomon. („O, lua-te-ar solomonarii cu vremurile, ludă ce ești”).

Între timp, ieșiră din dormitor și se opriră în prag, îmbrăcate numai în cămășile lungi, de pânză cusută cu „puiuți”, cele două fete ale popii. Victoria, când îl văzu pe Octavian, se trase înapoi. Flavia se așeză plângând lângă preoteasă. Sughițau împreună, de tremurau geamurile verandei.

— Ne-o părăsit și ne-o lăsat de râsul satului. Cu stricata de verișoară-mea s-o dus, cu Saveta...

— Nu-i nimic, n-om muri noi din asta, mamă, căuta s-o mai îmbuneze Flavia, printre sughițuri. Dacă ni l-a furat, să și-l ție, bestia dracului!

Octavian nu mai știa ce să creadă. Vorba despre Saveta se descărcă în plin, parcă fulgerându-l și despicându-i creierul în două.

După amiază, cum era zi de ploaie și oamenii trebăluiau pe-acasă, începu să vuiască tot satul: „Auzi c-o fugit popa!”

Unii zăpădeni, răi de gură, începură să se vaiete: „Săracile, cum or mai slăbit preoteasa asta și cu fetele!” „De-aia o fugit și domnul părinte, vai de capul lui, că nu mai avea cu ce să le îndoape.” „Nu dară – se amesteca altul – că nu-i duceam noi prescuri și bucate destule!”

Ricu Ninei Ciobotarului încheia pe un ton foarte serios: „Habar n-aveți, mă! O fugit, că doar și sfinților le place dulceața!”

Până să mai audă și alții, să judece fiecare în felul său fuga popii, izbucniră hohotele de râs, pe care n-avea cum și cine să le oprească. Câte-o babă își făcea cruce și-i apostrofa supărată pe cei prea veseli: „Tăceți, măi hândrălăilor, să vă fie rușine! Vă bate pe voi Dumnezeu, drăguțu. Dacă râdeți de lucruri de-astea!”

„Numa să ne bată cu una tânără și frumoasă, ca pe popa, nană Salomie!” răspundea Ricu.

Octavian ieșise ca scuturat de friguri. Se năruise parcă în el și ultimul stâlp cu care spera să mai reazeme acoperișul hurducat al casei Borceștilor. Acum, peste sufletul lui sufla vântul, când rece, când cald, când pustiu, când înviorător. „Auzi tu, frate, chiar domnu părinte să facă una ca asta! Că, mă, Doamne iartă-mă, nu știu ce să mai cred! Eu îl bănuiam pe Cireș că vrea să mă facă de râs cu Saveta de la Hodăi!”

Ploua cu stropi calzi, ca vara. Numai că țârâia mai mărunț, mai des, vestind oamenilor că pentru ziua aceea trebuie să-și caute fiecare de lucru pe-acasă.

Scocurile cântau monoton. Apa se prelingea de sus, luminoasă, unduitoare. O înghițau ciuberele și căzile așezate dedesubt. Cam de mult așteptaseră, săracele, ploaia asta, să-și încheie crăpăturile, să-și simtă doagele la locul lor.

Prin curtea lui Octavian Borcea, ușor înclinată, fugea un pârlăiaș. Rațele își cufundau capetele sub apă, după viermușori și insecte, făcând o hărmălaie de nedescris. Mac-mac-mac, striga una, și zece deodată îi răspundeau vesele, de parcă ele ar fi apucat pe Dumnezeu de picior. Găinile, zgribulite, păreau că nici nu le-aud pe-aceste vecine gălăgioase. Stătură o vreme sub coroana dudului de lângă fântână, apoi, după ce stropii începură să alunece de pe frunze, o tuliră toate, în frunte cu cocoșul,

spre cotigar și șopron.

Artimon și cu Ion se întorseseră la timp. Mai aveau în coșul carului două-trei brațe din fânul care mirosea puternic a flori de luncă, mai ales a izmă sălbatică. Îl treziră și pe Octavian cel mic, punându-l la treabă.

— Scoală-te, măi copile, că te-apucă începutul școlii dormind!

— De-ar veni odată! zise băiatul, sărind în picioare.

Din casa popii, Octavian nu se opri decât în grădina lor, printre pruni. Se așază pe pământul încă uscat, cu fața în sus, spre cer, cerșind parcă ploaia, ca prigiile. O toropeală grea îi încinse tot trupul. Parcă niște fire nevăzute îl legară strâns de pământ. Nu se mai putea gândi la nimic. Prea-l întorsese pe dos povestea cu fuga părintelui! N-avea cum să se simtă vinovat, dar îl dorea inima de fetele popii ca de copiii săi. Gândul lor îl făcu să se trezească și se pomeni înjurând cu năduf: „Cădelnița ta de popă, rău m-ai încurcat! Că, mă, n-ai mai putut tu rămânea acasă măcar două-trei zile, să-mi spui ce să fac? Din pricina voastră m-am sfădit și cu copiii, și-acum tu ai șters-o. Ți-ai lăsat fetele și nevasta, ți-ai lăsat familia de râsul satului. Tată ești tu, mă?... părintele cerului, Doamne iartă-mă, că m-ai făcut să-mi spurc gura... M-am certat cu Axente și cu dascălu și cu toți... și-am crezut că te-or ridicat pentru noi, pentru gospodărie... ți-un car de sfinți legat cu sulu, că rău m-ai încurcat...”

Pornind pe calea întortocheată a propriilor sale dureri, n-avea timp să se gândească la durerile popii. El văzuse totdeauna în popa un simbol și se gândise prea puțin sau aproape de loc, la omul îmbrăcat în reverenda neagră. Și-apoi, pentru Octavian, un tată însemna ceva mai mult decât un om. Însemna o forță protectoare și responsabilă de soarta copiilor, a familiei. Abdicarea lui Liviu – și încă din pricina unei femei – n-o putea înțelege în ruptul capului!

Primii stropi îi căzură pe față, făcându-l să tresară, întrerupându-i șirul sudălmilor. De mulți ani nu-și mai dăduse el drumul la gură cu atâtea înjurături de soi. În tinerețe le spunea mai de multe ori pe zi.

Ploua des, dar Octavian nu se ridică de sub pruni. Îl băteau stropii în față și-i făceau nespus de bine. Dacă l-ar fi văzut careva de-al casei ori vreun vecin stând acolo nemișcat, ar fi crezut că omul zace de junghiuri sau că chiar a înnebunit.

Dar el ședea nemișcat, cu fruntea lovită de picurii grei ce se scurgeau pe față, pe gât și pe piept, spălându-i parcă și inima. Începuse să vorbească singur:

— Bine că plouă. Se mai îneacă dracului șoarecii, că-i plin hotarul de ei. Seceta i-a făcut să se îngrășe, să umble ca furnicile...

Deasupra lui, peste sat, se împleteau, abia auzit, susurul ploii, cântecul scocurilor și gâlgâitul pâraielor.

Când Onișor intră pe poartă, Ion Cireș trebăluia ceva pe la grajd. Era un om scund, îndesat, trecut de șaiszeci de ani. Avea fața trasă, uscățivă, dar roșie și plină de sănătate. Purta mustăți tunse, „englezește”. Ochii albaștri scânteiau vioi.

— Bună dimineața, ales al poporului! îi zise Onișor.

— Bună să-ți fie inima, reprezentantule! i-o întoarse Cireș pe același ton.

— Măi tete loane, i se adresă Onișor foarte familiar, dar taci și faci! Ți-ai ridicat casă nouă, așa, ca-n joacă.

Spuse vorbele acestea de parcă ar fi văzut-o pentru prima dată.

— De, știi dumneata că sasul când n-are de lucru își dărâmă casa.

— Și face una mai frumoasă, replică Onișor.

— Păi, mai greu e până o dărâmi, că pe urmă, vrând-nevrând, trebuie să-ți ridici alta! Și-acum, poftiți în poiată, că ușa căsii-i încuiată. Scoală, Vioală, c-avem oaspeți, și

masa-i goală!

Glumea, cum îi era obiceiul. Vioala era vaca lui Cireș de-acasă.

— Frumoasă vacă, tovarășe președinte! Las', că nici cea pe care ai dat-o la colectivă nu-i mai urâtă. Dar cred că amândouă nu ți-s așa de dragi ca Florica dumitale de altădată.

— De! Dragostea din tinerețe n-o mai ai la bătrânețe!

Povestea cu Florica, de care aminti Onișor, începuse cam de mult. Cireș era copil de oameni săraci. Frați mulți. Când împlinise șaisprezece ani, l-au dus „voluntar” în armata lui Franz Iosif-împărat. Era primul război mondial. L-au trimis pe toate fronturile. După ce s-a întors din prizonierat sănătos, s-a însurat și el ca toți feciorii. Hai, Cireșule, ce-a fost s-a dus și nu mai vine. Aici să vezi tu necazuri. Pământ puțin, copii din ce în ce mai mulți. Vin unul după altul, ca recruții, flămânzi de stau să-ți mănce și urechile.

Cireș n-avea vitele lui. Lucra cum putea, pe la unul și pe la altul. Le-ar fi cumpărat lapte copiilor, dar pe ce?

Mai târziu, nici el nu mai știe cum, și-a strâns niște bani. Se înțelese cu Gligor, vecinul de din sus, care ajunsese și el pe-atunci, ca și Cireș, la cel de-al șaptelea copil. Câțiva crescură, se smulseră cu greu de la pământ, dar ceilalți erau toți mici, de nu-i mai deosebeai pe unii de alții. Ion s-a înțeles cu Gligor și-au cumpărat o vacă, pe Florica. La jug o prindeau cu al treilea vecin, iar laptele îl împărțeau în două. Copiii tăbărau seara pe blide, lihniți, în zilele când ploua și Florica nu ieșea la plug, o căutau neastâmpărații în grajd și-i sugeau direct din țâțe. Vaca era blândă și nu-i lovea cu piciorul. Se învățară așa, să sugă hoțește, până când i-a prins o dată Cireș și le-a tras o mamă de bătaie.

— Prăpădiților, că-mi mâncați sufletul! Să mă sfădesc cu Gligor pentru voi, nesăturaților?!

Copiii nu se prea speriau de jordanala tatălui. Într-o zi

i-au și spus:

— Ce ne tot bați, tată, că și Ghio' și Ionu lui tetea Gligor o sug când îi vaca legată de frăgarul lor!

Toate au mers cum au mers câtă vreme vaca da mai mult lapte. După câteva luni de jug, laptele scăzuse. Mai împarte, loane, dacă ai ce! Două ulcele de lapte la fiecare dintre cei doi stăpâni, pe fundul șiștarului. Atâta tot.

— Știi ce, măi Gligore? îi spuse într-o zi Cireș. Ia-o și mulgeți-o voi o lună. Noi facem cum putem, până în luna ceialaltă.

Zis și făcut! În primele seri le-a venit mai greu, lui Cireș și neveste-si, Ioana. Miorlăiau cei mici de țiuiau ferestrele casei. În săptămână a patra, copiii lui Ion arătau ca schivnicii spre sfârșitul postului mare. Aveau fețele scofâlcite, de culoarea gutuii. Ce mai veselie se dezlănțu! apoi când o aduseră pe Florica în grajdul lor! Într-o săptămână, pământul din obrazul copiilor deveni roșu, asemenea cărămizilor arse.

Se obișnuiseră copiii cu fluxul și refluxul acesta ciudat. Mai rău era însă în lunile în care Florica înțărca. Atunci, toți se gălbeneau și adia un vânt de tristețe peste curțile celor doi vecini.

Satul mai râdea și-acum de povestea asta, dar nu cu un râs sănătos, de bucurie, ci cu unul amar, bolnav.

— Acum, ce le mai pasă la copiii ăștia ai mei?! spunea uneori Cireș. Au ajuns toți mari, cu meserii, cu școli, cu slujbe bune. Lor nici nu le vine să creadă când le spun povestea cu Florica. Nici la ăștia, care au rămas acasă. Râd ca proștii și zic: „Lasă, tată, că dumneata le înflorești”. Da mie numai de una îmi pare rău: că atunci când am dus-o pe Florica la măcelăria lui Mârza nu i-am cerut să-mi deie mie carnea. Trebuia să le pun deasupra ușii, să le vadă toată lumea. Auzi, deasupra ușii, cum pun vânătorii carnea de cerb. Și-acuma, haide, zău, în bucătărie, să ședem un pic, că azi îi zi de ploaie. Haida, fără frică. Nevastă-mea nu te pune să frământți aluatu, ca

Otilia.

- O știi și pe asta? Întrebă Onișor, vădit surprins.
- O știu, dară.
- De unde, așa iute?
- Păi, nu-i Ricu, paznicul, cu partea artistică? Dacă vrei, îți pot spune și cântecul.
- L-a și făcut?
- Auzi numa partea care vă interesează, că povestea-i mai lungă:

La Dodu când or intrat
Otilia i-o-nșelat, în casă că i-o lăsat
Cu troaca de aluat,
Aluat nesovâlcăt,
Gata să fugă sub pat...

Și așa mai departe, întreaga tărășenie.

Onișor râdea din toată inima. Ioana fusese puțin cam încurcată la început, nu știa ce să facă: să râdă, sau nu? Își acoperea gura cu palma, ca femeile știrbe.

Între timp, intră pe poartă Ion Mureșan, învățătorul. Când îl văzu, Onișor bănuî că nu-i a bună. Ceva s-a întâmplat. Doar el trebuia să fie acum la văru-său, la Octavian Borcea.

- Bună dimineața! li se adresă Ion.
- Noroc bun! răspunseră.
- Așa-mi place – se auzi Cireș. Când vine ploaia, toți vă trageți încoace. Pe vreme bună, stați de vorbă cu alții. Nu-i nimic, că șura mea-i mare. Nu vă poftesc în casă, fiindcă, vorba aia: „Casa omului îi și rai, și iad”. Să nu greșim ușile.

Învățătorul nu se trădă prea ușor. Își ascundea bine îngrijorarea. Îi făcu numai cu ochiul lui Onișor și intrară.

Când le povesti despre isprava lui Hordiş în casa lui Octavian, scurt, cu evidentă enervare, Onișor îl potoli pe învățător, în stilul său caracteristic:

- Las', că mai vedem noi! Bănuiam eu că motanului

ăstuia îi place să se joace, să încurce ghebele. Dracu s-a gândit însă că va apuca oamenii de gât!

— Deocamdată ne-a încurcat socotelile pe cel puțin o lună de zile. La Octavian ni le-a încurcat rău. I-a zis de copii, că-i dă afară...

— Dracu m-a pus să-l primesc în sat! De unde să știu că nu-i întreg la cap, că și-o trimis mintea în concediu?

Între timp sosi și Lelia, singură. Hordiș nu voia să plece în sat cu ea. Îi spusese:

— Dumneata de ce te bagi? Ești fata lui Ion Cireș, președintele Geaceului? Ești! Este el implicat în povestea cu oamenii care nu merg la lucru? Este! Atunci, du-te și vezi-ți de drum. Că eu trebuie să fiu obiectiv, să cercetez lucrurile în profunzime, să informez pe tovarășii mei. (Aici își însoți tonul familiar cu un gest al mâinii drepte, arătând în sus – adică toți superiorii Raionului erau „de-ai lui”.)

Rămăsese la casa de oaspeți, întins pe pat.

— Ca răbdarea la necaz, niciun leac mai bun – rupse Cireș tăcerea de-o clipă, uitându-se mai întâi la Onișor, apoi la învățător și la fată-sa.

Onișor nu-și pierdu nici pe departe răbdarea. Dar se vedea pe fața lui că era furios. Își aprinse țigara și, stăpânit, le spuse:

— Eu plec la Raion. Îl iau și plecăm cu trenul de zece! Dacă-l mai lăsăm aici, ăsta cine știe de ce mai e în stare! Să și-l țină președintele Sfatului, că eu intru direct la tovarășul prim. Voi convocați după amiază consiliul gospodăriei, cu brigadierii și șefii de echipe, și discutați problemele stabilite aseară. Bine? Cheamă-l, învățătorule, și pe Octavian. Ia-l cu buna și spune-i că nu e vorba de situația lui, ci de lucruri mai importante. Eu mă întorc repede, stau deseară cu familia, și mâine dimineață sunt înapoi. Da? Ne-am înțeles?

— Înțeles.

Nicodimul lui Mula auzise chiar în aceeași dimineață ce se întâmplase seara trecută în familia lui Octavian Borcea. De altfel, el se așteptase la asta. Era mândru că venise un om ca Hordiș, adus bineînțeles de „anonima” lui. Era și mai convins acum că sistemul acesta de scrisori poate fi folosit din plin, ori de câte ori va avea el nevoie. „Îi aduc după mine ca pe vițeei de lapte. Nici pâs nu mai zic. O să-mi sugă degetele, ca proștii. Se bat cap în cap, de-o să le pornească sângele, păcătoșii. Și cu ochii plini de sânge, omul vede ca prin ceață. O ceață roșie. Lor le place culoarea asta. Pe mine o să mă vadă îmbrăcat în manta de purpur, ca pe Irod împărat. Și nici n-o să le dea prin minte că eu sunt acela care i-a trecut prin sabie, nenorociții!” Nicodim își umfla pieptul și nările de parcă respira flăcări. „Nu, să nu fie cu sânge!” se întorcea tot el. Nu putea suferi sângele. Gândurile băteau în tîgvă cu ciocane mărunte. Săreau scânteii, se aprindeau planuri, pâlpâiau, se stingeau și izbucneau din nou. Socotea că Octavian fiind certat acum cu familia și cu cei din gospodărie, cu comuniștii și cu popa – despre fuga cumnatului său încă nu aflate nimic – îi va veni mai ușor să-l atragă printre „frații adventiști”, să le mărească astfel prestigiul și numărul. Exemplul lui Octavian va fi, desigur, urmat de mulți colectiviști din Zăpadia, se gândea Nicodim. Deocamdată se adunaseră doar șapte familii. El le era predicatorul. Deveni cunoscut și începură să-l cheme și prin alte sate.

Pe Târnava Mică, secta adventiștilor se răspândise încă după primul război mondial. Avuseseră, ani de zile, chiar și un institut biblic, într-un sat de lângă Dicosânmartin. În Zăpadia, primul sectant adventist fusese o femeie: Rafila, nevasta lui Gâdea, om hapsân zgârcit foc, răzlețit de sat și retras într-un loc ferit de ochii lumii. Rafila, din pustnicia ei, nu reuși să iasă în largul satului și să convertească pe alții la noua credință. „Lasă-te de

pagubă, tu Rașilă, îi spuneau femeile duminica, pe când ședeau împreună la poartă. Dă-ne pace cu crezul și cu înfrățirea voastră, că nici noi nu suntem proaste! Ce crez și ce înfrățire or mai fi și alea, tu hăi, dacă bărbatul tău, Gâdea, e în stare să omoare un copil pentru o prună?” Răfăla o ținea cu vorbele înainte, dar degeaba. Se ducea la predici singură, de fiecare dată în altă parte. Abia în ultimii ani mai trecură de partea lor cinci familii de zăpădeni. Nicodim fusese al șaselea botezat în Târnăvă. În două zile, el îl convertise și pe un fin de-al său, unul Gornilă, om puțin la minte, fost slugă la Mula. Era urât, zăbăuc, veșnic neras și cu buza de jos umflată, umedă, ferfenițită. Nicodim îl învăluia în spaime și profeții, de credea Gornilă că mâine începe potopul. Auzind șeful comunității că Nicodim e în stare de lucruri mari, îl chemă grabnic la el, să-l supună la un examen din citirea și interpretarea Bibliei. Pentru pregătire, îi recomandă o serie de cărțile adventiste, printre care *Serviciul îngerilor buni, Scriptura descifrată, Umbra și ființa planului de mântuire, S-a apropiat sfârșitul, Unde sunt morții?, Profeți falși și mincinoși* și altele de acest fel. Nicodim le înghiți în câteva zile. Era în stare să le spună pe de rost. El fusese întotdeauna tare la citire și memorizare. Biblia o cunoștea din anii când familia lui Mula se împăcase oarecum cu preoteasa Nuți, după moartea Anei, sora lor. Încă de-atunci îi puneă Nicodim tot felul de întrebări popii, despre Vechiul și Noul Testament, dar mai ales despre Apocalipsă. Așadar, cu ce mai știa și cu ce mai învățase din cărțile recomandate. Nicodim se prezentă la examen, răspunse excepțional la toate întrebările, fu numit predicator și primi dreptul de a-și alege subalterni: bătrâni, evangheliști, diaconi și diaconese. Ceea ce și făcu, îndată după examen. Se folosi de ziua în care mută casa de rugăciuni la el – casa lor era goală, părinții muriseră, nevasta îl părăsise – ținu prima predică și numi, deocamdată, un singur om în funcția de

bătrân, ca ajutor al său. Acesta era Gornilă. Bătrânul avea misiunea să-i adune pe pocăiți ori de câte ori îi poruncea Nicodim. În timpul citirilor din Biblie trebuia să strige tare, la un semn al noului predicator: „Adevăr grăiește Domnul!” Avea o voce groasă, răgușită, de bețiv. Carte nu știa deloc, ca să-l poată numi „evangelist”, așa că funcția i se potrivea de minune. Nicodim avea mare încredere în el. Îl știa devotat încă de la prima sa criză de nebunie, când Gornilă îl ajutase să caute comori. „Doamne, prost mai poate fi!” îl judeca în ultima vreme Nicodim. Dar tot el își zicea: „Feriți cei săraci cu spiritul, că aceloră este împărăția cerurilor! Dă-mi, tată, mulți de-ăștia, dar dă-mi și mai deștepți, că numai cu întunecații nu poți face o împărăție!”

Om întreg la cap nu prea fusese Nicodim niciodată. Dar asta nu se vedea ușor – avea o vorbă cumpănită, șlefuită bine, cu întorsături ca de dascăl întârziat peste multe cărți. Ideile lui fixe se potriveau de minune cu învățătura adventiștilor.

Nicodim fusese singurul fecior, copilul cel mai mic al lui Mula. Despre părinții lui, zăpădenii ziceau că „sunt închelmați cu iugăre multe, dar niște zgârciți ce măsură căcăreaza cu ața”. Nicodim trăise mai mult în ograda lor, așezată într-un loc mai ferit, întinsă și înconjurată din toate părțile, ca o cetate, de două ziduri vii: unul înalt, al salcâmlor, mari și umbroși, altul mai scund și îndesat, al tufelor de soc și de lișion. În curtea aceea se învălmășeau toate averile, ca apa și uscatul în legendele despre facerea lumii. Pe lângă șura ticsită de nutreț se mai aliniau și alte jirezi de paie și de fân, rămânând din an în an înnegrite, bătute de ploi. Și cu nutrețul, ca și cu bucatele, Mula proceda la fel: nu le vindea altora, de teamă să nu-l înșele, sau să nu dea cumva vreo secetă în anii următori. În grajd avea două-trei perechi de boi și două vaci cu lapte. Vițeii îl atrăgeau pe Nicodim încă de mic. Îi plăcea să-i scarpine sub bărbie și-i învăța să umble

după el, blânzi ca mieii. Toate vitele erau însă neîngrijite, neșesălate. Gunoii din grajd nu-l căra nimeni, cu anii. Mula abia aștepta să-i crească feciorul mare, să-l mai ajute și el. Singur nu mai răzbea. De vândut nu voia să vândă nimic, slugă nu mai ținea, fiindcă i se părea prea scumpă simbria. De altfel, încercase de câteva ori, dar nimeni nu stătea la el mai mult de câteva săptămâni. Nici la lucru, cu ziua, nu-și prea găsea oameni: nu le plătea la timp, după învoială, îi ținea flămânzi, c-o zeamă de lobodă, cu chisăliță și c-un bruș de mămăligă rece, toată ziua. Câțiva ani la rând, grâul i se scuturase pe jumătate, fiindcă aștepta să se termine secerișul la alții, să găsească mână de lucru mai ieftină. Văzând că nici așa nu merge, că servitori nu are – avusese doar o slujnică, pe Otilia lui Dodu, vreo câțiva ani, când erau fetele și băiatul mai mici – Mula începu să dea pământul „pe trei”: două părți lui, și una celor care-l munceau. Toamna, la împărțit, certurile și înjurăturile se țineau lanț. Încerca să fure și din puținul ce le rămânea oamenilor necăjiți.

Curtea aceea răvășită era pustie și spăimoasă. Nu se apropia nimeni cu drag de ea, niciodată. Copilul, Nicodim, își învățase privirile cu singurătatea – nu-l lăsa Mula să se amestece „cu toți păduchioșii” – iar când mai scăpa și el prin sat, părea ieșit dintr-o închisoare întunecoasă. Se uita la oameni ca un copil schimbat. În ochii lui mari, albaștri, zvâcneau când și când niște fulgere depărtate.

— Haideți, mă, jucați-vă și cu mine! striga Nicodim la copiii de pe ulița lor.

Alții, de pe ulițele celelalte, nici nu se apropiau de el.

— Joacă-te singur – îi răspundeau copiii – că tată-to nu ne lasă niciodată la voi în curte!

— Haideți prin fundul grădinii, pe sub gard, c-apoi ne-ascundem într-o jireadă și nu ne mai găsește niciodată!

— Pe sub gard ne rupem izmenele și ne mușcă câinii!

— Dacă nu vreți, duceți-vă-n mumă-voastră! striga Nicodim, mânios.

Cum era bine clădit, nu îndrăzneau mulți să-i zică ceva. Mai ales vara, la scaldă. Prindea copiii și-i ținea sub apă, până se săturau să-i mai zică vreun cuvânt de batjocură. Jocul acesta, dus până în pragul înecului, deveni plăcerea și pasiunea lui, chiar și atunci când nu-l batjocoreau copiii. Toți se fereau de el ca de piază-rea, să nu-i apuce sub apă.

— Acolo e împărăția noastră, mă proștilor, le zicea. Voi sunteți pești, eu sunt rac.

Multă vreme, după ce crescuse mare, nu-și mai putu satisface plăcerea din copilărie. Mai scufunda câteodată boii, vacile și vițeei, vara la moară, unde era apa mai adâncă. Îi împungea cu furca de fier până aproape de jârlip, în clocotul și spuma bulboanei. Când scăpau, vitele împrășcau apa pe nări, ca balaurii. Nicodim râdea. Pasiunea aceasta, adormită în el o vreme, se redeșteptă acum în predicator. Pe Gornilă era să-l înece la botez, în Târnăvă, undeva la loc ferit. Îl ținu mult sub apă și-l binecuvântă apoi amețit:

— Ai trecut bine greaua încercare, frate întru Domnul, vrednic ești de acest botez!

Gornilă, speriat, nu spuse nimic. Gâfâia, își scutura apa din urechi, pufăia, mulțumit c-a scăpat cu viață și c-a trecut cu bine examenul. Ceilalți „frați” priveau de pe margine, speriați, întorcând capul unul spre altul, dar căzând apoi într-un extaz și-o admirație mistică față de noua lor căpetenie. Numai Rafila lui Gâdea, ca o veche credincioasă, păru la început nedumerită de botezurile periculoase ale lui Nicodim. Dar își birui și ea repede aceste ezitări. În ziua când oficia astfel de „spălări de păcate”. Nicodim era beat de fericire, vorbea grav și inspirat. Scufundarea în apă i se părea mai degrabă o înălțare la cer.

Adeseori, după cum spunea singur, îl chinuia setea lăuntrică de căutare a unor „comori sufletești” în inima osândită a „fraților lui păcătoși”. Setea sa era veche, încă

de pe vremea căutării unor comori adevărate, pe care Nicodim le crezuse ascunse în hotarul Zăpadiei. La șaisprezece ani, șterpeli niște bani din lădoiul lui Mula și porni să-și tocmească un săpător cu ziua. Încercă la câțiva, dar nimeni nu vru să-și facă de lucru cu el. Se îndreptă atunci spre finul lor, spre Gornilă. Acesta nu se lăsă prea mult rugat. Luară două hârlețe, o secure, două sape, o lopată și porniră spre locul unde visase Nicodim că ardeau flăcări mari deasupra comorilor. Își puseră de mâncare în straiță, să le-ajungă până duminică. Săpau mai ales noaptea, la marginea unui pârau adânc, lângă podul Tătăișei. Ziua, frânți de oboseală, dormeau pe rând, cu capul pe bulgării mari, galbeni, de lut clisos. Țăranii, trecând pe-acolo, glumeau cât glumeau, apoi își făceau cruce. „Dumnezeu, drăguțul, nu bate cu bâta”, se auzea câte unul mai sărac, care lucrase „în parte” ori „pe trei” la Mula. Duminica, la prima bătaie de clopot, când intra cumnatul său în biserică, Nicodim îl lăsa pe Gornilă planton lângă șanțul adânc, căscând negru și pustiu. El pornea spre sat. Se ducea acasă, își schimba hainele, și dacă Mula ori Titiană îndrăzneau să cârtească ceva, zbiera la ei:

— Tăceți din gură, că altfel îl chem pe Michiduță să se bage în voi!

Se ducea apoi prin sat, nu la biserică. Încerca să-i întâlnească neapărat pe elevii de liceu, dintre care unii, ca Petre Borcea, îi fuseseră colegi de școală primară. Nicodim era convins că numai ei, ca tineri învățați, pot să înțeleagă strădania lui de-a găsi acele comori blestemate. Elevii, curioși, nu fără oarecare teamă, se codiră cât se codiră, apoi plecară după amiază la fața locului. Nicodim mergea cu zece metri înaintea lor – „Să nu dați voi piept cu Dracu” – le zicea: ori „Să nu vă arate vouă, mai întâi, comorile”. Avea pași mari, se ținea drept, bățos. Se întorcea din când în când, din tot trupul, ca un lup, să vadă dacă elevii îl urmează. Ajunși la săpături, Nicodim îi

dădu un picior în coastă lui Gornilă, să-l trezească. Acesta, speriat, căzu în groapă. Nicodim îi striga de sus:

— Bate cu piciorul, s-audă și ei cum sună comorile!

Gornilă bătea cu piciorul, dar elevii n-auzeau nimic deosebit. Nicodim era însă într-al nouălea cer.

— Auziți, măi? Acolo, la dreapta, ardeau în noaptea dintâi flăcări roșii – acolo-i o comoară de aur. La mijloc, ardeau flăcări albe – acolo-i o comoară de argint. La stânga, mai întâi au ars flăcări negre. Când am împlântat hârlețul, s-a surpat o gaură mare din care a ieșit și a început să zboare în jurul capului meu un albinoi. Dacă am văzut că nu mă-nțeapă, am luat năfrămuța și-am vrut să-l prind. El a zburat în altă parte, către pod, pe pârâu, în jos. M-am luat pe urmele lui, până lângă apă. Zbura la doi pași înaintea mea, dar nu se lăsa prins. Am sărit odată, l-am acoperit cu năfrămuța. Jos lângă o tufă de podbeal. „Gata, frate Michiduță, te-am prins!” Când colo, ce credeți, fraților? Mă uit mai bine, dar albinoiul ș-a făcut iar flacăra și mi-a aprins năfrămuța. Scrum și cenușă mi-a făcut-o. L-am auzit cum mă strigă behăit, ca berbecul nostru ăl mare: „Nicodime, prinde-mă!” M-am întors pe pod, m-am uitat spre săpături. Nimeni. Acolo iar ardeau flăcările negre. M-am apropiat. Eram ostenit. Dar el striga iar: „Nicodime, sapă aici, că aici e îngropată Apocalisa de aur.

Auzi, mă, în ea stă scris sfârșitul lumii!”

Elevii ascultau, își dădeau coate, chiar încercau să zâmbească, dar Nicodim îi privea ponciș, cu ochii lui mari, de inspirat și de nebun, nelăsându-le răgaz pentru așa ceva.

După încă o săptămână de săpături, au venit jandarmii, l-au legat și l-au doborât pe Nicodim cu funiile, ca pe taurii împungaci. De la casa galbenă din Târnăveni se întorsese mai blând, dar starea asta de pioșenie și blândețe nu-l prindea. El avea umerii largi, pieptul zvârlit înainte, grumajii puternici, vâjnoși, semănând cu un

trunchi de copac. Multe ar fi întors pe dos, uite-aşa, ca-n joacă, dar oamenii îl lăsau în apele lui, nu-şi puneau minţile cu nebunul. De feciori nu se prea agăţa. Aceştia îi prinseseră slăbiciunea, îi arătau briceagul. Era destul să-l vadă, şi-o lua la sănătoasa. Sângele îi făcea rău lui Nicodim.

După câţiva ani, când gropile comorilor se pustiră, se surpară de ploi, şi peste ele crescú dudăul, Nicodim trecând într-o zi pe-acolo prinse să râdă. Părea un împărat care priveşte ruinele unei vechi împărăţii, sfărâmată chiar de mâna sa.

Din ceasul acela, Nicodim începu a se crede împărat. Se retrase grăbit între zidurile înalte ale curţii lor, şi copacii porniră a vorbi cu el, sau el cu copacii – nici nu mai ştia cum se întâmplase. Parcă, totuşi, o tufă de soc i-ar fi strigat pentru prima dată mai clar: „Împărate, supuşii aşteaptă un cuvânt de la tine!” „Cum? Eu sunt împărat adevărat?” „Da” – răspunseră toate tufele de liţion. „Da, da, da”, repetară salcâmi înalţi, prinşi de după umeri, ca oamenii, şi învârtindu-se într-o horă ameţitoare. Nicodim privi cât privi, apoi le porunci: „Destul! Aşteptaţi ordine!” Şi trânti după el uşa camerei dinspre grădină. Acolo era umbră şi răcoare. Sta toată ziua închis în casă şi desena pe o coală mare de hârtie albă. Sus, la mijloc, se închipuia pe sine, cu coroană regească pe frunte. Sub trupul cu cap enorm şi cu picioare strâmbe, scheletice, de copil rahitic scria: „Nicodim-împărat”. De la această inscripţie trăgea apoi o linie oblică în stânga şi alta în dreapta. La capătul liniei din stânga, scria: „Tată – Iuliu Maniu”; în dreapta: „Mamă – regina Maria”. Aceasta era prima sa descendenţă. Mula şi Titiana nici nu mai existau pentru el. Dacă se iveau cumva pe-aproape, îi puneă pe fugă.

— Căraţi-vă, netrebnicii! Împăratul nu-i acasă!

Sub inscripţii figurau portretele ambelor personalităţi din care descindea împăratul nebun. De la „Nicodim-împărat” în jos, porneau o mulţime de linii, ca lanţurile

unui carusel de bâlci. Numai că în locul scaunelor, aici atârnav, ca niște spânzurați, capetele și trupurile guvernatorilor din provinciile ciudatului imperiu. Acești guvernatori nu erau altceva decât elevii și studenții din Zăpadia, singurii oameni în care Nicodim mai avea încredere. El îi numea în timpul săptămânii, iar duminica îi instala, cu toată ceremonia cuvenită. „Bucurați-vă, plecate slugi!” „Ne bucurăm, majestate.” „Plângeți de bucurie!” „Ni s-au terminat lacrimile, măria-ta.” „Bine, o să primiți altele!” Le arăta apoi în cuvinte pompoase de câtă înaltă încredere și considerație se bucură ei și ce misiuni neobișnuite le revin. „Împreună răsturnăm toți împărații. Faceți-vă rost de puști, că tunuri vă dau eu!” Dacă vreunul nu se putea reține și râdea, era detronat cu mânie și dispreț, fiind înlocuit de îndată cu altcineva. Se întâmplă uneori ca Nicodim să rămână cu un singur guvernator. Atunci îi ierta pe toți deodată, dădea amnistie generală. Axente Borcea guvernase, într-un timp, Dobrogea. Ajuns inginer agronom tocmai acolo, își aducea aminte uneori de povestea veche a lui Nicodim și își spunea în glumă: „Măi, al naibii proroc și vizionar!”

Toate vârstele acestea tulburate reveneau ciclic, peste creierul lui Nicodim, ca anotimpurile secetoase. Bătea vântul, se ridicau vârtejuri de praf, îi intrau în ochi, îi bântuiau privirile, cuvintele, gesturile. Apoi se potoleau din senin. Răgazurile erau uneori mari, de ani întregi. Zăpădenii se obișnuiseră astfel cu schimbările lui Nicodim cum se obișnuiseră cu dealurile și cu văile din hotarul lor, cu ziua și cu noaptea. Nu-l aveau drag când era treaz, dar nu-i plângeau de milă nici când veneau umbrele. Se fereau de el, ca totdeauna.

Acum, de când cu adventiștii, lui Nicodim îi plăcea misiunea de predicator, fiindcă putea s-o identifice în mintea sa cu aceea de misionar, om singuratic, fără familie, fără soție, dedicat trup și suflet mântuirii celor aflați pe jumătate „în brațele Diavolului”. Nicodim era

divorțat de nevastă. Trăia singur, nu voia nimeni să-și mai lege capul cu el. Pe nevastă-sa o bătuse măr de mai multe ori, cu funia udă, apoi o alungase, cu copil cu tot, în satul vecin, de unde venise.

— Așa-mi trebuie, spunea nefericita, dacă am ascultat de vorba părinților, și nu de inima mea. Le-o trebuit averea lui Mula. Acum să mă ție cu copil cu tot și zărghită de cap, că doar am fost nevasta lui Nicodim. Arză-l focu să-l arză, că nu-i totdeauna nebun, de multe ori îi numa prefăcut și numa câne!

Descoperindu-și noii „frați”, predicatorul își făcea o socoteală: „Mai bine cu ei decât singur! Țștia sunt săritori, nu ca bestia de soră-mea, ca Nuți. Se ajută între ei, dar mă ajută și pe mine. Sunt mai buni ca frații de sânge. Mai ales acum, cu colectiva. Dacă ne-am înscris, trebuie să ne și descurcăm. Ei ca ei, dar mie mi-e mai greu. Am de pregătit și de ținut predicile în satele din jur. Primesc eu ceva bani, adevărat, însă asta e altă căciulă. N-o poate purta decât predicatorul. Așa e legea, și nu sunt eu chemat s-o calc. Frații mai mari, care-au rânduio, erau mai deștepți ca ăștia mici. Ce știu ei, că-s proști, săracii! Lasă-i să dea mai bine cu sapa pentru ei și pentru mine, că eu le-o plătesc cu veghea și cu mântuirea. Altfel, cum sunt întunecați, n-o să vadă pururea luminata împărăție. Să dea deocamdată cu sapa. Până vine sfârșitul, trebuie să trăim și noi. Dacă sare cu gura ășta, Artimonuț, brigadierul, și nu vrea să mă ponteze când lipsesc de la echipă, n-o să crăp din asta. Nu. La toamnă, vor avea frații grijă să nu lase pustie „casa Domnului”. Și-apoi, eu mai am bătaie de cap și cu scrisorile și cu vechile procese, sta-le-ar în gât la anticriștii ăștia, că nu uită și nu iartă nimic! Dar și eu o să-i ard de-o să se vaiete o mie de ani. Încă puțin, și vedem noi care pe care!”

La începutul misiunii sale de predicator, Nicodim vorbea de mai multe ori cu înflăcărare despre credința în animalele curate și cele necurate. El, cum era firesc,

trebuia să dea totdeauna primul exemplu. Se hrănea, deci, numai cu animale curate. Lua în fiecare lună câte-un vițel de la pocăiți și de la nepocăiți. Plătea cu bani gheață, pe ascuns. Știind că nu-i voie să sacrifice vițeei, îi scotea după miezul nopții din curtea omului, gâdilându-i sub bărbie, după obiceiul său, cunoscut încă din copilărie. Vițeei mergeau după el supuși și blânzi, fără să mugească, duși hoțeste. Uneori îl puneau pe Gornilă să măcelărească și doi viței pe lună. Nicodim nu se atingeau de cuțit, nu suferea sângele. Nimeni nu știa că în traista lui mare, de piele, cu care umbla veșnic după cap, nu se găsea numai Biblia, ci și carnea curată, de vițel, pe care Nicodim o ducea, bine învelită în merindări, la o doamnă bătrână din oraș, fostă notărășită în Zăpadia. Bătrâna învățase cum să se descurce: când nu se găsea carne la măcelărie, îi da o telegramă lui Nicodim, foarte scurtă: „Măine proces veniți martor!”

Nicodim era înverșunat împotriva cultului sfinților și icoanelor, așa cum era absorbit de pasiunea pentru Apocalipsă și pentru prorocirea sfârșitului apropiat al lumii, preocupări de căpetenie ale întregii lor secte. Obsesiile acestea, amândouă, erau legate în inima și în mintea lui Nicodim și de cearta veche a familiei Mula cu preoteasa Nuți, pentru avere și pentru altele.

Într-un an, popa Ardeleanu se gândi, îndemnat insistent de preoteasă, să mai împrăspăteze mobilierul bisericii vechi, afumate. Târgui la un tâmplar, asociatul unei case de pompe funebre din oraș, o cruce mare de lemn sculptat și aurit. Pentru plata ei, preoteasa făcu calcule amănunțite și stabili „donații obligatorii” tuturor enoriașilor, după avere și după neam. Mula, la o socoteală nepărtinitoare, ar fi însemnat să plătească o sumă importantă. Era om bogat și de neam. Dar el n-a dat, bineînțeles, niciun ban. Popa primi poruncă de la Nuți să amintească și să mustre reaua-voință a socrului său, după cazanie, în biserică. Supărat din cale-afară de-o

asemenea mustrare, bătrânul l-a trimis pe Nicodim să protesteze. El a încercat să se folosească de amenințarea acelei „sfinte porunci” care le cerea tuturor să nu-și facă chip cioplit și să nu se închine lui.

Dar Nuți l-a scos afară din casă, strigându-i:

— Nebunule, anticristule!

Nicodim, mânios, și ațâțat, nu s-a lăsat mai prejos și i-a întors vorba dintr-o suflare:

— Voi sunteți anticriști, voi, cu crucea voastră de aur!

Cânt despre sfârșitul apropiat al lumii, Nicodim începu să-l propovăduiască atent și cu multă osârdie în ultima vreme. Își închipuia c-o să le crape inima de ciudă, atât popii, care amâna în predicile sale pentru mult prea târziu cea de-a „doua venire”, cât și comuniștilor din sat, care puneau atâta preț, zicea el, pe cele trupești, pe traiul bun, pe haine, pe învățătură, pe teatru și cinematograf. Pocăiții lui se fereau ca de foc de filme și de piesele de teatru. Le socoteau prilejuri de pierzanie.

Nicodim se pregătea minuțios pentru luptă. Citi în cărți și era mândru că întemeietorul adventismului (credința în cea de-a doua venire) fusese un simplu țăran, ca și el. „Ei, na, ce dacă era american? Își spunea Nicodim. Cu ce sunt mai buni în fața Domnului americanii decât românii?! Dacă s-a înșelat el cu prorocirea, eu n-o să mă înșel! Fii tu sigur, frate Miller, că n-o să dau greș cu socotirea anilor! Dormi liniștit, că mai ai foarte puțin până ne vom întâlni la întemeierea împărăției de o mie de ani!”

Nicodim discuta cu umbra unui oarecare William Miller. Acest țăran fermier din America luase parte la războiul dintre Statele Unite și Anglia (1812—1816) și se întorsese de pe mări și oceane cu sufletul răvășit, cu mintea chinată de viziuni apocaliptice. El pregăti și răspândi crezul adventiștilor: „Foarte curând, veni-va Mântuitorul să judece lumea, să învie pe cei adormiți în credință, să schimbe trupul credincioșilor încă vii, și astfel, cu toții împreună, să întemeieze pe pământ împărăția de o mie

de ani. Numai după ce vor trece o mie de ani învia-vor din mormintele lor risipite în lume păgânii și necredincioșii, cu porunca să se prezinte și ei la înfricoșata judecată de apoi.” Țăranul stabili data venirii Judecătorului pentru întemeierea împărăției între 1 martie 1843 și martie 1844. Zarva fusese nemaipomenită, ca și dezamăgirea și rușinea ce urma după 1 martie 1844, când cerul rămase indiferent, și catapeteasma nu se crăpase în două.

„Ai făcut-o de oaie, frate fermierule! comenta Nicodim. Dar nu-i nimic, bine că n-am trăit și eu pe vremea aceea! Acum e altceva.”

Era bucuros că lucrurile nu rămăseseră definitiv încurcate și mai avea și el acum posibilitatea unor noi prorociri și calcule, pe care le credea fără greș. Ajutat de „semnele timpului”, începu să calculeze, că lumii fiindu-i dat să trăiască 6.000 de ani, două petrecându-se până la „potopul lui Noe”, alte două până la „înălțarea la cer”, înseamnă că-i mai rămăseseră încă două mii de ani, aflați acum pe drojdie. În prima parte, socotea el, lumea trăise sub „conducerea îngerilor”, în a doua sub „domnia Satanei”, când îngerii lui se însurară cu femeile oamenilor, din împerecherea lor născându-se „uriașii de azi”: prelații, generalii, oamenii de știință și toți necredincioșii care lucrează în „atelierul Satanei”. Era convins că domnia lor se va sfârși curând, după cum se poate citi în Apocalipsă.

Întârziind mereu pe literele mărunte și negre ale cărților care-l împingeau spre asemenea prorociri, stăpânit de emoție, Nicodim își ștergea fruntea, șiroită de sudori reci. În ochii săi începeau să mocnească, amenințătoare, cețuri sticloase, fulgere adormite ale nebuniei. Literele negre se aprindeau, deveneau pentru el semnale învăpăiate, misterioase, trimise de dincolo de stele, din cerul gata să se prăbușească. Avea presimțiri, dădea semne de nerăbdare. „Cu popii trebuie să încep, își

zicea, și cu toți ăștia care au stricat rânduielile lumii.” Și se vedea în fruntea „celor drepti”, a zăpădenilor și a tuturor satelor din jur. „Chiar și a întregii regiuni”, îndrăznea el câteodată cu gândul. Se pregătea să iasă cu strigăte în „muntele cel sfânt”. Păcat însă că în apropierea Zăpadiei nu se afla niciun munte. Munții Apuseni se opriseră cam departe, dincolo de Teiuș și Aiud, iar dacă încerca să fugă până acolo, în clipa hotărâtă, putea risca să se amestece cu necredincioșii, să fie confundat cu ei. „Mai bine mă sui pe Gurgui – își spunea - nu-i chiar munte, dar e dealul nostru, nu-l poate încurca Domnul cu altele. Da, da, acolo trebuie să-i duc pe toți. O mie de ani va fi Satana legat fedeleș și n-o să mă mai ispitească nici pe mine, nici pe frații mei. Pe toți păcătoșii și scârboșii ăștia din jur îi vom ține în temniță o mie de ani. Dar unde?” se întreba îngrijorat Nicodim. „Unde o să găsesc eu o temniță așa de mare?” Făcea repede în gând o socoteală a sufletelor din sat și le repartiza, deocamdată, în felul următor: „La mine în pivniță – două sute; în pivnița colectivei – o mie; la popa în pivniță, dacă se scot toate butoaiele – cinci sute; la Octavian Borcea - două sute. Și gata!”

Venindu-i în minte numele lui Octavian Borcea, se ridică și porni spre el. Deși mergea grăbit, țeapăn, cu pașii lui mari, cu pantalonii ridicați, să nu și-i stropească prin noroiul uliței, Nicodim își continua gândurile, trădate doar de lumina neobișnuită a ochilor, de broboanele reci de sudoare, mari ca picăturile ploii de vară. Se și închipuia ajuns, după perioada celor „o mie de ani”, la începutul „înfricoșatei judecăți.” Parcă vedea că Satana va fi dezlegat și, împreună cu „anticriștii”, va începe o nouă luptă cu „cei drepti”. Dar netrebnicii o vor pierde, își zicea el. La sfârșitul acestei înfrângerii, se vor scula și păcătoșii din morminte, cu trupurile lor slabe, bolnăvicioase. Nicodim se și închipuia judecător, nemilos

cu toți păcătoșii. Își spunea în gând: „Ah, ce-o să vă frec, de-o să mă țineți minte în vecii vecilor! Și pe tine, domnule părinte, și pe tine, Cireș, Neutrule, pe toți anticriștii din Zăpadia și de pe lumea asta.” Totuși, parcă i se făcea uneori milă amintindu-și că Biblia lor spune să ierte de șaptezeci de ori câte șapte. De aceea își propunea să-i mântuiască în zilele și săptămânile care mai rămâneau – Nicodim încă nu fixase o dată precisă, voia să mai socotească nu atât anii și lunile, cât zilele – să-i salveze pe cât mai mulți zăpădeni, să-i boteze în Târnăvă. Cu această hotărâre se grăbea și spre Octavian. „Da, da, chiar cu el trebuie să încep.”

Mergea întins, nu vedea pe nimeni în jur, nu saluta și nu răspundea nimănui. Când trecu pe lângă poarta popii, dincolo de care o știa și pe soră-sa, Nuți, își întoarse fața în altă parte.

Pe Octavian îl găsi în șură. Spăla o cadă, pregătind-o pentru mai târziu, când se vor coace prunele albe, pe care le strângeau întotdeauna cu grijă, să fiarbă din ele vinars. Pe fața nerasă a omului, plină de țepi, jumătate negri, jumătate cărunți, se citea o agitație stăpânită, un clocot ce nu da încă în afară. Era nedormit, supărat, întors pe dos, atât de amenințările lui Hordiș, cât și de fuga popii. Se mișca mai încet, îngândurat, de parcă nu el, ci altcineva, din afara lui, un străin, îi poruncea toate gesturile. Măinile sale mari păreau julite, iar încrângătura nervilor – descoperită, în contact direct și dureros cu lucrurile, cu tot ce-l înconjura. Gura îi era amară. Scurpa din când în când în praful amestecat cu cotoarele și scuturăturile vechi de fân și de pleavă, fără să poată scăpa de gustul acela de fiere.

Când îl văzu pe Nicodim venind spre șură, trimis de bătrâna Mărie, nu mai avu puterea, în prima clipă, nici să-și adune gândurile. Îngăimă doar:

- Ce-o mai vrea și nebunu ăsta de la mine?
- Să nu te miri, frate întru Domnul, Octaviene, că am

bătut în astă zi la ușa casei voastre, încep cu un ton neobișnuit de mios Nicodim.

Octavian parcă recepționase cuvintele predicatorului nu cu urechile, ci direct cu vârful degetelor, ca și cum le-ar fi pipăit atent, și dincolo de catifelarea lor ar fi dat de fibre zgrunțuroase, înțepând dureros. Îl irita, întâi de toate, aerul familiar și intimitatea cu care i se adresă Nicodim. Era între ei o diferență de mulți ani, și-apoi niciodată nu-și făcuse de lucru Octavian cu scrântiți și apucați ca feciorul lui Mula. De aceea, îi răspunse:

— Ba frate cu Dracu, Doamne iartă-mă, nu cu mine!...

— Nu-ți înmulți păcatele, frate Octaviene - se încăpățână Nicodim s-o țină cum începuse - că și așa ai destule. Trăim cumplite vremuri, frate, și fiecare din noi chemat este a se gândi...

— Că, mă, du-te-n muma supărării, nebunule! i-o reteză Octavian din nou. Lasă-mă dracului în pace, că-s năcăjit eu destul, nu-mi arde de vorbele tale!

— Nebun întru Domnul sunt, și nu voi înceta a-ți spune frate, și nu voi înceta a te sfătui să nu te dai cu îngerii Satanei, continuă, aproape netulburat, Nicodim. Mai ales acum, frate, când numărate sunt zilele noastre, ale tuturor, și când se cuvine ca fiecare să se retragă în casa sufletului său, să plângă și să jeluiască păcatele și multele fărădelegi.

— Retrage-te tu, că voi ați mai clocit o dată în casă, îi spuse, uitându-i-se drept în lumina ochilor.

Ce văzu, ce nu văzu acolo, dar Octavian se dădu un pas înapoi.

Vorba cu clocitul îl înțepeni brusc pe predicator. Șocul ei îl aduse cu picioarele pe pământ.

Înainte cu câțiva ani de cel de-al doilea război, venise în Zăpadia, prin postul Crăciunului, o familie de căldărari. Dar nu una ca toate celelalte. Țiganca era îmbrăcată în mătăsuri, meșterul în haine de oraș, negre, de parcă ar fi sosit să dea un concert, nu să vândă căldări. Căruța lor

era trasă de doi cai albi, cum numai Ilie proorocul cu fulgerele mai avea, prin icoane. Erau țigani „de mătase”. Se așezară în camera de dinapoi, părăsită, a făgădăului comunal. Adăpostiră căruța și caii la un gospodar, în vecini. Îi plătiră înainte banii pentru fân și grăunțe, pentru curățenie și adăpost. Țiganul n-avea timp să se ocupe de cai. Trecea doar dimineața să le dea zahăr, să le mângâie de câteva ori coama și să-i lovească o dată, din dragoste, după un vechi obicei, cu palma peste crupă. Încă din prima zi, scoaseră la vedere o căldare uriașă, de fierț țuică, bătută mărunț cu ciocanul, de aramă aprinsă, parcă suflată cu aur vechi, roșcat. Pe aceasta o cumpără bătrânul Gâdea. Cu ocazia instalării cazanului, țiganca, mare meșteră la ghicit în cărți, ochi tot ce era mai de preț în casa lui Gâdea și a Rafilei. Pocăita nu voia să asculte vorbele și prorocirile „diavolești” ale harăncii, dar lui Gâdea îi plăcură, îl unseră la inimă, mai ales una dintre toate – că în curând va câștiga o mare avere, după cum se arată în cărți, o avere de un milion și despre alte averi fabuloase.

— Mâncu-ți ochii, norocosule, spunea țiganca, asta-i taina tainelor, pupa-ți-aș sufletul! Pune-ți lacăt la gură și să n-o mai spui la nime pe lumea asta.

În două-trei zile, țiganul mai scoase o căldare la fel de frumoasă ca și prima. Pe asta o cumpără bătrânul Mula, să nu se mai ducă el cu căzile de prune la nu știu cine, prin străini, să-i fure jumătate din vinars. Se târgui cât se târgui, și scoase banii. Țiganca făcu și familiei lor aceeași prorocire despre milion și despre alte averi fabuloase.

Două căldări simple, de fierț magiunul, mai vându meșterul în Zăpadia: una familiei lui Văsălia Diacului, alta lui Toader Cozonac. Haranca, în schimbul unei jumătăți de rachiu, le scoase și lor din cărți figura aceluiași crai de ghindă, purtătorul de noroc și milionarul, în ierarhia încâlcită a meseriei sale de ghicitoare.

După două zile, țiganca, știindu-i pe toți că se

perpelesc de dorul milionului, trecu pe la fiecare, îi anunță să-și facă rost până a doua zi de cutare sumă, pentru ca să le poată cumpăra de la oraș lozul cu numărul câștigător.

— Așa să-mi ajute mie bunul Dumnezeu și Maica Precista, se jura haranca, dacă nu vi-ți umplea de bani, ca cocoșul de pene. Ochii din cap și-i dă Chivuța pe norocu ăsta!

Femeia pusese fiecăruia în parte o singură condiție: să rămână închiși în casă cu întreaga familie două zile și două nopți încheiate, să nu mănânce, să nu bea, să șadă întinși în pat și să se roage cu lacrimi în ochi: „Ajută-mă, tată ceresc, să câștig milionul” Și tot așa, simplu, de un milion de ori. Și numai unul din familie să numere, să nu se încurce socotelile, că altfel s-ar putea, Doamne ferește, să piardă milionul.

Cu preț ca de patru vaci, bani scoși din ladă ori împrumutați, țișanii de mătăasă se făcură nevăzuți, chiar de-a doua zi.

Cele patru familii, încuiate în casă, cu geamurile astupate, luptând cu foamea și cu setea, se rugau înspăimântate să nu încurce numărătoarea, să piardă cumva milionul.

Lui Nicodim i se încredințase misiune de-a număra rugăciunile din casa lui Mula. Dar chiar din prima zi, la un moment de neatenție, se fâstâci și se încurcă. Luară deci toate rugăciunile de la început, într-un ritm ce le tăia răsuflarea. Nu însă înainte ca Mula să-i fi tras o mamă de bătaie lui Nicodim, cu funia, pe întuneric.

După două zile și două nopți de canonire, ieșiră oamenii din casă, palizi, amețiți, beți de foame și întuneric. Vitele lor zbierau în grajd, dar mai ales porcii guițau în coteț, ca sub cuțit.

Așteptară o zi, așteptară două, dar țișanii cu milionul – nicăieri! Când auzi Mula că și Gâdea stătuse închis, începu să înjure, mirosindu-i a înșelătorie. La fel ceilalți.

Nu le mai venea să dea față cu satul. Zăpădenii aflaseră și râdeau cu gura până la urechi.

— Auziți, oameni buni, că pe ăștia cu găzdăciile, pe bocotanii ăștia, i-or pus țiganii să clocească! strigă cineva, din deal.

— I-or pus pe ouă și-or fugit cu banii, adăugă altul, din vale.

— Tulai, Doamne, că i-or făcut țiganii de răsul satului.

— Nu te mișca Nicodim, că strici ouăle din cuibar!

— Nu suflați, mă, că fuge milionul!

— Voi ce-ați clocit, tete Gâdeo: ouă de rață, ori de găină?

Aceste vechi ironii, repetate ani și ani, se răscoliră acum toate deodată în mintea și așa răscolită a lui Nicodim.

— Ce-ai spus?! Îl întrebă sec pe Octavian.

— Am spus să te duci cu vorbele tale la cumnatu-tău, la popa, c-o fugit cu Saveta, de la Hodăi, și-o lăsat-o pe soru-ta de răsul satului. Asta am spus! repetă Octavian, dându-și seama că vorbele lui îl năuciră pe Nicodim a doua oară.

Dar se înșelase. Descumpănit doar o clipă, predicatorul primi noua veste cu o uimire plină de satisfacție. Mai întrebă o dată, ca să fie sigur:

— Cum a fugit? Cu cine?

— Așa bine, cum îți spun, așa a fugit. Du-te și vezi!

— Ah, primul anticrist...

Atât mai auzi Octavian din cuvintele lui Nicodim, întors automat cu fața spre poartă. Din zece-douăzeci de pași, ajunsese în uliță.

„...a căzut, primul anticrist e la pământ, își repeta Nicodim. Acum vin la rând ceilalți. Doamne, se apropie sfârșitul, mi-ai dat primul semn, și eu, nevrednicul, încă n-am stabilit ziua și ceasul în care să-mi duc frații cei drekți pe vârful Gurguiului. Îndură-te, Tată și nu ne amesteca întru pierzanie. Mai așteaptă câteva zile, ori chiar

săptămâni, să mai pocăiesc dintre ei, că-s prea mulți și nu încap în toate pivnițele din Zăpadia. Dă-mi tărie să le predic adevărul cuvântului tău celor vrednici de el, și totodată să-i pot înfunda la dreapta judecată pe toți răătăcii, să mă țină minte o mie de ani!”

Cu aceste gânduri, spuse în formă de rugăciune, urcă Nicodim treptele casei parohiale.

Era ceasul amiezii. Din bucătărie năvăleau, pe geamul deschis, aburi calzi, amestecați cu miros acru, de mâncare arsă. O dată cu mirosul îl izbiră în față pe Nicodim cuvintele furioase ale Flaviei, care-i striga soră-si:

— Victorio, tâmpito, ai ars rântașul!

Dar soră-sa nu-i răspunse.

„Auzi, puii de anticrist!” se bucură Nicodim, dând să intre în casă. Nuți se ridică de pe șezlongul așezat în gang și, cu ochii umflați de plâns, îi sări disperată de gât.

— Nicodime, frate Nicodime, numa tu ne-ai mai rămas pe lumea asta! Din toată familia noastră, numa la tine mai putem avea nădejde!

— Dă-te la o parte! se răsti Nicodim, descleștându-i brațele ciolănoase și împingând-o înapoi spre șezlong. Dă-te la o parte, că l-ai pus de mămăligă și pe anticristul tău! Te-a ajuns pedeapsa cerului, pentru crimele și nedreptățile ce ni le-ai făcut!

— O, sece-ți limba, nebunule!

— Criminalo, că ți-ai omorât părinții!

— Ba tu i-ai omorât!

— I-ai omorât și i-ai înfometat, n-ai mai vrut să știi de ei, animalo!

— Animal ești tu, nebunule!

Preoteasa se opri, tremurând de furie și de spaimă.

— Taci, că-ți rup fălcile!

Adevărul era că după certurile pentru pământ, pentru dota promisă și nedată de Mula fetei sale, aceasta n-a vrut să le mai audă de nume părinților. Au murit bătrânii

fără să se împace cu fata. Cât despre purtarea lui Nicodim cu părinții, mai ales în ultimii ani, nici el nu prea avea de ce să doarmă liniștit. După ce îl părăsi nevasta, furios ca și când maică-sa, Titiană, nu el, ar fi bătut-o ca pe sac, Nicodim o încuia pe bătrână în casă și nu-i da de mâncare câte două-trei zile. Înghiontită de el, căptușită cu pumni în coaste și-n spate de Mula, bătrâna începu să tușească și să scuipe sânge. Într-o zi spălând hainele și bătând cu maiul lângă fântână, căzu și nu se mai ridică. Mula ținu s-o înmormânteze în curtea lor, într-un colț umbros, către drum, în dreptul casei, să nu mai plătească bani pentru un loc în cimitirul bisericii, să se mai roage de Nuți. O înmormântară cu un popă din alt sat.

Apoi, Nicodim se apucă de tatăl său. Bătrânul putea să pună mâna pe cuțit, putea să-i arate colții furcii de fier, nebunului nici că-i păsa. Îl apuca pe Mula de pieptul cămășii, îi ștergea câte-o palmă de-l răsturna. În ultimii ani, când îl lovea, urla de țiuiau geamurile și-l scuipa între ochi:

— Porc de chiabur!

Îl bătea în casă, niciodată afară, unde putea să-l vadă cineva. Uneori se mai nimerea și prin grajd sau pe după șură. De altfel, vaierile greu ar fi putut răzbi dincolo de zidurile înalte și vii ale închisorii care era, încă de multă vreme, curtea lor.

Mula se topi pe picioare, ca un salcâm din jurul casei trăsnit de vremuri. Umbla nervos, cu ochii căzuți în cap, licărind stinși sub genele roșii, umflate, lăcrimoase întotdeauna, ca într-un plâns continuu. Părea hămesit, gata să muște dacă ar mai fi avut dinți în gură. L-a chemat într-o iarnă pe Nicodim și l-a rugat: „Ajută-mă, dragu tatii, să-mi sap groapa, că mâine mor. Așază-mă lângă Titiană”. Au început să sape împreună, dar pământul din curtea lor era tare, înghețat ca osul. Așa că Mula și-a mai amânat cu o zi moartea, ca să-și poată săpa groapa adâncă, după legea veche, de un stat de om. Se

temea să nu-l scoată și de-acolo Nicodim prea ușor, să-l ia la bătaie.

Nu-l scoase, dar făcu altceva.

Dat de mai multe ori în judecată pentru că nu-și achita impozitele și autoimpunerile către stat și către comună, Nicodim se apucă de studierea legilor și ținea locul avocaților în orice proces, sucind în fel și chip toate articolele și paragrafele respective. Se opintea să demonstreze că el n-are nimic comun cu chiaburia bătrânului. Supremul lui argument în acest sens erau bătaile. Cita martori, dar nimeni nu se prezenta la instanță. Mulți auziseră că Nicodim îl zvânta în bătai pe tată-său, dar de văzut nu văzuse nimeni. La început, până nu-și dădură seama că e nebun, judecătorii îl ascultau cu vădită curiozitate. Dar procesele tot le pierdea. Treceau astfel anii, cu judecăți și cu drumuri multe. Acum, când se întorcea acasă după astfel de procese, Nicodim se oprea lângă mormântul bătrânului, înjurând cu năduf și îndârjire. O dată se sui chiar cu picioarele pe movila de țărână a mormântului, îndesată de ploi. Juca, spumegând de ură și strigând printre dinți:

— Chiabur scârbos! Chiabur scârbos!

Apoi se potolea.

— Să taci, bestie și nevestă de anticrist! repetă Nicodim în fața preotesei amenințarea. Taci, nu mă face să păcătuiesc și eu acum, când zilele lumii sunt numărate și când vine dreapta judecată pentru toți care au slujit Satanei, ca voi!

— Slujire-ai morții și viermilor, nebunule! îndrăzni să-i răspundă Nuți.

Reușise, într-o clipă de neatenție a lui Nicodim, să-i scape printre degete și să se închidă în verandă. Nebunul dădu perdeaua la o parte și striga prin ușa cu geam:

— Morții și viermilor, hai, așa zici? Tu vorbești de moarte, criminalo? Că doar tu ai omorât-o pe Ana

noastră! zbiera Nicodim, învârtindu-și pumnul pe lângă cercevele.

— Cum, mă? se auzi vocea stinsă, de dincolo de geam, a preotesei, cu fața congestionată și cu ochii bulbucați.

— Ai omorât-o fără milă, i-ai pus crucea la cap, cocoană spurcată și curva lui anticrist! N-ai vrut să te duci cu tata la Cluj!

Povestea morții sorei lor, Ana, se deschidea ca o rană purulentă, pe care o ascundea sub haină, de rușine, toată familia lui Mula.

Fusese prin ianuarie 1939. Ana avea șaisprezece ani. Crescuse, ca și Nicodim, închisă în curtea lor cutreierată de duhurile singurătății și spaimei. În plină criză de adolescență, Mula își surprinse fata, într-o seară, tocmai pe când îi fura primul sărut un flăcăiandru de vârsta ei, copil de oameni mai săraci. Mula o târî de păr în casă și-o bătu cu funia udă. Fata gemu, plânse, iar gemu și iar plânse, câteva zile la rând. Nimeni și nimic n-o mai putea opri. Apoi, într-o bună dimineață, începu să râdă. Râdea de răsuna întreaga lor curte, acoperită de zăpezi și gheață, cuprinsă parcă și zgâlțâită de un cântec bolnav.

— Mamă Titiană, spunea fata, azi-noapte s-o îmbrăcat tata într-o cămașă de înger și-o venit lângă patul meu și-o căzut în genunchi și mi-o spus plângând: „Scoală-te, Cenușotcă, să te mărit cu Ionel, ficiorul lui Verde-împărat, c-o sosit călare pe Ducipal, să te ceară de nevastă!” Nu mă lăsa, mamă, nu mă da, mamă! Știu eu că pe calul ăla umblă numai moartea.

Urla înspăimântată, repeta rugămințile. Dar când zărea prima lacrimă pe obrazul maică-sii Ana izbucnea în răs. Împânzea parcă toată lumea de râsul ei. Titiană își făcea cruce. Se duse în grajd și-i spus bărbatului:

— Ai bătut-o, mă, de-ai lăsat-o cheaună. Toate mințile i-or sărit din cap.

— Aia n-o avut niciodată minte, tu, așa ai făcut-o, fără minte! Și fugi de-aici, să nu pun mâna pe bici!

O rugară pe Nuți să meargă cu Ana la doctorii cei mari din Cluj, că nu se mai oprește din râs, și-i păcat de ea, că-i fată. Feciorii încă mai pot fi împungaci, ca Nicodim. Nu se cunoaște. Dar la fete, îndată le spun junișenii ăștia: „Ce râzi, tu, ca proasta-n târg?”

Nuți se codi, apoi refuză deschis:

— Nu mă pot duce, mamă, sunt gravidă și nu vreau să nasc vreuna care râde ca Ană!

Mula își luă fata în silă și porni spre Cluj.

După vreo trei zile, se întoarse fără ea. Îi spuse Titianeii că n-a mai ajuns cu fata la clinică. A pierdut-o în gara Clujului. Era lume multă.

— M-am dus și eu undeva, ca omul. Dup-aia am vrut să-i cumpăr o jimblă moale, să-și stâmpere foamea – se căznea să mintă convingător – și-ntre timp, mai ia-o pe Ană dacă ai de unde! S-o făcut nevăzută. Da tu să-ți ții gura, să nu te-auz că te plângi prin sat – o amenință Mula pe nevastă – că te sugrum! Auzitu-m-ai?

Femeia înlemni, nu mai putu nici plânge. Tăcu cât tăcu, apoi se duse la Nuți.

— Doamne, rău m-ai bătut! plângea bătrâna, ca după mort.

— Lasă, mamă, că se face bine dac-a ajuns acolo!

— Se mai face pe lumea aialaltă! Tată-to spune c-o pierdut-o în gara Clujului...

— Vai de mine, taci, să nu te mai audă cineva! Doamne, că mai bine ajungeam preteasă în alt sat. Aici mă faceți de râsul lumii, mă compromiteți în fața poporenilor. Taci, să n-audă Liviu, că ăsta-i în stare să pornească după ea.

Și tăcură cu toții până în toamna anului următor.

Atunci se prezentă la notariatul din Zăpadia un sergent de jandarmi cu Ană de mână. Fata era desculță, zdrențoasă, cu fața stinsă, își ținea ochii mereu în pământ, de parcă ar fi scăpat de la ocnă, ca răufăcătorii.

Sergentul o predă cu proces-verbal notarului. Îi trebuia

un act justificativ. După terminarea acestei formalități, penibilă dar prevăzută de lege, sergentul îi spuse notarului:

— Domnule notar, aş vrea să-l cunosc şi eu dacă-mi permiteţi, pe tatăl care a putut-o face pierdută pe această fată. Am găsit-o în Sighetul-Marmaţiei, desculţă, cum o vedeţi, despletită, cerşind o bucată de pâine. Vreau să-l cunosc şi să-l scuipe în faţă!

La Mula se strânseseră atunci toţi ai casei. Îndrăzniră să se apropie şi neamurile. Vorbeau, comentau şuşotit.

Ană asculta ca dintr-o altă lume. Acum era lucidă. Tăcea, privind mereu în pământ, spre picioarele sale scortoase, rănite, crăpate de pietrele atâtor drumuri bătute pe jos în peregrinările ei de un an şi jumătate. Părea o marmură veche, scoasă din pământ, vie, tremurătoare.

După două săptămâni, o îngropară. Era îmbrăcată mireasă, ca toate fetele care mureau de tinere, după obiceiul vechi al satului. Mula prinse la car două perechi de boi, cu clopote la gât şi năfrâmi, negre în coarne, cum se obişnuia la asemenea înmormântări, menite să țină locul nunţilor. Alesese boii cei mai buni, să poată trage carul cu moarta. În jurul ei trebuia să se așeze familia şi fetele de aceeaşi vârstă, să-i cante *Cântecul miresei*.

Dar fetele din sat, speriate, refuzară să se urce. Câtau în urma carului, în timp ce neamurile boceau cu capul rezemat de sicriu. Jumătate din sat, într-un convoi nesfârşit, plângea cu sughiţuri, ori înăbuşit, de mila fetei, adusă tocmai din Sighetul-Marmaţiei. Cei mai mulţi spuneau doar în gând, ori mai pe la urmă, tare:

— O, Mulă, nu te-ai mai fi născut! Mai bine te-ai așeza tu în locul fetei, să te înghită pământul, netrebnicule!

Vorbele se adunau stol, se vânzoleau în jurul capului lui Mula, croncănind ca ciorile. Se depărtau peste cimitir, cădeau în chip de flăcări negre pe crucile vechi de lemn mâncat, putrezit de ploi.

Un bătrân întrebă pe nepotu-său:

— Măi, Trăiene, da Marmația aia în care țară vine?

— În țara noastră, moșule, nici atâta nu știi?!

— Nu, dară, nu! Eu m-am gândit la Seghedinul unguresc, unde-am fost cătană la împăratul. Că ăla-i departe tare, Trăiene! Asta o fi mai aproape?

— Taci, moșule, că-ți spun eu după îngropăciune!

— Câți kilometri să fie până în Marmația aia? Întreba mai departe bătrânul, fără să-i pese de nimic.

— Cinci sute! răspundea nepotul, ca să scape.

— Și i-o bătut desculță, pe jos, mă?

— Desculță!

— O, rămânere-ai olog, Mulă, și ți-ar seca picioarele! blestema bătrânul.

Nicodim mâna atunci boii, îi plesnea cu biciul, îndemnându-i la deal, de pe ceglău. Nuți nu se mai sui în car, printre neamuri. Mergea pe jos, în dreapta popii...

Acuma, Flavia, auzind tot ce-i aruncă Nicodim în față mamei sale, se așează cu coatele în geamul deschis al bucătăriei și începu să strige:

— Nebunule! Huoo! Nebunule!

Victoria plângea înfundat cu sughițuri. Nu mai avea puterea să spună niciun cuvânt.

Nicodim se strecură în camera din mijloc, care da în verandă și în bucătărie. Nu știa în care parte s-o apuce: spre soră-sa, ori spre fetele ei? Smulse de pe perete o cruce de lemn vopsit în negru și intră cu ea în bucătărie. În timp ce le croia pe cele două nepoate, striga cât îl ținea gura:

— Puturoaselor! Fetele lui anticrist!

Înspăimântate, neavând cu ce se apăra, nereușind să sară pe geam, afară, în gang, fetele se retraseră într-un colț. Apoi, Flavia se năpusti cu unghiile ei mari, vopsite în roșu, la fața și la gâtul descheiat al predicatorului. Cum degetele se mișcau repede, oja de carmin a celor zece

unghii îl făcu pe Nicodim să vadă numai pâraie de sânge în fața ochilor. Azvârli crucea neagră și sări speriat afară, pe geam. Din coridor, Nuți începu să urle lung, cu vocea ei îngroșată:

— Săriți, oameni buni! Tulai, poporenilor, săriți, că ne omoară nebunul lui Mula! Săriiți!...

Flavia ieși afară c-o mână ținându-se de părțile moi, peste care căzuseră loviturile lui Nicodim, iar în cealaltă strângând crucea ridicată de jos. Dacă văzu că nu are altceva la îndemână, o azvârli puternic după predicator, fără să-l mai nimerească. Nicodim fugea prin grădină, mâncând pământul. Se îndreptă spre curtea bisericii și apoi spre cimitir. Fruntea i se lovea mereu de crengile încovoiate ale prunilor încărcăți de rod. Mișcate, legănându-se, ude încă după ploaie, prunele verzi, alungite, păreau ochii speriați, ca de fosfor mat, ai unor pisici sălbătice.

— După el, măăă! Huoo, nebunul! țipau cele două.

Victoria rămăsese împietrită, cu ochii pierduți în gol.

Strigătele femeilor treziră zborul forfecat al unei bufnițe speriate, care-și dormise până atunci somnul liniștit în clopotniță.

PARTEA A PATRA

*„În grădina lui Ion
Toate păsările dorm,
Numai una n-are somn;
Tot zboară din pom în pom...”
(POETUL POPULAR)*

PE TATĂL LUI ION CIREȘ ÎL CHEMASE tot Ion Cireș. Pe bunicul său, la fel: Ion. În familia lor, la fiecare pas, timpul își începea noile generații cu acest nume cunoscut și răspândit ca firele de iarbă. Se vede că fiecare fusese feciorul cel mai mare al familiei și, după un vechi obicei țărănesc, primul născut de sex bărbătesc trebuia să poarte neapărat numele tatălui. Lucrul acesta încurca mai mult familia decât satul. Oamenii de pe ulița popii, cât și ceilalți, de pe ulițele vecine, din satul întreg, ca să nu-i încurce pe cei trei Ioni, îi strigau, simplu: „Măi Cireș”. Și ei, bineînțeles, răspundeau.

Dar în familie, bătrâna Cireșoaie nu-i putea striga la fel. De aceea, bătrânului îi spuse Onu, fiului – Onuț, iar nepotului – Onel. În felul ăsta, bătrâna îi chema liniștită, fără teama de a-i încurca, fără bătaie de cap.

— Tată Onule, îi gata cina!

— Mă Onuț, mai lasă și tu gazdele să cânte și să râdă, că ei au de ce, nu ca noi...

— Onel, dragu mamii, vezi c-o zis domnu părinte că-ți taie limba dacă mai vorbești atâta!

Cam așa le va fi spus, cândva, cu vreo cincizeci de ani în urmă, bătrâna Cireșoaie.

Onu, socru-său, sorbise ultima zeamă de lobode prin 1907. Era încă în puterea vârstei când s-a răsturnat, la curtea baronului, cu un sac de cucuruz în spate, din vârful coșarului. Își rupse șira spinării. Muri c-o glumă amară pe buze:

— O fost greu sacul, ca de pământ. Pare c-ar fi fost măria-sa baronul în el, nu cucuruz!

Bărbatul ei Onuț, se prăpădi undeva prin Bosnia sau

Hertegovina, în cel dintâi an al primului război mondial. Cineva, întors acasă, îi spuse nevestei că înainte de-a muri îngâna în neștire, pe brancardă, cântecul lui preferat, spus parcă în ciuda împăratului Franz Iosif, din armata căruia făcuse parte:

Când o fost Horia-mpărat,
Domnii-n pat nu s-or culcat,
Visuri bune n-or visat...

Îi mai rămăsese femeii băiatul mai mare, Onel, în fruntea celorlalți șase frați mai mici. Dar la doi ani după moartea tatălui, împăratul îl chemă în bătaie și pe el. Avea atunci șaisprezece ani. L-au dus ca „voluntar”, și poate că în fața celorlalte răgute i-or fi spus: „Aici, printre mitraliere, poți vorbi, loane, cât poțtești, că nu-ți mai taie popa limba!” Nu i-au mai spus Onel!

Și Ion a rămas până azi. Ion Cireș.

Întors acasă din război, se ghemui în el, gemu de sărăcia peste care dăduse din nou, apoi spuse oamenilor într-o zi, cu veselie amară:

— Cine mulge peste măsură vaca, în loc de lapte mulge sânge!

Glumele dureroase își făcuseră cuib în streășina casei lor, ca rândunicile sălbatice.

În privința asta, Ion semăna cu tatăl său, care, pe când trăia, se juca în tot chipul cu vorbele, de parcă el ar fi fost nepotul vlădicului. Despre una dintre vorbele sale mersese vestea în toate satele de pe Târnave, de pe Mureș și de pe Secaș. Era cu trei ani înainte de primul război mondial, în toamna lui 1911. La Blaj, cu ocazia marilor serbări jubiliare ale Astrei, își anunțase zborurile, cu pasărea lui măiastră, Aurel Vlaicu. În ziua aceea, Câmpia Libertății era înțesată de lume: țărani, târgoveți, intelectuali, strânși din toate provinciile românești. În mijlocul lor se aflau, desigur, autoritățile, boierimea, înaltele fețe bisericești. Țăranii căptușiră dealurile din jur,

să-l vadă mai de aproape pe „domnul Aurel”. Nu-și făceau cruce, văzându-l, ca de Satana. Nu se mirau. Era de-al lor, de la Bințiți, se mândreau cu el. Fratele zburătorului, Ion, care ținea de coada avionului, cu alți consăteni, avea doar, la fel ca toți țăranii de pe-acolo, cioareci albi de lână, cămașă de cânepă, pălărie mică, rotundă.

Onuț Cireș se afla cocoțat tocmai în vârful dealului dinspre miazănoapte, lângă Crucea lui lancu. De-acolo se vedea Câmpia ca din aeroplan, mișcătoare, vânzolită de oameni, iar cerul părea jos, să-l atingi cu mâna.

După ce Vlaicu se înalță în văzduh, uralele se mai potoliră. Ochii urmăreau uimiți ocolurile mari, virajele măiestrit conduse de inginerul pilot. În clipa în care avionul ajunsese în fața dealului și salută cu înclinarea aripilor drepte mulțimea de țărani îmbrăcați în alb, Onuț Cireș începu să zbiere cât îl ținea gura:

— Domnule Aurel! Domnule Aurel! Stupește-i în cap pe boierii ăia mari de jos! Stupește-i în cap, că ei n-or vrut să-ți deie coroane să-ți faci airoplanu!

Țăranii din jur râdeau cu lacrimi.

Și ori de câte ori, până la plecarea în război, țăranii îi mai aminteau de spusa veche, omul o relua cu plăcere;

— Că bine le-ar mai fi făcut domnu Aurel dacă-i stupea în cap, săracu! Da el o căzut la datorie!

Peste trei ani, se ducea pe urmele lui Vlaicu și Onuț Cireș, sfârtecat de șrapnele, undeva în pământ străin, prin Bosnia sau Herțegovina.

Numai vorbele mai umblau printre oameni, hazlii și amare: „Stupește-i în cap, domnu' Aurel!”

Ele se luară de mână, după douăzeci și cinci de ani, în același orașel, cu alte cuvinte, spuse acum de fiul său, de Ion Cireș.

Când ajunsese la putere ultimul guvern național-țărănist, membrii locali mai de vază se hotărâră să găsească un prilej de a-l măguli pe bătrânul lor conducător, domnul Maniu Ghiula cum îi spuneau încă țăranii de pe Târnave.

Aleseseră acest orașel fiindcă domnul Maniu funcționase, în junețile sale, ca avocat arhidiecezan al Mitropoliei greco-catolice de Alba-Iulia și Făgăraș. Găsiră și un pretext, după ce-l căutară îndelung: la Blaj se afla, în cimitirul numit „La bisericuță”, mormântul lui Axente Sever, tribunul oștirilor țărănești de la 1848.

Guvernanții național-țărăniști vrură să le demonstreze și cu acest prilej liberalilor și celorlalți opozanți că ei sunt „generoși, că în fața cauzei națiunii, a istoriei și a scumpei noastre țărâni române, talpa țării și depozitul ineputabil de comori sufletești”, cum se exprimase reverendissimul Preda, senator din partea țărăniștilor, ei, țărăniștii, știu să uite totul, nu ca alții, știu să continue și să dea viață preceptelor de fier, atât de umane și de naționale totodată, ale venerabilului șef de partid, domnul Iuliu Maniu.

Cu câteva zile înainte de data hotărâtă, tâmplarii și bărdașii se chinuiră să ridice o mică tribună de scânduri, acoperită cu covoare și steaguri naționale, aproape de mormântul lui Axente Sever. Era greu, îi împiedicau crucile din jur. Trebuiau așezați mai întâi câțiva piloni înalți. Tăiară patru stejari groși din pădurea mitropolitană a Cărbunarilor, cioplră stâlpi solizi, grinzile și barele de susținere. Cu crengile de stejar împodobiră acoperișul și partea din față a filigoriei. Creanga cea mai viguroasă, încărcată de ramuri și frunze dese, de un verde intens, gras, aproape negru, o împlântară, simbolic, lângă crucea tribunului.

Toate erau gata în ziua stabilită.

Reverendissimul Preda își dădu mâna cu profesorul Grozavu, fost prefect liberal, conducătorul local al opoziției. Amândoi își scriseseră în linii mari discursurile.

Prefectul telefonase șefului legiunii de jandarmi, acesta șefilor de post, iar ei se grăbiră să găsească prin toate satele și să trieze sever pe țărani mai răsăriți și bine îmbrăcați reprezentând „toate partidele”. Dar, pentru ca

aceștia să nu creadă cumva că sunt chemați la vreo nouă adunare electorală, le porunciră să lase ouăle clocite acasă, să se înfrățească, să uite trecutul. Deci, nici în această privință nu s-ar fi ivit dificultăți de netrecut.

Toată cearta prealabilă, potolită și ea la timp, se iscă din cauza unui singur țăran. Nu un țăran oarecare, bineînțeles. Un țăran care trebuia să țină și el un discurs la mormântul tribunului. Un țăran inteligent, „bun român și bun creștin”, care să merite a lua loc la tribună între canonic și prefect.

— Să fie național-țăranist, spuse reverendissimul Preda.

— Ba, dimpotrivă, stimate colega, obiectă profesorul Grozavu, mângâindu-și bărbia prelungită în cimpoaie. Eu consider că este imperios necesar să fie liberal; și asta numai și numai în interesul domniilor-voastre. Altfel, o să creadă lumea că sunteți niște autocrați, care înăbușă glasul națiunii în opoziție. Cunoașteți doar, ca și mine, stimate colega, intrigile și urzelile presei, care știe a se folosi de orice amănunt pentru a ne azvârli în abisul polemicilor și al luptelor fraticide.

— Nu, iubite fiu sufletesc, colega și adversar al meu politic, frate Grozavule, continuă neînduplecat canonicul. Țărănimea, oricât ar cleveti ziaarele, vândute unei cauze străine de neam, țărănimea ne aparține. Venerabilul nostru șef politic a oblăduit-o încă din junețe, a hrănit-o cu credința și sângele inimii lui, întru totul luminată de înalte idealuri naționale, sociale și divine. Nu, iubitorilor, începu să țipe canonicul, încălzit, ca de la amvonul catedralei, țărănimea ne aparține nouă, istoria ei modernă este altarul pe care ne-am jertfit noi, țărăniștii, tot ce am avut mai sfânt, mai fără prihană, în gândire, în sentimente și în credință. Deci, finalmente, să concluzionăm: țărănimea e ființa însăși a partidului nostru, trupul mistic al întregii națiuni, și în consecință țăranul care urmează a ține o atât de importantă orațiune

necesită să fie tot țărănist!

— Amin! replică ironic Grozavu. Dacă mă tratați ca de la amvon, stimate domnule canonic, pot să mă aștept și la anateme, la excomunicare. În acest din urmă caz, concesionez, dar nu cedez! Propun o soluție simplă: logică: să fie un țăran neutru; nici al nostru, nici al domniilor-voastre, un reprezentant al pământului, al solului național, care pe toți ne hrănește și pe toți ne adapă. Un reprezentant al înțelepciunii strămoșești. Un țăran modern.

Deci, pe lângă celelalte calități, i se mai cerea acum țăranului orator și „neutralitate”.

Primarii, avizați din timp asupra tuturor condițiilor de care trebuie să țină seama în alegerea solului țărănimii, sâcâiau zi de zi telefoanele prefecturii: „N-am găsit”, „N-am în sat”, „A fost, dar a murit”, „Este dar nu corespunde” „E bâlbâit, domnule prefect” etc., etc.

Numai primarul din Zăpadia, cu vocea lui de bas hodorogit, reuși să-i anunțe prefectului, în ultima zi, la limita maximă a răbdărilor, o veste bună:

— L-am găsit, să trăiți, domnule prefect, dar nu vrea să vie... Zice, că vă cunoaște el pe toți, adică pe noi politicienii, să trăiți...

— Taci, măi boule, ce-o tot ții cu „noi... politicienii”? Suiți-l într-o căruță și aduceți-l înapoi!

Era vorba de Ion Cires.

Îl duseră cu căruța în aceeași zi și-l depuseră în curtea prefecturii. Prefectul îl invită de îndată sus, în cabinet, încât rămaseră cu gura căscată secretarele și funcționarii văzând câtă atenție i se dă unui pârlit de țăran desculț, cu cioarecii rupți în genunchi, cu cămașa peticită și murdară.

Prefectul, zărindu-l, strâmbă din nas. Îl luă la întrebări, de probă, ca nu cumva mototolul de primar să fi greșit alegerea reprezentantului.

— Cum te cheamă?

- Ion Cireș, domnule prefect.
- Câți copii ai?
- Cinci deocamdată...
- Cum deocamdată?
- Poate mai vin alții, domnule prefect.
- Mai lăsați-vă, măi, nevestele în pace! Nu vedeți că sunteți săraci? Țineți-vă de muncă, nu de-atâta amor!
- De, domnule prefect, facem și noi ce putem. Vorba ceea: „Și dintr-o iapă a săracului poate ieși odată un armăsar boieresc”. Cât despre muncă, de ea nu ne plângem: munca e mama săracilor!
- Bravo, Cireșule, îmi placi!
- Îi întinse o țigară bună, o *Regală* cu un capăt aurit.
- Mulțumesc, nu folosesc! refuză Cireș.
- Ești al nostru - mâine ții discursul!
- Ce discurs, domnule prefect?
- Un discurs foarte important, frate dragă, îl luă mai familiar prefectul. Despre lupta țăranilor pentru dreptate și libertate, despre...
- Începu să-i înșire toate ideile pe care le considera el absolut necesare pentru cuvântarea de a doua zi a țăranului. Își aduse aminte însă că treaba asta nu-l privește pe el. De pregătirea lui Cireș urma să se ocupe direct cei doi reprezentanți politici însărcinați cu partea de idei, nu cu cea organizatorică, a importantei lor adunări. Prefectul începu să-și bată capul unde să-l închidă pe țăran, nu cumva să fugă și să-i lase de răs. Tipăriseră doar și afișe, pe care scriseseră că „vor ține importante discursuri Cutare, Cutare și un inteligent țăran român neutru”.
- Cireș văzuse afișul cu litere mari, pe perete, în cabinetul prefectului. Se gândea: „Cireșule, ai ajuns neutru! Vezi să nu-ți deie pe nas neutralitatea asta! Ai de grijă ce faci cu ea, că asta poate fi ca vorba cu inul: „Cine-și mănăcă sămânța de în, își mănăcă chiar cămașa!” Vezi să nu rămâi cu pielea goală!”

Prefectul se hotărî: nu-l putea închide în beciurile prefecturii. Asta ar fi semănat cu arestarea. A doua dificultate: de unde să-l îmbrace în costum național, că plugarul arăta ca vai de el.

Îl pofti câteva clipe afară, în camera secretarei. Telefonă canonicului Preda. Doar „măria-sa” îl numise și pe el prefect.

— Ce facem, măria-ta, unde îl închidem?

— La liceu, iubite fiu sufletesc! La liceu, în camera de inspecțiune...

— Sărut mâna, măria-ta! Dar cu costumul?

— Tot de la liceu, fiule! Avem conservate acolo haine de călușari. Ne-au rămas de la conductul etnografic de anul trecut. Așa că, finalmente, totul e în regulă. La liceul de băieți să-l poftiți (apăsă pe poftiți), iar cheia s-o păstreze pedelul!

Poftit la liceu, în camera de inspecție, Cireș ceru îndată să facă o baie caldă.

— Îmi placi, țărănule! izbucni prefectul, care-l conduse personal, mândru că, în apropierea unui demnitar național-țărănist ca el, până și un pârlit de țăran se simte chemat spre emancipare, spre confort și puritate. Dar ce te-a apucat cu baia? îl întrebă, cu intenția de a-și auzi confirmat gândul.

— N-ați scris dumneavoastră pe toate afișele, domnule prefect, că sunt neutru? îi răspunse cu o altă întrebare Cireș.

— Ba da. Și?

— D-apoi, până când am eu jegul ăsta pe mine nu pot fi neutru, domnule prefect. Dacă mă văd murdar, țărăniștii o să-mi strige că din cauza liberalilor sunt așa. Și viceversa! Eu vreau să fiu curat, neutru, cum spuneți dumneavoastră, oamenii învățați.

— Bine, mă! încheie, vădit nemulțumit, prefectul. Spală-te dracului mai iute, că vine acuși măria-sa canonicul Preda, să te povățuiască pentru discurs. Vezi să

nu mai faci și cu el pe deșteptul, c-o pățești!

Pedelul sta în poziție de drepti la ușa ce da în coridorul lung cât un tunel, boltit și întunecos, la capătul căruia se afla camera de inspecție. Se gândea și el, ca omul: „Măi, al dracului țăran, mare bidiganie a putut ajunge! Eu slujesc la școala asta de patruzeci de ani, și încă nu mi-o călcat pragul niciun dom' profesor. Iar pe el îl vizitează măria-sa Preda în persoană. Uite că nu mai iese de la țăran, pont de două ceasuri. Și doar așteaptă să intre dom' profesor Grozavu. Dacă m-o mai ținea și dumneasa în picioare încă două ceasuri, apoi plec liniștit la penzie, c-am trăit s-o apuc și pe-asta. Al dracului țăranul!”

Cei doi capi politici locali, deși căzuseră de acord anticipat asupra neutralității „oratorului trimis de țăranime”, încercau acum să-l determine fiecare în susținerea ideilor partidului propriu.

Cireș prinse firul repede și se ținea bine de el.

— Nu, măria-ta, domnule canonic, nu pot, că-s neutru. Așa scrie pe afiș, și eu nu mă pot abate de la litera legii.

— Ce legi, iubite fiule? Legile acestea le face bunul Dumnezeu prin noi, și tot el le schimbă, după rațiunile sale divine. A cerceta aceste rațiuni nu e consult, fiule!

— D-apoi, tocmai de-aceea, domnule canonic, eu nu mă pot amesteca și rămân neutru. Că mâne-poimâne, dacă nu mai ține Dumnezeu cu țăranii, ni-i aduce pe liberali și-o fi vai de cioarecii mei, să mă ierte excelenția-sa, zise Cireș, clipind șiret.

Reverendissimul Preda, măgulit și surprins de formula de înaltă politețe a țăranului, dar văzându-l căpățânos, îi spuse cu căldură și resemnare:

— O, fiule, mare ți-i capul!

— Nu-i mare, excelenția-sa, repetă Cireș formula, da-i miezos!

— Sunt mândru că în episcopia noastră avem un român ca tine!

Plecă deci cu gândul aproape împăcat, convins că un

om ca Cireș, cât o fi el de neutru, nu poate să nu rostească un discurs „pur țărănesc”. „Ceea ce, își spunea canonicul, va conveni de minune partidului nostru, carele din țărani se trage, pe ei se bazează, pentru ei se ostenește.”

Rămase crucit, însă, când îl zări, plimbându-se în celălalt capăt al coridorului, prin semiîntuneric, pe profesorul Grozavu. Acesta aștepta să intre și el la țaran.

Preda porunci pedelului să închidă bine ușa și plecă neliniștit, bănuitor. „Dacă ăsta o să-l mituiască, o să-i dea o orațiune scrisă, ce mă fac?”

La cinci minute după plecarea lui Preda, apărură profesorul Grozavu.

Pedelul se arată însă incoruptibil.

— Dom' profesor, îmi pierd pânea!

— Nu-i nimic, îți dau eu alta, mai mare!

— De unde, dom' profesăr, că doar dumneavoastră știți că aici toate sunt ale popilor cei mari, care...

— Ale popilor, dar nu ale hoților de țărăniști! îl întrerupse răstit profesorul.

— Ba, voi liberalii, sunteți hoți, fiule! sări de după colțul zidului gros canonicul, unde pândise, ca să fie mai sigur de ce-o să se petreacă. Și să fugi de-aici, că-ți rup picioarele!

Profesorul nu răspunse și porni spre cea de-a doua ieșire.

Pedelul da uimit din umeri.

Cei doi se spionară astfel, de la o intrare la cealaltă, toată noaptea.

În acest timp, Ion Cireș, scăldat ca un prunc și îmbrăcat cu o cămașă de noapte lungă, ținută numai pentru inspectorii de la minister, dormea dus și sforăia. El își făcuse planurile repede, mai de cu seară. Își repetase clar, încă o dată: „Fii, Cireșule, neutru, nu fi prost!”

A doua zi se sculase cu noaptea-n cap, obișnuit ca la el

acasă. Se spală până la brâu cu apă rece, dădu să se îmbrace, dar abia atunci observă că el nu mai are hainele vechi. Costumul național încă nu i-l aduseseră. În schimb, găsi pe masă o tavă mare, încărcată cu tot felul de bunătăți – șuncă tăiată în felii subțiri, salam, cașcaval, roșii și mere. Dimineața aceasta i se arăta darnică. Alături de mâncare – o sticlă de vin vechi, o fetească regală de Târnave.

Pedelului bătrân, rămas neclintit de strajă, i se topeau ochii după asemenea mâncăruri, îi lăsa gura apă, înghițea în sec, stăpânindu-și cu greu jocul ritmic al mărilor lui Adam, proeminent, ca un cârlig de cuier.

Cireș îl pofti la masă. Pedelul sta în cumpănă: îi era teamă să mănânce.

Până la urmă, primi, gândindu-se că e încă foarte de dimineață și n-are cine să-l controleze. Îi puse lui Ion o singură condiție:

— Mânc, domnule țaran, ori cum să-ți zic, că văd că ești cineva dacă ai ajuns de se bat pentru tine grangurii. Mânc dacă-mi dai și de beut.

— De ce? Întrebă curios Cireș. Poate te gândești că vinul face pe săraci bogați, pe ciungi cu mâini, pe ologi cu picioare, și pe orbi cu ochi...

— Nu, mai rumâne, din altă pricină.

— Care?

— Că mâncarea ți-o trimis-o măria-sa Preda de la teologie, și vinul dom' profesăr Grozavu, că și el are de unde...

— N-am înțeles, se făcu Ion.

— Simplaminte, imită pedelul pe canonic, dacă mânc și nu beau și m-or prinde, o zice dom' profesăr că iar m-am dat cu țărăniștii. Și viceversa, dacă beau și nu mânc... No, prozit! Închină el paharul înainte de-a îmbuca ceva, grăbindu-se să nu-l lase Cireș de pagubă cu vinul.

Știa cât valorează feteasca, încă de la trecutele alegeri.

— Dar dumneata cu care ești? Îl întrebă Ion.

— Cu toți, dar pe rând.

— Cum?

— D-apăi, de patruzeci de ani de când funcționez - sublinie, ritos, cuvântul - la școala asta, îți dai tu seama câte alegeri or fost, atâția dom' directori. Că eu cu cine alt puteam să votez decât cu dom' director?

— Va să zică, nu ești ca mine, neutru... spuse Ion.

— Ce?

— Neutru. Nu știi ce-i aia?

— Ce nu știi eu, frate? În patruzeci de ani de când funcționez, am ajuns mai învățat ca studenții dintr-a șasea, de-o pildă. Neutru însemnează hârtie de turnesol, cum avem noi la laboratorul de chimie, unde facem experiențele. D-apăi tu, ce supărare, nu-i fi de hârtie!

— Nu, domnule pedel, eu sunt țăran, nu știu atâtea ca dumneata. Dar ce-i neutru, știu. Când ai fost ca mine, poate că ți-ai ales și dumneata proverbul care zice: „Țăranu-i ca răchita: unde-l pui, acolo îi priește!” Eu mi-am ales altul: „Mai bine țăran în picioare decât boier în genunchi!”

Pedelul înțelese, se posomorî și mișcă neputincios din umeri, ca și când ar fi zis: „Ce să-i faci? Viața, copiii...”

Îi găsi prefectul petrecând.

— Bravos, boierilor, mi-ați plăcut, pe onoarea mea! Treci, frizer, la acțiune!

Un frizer gras, pântecos, cu mâinile scurte, de-abia mai făcând legătura între corp și fața clientului, îl urmă pe domnul prefect. Ion se așeză pe un scaun, supus. Bondocul își trase bricele pe curea, îl săpuni bine. În câteva clipe, obrazul țepos al lui Cireș era neted ca-n palmă. După ce-l dădu cu parfum veritabil și cu cremă, Ion se simțea ca un mire. Se obișnuise cu comedia și juca bine.

Între timp, prefectul, însoțit de pedel, căută costumul de călușari. Îl aduseră cu opinci cu tot. Îi era puțin cam mare lui Cireș, dar nu mai aveau de unde alege. Începu

să se îmbrace. Dar, vorba ceea: un necaz nu vine niciodată singur. N-avea izmene.

— Aduceți-mi-le pe-a mele, domnule prefect, comandă Cireș, râzând în sinea lui, să se prăpădească, nu alta.

— Nu se poate, Cireșule, gura! Noi, țărăniștii, nu facem compromisuri. Cum adică: curat pe deasupra și murdar pe dedesubt? Nu admitem; nici să nu-ți treacă prin cap!

— Dar eu n-am alte izmene, domnule prefect, îi spuse Cireș.

— Nu-i nimic. În fața acestei zile importante, nu-mi pare rău că-ți dau izmenele mele!

— Și ce faceți dumneavoastră? Rămâneți cu... Să mă iertați că întreb una ca asta, zise Cireș. Eu nu pot primi.

Prefectul era băut, volubil, avea mâncărime la limbă și înclinații spre destăinuiri. Își spunea: „Poate în felul acesta o să-l cuceresc până la capăt pe țăran. Măria-sa, reverendissimul senator, cu filosofie și predici n-a reușit s-o facă”.

— Gura, Cireș! Primești izmenele mele, că am o sută de perechi!

— Nu cred, să mă iertați, domnule prefect, că-s necredincios ca Toma! Ce să faceți cu o sută de perechi? Toată Zăpadia noastră n-are atâtea!

Îl luă deoparte, numai pe el, ca să nu audă pedelul și frizerul, care rămaseră cu gura căscată, acoperindu-și-o repede cu mâna, neîndrăznind să râdă.

— Știi, Cireșule, îi șopti prefectul, râgâind tot după a doua frază, știi, eu port totdeauna două perechi de izmene pe mine... De, tânăr încă sunt, femei frumoase - câte vrei, de, știi...

Îl îmbrăcară. Pantalonii albi de în i-i strânsesă pe pulpa piciorului cu panglici tricolore. Brâul era tricolor. Peste piept îi traseră în diagonală o panglică mai lată, tricolor. La pălărie, la fel: tricolor.

— Și-acum, gata! zise prefectul. Coborâm în curte, ne urcăm amândoi în trăsură, că-i ora zece, și toți domnii

oratori stau în fața poporului nostru de țărani și ne așteaptă la cimitir. Îți doresc din inimă un discurs specific țărănesc, cu care să ne mândrim noi, țărâniștii, și toată nația de pe pământ!...

La tribună, Ion Cireș fu așezat între prefect și nevastă-sa. Cum era scundă, ori de câte ori se întorcea, pana lungă din pălăria doamnei prefect îi intra lui Ion în ochi. Și se întorcea des, după toate înaltele fețe, care urcau pe șandramaua de scânduri, cocoțată pe pilonii de stejari, asemenea unui post de observație grăniceresc.

La început, Ion se supăra din cauza penei cu care doamna îi mătura obrazul și sprâncenele. De aceea, prinse a mișca din picioare, când înălțându-se pe vârfuri, deasupra penei, când lăsându-și genunchii moi, să-i poată trece sabia pe deasupra capului.

Țăranii, așezați în fața intrării de la bisericuță, întorcându-se spre tribună și văzându-l pe Cireș mișcându-se așa, în sus și-n jos, își spuneau:

— Uite-l, măi, pe călușerul nostru cum își probăluiește opincile! Se-ndoaie, ori nu se-ndoaie? Ai, ce-o să ne joace ăsta un pont!

— Unde, mă?

— Așa-i, călca-m-ar, că n-are unde. Doar n-o juca pe mormântul lui Axente?!

Pana doamnei prefect îl ajută însă pe Ion, în mod neașteptat, ca orator. Ochii lui, iritați de frecături, începură să lăcrimeze. Fiecare cuvânt primea, deci, acoperirea în aur, care pentru un orator nu putea fi altceva decât lacrimile.

După lungile, sinuoasele discursuri și predici, din care țăranii nu înțeleseseră mai nimic, primele cuvinte ale lui Ion Cireș căzură ca o ploaie binefăcătoare, directă, cu stropi reci:

— Pământ, pământ și iar pământ! Și pământ și iar pământ! În tine se odihnesc eroii – și Axente printre ei. În tine se odihnesc iobagii – și Axente în fruntea lor. (Tribuna

aplaudă frenetic. Țăranii, îmboldiți de primari, porniră greu. Nu prea știau cine-a fost Axente.) Ei au îngropat în tine iobăgia, ca să ne lase nouă numai dreptatea. (Tribuna și țăranii aplaudară acum la fel de puternic.) Dar ajuns-a oare dreptatea aceea până la noi? (Liniște desăvârșită. Cireș sui pe piatra cenușie, masivă a mormântului, întinse un braț spre țărani.) Să răspundă frații mei, țăranii!

— Nu ți-am spus că-i bine să fie neutru?! îl apostrofă canonicul Preda pe profesorul Grozavu.

— Ba, iertare, reverendissime, eu am propus această soluțiune! i-o întoarse, grav, preopinentul.

Între timp, primarii lucrau cu coatele. Printre aplauze, se auzeau voci amestecate: „O ajuns!” „N-o ajuns!” „O ajuns!” „O ajuns!” „N-o ajuns!” „O ajuns!” „Uraaa! Uraaa!” se sparseră vocile din tribună. Țăndările lor săriră peste mormânt, în tabăra țăranilor. Câteva strigăte se ridicară și de-aici. Primarii încercau să facă față. Se uitau și ei la tribună. Din când în când se uitau și la un plutonier de jandarmi, gras, nădușit, așezat pe un scaun în mijlocul lor, închis parcă de un zid rotund.

Ion Cireș puse apoi mâna pe cruce, greoi, țărănește, ca și cum ar fi prins de umăr pe tribunul de la 1848. Glasurile se potoliră. El bătu o dată cu piciorul drept în lespedea mormântului, și, cu ochii întorși spre cei din tribună, strigă:

— Axente!

Se lăsă o tăcere grea. Organizatorii își dădeau coate: „L-am ales bine!” „Excelent!” „Trebuie să-l atragem în partidul nostru”, se gândi canonicul. „O să-l înscriem neapărat la noi” își spuse în gând, tainic, profesorul.

— Sunt fericit, scumpa mea consoartă! se adresă prefectul nevستی-si. Mie mi se datorează totul!

— Bravo, Jorj! Bravo, Jorj! îl aplauda aceasta pe bărbatu-său, uitând complet de Cireș.

— Axente! Axente! spuse din nou Ion, după ce bătu de

două ori cu piciorul în lespedea cenușie de pe mormântul tribunului.

Liniștea deveni încordată. Fețele încremeniră. Numai ochii se mișcau, speriați și ei de așteptare. Într-o fulgerare de-o clipă, unii țărani credeau că poate se aude chiar glasul mortului, din pământ.

A treia oară, Ion bătu mai repede, precipitat, ca într-un clopot uriaș, dar mut. Cu fața spre tribună, care i se părea un fel de criptă cu sarcofagele în picioare, împodobită cu tricolorul și cu verdele întunecat al ramurilor de stejar, Ion strigă rar, răspicat și limpede:

— Axente! Scoală-te Axente, de vezi hoții și tâlharii în jurul tău!

Fulgerul căzu în plin. Toți încremeniră. Numai ochii le mai scânteiau, mari, deschiși, ca putregaiul într-o pădure.

Până să se dezmeticească organizatorii, Ion Cireș era departe. Sărise gardul cimitirului și traversa târgul de vite spre Câmpia Libertății. O clipă, auzi numai zurgălăii de la picioarele sale cum îl urmăreau, cu râsul lor mărunț, satisfăcut și hazliu.

Țăranii, încurcați, nu știură cum să reacționeze. Nu aplaudară, nu strigară. Câțiva primari, încurcând comenzile, izbucniră cu întârziere într-un „urra!” straniu.

Era de față un singur jandarm.

„Să nu fie bătător la ochi, iubiți prieteni și fii sufletești, într-o asemenea măreață ocaziune pașnică și de pioasă aducere-aminte”, le spuse canonicul-senator când primi propunerea celorlalți țăraniști de-a asista polițiștii orașului.

Într-un târziu, jandarmul gros, gâfâind, scăpă dincolo de zidul rotund al trupurilor țărănești și începu să urle:

— Ce-a spus? Ce-a spus, tâlharul? Unde-i, să-lucid!

Se rățoi mai mult de formă, știind că maiorul comandant al legiunii de jandarmi se află sus, în filigorie, în spatele doamnei prefect.

— Prindeți hoțul, prindeți-l, frați țărani! se trezi urlând

cu vocea lui de bas, bine unsă, reverendissimul Preda. O fugit cu costumul nostru național!

— Hoțul! Hoțul! se aprinse și prefectul. S-a cărat cu... Săriți!

— Ce spui, Jorj, cu ce s-a cărat? întrebă, surprinsă, nevastă-sa.

— Cu nimic, dragă... se bâlbâi el.

Vocile îl alungau pe Cireș din urmă, tot mai departe, ca umbra unui ecou.

Cum plătise apoi „neutralitatea” asta, numai sufletul și oasele lui mai știi. Îl luaseră la ochi mai-marii și-l ținură așa, până după război. Oamenii din sat îi ziceau *neutrule* numai când aveau ceva cu el. Și asta se mai întâmpla, adeseori, și de la război încoace. Orice schimbare se petrecea în sat, unii o puneau îndată pe seama lui Cireș. „Neutru, oameni buni! Să răspundă Neutru, că el le face pe toate!” Vorbele acestea și le auzise Ion mai ales pe când se ocupa cu planurile de însămânțări, cu cotele și cu celelalte. În anii aceia erau destule. Parcă în primăvara lui 1952, după câte își mai aducea aminte, era să fie izgonit și din partid, tot cu porecla asta „Neutrule!” Venise unul mai de sus și-i ceru să dea peste noapte o listă cu douăzeci de chiaburi.

— Dar noi n-avem în sat decât patru! răspunse Ion.

— Auzi, i-o întoarse străinul, tu să nu mai faci pe neutrul, că zbori!

— Aș zbura eu dac-aș avea aripi. Da nu-s înger! încercă Cireș să glumească. Și-apoi, unde să zbor?

— La dracu! i-o reteză omul. Zbori din partid de nu te mai vezi! Tocmai acum ți-ai găsit-o iar cu neutralitatea? Ai orbul găinilor, nu vezi că lupta se-ascute?

„Cum dracu s-ascute?” vru să mai întrebe Ion, dar se opri la timp, muștrându-se aspru: „Mușcă-ți omule, limba, că altfel ți-o taie popa ăsta străin.” De-atunci s-a-nvățat să tacă, uneori chiar mai mult decât era nevoie. Din cauza asta îl luă la rost Onișor în organizația de bază -

adevărat, o singură dată, dar bine.

— E lăudabil că dumneata le cumpănești pe toate, i-a zis el atunci, dar cumpăna asta e bună, tete loane, tocmai ca să luăm o hotărâre mai înțeleaptă și să ne batem pentru împlinirea ei. Dacă te oprești numai la cumpăniri, îți schimbi, până la urmă, porecla în renume.

Cireș își amintea fără supărare, ba uneori chiar cu mulțumire, de cuvintele lui Onișor. Acum, de fiecare dată când ezita prea mult, își spunea singur: „Gata, Neutrule, pân-aici ți-o fost!” De când îl aleseseră zăpădenii președinte al întovăririi și apoi al gospodăriei colective, numai Gligor, vințelerul, îi mai spunea în public Neutrule. Lui Gligor nu-i prea plăceau vorbele și întrerupea pe oricine când îi convenea lui. Cireș tocmai vorbea într-o seară, mai pe larg, despre niște încurcături cu împărțitul veniturilor, ferindu-se mereu de cuvintele tari care ar fi putut jigni pe cei în cauză. Atunci, se ridică Gligor, supărat, și-l certă în felul său caracteristic:

— Mă Neutrule, spune lucrurilor pe nume, ce dracu?! Dacă se petrec furturi, apoi furturi spune-le, că doar ăștia n-or fi mai cu moț ca sfinții canonici de la mormântu lui Axente!

Ploaia obosise după amiază și se opri.

Ion Cireș convocă oamenii la sediul gospodăriei colective, după cum se înțelesese cu Onișor. Toți se prezentară la timp. Cei mai mulți se gândeau în sinea lor: precis că e vorba de fuga popii și-a Savetei...

Toți ascultau atent ce spune președintele, care îi avertizase de la început că au multe de discutat. Octavian Borcea, deși posomorât încă, era numai ochi și urechi. Își zicea în sine: „Că, mă, de unde mama supărării le-ai învățat tu pe toate, Cireșule?” Semn bun: nu-i mai zicea nici în gând Neutrule. „Pare c-ai fi inginerul ăsta cu trei nume, agronomul nostru, care s-o betegit, așa le-ntorci!”. În iarnă, le venise tocmai din București inginerul Vasile Petre Nicorescu. Nici nu sosise omul bine, și Ricu se și

apucă să spună:

— Fraților, ăsta are trei nume, nu-i de noi, n-o să facă prea mulți pureci pe-aici!

Întâmplarea făcuse ca inginerul să se îmbolnăvească de gripă. În loc să vină nevasta la el, s-a dus el la nevastă, în Capitală, și dus a fost.

Absența agronomului i-a întărit Leliei și mai mult convingerea că Axente ar face bine să revină acasă, să lucreze aici, în colectiva lor. Și Octavian, în frământările lui încurcate, se oprea uneori la gândul ăsta, dar nu cu destulă hotărâre. „Dacă-l chem eu, tot nu vine. Și decât să nu vie, dacă-l chem, mai bine să rămână pe loc. Treaba lui, că tot nu-l chem. Numa dacă...” se opri, împiedicat iar de același prag, de care spera acum să scape mai ușor. Constatarea involuntară că, totuși, nu-l poate încă trece îl făcu să se răsucescă pe scaun.

Lelia era lângă geam. Se uita mereu peste coama sălciilor de pe malul Târnavei, spre lunca revărsată în verde-negru, noroios, ca o apă de primăvară. În mijlocul ei se înălța ostrovul haltei Zăpadia, parcă suspendat acolo cu cele două frânghii de oțel ale liniei ferate. Trecea chiar acum trenul de 6, cursa muncitorească. Se distingeau perfect, în lumina clară de după ploaie, oamenii care urcau în vagoanele înnegrite de funingine. Alții coborau, apucând cărarea spre sat. „N-o fi și el printre ei?” se întreba învățătoarea, cu o speranță pe care și-o cenzură îndată. „Nu. Axente e un orgolios. Poate că ține chiar mai mult la orgoliul lui decât la mine!” Din coroana stejarului, care înghițea văzduhul deasupra terasei, păsări felurite lăsau să se cearnă o ploaie colorată de cântece. Bărbații nu le luau în seamă. Trăgeau liniștiți din țigările tari. Lelia, sufocată de fumul cald și acru, se apropie de geam. Își ștergea cu batista fruntea îmbrobonată.

— Mie unuia, continuă Petre, îmi pare foarte rău c-a plecat tovarășa Saveta, care...

— De ce n-ai furat-o tu înaintea popii? îl întrerupse Ricu, bucuros. Te duceai cu ea în Oltenia și scăpăm de amândoi...

— Ricule, mai tacă-ți gura, că-ți umblă ca o moară stricată! îl apostrofă Lelia. „Nici el nu vrea să înțeleagă nimic” – continuă pentru sine fata. „E rău, sau numai se face? Oare sufletul lui să fie tot cocoșat? N-aș crede. Poate că numai viața l-a înrăit. De judecat, când vrea, judecă bine.”

— Era o femeie pricepută, harnică și foarte curată, încercă Petre să-și continue ideea. În lipsa ei...

— S-o chemăm pe doamna preoteasă. Doar ea și cu Saveta sunt neamuri, spuse Văsălie, grădinarul, parcă luându-i vorbele din gură lui Ricu.

Dar nici acesta nu se lăsă de pagubă; nu-l răbdă inima să nu adauge:

— Cu ea mărim mai iute șeptelul...

— Taci, măi gâbule, că te bate Dumnezeu, dacă nu ți-i destul cât te-o bătut, zise Gligor. Mai bine l-ai convinge pe nebunul de Nicodim. Mută-l pe el la Tău, cu pocăiții lui. Și du-te și tu cu ei, c-am auzit că te cam colindă...

De teamă ca discuțiile să nu se lăbărțeze, Ion Cireș interveni cu hotărâre:

— Fraților, de ce n-aveți răbdare? Doar suntem aici „la colțul roșu”, nu la făgădău. Tovarășul învățător Ion Mureșan va prelucra povestea cu popa și încă una. Aveți răbdare, c-ajungem și acolo. Continuă, Petre, și dă-i cu rapidul, ca pe la voi.

În timp ce zootehnistul nu se mai putea opri din ritmul său sacadat, oamenii așteptau să-l audă și pe Octavian.

Artimonuț îl trase de cămașă și-i făcu semn să vorbească.

Cireș privi nerăbdător, în tăcere.

Lelia murmură pentru sine: „Dacă ai fi, Axente, aici, poate ai încerca tu să le descurci pe toate. Ori le-ai încurca mai rău? Cine știe ce i-ai spune lui taică-tău?! Voi

semănați unul cu altul. Undeva, în adâncul inimii, chiar dacă sunteți certați, cred că vă aveți foarte dragi. Sau e doar o iluzie a mea?”

Privirile ei îl învăluiau pe Octavian, mișcare cu mișcare, gest cu gest. Sprâncenele unite deasupra nasului, fruntea zimțată de încordare, ochii severi și un fel de zâmbet înecat înainte de-a ajunge pe buze, toate erau aidoma ca la Axente, în clipele lui de supărare. Aveau toți Borceștii ceva aspru, colțuros, de piatră încă neatinsă de daltă. Octavian începu greoi, sărind de la o vorbă la alta, ca un cal împiedicat:

— Vitele... mi-or fost dragi... totdeauna... Trăbuie să le grijim... Că, mă, la lucru oi veni, dar trebuie... trebuie mă, să mă mai gândesc...

— Gândește-te mai iute, că te-apucă toamna, vere! îl apostrofă Ion Mureșan.

Socoti că e mai bine să se supere văru-său pe el decât pe Cireș sau pe alții. Ei amândoi sunt ca ziua și noaptea: aleargă și nu se mai prind. Dar Octavian, spre mirarea învățătorului, nu se arată supărat.

— Am și eu necazurile mele... Trebuie să mă împac mai întâi cu copiii și cu...

— Cu cine, mă? îl întrebă văru-său, curios și sperând că de-acum încolo va lua sfârșit odată pentru totdeauna încordarea dintre ei.

Octavian se așeză pe scaunul hodorogit și rămase mut. Cum ar fi putut el să le spună că avea de gând să se împace și cu nevastă-sa, cu Silvia, care-i moartă de atâția ani? Așa ceva nu putea spune nimănui. Dar gândul ăsta era împlântat ca un cui în peretele sângerând al inimii. „Că, mă, se mustra uneori, ai batjocorit-o destul pân-o trăit. Și fără vină. Poate că numa din cauza pământului. Și-a copiilor, mă. Din pricina asta sunt toți supărați pe tine. Tu nu vezi? Ești prost? Cum ai putea să te împaci cu ei fără să te împaci mai întâi cu Silvia? Da ea, săraca, îi moartă, s-o topit în pământ, arde-l-ar focu! Ea tace ca

țintirimu.”

Soarele se uita înapoi.

Ion Cireș, atent, risipi tăcerea stânjenitoare din sală.

— Eu, tovarăși, zic că timpul este dascălul cel mai bun. Sunt convins că Octavian n-o să facă de râs familia noastră, a colectivștilor. Va ieși la lucru, că doar cu el a crescut. Și încă ce lucru! Pe vremea aia, când nu era ploaie, și grindina era bună, cum zice vorba. Dar acuma s-o înseninat. O treabă ca lumea se face cu oameni, nu singur. Ce zici, Octaviene?

Lelia tremura de emoție, de parcă ar fi întrebat-o pe ea.

Octavian, posomorât, răspundea între timp, dar numai pentru sine:

„Că, mă Cireșule, ce te-o apucat acum să spui „n-o să ne facă de râs familia”? Gata, te-ai și văzut neam cu mine? Adică, faceți ce vreți, eu nu mai am niciun amestec în treburile ficiorilor. Nu le mai poruncesc, dar nici ei să nu...” Aici se opri. Ce să nu facă, în ce să nu se amestece, nici el nu știa. Se întoarse apoi supărat pe el însuși, cu vorbe reci, de imputare: „Ce te-ai apucat, măi prostule, să le-arăți sufletul în palmă? Ei vorbesc despre vite și despre cucuruz, și tu vii cu două vorbe de pe altă lume. Să te împaci cu copiii și cu Silvia. Chiar dac-ar fi așa, mă, cu ce te pot ei ajuta?” Cu toată cearta asta lăuntrică, Octavian începu să răsuflă ca și când și-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet. Ideea împăcării se hrănea acum direct din inimă, pâlpâitor și nelămurit, dar viu, stăruitor, ca o durere care-ți face bine. Începu să se uite la oameni, în tăcere.

— Căramidă să facă țigani! mormăi Gligor.

— Ce țigani, Gligore, că la noi în sat nu sunt! răspunse președintele. Doar nu vrei să-i importăm din Glod?! Și-apoi, cu ei te tocmești primăvara cu un preț, și până la toamnă îți cer zece. Să punem și noi mâna, că nu-i rușine. Cei din Ciurel nu-și fac singuri căramidă? Dar celor din Gorna cine le-or făcut grajdurile acum trei ani? Noi? Și

pentru asta nu le-o scăzut fala și prestigiul. Ei sunt model pe raion. Nicio muncă, dacă-i dreaptă, nu-i de rușine. Din munca dreaptă poate lua dracul jumătate, dar averea strâmbă o ia dracul cu stăpân cu tot!

— Dracul fuge de țigani, măi Cireș, i-o întoarce Gligor. Se uită la ei și dacă vede că-s mai negri ca el, o ia la fugă.

— Ducă-se pe pustii, zise Cireș râzând. Dar tu te-ai îmbătat înainte de vreme, vințelerule! Dacă ai uitat-o, ți-oi aduce aminte o vorbă: „La butucul viei cresc trei vlăstare: unul al sănătății, altul al veseliei și altul al turbării”. Pe ăsta din urmă trebuie să-l stârpim noi! Tu parcă ai turbat, Gligore. Ce ai acum cu țiganii?

— Face ură de rasă, vorba bulibașei din Vaslui! Zise Petre, zootehnistul.

— Ce ură, ce bulibașă, măi olteanule? se supără iar Gligor.

— Ia, zisei și eu în glumă, dădu înapoi Petre. Dar povestea cu bulibașa îi adevărată. Mi s-a întâmplat mie, când am fost în practică, în raionul Vaslui. Într-o zi, ce să vezi? Eram în comuna Ștefan-cel-Mare. Se așezase pe câmp o șatră de căldărari. Reparau cazanul de țuică al colectivei. Bulibașa - îi țin minte și numele: Iorgu Stănescu - dădea porunci subalternilor și harăncilor, apoi venea să ne țină toată ziua de vorbă. Îmi spuse: „Pupa-ți-aș sufletul, tovarășe, dacă ești de la centru, am o plângere. Am dat de unu care face hură de rasă.” „Vai de mine!” zic eu. „Face, mâncu-te - continuă bulibașa. Și încă-i președinte la comperativa de metal și de-alde alea casnice. M-am dus eu la el și i-am spus: „Ia-ne, domnu' tovarăș, și ne scrie și pe noi la comperativă, numai să nu ne tunzi!” Da el de colo: „Nu mai primim țigani, Iorgule, c-am avut și-or fugit. Ne încurcă la cantabilitate!” Auzi, nu numai că nu ne-o luat, da face hură de rasă, și el îi ovrei, mâncu-te!”

Petre imita perfect vocea bulibașei. Toți, până și Octavian, izbucniră în râs. Dar când își dădu seama ce

face, Octavian se opri.

— O, călca-te-ar, olteanule! se auzi, împăcată, vocea lui Gligor.

— Se vede că-i de neam! se grăbi și Ricu.

Învățătorul Ion Mureșan ieși în față, lângă Cireș, și spuse:

— Ei, și-acum, fiindcă v-ați grăbit, știu eu bine, s-ajungem la povestea cu popa, iată ce vreau să vă spun. Adică, înainte de asta, două vorbe despre domnul Hordiș.

— Care Hordiș? Întrebă Gligor.

El încă n-auzise tărășenia.

— Cel care-a venit alaltăieri, spuse învățătorul, ca „trimis special”, cum îi plăcea să se intituleze, și care a plecat azi cu un picior – pardon – în spate. Spunea c-a venit să cerceteze de ce nu ies unii colectiviști la muncă, mai precis Octavian și Dodu. Da, da, Octaviene, nu te holba așa la mine! Nu știu cine v-a pâraț la Raion, printr-o scrisoare. („Că, mă, atunci nu voi l-ați chemat?” se aprinse întrebarea în capul lui Octavian.) Știți ce-a făcut, nu-i nevoie, cred, să vă mai spun.

— Eu nu știu! strigă Gligor.

— Știm, știm! răspunseră ceilalți.

— A vrut să-și bată joc de familia lui Octavian și-a lui Dodu.

— Las', că i-o arătat Otilia ce-o fost a lui, sări bucuros Ricu, gata să înceapă povestea despre aluat, cuptorul de pâine și celelalte. L-o pus să joace tontoroii – n-avea grijă.

Ion Mureșan se grăbi să termine:

— L-am întors cu nasul în propria murdărie, ca pe mât. L-am trimis la Raion și așteptăm acum să se întoarcă tovarășul Onișor, să vedem ce s-a ales. Vă spun toate astea ca să cunoașteți adevărul adevărat, să nu lăsați oamenii să creadă și să vorbească altele prin sat. „Ca Octavian”, se gândi să adauge, dar renunță de data asta.

— Și-acum, răsuflă ușurat învățătorul, am ajuns și la

popa.

Forfotă. Scaunele începură să scârțâie. Ricu își arătă dinții mari.

Gligor nu mai mesteca niciun cuvânt.

„Părintele cui l-o sfințit, că rău m-am putut înșela!”
înjură în gând Octavian.

— După cum știți, a fugit cu Saveta de la Tău. Eu zic, tovarăși, să nu-i judecăm. Poate c-au făcut bine, poate că nu. Treaba lor! Noi trebuie să lămurim satul. Cum? Nu zic chiar să-l batjocorim pe popa, deși după părerea mea ar merita-o, dar să biciuim minciuna. Vorba Bibliei: „Dac-au spurcat templul, să punem mâna pe bici”. Lelia, Ricu și ceilalți ar trebui să pregătească un program de brigadă, în care să vorbească despre toate astea.

— Ei, ce ziceți? Întrebă Cireș uitându-se spre fiică-sa și spre Ricu. Ați putea începe chiar așa: „Dac-au spurcat templul, să punem mâna pe bici”.

— Se face! țipă Ricu, entuziasmat.

Capul său mare, disproporționat, înfipt în umerii înalți, scheletici, se mișcă automat în toate părțile, să vadă ce spun ceilalți.

— Nu vă grăbiți așa tare, mă, zise Gligor, că viața omului îi răsucită ca vița-de-vie în pământ. Cine știe de ce-o fi fugit domnu părinte?! Nu-i bine să ne batem joc de lucruri de-astea.

— Eu, se ridică Lelia, îi dau mai repede dreptate lui tetea Gligor decât tovarășului Mureșan. Poate între dânsul și popa au fost neînțelegeri mai vechi, dar...

Toți rămaseră surprinși. Parcă abia atunci descoperiseră cu adevărat prezența ei.

Octavian o privi îndelung, iscoditor. „Mă, urâtă nu-i deloc, fata asta. Ba, uite la ea, pare chiar frumoasă! Are și judecată bună. Dac-ar fi și de neam... Adică, treaba lor...”

— Nu sunt de acord, pentru că în toată povestea asta nu e vorba de o simplă fugă, își continuă Lelia gândul.

Poate mai degrabă de dragoste...

— Față de aproapele, cum cere sfânta carte! o întrerupse malițios Ion Mureșan.

— E vorba despre iubirea cea de toate zilele, continuă fata, fără să se sinchisească. Dragostea celor care se au dragi. De ce să nu-i dăm voie popii să fie și el om? Om încă în floarea vârstei. Doar și pomii mai înfloresc câteodată, toamna, a doua oară...

— O, înflori-i-ar cucuta pe mormânt, că, Doamne, ce canoane ne mai da când eram tineri! se oțărî Toader boactărul, care tăcuse tot timpul până atunci. Cu câte mătânii mă puneă să bat, puteam dezgropa un iugăr de vie, așa-i, tete Gligore?

Intervenția lui Toader și râsetele celorlalți o încurcară pe Lelia.

— Oricum am lua-o, credința în ceva înalt și frumos, ca dragostea, e un lucru grav și foarte serios. Chiar și credința în Dumnezeu n-o putem combate așa, oricum, ca pe lene și minciună...

— Dar nu-i minciună? îi adevăr, draga tatii? o admonestă Cireș.

— Dacă dăm cu bâta în baltă, continuă Lelia, unii oameni vor trece la celălalt „păstor”, la popa adventiștilor...

— Nicodim! tresări, de data asta cu voce tare, Octavian. Înainte de-amiază o fost pe la mine...

— Vedeți? zise fata bucuroasă că poate intra, astfel, în vorbă cu tatăl lui Axente. Caută adepți. De aceea, cred că ar fi bine să mă lăsați să citesc deocamdată în fața oamenilor din *Biblia hazlie*. Și-apoi să alcătuim o brigadă științifică, să facem rost de material demonstrativ, de microscop... Alte arme decât astea se pot întoarce împotriva noastră. Și-ar fi păcat...

— Deocamdată, voi apucați-vă și pregătiți programul, cum ne-a fost vorba, încheie Cireș. Să vedem ce-o spune și tovarășul Onișor, că până mâine nu-i un veac. Nu,

învățătorule?

— Sigur. Să-l pregătească. Să dăm cezarului ce-i al cezarului, și popii ce i se cuvine! Altfel, ne trece doamna preoteasă la catastif!

— Chiar, fraților, cu preoteasa ce facem? întrebă președintele, oarecum îngrijorat.

— S-o lucreze Dodu „în parte”, că el și-așa tot nu vine la treabă! făcu Ricu, ridicându-se iar de lângă Lelia și așezându-se lângă Artimonuț. Acesta îl înfruntă din nou:

— Mă, nerușinatule!

— Să vină cu fetele la Tău, că le dau eu de lucru, se auzi glasul zootehnistului.

— Să meargă la vie! propuse Toader. Că via zice „Vezi-mă, ca să te văd și eu pe tine!”

— Numa să nu le vadă oamenii, pe după vițe, cu tetea Gligor! izbucni Ricu. Să vă puneți frunze, ca Adam și Eva în rai, tete Gligore. Să nu vă râdă copiii.

— Mă, gâbule, eu te plesnesc!

Lelia, obosită, indispusă de întorsătura discuțiilor, se ridică de pe scaun, își lipi coatele de pervazul geamului și sta cu bărbia proptită în pumni. Nu mai auzea nimic. Privea în noaptea frunzelor de stejar, deasupra terasei. Privea undeva departe, peste dealuri, până la marginea țării...

— Gata cu glumele! zise Cireș.

— Să vie la noi, la grădină, tovarășe președinte! ceru Văsălie.

— Să ne mai gândim!

— Lăsați-le în amarul lor, interveni Octavian. Că Nicodim, mi-o spus mama Mărie, după ce-o ieșit din curtea noastră s-o dus și le-o îmblătit ca pe fasole. Nebunu dracului!

— Cu el ce facem? întrebă învățătorul. Țsta e nebun care-i înnebunește și pe alții.

— Să-l dăm pe mâna lui Ricu! zise Cireș.

Tuturor li s-a părut că Ion glumește. Și el într-adevăr

glumea. Dar lui Ricu, ideea asta i se lipi de creier ca o mână umedă iarna de clanța înghețată. Ion Cireș, ca să nu sară toți cu gura pe Ricu, să-i întoarcă răutățile, se ridică în picioare.

— Acum, ca să închei, mă întorc, oameni buni, la socoteala cu familia noastră. Avem o răspundere mare față de ei. Cu vorba nu ne putem stâmpăra foamea, dar și cu fapte nesăbuite numai ne-o ațâțăm. („Așa, Neutrule! se îndemna singur. Fii hotărât!”) Aici am discutat multe, am ales fiecare ce era mai însemnat. Acum rămâne doar să schimbăm vorbele în fapte. Noi ne poruncim singuri. Să fim uniți, să fim colectiviști cu cap, că altfel, vai de picioare! Oamenii noștri sunt harnici, vremea se arată mănoasă, și de om bun și de vreme bună nu te mai saturi. Să fiți sănătoși și să ridicăm ședința!

Numai învălmășeala de voci și de scaune mișcate o trezi pe Lelia din gândurile ei. Cu toate că se grăbea spre casă, mai zăbovi câteva clipe. În Lunca Târnavei parcă se strânseseră acum toți greierii din lume. Ca un diamant fin, cântecul unei privighetori grăbite, ascunsă în hățișurile de dincolo de apă, începu să sculpteze cu înflorituri sonore, mărunț-mărunț, imensa cupă de cristal a cerului. „Trebuie să-i scriu. Și încă multe!” se hotărî fata. „Dacă aștept până îmi scrie el, mai trece multă apă pe Târnava. De-atâta dragoste, el e în stare să mă și uite. Zi-le Borcea și-ai înțeles totul!” Fata era vădit obosită, neliniștită, cu sufletul mutat în cântecul parcă ireal al greierilor, al privighetorilor rătăcite pe acolo, ca dorul ei peste gorganele din Dobrogea.

Onișor îi spuse nevestei, la plecare:

— Dacă nu te-ascultă, mai ia-l de urechi!

— Ia-l tu, că ești bărbat, i-o întoarse femeia, uitându-se spre patul băiatului, care dormea dus. Cu fata mă descurc. E mai cuminte. Seamănă cu tine. Dar el...

— Cu tine!... făcu Onișor luând-o tandru pe după cap, să nu se supere.

Ea își lipi fruntea de umărul lui, amărâtă.

— Ce-ți pasă ție? Vii și pleci. „Rămâi, Veronico, și descurcă-te singură cu toate!” Dar să știi că mă duc la tovarășul prim și-i spun în față: „Dacă nu-l aduceți și pe el la centru, ne stricați familia!”

— Ei, drăcia dracului se oțărî Onișor. Ce ți-a venit, dragă? Eu îți sunt și bărbatul, și instructorul, și „primul” tău. Dacă ai ceva, spune-mi mie!

— Am!

— Ce?

— Să vii acasă, că nu mai pot fără tine!

— Bine, vin!

— Când?

— Săptămână viitoare!

— Care viitoare? De-atâția ani tot promiți, zău așa, „săptămână viitoare”, „anul viitor”. Acuma, numai „viața viitoare” trebuie să mai spui! Parcă n-ai avea și tu o familie...

— Nu. N-am una, am o mie, zise Onișor, ridicându-i o şuviță de pe frunte și ascunzându-i-o grijuliu sub năframa galbenă, cu care era îmbrobodită.

— Omului îi crapă inima, și ție-ți arde de glume.

— Nu glumesc, zău. Cele trei gospodării de care răspund au peste o mie de familii. Dacă facem o simplă socoteală, am câte-o zi pe an pentru trei familii. Foarte puțin! Ce-ai face tu în locul meu?

— I-aș lăsa să se mai descurce și singuri. Doar acum s-a terminat colectivizarea. Nu?

— Adevărat. Colectivizarea pământului. Dar gândurile și mentalitățile? Dar inima oamenilor?

— Bine că te gândești la inima lor, și pe-a mea o dai uitării...

— Tu n-ai inimă!

— Cum? se înfioră femeia, retrăgându-se un pas înapoi.

— N-ai! Mi-ai dat-o mie acum cincisprezece ani!

Până să se dezmeticească, o prinse de umeri, o lipi toată de el. Luă apoi grăbit geamantanul și porni pe trepte în jos.

Veronica râdea și plângea.

— Vă aștept sâmbătă la Ciurel! mai zise bărbatul, șoptit, de la etajul inferior. Suntem poftiți la nuntă, zău, nu putem lipsi, se supără oamenii. Da?

— Las', că mai vedem noi! i-o plăti nevasta cu vorba lui preferată. Intră în casă trântind ușa.

Onișor se grăbi la trenul-cursă Praid-Blaj, care pleca la 7 fără 5 minute.

Puse piciorul pe treapta vagonului, și ca să ajungă sus trebui să ocolească o pereche tânără, ce se îmbrățișa îndelung, a despărțire. În clipa când trenul se puse în mișcare, băiatul coborî grăbit. Fata, din ușă, trimițându-i cu vârful degetului bezele, repeta în ungurește:

— Edesem, drága!

— Szivem! Kicsikém! răspundea, topit de dragul ei, băiatul rămas jos, în zgura peronului.

Onișor, așezându-se pe bancheta de lemn, lângă geamul din dreapta, către oraș, se trezi reflectând: „E plină lumea de despărțiri. Dar fără ele, n-ar fi întâlnirile atât de așteptate, atât de fierbinți. Dragostea ar semăna cu un vagon ca ăsta, care poartă, zgâlțâind, doi călători...” Dându-și seama ce gândește, zâmbi îngăduitor. În vagon erau, într-adevăr, numai fata și el. Deocamdată. Știa foarte bine că după oprirea lungă, de o jumătate de oră, la Combinatul Chimic, banchetele vechi, nedespărțite de pereții cupeurilor, ca în vagoanele cele noi, vor fi toate ocupate de muncitorii care ieșeau la ora aceea din schimbul trei. Se îndreptau, zeci și zeci, spre satele din jur, sau mai jos, pe toată valea Târnavei Mici.

Deschise geamul și privi orașul. Prin spațiile libere dintre blocurile noi, dintre grădinile și casele vechi, care se alungeau amețitor, văzu clădirea Sfatului popular

raional, apoi ghici locul unde se afla sediul partidului. Din toate discuțiile de ieri, petrecute în biroul primului-secretar, referitoare la treburile gospodăriei Zăpadia, dar mai ales la tărașenia cu Hordiș, îi veni acum în minte doar partea finală.

— Ce propui? îl întrebă primul-secretar.

— Tovarășe prim, mă gândesc că-i om încă tânăr, are și familie...

— Bine, dar ce propui?

— Să-l reeducăm.

— Vrei să ți-l dăm pe mâna ta?

— Numai mulțam! Să-l dăm mai bine pe mâna clasei muncitoare.

— Lasă, frate, vorbele mari.

— Nu-s mari, tovarășe prim. Să-l trimitem printre muncitori în Combinat, să se califice. Dar nu la secția de ceramică, nici la magazie. La cuptoarele de carbid, să se topească toată zgura din el! La o mie cinci sute de grade!

— Bună idee, Onișorule! Hm! Să știi că-i bună! Dar, ia zi, cum rămânem totuși cu colectivisti care nu ies la lucru?

— Sunt numai doi. Nu-s mai mulți. O rezolvăm noi și pe asta, în scurtă vreme, n-aveți grijă! Poate mai veniți și dumneavoastră să ne ajutați... adăugase Onișor.

— Pe voi, pe zăpădeni? Parcă tu n-ai ști c-avem alte gospodării mai slabe. E nevoie de oxigen, de organizare, Onișorule, ca să le punem pe picioare! Tare mă tem că va trebui să ne mai ajuți tu pe noi și în altă parte. Ce zici?

Trenul opri în halta Combinatului. Pe rând, cele patru vagoane se încărcară ciucure. Dar locomotiva furnăitoare rămânea nemișcată, așteptând întârziată, până la ultimul om.

Onișor da binețe și răspundea la salaturile ce i se adresau destul de des. Se cunoștea bine cu muncitorii mai în vârstă, de seama lui, din împrejurimile Târnăvenilor, cât și cu cei din satele aparținând comunei

Ciurel. Majoritatea însă erau oameni tineri, intrați în muncă după prima lui plecare de la Combinat. Asta fusese exact cu unsprezece ani în urmă, la sfârșitul lui iunie 1951. Îl chemaseră la comitetul de partid – își amintea exact și ora: 11,30 – și, direct, fără ocolișuri, îi spusese:

— Treci pe la contabilitate, să-ți faci formele. Ne-am opus noi, dar degeaba! Tot clasa muncitoare, săraca, trebuie să ajute țărănimea. Iar tu, ca muncitor provenit din țărani, te pricepi. Mai faceți un instructaj, și gata! Pui plugul în brazdă, Onișorule, c-avem nevoie de pâine. Să trăiești, băiete, și să nu ne faci de râs! Ia-ți și nevasta cu tine, să nu te farmece pe-acolo vreo fată de bogătan.

La întrebarea lui cum să se descurce, că nevastă-sa era muncitoare la Sticla, și mai aveau, pe deasupra, un băiețaș abia de un an, bătrânul secretar Petraș îl sfătui să o lase la fabrică, să nu-i strice meseria, iar copilul să-l dea la cămin.

— Roagă-l pe tovarășul Stuparu, adăugase el, să te repartizeze într-un sat pe-aici pe-aproape, să mai poți da câte-o fugă pe-acasă. De altfel, lasă, că o să-i spun și eu la telefon!

Așa făcuse. Îl repartiză în gospodăria *Horia, Cloșca și Crișan*, din satul Aluniș, 5 kilometri peste deal, spre Câmpia Transilvaniei.

Acum, după ce cursa muncitorească, icnind din toate încheieturile, se puse în mișcare, Onișor își mută privirile de la cisternele ruginii, încărcate pe rampa Combinatului cu acizii aceia corosivi, al căror miros înțepător nu-i dispăruse încă din nări, după atâția ani. Prin fața ochilor începură s-alunece dealurile din dreapta. Fabrica de cărămidă mușca din spinarea primului deal, stăruitor, an de an mai zorită, mutând lutul acela galben, ars de flăcările gazului metan, în orașe și sate, milioane și miliarde de cărămizi, țigle și olane, așteptate de puzderia construcțiilor. Al doilea deal, mai retras, se arăta cu totul

indiferent față de excavatoarele nesătute. În schimb, era brăzdat de culturi prășitoare, ce se cățărau până în vârf, de pâraie adânci, de drumul pieptiș pe care Onișor îl cunoștea atât de bine, dintr-o mie de urcușuri și de coborâșuri. Pe-acolo se ducea spre Aluniș, ziua-noaptea, cum se nimerea. Avea o pereche de cizme scâlciate, care-l mai ocroteau, primăvara și toamna, de noroi, iarna de frig. Vara le înfunda cu ziare, după ce nevastă-sa le lustruia frumos și le pune sub pat. „Dormiți, gloabelor, că azi-măine vă trag pielea!”

În timp ce Onișor, înviorat acum de emoțiile amintirii, privea stăruitor pe geam, mulți dintre cei din jur, frânți de oboseală, așteptau. Dormeau agitat, sau cu ochii deschiși, iepurește, tresărind mereu. Le era frică să nu depășească halta în care trebuiau să coboare. Numai cei tineri, toți băieți, fetele nelucrând în schimbul trei, se țineau de glume, comentau în gura mare diferite întâmplări din brigada sau din secția lor. Poate că făceau toate astea numai ca să nu adoarmă și ei. Unul mai drăcos, așezat lângă fata pornită în concediu, la mare, începu să-i spună vorbe dulci, când în românește, când în ungurește. Ea îl asculta nepăsătoare, până când tânărul se obrăznici de-a binelea:

— Zău, ce Mare Neagră îți trebuie dumitale? Hai mai bine să ne scăldăm în Târnăvă! Nu mai bate atâta drum, că-i păcat. Aici avem și soare și umbră bună.

— Eu măritată! îi replică râzând.

Părea mândră din cale-afară că la anii ei a putut ajunge nevastă. Ca să-l convingă, îi arătă verigheta din deget.

— Cu atât mai bine!

— Bine, dar nu pentru tine!

— Lasă, măi, fata în pace, donjuanule! se auziră vocile prietenilor, râzând pe banca din spate. Te spunem Ilenei și-ți scoate ochii!

Tânărul se potoli. Simulând repede somnul, privea printre genele întredeschise față ei îmbujorată, pe care

lumina dimineții, proaspătă și nemiloasă, o sculpta într-un oval distins, redus la liniile mari, definitorii.

Mersul sacadat al trenului îl obliga pe Onișor să se oprească mereu din gândurile și întoarcerile sale. Opririle astea îl sâcăiau. Dar el se obișnuise, încă de mult, să se gândească în voie și cât îi place la orice, indiferent dacă se afla în tren, în mașina prăfuită, pe bicicleta care îl hurduca zdravăn sau, cel mai adesea, dacă mășăluia per pedes apostolorum.

Între Târnăveni și Cetatea-de-Baltă reuși totuși, cu două întreruperi scurte, la Adămuș și Cornești, să-și depene, ca în fața unui prieten curios cu care nu se mai văzuse de mult, toată povestea anilor petrecuți în gospodăria colectivă din Aluniș.

„Acum, ce le pasă?! Au ajuns milionari, ne sunt dați mereu ca exemplu, citați în rapoarte, fotografiați prin ziare. Dar cum arătau pe-atunci? Las', că-i știu eu, frate. Chiar de-aș vrea, nu-i pot uita până la moarte. Vezi cicatricea asta din umărul drept? De unde naiba crezi c-o am? Uită-te bine. Suvenire de la ei, de la milionari! Era vară, luna lui Cuptor, când am sosit la Aluniș. Grâul – că se făcuse grâu în anul acela de te înecai în el, nu alta – sta să se scuture, nesecerat. Din cincizeci de familii, câte erau înscrise în colectivă, ieșeau la muncă doar vreo douăzeci de oameni. Ceilalți se risipiseră, care-ncotro, pe la neamuri, pe la individuali. Câțiva lucrau chiar cu ziua la bocotani.”

Onișor se adresa prietenului nevăzut de alături, vorbindu-și de fapt sieși, din ce în ce mai pasionat, dar și mai detașat de mișcările seismice ale acelor ani îndepărtați. Omul trăia concomitent două anotimpuri ale vieții. Simțea că jumătate din ființa lui se agită pe scena unor evenimente încordate. Onișor cel de-atunci, care numai teatru nu juca, se adresa deci în continuare lui Onișor cel din tren ca unui alter ego, grăbit să afle totul, să cumpănească întâmplările și gândurile cu calmul ce-l

caracteriza acum.

„Auzi, frate? Îți spun numai adevărul adevărat. Erau în sat niște chiaburi cu putere și stare bună, umflați în pene, ca pe vremuri. Dar în vara aceea mai apărură câțiva, cam fleșcăiți. Veni unul Pânzaru, de sus, de la Ministerul Agriculturii, și începu să aleagă din scripte mijlocașii și să-i declare chiaburi, pe capete. Ba-l mai luă la zor și pe președintele Sfatului că n-a făcut-o singur, mai devreme. Acesta tăcea, se uita la Pânzaru lung, bănuitor și parcă înfricoșat. Pesemne îl purta gândul la lucruri întunecate. Eu eram nou, socoteam încă pe dește, nu înțelegeam prea multe.”

„Și ce trebuia să înțelegi?” îl întrebă Onișor din tren pe celălalt, care-și topea năduful în cuvinte.

„Multe trebuia să înțeleg, dar nu mă pricepeam. Taci și ascultă. Capul meu, săracu, nu mă ducea mai departe de sat și de uzina din care am pornit. Ce să mă gândesc eu atunci cine se poate ascunde după numele lui Pânzaru?!”

„Și cine se ascundea?!”

„Dracu! Nu mai face pe prostu, că știi tu bine! De unde era să bănuiesc cât de departe se întinde păienjenișul ăla nevăzut?! Așa că, vreo zece familii, s-au trezit peste noapte „câini de exploatatori”. Printre ele, și un frate de-al președintelui gospodăriei. De-aici, începu toată dihonă. Nicolae – că așa îl chema – avea 9 hectare primite de la socri, zestrea nevestei. Era om harnic, le lucra pe toate numai cu familia lui. De altfel, 4 iugăre erau fânaț, iar alte 5 iugăre arabile se-ntindeau pe-o coastă prăpădită, bună pentru vii, cum le-am dovedit eu mai târziu, în niciun caz pentru grâu sau cucuruz. Nicolae era mijlocaș sută-n sută. Tipic, de puteai să-l așezi în icoană. Pusese omul mâna pe pământ prin căsătorie, și-acum ținea de el cu dinții, nu l-ar fi dat în ruptul capului. Dar când se văzu declarat chiabur, îl bănuai, bineînțeles, de la bun început, numai pe frate-său. Nici nu voia s-audă că Alexandru, președintele, n-are niciun amestec în povestea asta. I-a spus în fața

mea: „Mă, de când ești comunist, parc-ai turbat. Parcă nu mai suntem frați. M-ai trecut la chiaburi, numa pentru că nu m-am scris cu voi la colectivă. Da ți-o plătesc eu, n-avea tu grijă, ca la un frate!” Vorbele astea nu miroseau a bine. Hm, mi-am zis, pesemne că toți leagă povestea asta cu chiaburia de intrarea sau neintrarea în colectiv. Drace! Se încurcă ițele! Ce să fac? Am chemat oamenii să stăm de vorbă. Dar ia-i de unde nu-s! Grâul își pierduse răbdarea. Se încârligau spicele, de uscate. Unde intrau zilnic cei zece secerători, nici nu se cunoștea. Ei, ce faci, acum, Onișorule?”

„Și ce-ai făcut?” întrebă omul din tren, cu vocea scăzută.

„Mă iau eu pe la ojină, peste deal, continuă celălalt, ca și când n-ar fi auzit întrebarea, și cad în Târnăveni, după un ceas. Mă duc ață la Raion, și-acolo peste cine crezi că dau, în biroul primului? Peste Pânzaru. Chiar bine, zic, să i-o spun de la obraz. Să afle și dumnealui în ce râpă ne-a împins. Pe noi ca pe noi. Dacă ne rupem cumva capul, pagubă-n ciuperce! Vin alții, mai deștepți! Dar cu satul nu-i de glumit. „Tovarășe Stuparu, zic eu, am călcat cu stângu în munca de activist.” „De ce?” m-a întrebat el, amărât și sever. „Păi, să vedeți. La noi la Aluniș au fost inventați niște chiaburi, adică pe nedrept. Și asta lovește în munca gospodăriei colective...” „Dar ce legătură are una cu alta?” m-a întrebat din nou primul, îngrijorat.

Își muta mereu privirile de la Pânzaru la mine. „Are, că știți dumneavoastră cum îs țărani. Toți zic că de-aia au fost „băgați la categorie”, fiindcă nu s-au înscris la colectivă. Și-acum, nici cei înscriși nu mai ies la lucru. Parcă Dracu le-a încurcat ghem pe toate, nu alta. Se scutură grâul, tovarășe prim...” „Ascultă, a intervenit străinul, înainte de-a aștepta răspunsul lui Stuparu. Ai noroc că ești la început, altfel te-aș crede nu activist de partid, ci exponent deghizat al chiaburimii!”.

Auzi, frate, nici mai mult, nici mai puțin, în câteva zile

am ajuns „deghizat”. Cu toată rușinea, trebuie să recunosc că pe-atunci nu înțelegeam ce poate fi aia „deghizat”.

„Dar ce voia Pânzaru ăsta de la tine?” se auzi vocea din tren. Atentă, cealaltă voce răspunse: „De unde era să știu? Taci, nu mă întrerupe!”

Și cei doi Onișori deveniră, pentru o bucată de vreme, unul singur.

— Credeți-mă ce vreți, am îndrăznit eu, fără să-mi dau seama ce fac. Dar vă spun că grâul se scutură, și satul fierbe. Din asta n-o să iasă nimica bun!

Abia după ce am rostit vorbele astea am observat că Stuparu îmi făcea semn cu mâna, ca și cum ar fi vrut să spună: „Lasă, vedem noi de toate pe urmă! După ce pleacă ăsta...” Dar era prea târziu.

— Adică, dumneata vrei să pui în discuție o indicație dată direct de...

— Dată-nedată... i-am luat vorba din gură lui Pânzaru, proteste. Eu nu vreau să pui nimic în discuție. Îmi spun o părere, că de asta m-a trimis partidul la Aluniș. Să judec cu capul meu și să răspund tot cu el, săracul. Nu-s ăia chiaburi, tovarășe, cum nu-s eu popă. De ce să-i băgăm într-o ciorbă cu chiaburii adevărați?

Auzi? Toate le-am spus dintr-o răsuflare, descărcându-mi sufletul. Iar la sfârșit am făcut-o cu coarne. L-am întrebat cine-a dat direct indicația aia?

— Știi tu cine, mi-a răspuns scurt Pânzaru – și fierbea.

Mie mi s-a urcat tot sângele în cap. Îmi simțeam vinele arse. Nu mai puteam face niciun pas înapoi. Stuparu tăcea încruntat, mă privea drept în ochi, insistent, poruncitor. M-am potolit, cu inima strânsă. Nu înțelegeam ce-aș fi greșit. Că adevărul mi se părea limpede ca lumina zilei, iar minciuna mirosea a sânge. Și-acum mi-i greață când mă gândesc cum tăceam și înghițeam în silă toată papara pe care mi-a tras-o ministerialul. Vorbea cu fraze lungi, ca o zi de post, urmate de sentințe scurte,

nimicitoare.

— O să vedem. Ne ocupăm noi de toate, i-a luat vorba într-un târziu Stuparu. Trec și eu pe la voi, Onișorule. Cu indicațiile nu ne putem juca, băiete! Lupta e luptă. O să vedem la fața locului cum stăm cu ea...

Când mi-am auzit numele, parcă m-am trezit dintr-un vis urât. Eram asudat și-mi vâjâiau urechile.

— Ce să mai vedem? s-a aprins Pânzaru. Adică, noi doi, tovarășe Stuparu, o să mai dezbatem, dacă aveți vreo nedumerire...

Ținea ochii, bănuitor, pe secretar.

— Știu, zice, nu-i ușor, tradiția e dușmanul progresului. Dar noi, comuniștii adevărați – când rostea asta, ducea mereu mâna la inimă – noi trebuie să schimbăm nu numai temeliile putrede, ci întreagă natura patriei. Să semănăm culturi tehnice, să plantăm perdele de păduri, să lichidăm mămăliga și rușinea ei, din interior și din afară!

„Măi, ăsta o apucă pe dealuri”, mă gândeam, întărâtat și îndârjit. Poate văzând că nici primul, nici eu nu sărim în sus de bucurie, mă luă repede la vale:

— Dumneata – cum ziceai că te cheamă? Așa, Onișor – dumneata poți să pleci! Cred c-ar trebui să urmezi urgent o școală de cadre. Să înveți mai multă vigilență! Altfel... a încheiat grav, pe un ton amenințător și cu mâna stângă ridicată în tavan.

„Ei, drăcia dracului! am oftat în mine. Să știi că am făcut-o de oaie! Și secretarul te pomenești că se spală pe mâini!” M-a apucat furia, dar mă stăpâneam. Îmi frământam pumnii. „Auzi, de mămăligă nu mai încăpem noi? Perdele de păduri ne trebuie? Păi, Dumnezeul și toți sfinții Pânzarilor care te-or împânzit pe-aici, grâul colectivei se scutură, oamenii stau să se încaiere, să ne ia de gât, și tu mă-ndopi cu vorbe! Mai bine m-ai ajuta să-i fac pe oamenii cinstiți să înțeleagă adevărul. Și să pun șaua pe dușmani, că-n ațățările și-n apa ta tulbure au început să dea din coadă ca somnii ai grași...”

„Măi, da chiar așa de clar le gândeai atunci pe toate?”
Îl întrerupse Onișor cel din tren, ușor malițios. „De gândit cred că le gândeam, dar de spus ți le spun cum știu acum”, acceptă, fără să se supere, celălalt.

— Auzi, du-te, Onișorule, mi-a spus într-un târziu Stuparu. Du-te și ține-te de seceriș. Pe urmă aranjăm și cu școala de cadre. Deocamdată, muncitorii – vrem, nu vrem – au nevoie de pâine. Cu pâinea oamenilor nu ne putem juca!

Vorbele lui m-au uns la inimă. Ministerialul se ștergea pe față c-o batistă mare cât un cearșaf. Era cald. Îmi șiroiau sudorile pe fruntea încinsă și prăfuită. Le simțeam gustul sărat pe buze. M-am șters de câteva ori cu palma, că năfrămuța mi-am uitat-o în sat. M-am liniștit așa, dintr-o dată, nu știu de ce. Cred că din pricina vorbelor lui Stuparu. După ce-a terminat el, mi-am zis în mine, coborând pe scări: „Măi se cunoaște că-i de-al nostru, că-i muncitor. Ai văzut cum îl lasă pe Pânzaru să torăie ce vrea? El ascultă, ascultă, de-și închipuie ăla că-i ies din gură vorbe de aur, nu prostii”. Abia mai târziu mi-am dat seama că „primul” unui raion de partid nu trăia prea ușor pe vremea aceea. Îl pândeau destule primejdii, mai ales dacă voia să fie om, așa să știi! Încheie Onișor, adresându-se iarăși, ca la începutul destăinuirii, acelui conlocutor nevăzut, care nu era altcineva decât el însuși, furat de ritmul sacadat al trenului. După halta Adămuș, îl apucă iar de umăr, zgâlțâindu-l, și-i povesti mai departe.

„Ce-or mai fi discutat între ei atunci, nu știu. Am plecat în fugă. N-am avut timp să trec nici pe-acasă, pe la nevastă și pe la copil. Aveam numai băiatul, fetița nu se născuse. Gâfâiam pe deal în sus. Din când în când, gemeam în mine: „Ei drăcia dracului de viață! Era mai ușor în praful și căldura aia îngrozitoare de la cuptorul de carbid decât pe dealul ăsta bătut de vânt! Acum descurcă-te, băiete, dă pâine muncitorilor! Seceră, dacă ai cu cine!”

„Și?”

„Și m-am oprit un moment pe creasta dealului, întors cu fața către Târnăveni. Stam și mă uitam așa, cu bucurie și cu necaz. Știam după fumul gros al coșurilor că schimbul doi de la cuptorul nostru îl încărcase tocmai atunci cu o șarjă nouă. Ca să n-o iau cumva la fugă înapoi, m-am întors în grabă cu fața către sat. Auzi? Așa cum îți spun. Ca să n-o iau cumva la fugă înapoi. Soarele în apus mi se părea o gură deschisă de cuptor care râde de mine din vârful celuilalt deal.” „Vorbești ca-n cărți. mormăi ascultătorul. Celălalt se făcu a nu înțelege. „Mi-am pus mâna streășină la ochi și m-am uitat lung. Flăcări, minereu, învălmășeală mare. Putea să iasă o șarjă bună. Totul atârna de priceperea meșterilor. Dar mie, în seara aceea, mi-a ieșit o șarjă proastă, gata-gata să mă coste viața. Și uite cum. Mă ascuți, frate dragă? Sau te plictisesc poveștile mele? Nu? După ce-am ajuns în sat, am trecut pe la președintele Sfatului, apoi pe la Alexandru, președintele gospodăriei. L-am chemat și pe secretarul de partid, care tocmai venea de la seceriș, ostenit de abia mai vorbea. L-am luat cam iute pe toți, am hotărât în grabă să strângem oamenii la școală. Am chemat boactărul, l-am trimis cu toba prin sat. Dar ce să vezi? În sală, când să începem, zece colectiviști. Restul - numai individuali. Bineînțeles, toți chiaburii - și cei vechi, și cei noi. Hait, Onișorule, mi-am zis, să știi că aici nu miroase-a bine! Încerc eu să prelucrez problemele secerișului și treieratului, ale răspunderii colectiviștilor. Dar din zece fraze, m-am înecat.

„De ce ne-ați făcut chiaburi?” începu să urle unul, mare găzdoi. A miroșit, vulpoiul, că vorbele astea prind. De amar, de bolmojeala din capetele lor, cei zece mijlocași „băgați la categorie” de Pânzaru îi țineau isonul”.

„De ce ne-ați făcut chiaburi?”

Până să-i potolesc, să le explic eu că lucrurile se vor cerceta și se vor limpezi, mă trezesc cu Nicolae, fratele lui

Alexandru, în fața noastră. Îl îmboldea din spate, să nu vedem noi, unul Manoilă, care se așezase în banca a doua. Nicolae era crunt, înnegurat, se citea pe fața lui că băuse. Duhnea a vinars. Nu putu spune decât atât:

„Mă, comuniștilor, voi ridicați frate contra frate!”

Până să răspund eu ceva, mi-o luară alții înainte.

„Așa-i, acum toți suntem frați!” urlau în cor, bogătani.

Basul lui Manoilă făcea să tremure ferestrele.

„Toți suntem frați, mă, că-i democrație!”

Am ridicat mâna, semn să fie liniște. Dar în clipa aceea, Niculae l-a pocnit pe frate-său, pe Alexandru, cu pumnul în față, gemând:

„Na chiabur! Na colectivă!”

„Șo pe el, mă!” strigă Manoilă.

Am sărit să-i despart pe cei doi frați încăierăți. Atâta mi-a trebuit! Din fundul sălii, un scaun a zburat peste capetele oamenilor și a nimerit lampa. Clopotul de porțelan și sticla lămpii au sărit puzderii pe jos. Noroc că feștila nu s-a stins! Ardea cu fum gros, încenușat. Cât m-am putut ține pe picioare, nu eram atent atât la cine dă, cât la cine-i îndeamnă. Și erau destui care ne pocneau, dar și mai mulți care-i ațâțau.

„Șo pe ei, șo pe ei!” se mai putea distinge, printre zbierete și icneli, glasul lui Manoilă, retras înspre ușă, la ieșire.

Dintre tovarășii mei, numai Petre, secretarul, urcat pe masă, se apăra cu scaunul și striga cât îl ținea gura:

„Cu oamenii cinstiți n-are nime nimica! Săriți pe bocotani, oameni buni! Prindeți-l pe Manoilă!”

Doar atât am mai putut auzi. Limba unui briceag mi-a vâjâit pe la urechea dreaptă. Un junghi cumplit mi s-a împlântat în umăr. Cineva a spart geamul. Lampa s-a mai holbat de câteva ori, cu ochii ei roșii, de nebun, și s-a stins.

M-am trezit a doua zi dimineată, în casa unor colectiviști. Când am deschis ochii, femeia mi-a spus:

„Vai de mine și de mine, tovarășe dragă! Mulțamește Domnului c-ai scăpat cu viață. Pe Alexandru aproape că l-o omorât frate-său! Doamne, ce prepestenie-o mai putut fi! Arz-o focu de dușmănie și de luptă de clasă, cum îi ziceți dumneavoastră”.

În toate clipele astea agitate, cei doi Onișori se contopiră din nou. Vorbea, convulsiv, unul singur.

M-am ridicat în cotul stâng. Umărul drept mi-era învelit într-un ștergar ud. Sângele se oprise. Cu fălcile încleștate de durere, am încercat să văd dacă pot mișca mâna. Ustura până la inimă. Și, ca un făcut, tocmai atunci mi-a venit în fața ochilor ministerialul. Naiba să-l ia, că numai lui nu-i duceam dorul. Dar îi auzeam vorbele zornăitoare, de parcă ar fi fost acolo, ascuns în tindă. „Ce cauți iar aici, coadă de drac? Râzi, hai? Tu trebuia să fii în locul meu! bâiguiam în neștire. Părăstasul Pânzarilor care te-or împânzit prin părțile noastre! Acumă, „ascuțimea luptei” o simt eu în umărul drept, nu tu! Pentru fiecare vorbă de-a ta mă ține un junghi.” Îmi era greață. Am înghițit o ulcică de lapte acru, mi-am pus haina pe umeri și-am plecat, împleticindu-mă, spre Sfatul popular. Președintele – fost muncitor, ca și mine, dar venit din altă parte de țară – zăcea în pat, bătut măr. Gemea, aiura. Nevastă-sa, săraca, plângea lângă pat, frângându-și mâinile și sughițând. Petre, scăpat mai ușor, vorbea la telefon cu Raionul:

— Alo, vă rog neapărat cu primul-secretar. Cine-s eu? Alunișul, tovarășă, secretarul organizației de bază. Dă-mi, te rog, legătura cu tovarășul Stuparu. Alo! Dumneavoastră? La noi e rău, tovarășe Stuparu, era să ne omoare aseară pe toți. Alo, da, adevărat. Pe președintele Geaceului, alo, da, pe Alexandru, l-o lăsat aproape mort frate-său, Nicolae. Alo, da, l-or arestat. Cum? Să-i dea drumul? Bine, da l-or dus de aici... Pe cine-

or mai arestat? Doi chiaburi adevărați: pe Mihai Todea, pe Ilarie Oprea, și încă unul, Manoilă, care, știți dumneavoastră c-o fost „verde”. Cum? Tovarășul Onișor? Uitați, chiar o ajuns lângă mine, uitați, vi-l dau.

Îmi bătea inima, să crape, nu alta! Din cauza rușinii, nu mai simțeam durerea. I-am spus doar atât:

— Alo. Da, am pus-o de mămăligă, tovarășe prim. Calm? Da. Vă rog să-l felicitați din partea mea pe Pânzaru ăla. Cum? Să nu mai spun lucruri de-astea? Bine. Da. Să vă așteptăm? Bine. Noi am plătit oalele sparte de el, și le-am plătit cu sânge. Da. Calm. Am înțeles. Noroc bun!

Într-o jumătate de oră a fost și el la noi, la Aluniș. Mașina Raionului l-a transportat pe Georgescu, președintele Sfatului, la spital, în Târnăveni. „Dac-ai scăpat de chiaburi și de legionari, Georgescule, n-o să te faci acum de răs în fața doctorilor!” „Nicio grijă, tovarășe Stuparu. Poama rea nu piere ușor!” a mai avut tăria să glumească președintele, trezit ca din morți. „Ce să-i faci, Georgescule? a continuat Stuparu. În viață, toate lucrurile se plătesc scump. Mai ales dacă n-are omul destul cap să le plătească mai lesne!” Simțeam eu că vorbele astea bat în partea mea. Am înghițit în sec. Mă dureau, dar n-aveam ce face. Auzi? Mă dureau al dracului.

Când am rămas numai noi amândoi, în sălița de alături, am început să-i povestesc lui Stuparu totul, din fir în păr. Dar n-a fost nevoie de multe explicații. Parcă el ar fi asistat la încăierare în locul meu. Mi-a spus: „Dușmanii sunt tari numai când suntem noi slabi!” Apoi, înainte de-a mă lua la întrebări, se opri o clipă și iar mă privi lung și ciudat în ochi, ca-n ziua cealaltă, când eram în biroul său. „Bine c-a venit singur, că nu l-a adus și pe ăla” – mi-am zis.

— Cu comuniștii din sat, tovarășe Onișor, ați vorbit înainte de adunare?

— Nu! am bâiguit eu, amărât.

— Păi, vezi? Dar cu colectivității, cu femeile care ies la

lucru?

— Nu!

— Păi, vezi? Acum, Onișorule, ce să mai întindem vorba?! Sanctiunea ți-ai încasat-o singur, îți ajunge, nu-ți mai dăm alta! Dar să știi de la mine: nu mă așteptam la una ca asta. Clasa noastră, băiete, a biruit și biruie prin organizare, prin calm și conducere colectivă. Ia ridică tu mâna dreaptă în sus!

— Nu pot, tovarășe prim! am început eu să mă vait. Mă seacă durerea la inimă...

— Vezi, mâna dreaptă e organizarea! Ridic-o pe stânga!

Stânga mergea ca unsă.

— Vezi, cu calmul nu stai chiar rău. Iar în cap, Onișorule, acolo-n creier se află sediul muncii colective. Dacă n-ai cap, rămâi numai cu picioarele. Și-i vai de mama noastră, dacă lucrăm numai cu picioarele! Ne ducem dracului de răpă...

Atunci n-am mai putut zice nimic. Nici nu știu dacă i-oi fi mulțumit ori ba. Dar pe urmă, mă tot gândeam, mai ales când rămâneam singur: „Se vede treaba, Onișorule, că una e să faci parte din clasa muncitoare și alta e să știi bine ce e aia! Tu, nerăbdătorule, te-ai grăbit numai cu mândria, dar celelalte le-ai uitat pe drum, până la Aluniș.” Abia acum am început să devin, uite-așa, dintr-o poticneală, conștient de clasa mea. Și încă unde. La părinții mei, la țărani. Cred că nu e nevoie să-ți mai spun. Tu știi, prietene... „Ce să știi?” se miră al doilea Onișor, împins iarăși la distanță. „Tu știi că țărani îi suciți de mama focului. Lemn de corn! Organizarea lor într-o clasă nouă, limpezită, ca muncitorimea, abia acum începea. Și eu, care trebuia să fiu ditamai stâlp de boltă, m-am trezit, pentru o clipă, funie făcută colac. De ciudă, îmi venea să plâng!”

... Trenul opri două minute în halta Cornești. Acolo rămase un singur Onișor, atent la ce se întâmplă în jur, la

ce fac tovarășii săi de călătorie.

Coborâra o parte din băieți. Erau tot gălăgioși, de parcă n-ar fi muncit din greu toată noaptea. Își luară rămas bun de la cei din vagon. Junele care o necăjise mai înainte pe tânără nevastă îi făcea acum semne, de jos, arătând spre sălciile de la marginea Târnaviei. Dumneaei, se vede, îi trecuse supărarea, sta cu fruntea, rezemată de geam și zâmbea. Când vagonul se zgâlțâi și roțile începură să țacăne, își flutură mâna dreaptă leneș ca aripa unui pescăruș. Pe Onișor îl bucură această hârjoană a vârstei. Dar, fără să vrea, bărbatul din el se trezi îngăimând, numai pentru sine și mai mult în glumă: „Așa-s nevestele tinere: se sperie rău la început, dar pe urmă le trece repede”. Mersul sacadat al trenului părea inventat ca să nu-i adoarmă lui gândurile...

„Așa, Onișorule”, se auzi din nou vocea cu accente cunoscute. „Cum? De ce-mi zici Onișorule? Doar nu ești străin?!” zise omul din tren, mirat într-adevăr ca un spectator care se aude chemat pe scenă, tocmai când acțiunea pare să fie mai încordată. „Așa, Onișorule – continuă nepăsător conlocutorul – am luat destulă bătaie de la viață. Am încasat de la dușmani și câteodată de la prietenii, dar am învățat ceva. La Aluniș am tras-o greu de tot în vara aceea. Ce mi-am zis? Dacă se scutură grâul, e jale. O dată cu el se scutură și se îngroapă în pământ nădejdea oamenilor, încrederea lor – multă-puțină, câtă o au – în gospodăria colectivă. Și-atunci, știi ce-am făcut? Într-o dimineață, m-am așezat în vârful dealului dinspre Târnăveni. Știam că pe-acolo intră în sat frații mei, muncitorii, după ce ies din schimbul trei. Erau vreo zece de toți. Băteau de ani întregi, pe jos, în fiecare zi, cei 5 kilometri, peste deal, până la Combinat. Și nu de plăcere, mai mult de dragul nevestelor. Acestea erau țărânci, nu voiau să părăsească sfoara de pământ ce li se cuvenea după moartea părinților. Casa le era în sat, curte aveau,

copiii se puteau juca în voie. „Nu, bărbate, le spuneau muierile, muncitor-nemuncitor, stai tu frumușel aici, că salariu avem, pâine ne vine fără bani, nu plătim și apa, ca la oraș!” Și ei, câr-mâr, bombăneau cât bombăneau, apoi măsurau zilnic drumul, până la Combinat, ziua-noaptea. Vara lucrau de obicei în schimbul trei. Tot la cererea nevestelor, ca să aibă ziua liberă. La nopțile lor nu se mai gândea nimeni. Hei, și cum ți-am spus, stam în vârful dealului, țeapăn ca o sperietoare. I-am așteptat, i-am oprit și, fără multe ocolișuri, mi-am deșertat inima: „Fraților, vă supărați ori nu vă supărați că viu la voi cu vorbele astea, dar n-am încotro. Organizația de bază e mică, unii colectiviști sunt încă împungaci, ca taurii, nu înțeleg ce se întâmplă. Până se lămurește mai sus povestea asta cu cei „băgați la categorie”, se scutură grâul, pierdem pâinea! Semeteul n-are secerători destule, și chiar dac-ar avea, pe dealurile astea nici dracu nu se suie. Fără ajutorul vostru, credeți-mă, nu putem trece hopul. Cu neveste ori fără ele, haideți, fraților, la seceriș! Dacă n-ar fi dat ăla cu briceagul în umăr, puneam eu mâna pe coasă. Dar așa, o să vă fac legători...”

Îi vedeam frânți de muncă, de noaptea nedormită, și pe deasupra istoviți de drum. Cinci kilometri peste deal nu-i chiar o joacă. La vorbele mele, unul mormăi ceva, a refuz. Dar toți ceilalți îl priviră muștrător, cum făceam noi în brigadă când vreunul se codea, refuza să pună umărul. Nu mi-au răspuns pe loc, ce-i drept, dar știam că vor veni. După o oră, eram cu toții în câmp. Eu le căram apă rece c-o găleată cât toate zilele, care-mi rupea și mâna stângă. Dar nu mai aveam vreme să mă gândesc la mine, la dureri, la nimic. Gândurile, afurisitele, se trezeau în cer, cu ciocârlile. Cădeau de-acolo, tot mereu, peste pământ, cine știe unde, prin holda scânteietoare. Mă temeam numai să nu mi le reteze cu coasa, din nebăgare de seamă, careva din frații mei, înșiruiți unul după altul, toți zece. A doua zi veniră și câteva neveste – cam îmbufnate

ele, dar tot au venit. A treia zi, câțiva colectiviști, ce și-or fi zis ei în capul lor, ce nu, dar s-au luat după exemplul muncitorilor. Și-n două săptămâni, cât am ținut-o așa, am pus la loc aproape toate oasele scrântite ale gospodăriei. Dar cu câtă trudă, Maică-Doamne! Veneau oamenii de la Combinat direct în câmp. Îi așteptau nevestele cu mâncarea acolo, la capătul lanului. Și numai la prânz cădeau și ei două ore în somn, ca-n moarte. Eu le potriveam snopii după soare, să le ajungă mereu umbra, să nu se trezească. Nevestele mai tinere se așezau lângă ei, dar nu puteau dormi. Se perpeleau, răsucindu-se și blestemându-mă, știu eu bine, în gând, că le-am furat bărbații. „Treaba lor, răsucescă-se, până la toamnă le-o trece”, îmi ziceam. La Veronică-mea, săraca, n-aveam timp nici să mă gândesc. Se încingea iarăși munca, până târziu, când pe cer se iveau pâinea aceea proaspătă și bine rumenită a lunii pline. Eh, prietene, ce mai vară a fost aceea! Am început, uite-așa, să calc cu dreptul. Grâul slobozea bine la treierat. Fiecare hectar puneă pe cântarul nostru cu 5—6 măji mai mult decât înainte. Aveam acum niște argumente mai ca lumea, care-i făceau pe țărani să-și dea coate. Știi, ori de câte ori mi-aduceam aminte de vorbele lui Stuparu, îmi pipăiam capul și mâinile. Pe ferite, să nu vadă cineva. Va să zică, organizare, calm, conducere colectivă! Ține minte, Onișor, pentru toată viața!

Încurcătura cu chiaburia mijlocașilor, oricât m-aș fi dat eu de ceasul morții, tot n-am putut-o dezlega în anul acela. Mai spre iarnă, când au năvălit ploile și noroaiele, după ce-am terminat și semănatul grâului, am primit telefon să mă prezint cu tot calabalâcul, să rămân la „școala de cadre”. Am trecut pe-acasă, m-am schimbat, ca tot omul, să nu râdă cineva de mine. Șeful cadrelor avea pe masă un dosar gros, pe care l-a închis când am intrat eu. Apoi, m-a luat direct: „Spune, tovarășe, cum stai cu nivelul?” „Păi, nici prea bine, dar nici prea rău.”

„Va să zică, te lauzi. Tocmai dumneata, care n-ai înțeles ascuțirea luptei de clasă și te-ai aliat cu elementele care – las’, că știm noi, măi tovarășe – este dușmanii țărănimii noastre sărace.” „Nu-nțeleg. Ce alianță?” „Va să zică, te și ascunzi, nu ești sincer cu partidul, măi tovarășe. Nu știu cine te ține pe dumneata acolo și de ce închide ochii. Dar eu la școală nu te primesc.”

M-am înfuriat și nu știu ce putere m-a oprit să nu ridic pumnul. „Adică în dosarul dumatăle scrie că eu țin partea dușmanilor? Doamne, bine am ajuns! Așa-mi trebuie, dacă n-am putut rămâne la meseria mea!” Nevestei nu i-am spus nimic. Ea pufnea și-așa mereu. Era amărâtă, săraca. Avea munca la fabrică și grija copilului pe deasupra. M-am dus să-l caut pe tovarășul Stuparu. Era plecat pe teren. După două zile, când s-a întors, la toate frământările mele a răspuns destul de scurt: „Du-te-napoi, tovarășe Onișor, și fă-ți datoria. Las’, că mai vedem noi. Nu se găta lumea, nici școala asta de cadre, în câteva zile.”

Și-am stat așa, ca frunza pe apă, până în vara următoare, a lui ’52. Atunci a venit plenara C.C.-ului și pe unii i-au trimis tovarășii să mai studieze marxismul, să ne lase pe noi în pace cu „schimbarea naturii patriei” și cu toate „perdelele” lor de „protecție”. Dar până-n ziua aceea, numai sufletul meu știe de câte ori nu-mi venea să fug înapoi la cuptorul de carbid ori să-mi închid gura cu șapte lăcate. Când au arestat și din satul nostru vreo patru țărani, plângeau muierile ca după mort, iar bărbații scrâșneau din măsele. „Ei, băiete, acum mai fă-ți datoria!” M-așteptam să vină și după mine. Vreo două săptămâni, parcă mă pândeau mereu, din spate, umbra lui Pânzaru. Noroc că m-am dezmeticit repede, că n-am lăsat să mă muște prea adânc îndoiala! Mușcătura asta e mai veninoasă ca a viperei. De frică nu tremuram, nu-mi era felul. Am auzit într-o vreme că-i vorba să-l trimită și pe Stuparu înapoi, în fabrică, la munca de jos.

După ce-am citit documentele, am dat telefon tovarășului prim, să-l felicit. Nu știu de ce, îmi sta mie pe limbă să-i urez „mulți ani”, de parc-ar fi fost ziua lui de naștere. Nu l-am găsit. „Te pomenești că...” Dar nu, nu era ce bănuiam eu. M-a prins pe fir secretarul cu propaganda.

— Ce-i Onișor, iar ai dat de vreun pocinog? Că tu cam pe vremea asta le faci de oaie. Spune, ce ai cu tovarășul prim?

— Păi... o chestiune personală, am încercat eu s-o încurc. Adică... aș fi vrut să-l rog să ne facă protecție cu încă un tractor... Cei de la S.M.T. ne fac nazuri...

— Bine, las', că pun și eu vorbă bună. Vă trimitem. Dar, vezi, pregătește-te cu prelucrarea documentelor.

— Cu asta sunt pregătit de anul trecut, tovarășe Oniga! strig eu în receptor.

— Drace! exclamă el, nedumerit. Ce tot vorbești?

— Zău, nu glumesc! Cine, nu noi am luat bătaie din cauza lui Pânzaru?

— Care Pânzaru?

— Ala cu chiaburii artificiali. Acum să-l mai prind pe-aici, îi rupt picioarele!

— Vezi, numai nu te grozăvi prea tare, mi-o reteză secretarul. Mai sunt acolo, sub nasul tău, și chiaburi adevărați. Dacă-i pierzi cumva din vedere, tot ei îți scot ochii! Că lupta continuă, nu s-a terminat. Așa că, atenție, băiete, nu te mai crede buricul pământului!

Auzi, chiar așa mi-a spus. Cu vorbele astea mi-a închis telefonul. Nu eram încântat, dar dușul mi-a prins bine.”

...Trenul se opri din nou, la Cetatea-de-Baltă. Încă un sfert de vagon se dădu jos. Tânără nevastă părea acum îngrijorată că rămâne doar cu omul acesta mai în vârstă, de la geamul din dreapta, care tace încontinuu și zâmbește ciudat. „Nu cumva, Doamne ferește, să fie vreunul din ăia... da, vindecăt, dar... de la casa galbenă din Târnăveni... Nu, cum să fie?” își făcea singură curaj.

„Doar nu le dau drumul așa, dintr-o dată, pe tren!” Tânără nu înțelegea totuși de ce se uită omul îndelung pe geam, de ce zâmbește din senin, de ce tace apoi ca mutul. Își puse pe genunchi cartea din care începuse să citească, iscodind cu coada ochiului mișcările lui Onișor. El, observând-o, nu putu decât să comenteze, din nou, pentru sine: „Szivem kicsikém, nu prea-ți stau ochii bine în cap, domnișoară nevastă!” Apoi, obosit iar de preocupările lui, începu să-și plimbe privirile când în dreapta, când în stânga, din cinci în cinci minute, cât dura călătoria trenului între două sate. De o parte și de alta a Târnavei Mici, dealurile se perindau monoton, ținând subsuoară sate dese. Păreau niște spălătorese bătrâne, diforme, sculate la treabă cu noaptea-n cap, gata la ora aceea să-și întindă în soare puzderia albiturilor. Onișor cunoștea toate satele astea, destul de bine. Pe unele, încă de copil, când îl lua taică-su cu el la târgurile de vite, de bucate, de porci, de oi. Dar le știa mai bine din ultimii ani, de când ajunsese instructor raional. Trecuse prin fiecare, pentru o zi, pentru o săptămână sau chiar pentru mai multe, cu cele mai felurite însărcinări. Cunoștea gospodăriile colective, le știa toate încurcăturile. Și toate realizările mai de seamă. Auzea, de altfel, foarte des vorbind despre ele pe președinți, pe agronomi, pe activiștii de partid. Tocmai de aceea, tot uitându-se în dreapta și-n stânga, își făcea acum socoteala de la care gospodărie și ce anume ar putea învăța colectivii lui din Zăpadia, din Ciurel și din Glod cum să inițieze niște schimburi de experiență, mai încolo, spre iarnă.

„De la ăștia din Cetatea-de-Baltă, se gândi Onișor, am putea lua, la târgul Sântămăriei, niște porci. Dar nu de Bazna, că avem și noi. Să cumpărăm măcar câte două scrofițe de-alea canadiene, ei, drăcia dracului, uite că le-am uitat numele! Sunt albe, lungi, o rasă de porci buni și pentru grăsime, și pentru carne. Se spune că au muncit canadienii cincizeci de ani tot amestecându-i și

Încrucișându-i, naiba știe cu ce, de le-au înmulțit coastele. Au două coaste în plus. Da, neapărat, repetă Onișor, să cumpărăm la toamnă, de la cei din Cetate, câte două scrofițe pentru fiecare din cele trei gospodării. Dacă n-om putea mai multe, sunt destule și atâtea până una-alta. Și să trimitem oamenii aici, la zootehnist, să le învețe toată biografia, cu calități și cu scăderi, că porcii au și ei tainele lor. Oamenii râd și-și bat joc de ei, mai tare ca de câini, dar pe urmă își ling buzele de dulceața cărnii. Dacă nu-i știi îngriji, porcii îți măncă bucatele degeaba, ca ogarii!" Moara de la Cetate se auzea mormăind parcă aprobativ: „ca ogarii”. „Cei din Jidvei, continuă Onișor, îs laureați în vinuri. Adevărat, au sașii cu ei, nu-i de mirare! Meșteri bătrâni, dați naibii sașii, ce-i al lor e-al lor! Se pricep la viticultură. Când au venit în Ardeal, parcă prin secolul al treisprezecelea, dacă mai țin bine minte, au știut să-și aleagă pământul. Deh, împăratul era de-al lor, repede i-a făcut „națiune privilegiată”. Până și dealurile le-au ales pe sprânceană. Dar dacă s-au nimerit cumva rele, sașii le-au făcut bune. Cum? Le-au captușit cu vii. Treabă grea, dar frumoasă și roditoare. Se zice că la început nici lor nu le ieșeau vinurile bune, până când au descoperit pivnița. Odată, la un pahar de Fetească, se lăuda un bătrân din Sântămărie că secretul ăsta cu pivnițele l-au prins sașii de la români. „Cum?” m-am mirat eu. „Așa cum auzi: de la noi, de la români”, mi-a întors-o bătrânul. Cică bărbosul de Burebista a încercat să stârpească viile, dar rădăcina vieții a rămas, cu vorbele vechi, în pământ, încă de-atunci. Și când au dat ai noștri iar de vin, numai ce-au început cu înțelepciunile: „Vinul e toiagul bătrâneților și nebunia tinereților!” „Pivnița bună face vinul!” „Nu știu, zicea sântămăreanul, dacă sașii or fi luat aminte la povestea cu toiagul că pe ei nu i-am văzut niciodată beți, dar vorba cu pivnița și-au ascuns-o bine în cap. Cred că de-atunci au mai scos românii noștri încă o vorbă: Ce face sasul când n-are de lucru? Păi, ce să facă, își dărmă

casa! De-atunci, pentru că, auzind ei zicala cu pivnița, numai ce s-au apucat, frate, să-și dărâme casele vechi, ca zărghiții! Și-au săpat niște pivnițe mari, de poți întoarce carul prin ele. Căsoaiele astea strașnice, numai de dragul pivnițelor le-au făcut. Doar trebuia să le-acopere cu ceva, nu? Așa că, poveste-nepoveste, i-au învățat românii pe ei, i-au mai dăscălit ei pe români, și-acum, laolaltă, continuă Onișor, îs dați dracului, nici francezii nu-i taie la vinuri. Le-au luat medaliile de aur de sub nas. De la jidveeni, frate dragă, trebuie să mai învățăm și vinificarea și alegerea soiurilor. La anul viitor, când vom începe noile plantații, sau poate chiar mai încolo, că deocamdată nu-i bine să ne-ntindem mai mult decât ne-ajunge plapuma, da, trebuie să avem grijă de strugurii de masă și de soiurile productive, pentru vinuri mai ușoare. Numai cu Riesling tare, ca trăscaul, înmulțim bețivii și dăm dracului toată organizarea, munca, morala și totul. Cu oameni beți poți lăsa pământul în părașinare, dar nu-l poți face niciodată să înflorească!”

Cursa Praid – Blaj porni și din gara Jidvei. Onișor își mută iar privirea din stânga spre geamul din dreapta. Peste apă se vedea Căpâlna, sat mic, un pumn de case parcă smălțuite în albastru, mieruite, cum zic căpâlnenii. Privindu-le, lui Onișor i se păru că pe coasta aceea s-a răsturnat căruța unui olar.

„De la cei din Căpâlna, ce supărarea să învățăm? se iscodi Onișor, indispus de parcă cine știe cine l-ar fi pus să-i țină de urât tot drumul cu poveștile astea. Cred că mai mult artă decât agricultură, își răspunse iar resemnat. Ceva agricultură ar mai putea învăța ei de la noi. Dar la artă, la activitatea culturală, îs tari. Au ei o dăscăliță mai în vârstă, vrăjitoare, nu alta! La ea s-o trimitem pe Lelia și pe fata lui Octavian s-o tragă de limbă, să-i afle secretele. Învățătoarea asta a luat zece fetișcane din Căpâlna, le-a ales pe sprânceană și le-a învățat un joc bătrânesc, numai al fetelor. Atâta le-a

trebuit! S-au îmbrăcat frumos ca pe la noi și s-au dus din concurs în concurs, până la București. Acolo, le-a sucit vrăjitoarea gâtul la toți cu costumele, cu jocul bătrânesc, dar și cu fetele tinere! Țștia, căpâlnenii, se pot făli acum că un ansamblu mai mare, din Capitală, le-a cerut voie – așa spunea instructorul de acolo, Frășilă: „Ne-au cerut voie!” – și-au dus cântecul și jocul. De pe-aici până în Statele Unite. I-au lăsat pe americani cu gura căscată. „Bravo, căpâlnenilor!” le-am zis, de-al naibii. Cu arta, ce-i drept, stați bine! Dar am auzit că vă cam tușesc oile, frate Frășilă. Voiam să-l necăjesc. De zece ani ne tot înșepăm așa, ca între prieteni.

...Halta Gorna.

Alunecaseră în urmă, și-n dreapta și-n stânga Târnavei mai multe sate, șterse de Onișor doar cu privirile, fără să-și mai permită răgazul de-a poposi, de-a le face și lor „o vizită”. Cu Gorna era altceva. Cu ei se cunoștea ca între vecini, hotarele lor aproape își dădeau mâna. Gospodăria din Gorna era mai veche, puterea ei adevărată sta în experiență. Deși colectiviștii din satele apropiate o vizitaseră de multe ori, mai ales înainte de înscriere, Onișor socotea că e bine să țină în continuare ochii pe rânduielile și inișiativele ei, să împrumute, să învețe, să întrebe și să asculte. „A-ntreba nu-i rușine. A fi leneș și prost e rușine”, și-a spus instructorul. Își propuse deci să cerceteze mai atent în ce fel reușiseră vecinii lor să organizeze construcțiile, să introducă mecanizarea la grajdurile pentru vacile de lapte, în genere, tot ce ținea de buna îngrijire a animalelor. Acestea, alături de sere și de grădină, le aduceau doar veniturile cele mai mari, concurând cu producția de cereale. „Și-apoi frate dragă, își zise Onișor, vecinii ăștia ai noștri ne pun pe masă, gata rezolvată, problema cointeresării, a repartiției suplimentare, după cantitatea și calitatea producției. Doar știi bine că, din acest punct de vedere, experiența de la noi i-a pus pe gânduri și pe oaspeții din alte țări.

Chiar aici, la Gorna, nu mai departe. La fel ca și cu folosirea chibzuită a lotului personal, cu creșterea animalelor rămase în proprietate individuală. Nu-ți mai amintești discuția cu unul din oaspeții aceștia? Adică, așa cum ne-a povestit-o Grama, instructorul de-acolo. Zicea că președintele Lunceanu îi răspundea oaspetelui străin la tot felul de întrebări:

„Nu, zău așa, de ce să ne speriem de vorbe? Pe ele trebuie să le încercăm mai întâi în dinți, ca pe bani. Dacă nu țin la practică, la viață, atunci să le studiem numai din punct de vedere istoric.” Auzi, al dracu, deștept Lunceanu, cică chiar așa-i spunea străinului, umplându-i mereu paharul cu Ottonel: „Din punct de vedere istoric!” Acela nota tot într-un carnet. „Mai departe, zicea Lunceanu, cunosc și eu fraza aceea despre mica proprietate, care generează zi de zi capitalism. Dar, zău, așa, ea nu era spusă chiar în privința noastră. Dacă, spre-o pildă, pe lângă vitele de la colectivă mai are omul și o vacă la el acasă, ce poate să genereze ea? Un vițel! Și pe el, săracu, îi păcat să-l poreclim capitalism. El e contractat cu statul, sau e vândut colectivei, cum îi vine mai bine omului la socoteală. Bagă banii în buzunar, că nu strică. Vaca îi rămâne cu laptele, pentru copii, ca să nu le mai ducă grija și din partea asta gospodăria colectivă. Așa că e mulțumit omul, e mulțumit și statul. Are și țăranul, dar nu flămânzește nici muncitorul!”

Auzi, al dracu Lunceanu! Om deștept. Așa căăștia din Gorna tac și fac. Nu bat toată ziua din gură, critică în sus, negație în jos, că, pasămite, cu negația ar fi mai interesant. Ei au înțeles dialectica, frate, adică noutatea stă în ce pui la loc după ce negi, ce ridici pe ce-ai dărâmat. Ei, drăcia dracului, uite c-am ajuns la filosofie, și de fapt mie altele îmi fierb în cap”, se muștră Onișor.

Într-adevăr, trenul intrase în hotarul comun al Ciurelului și Zăpadiei, de grijile căroră omului nostru i se făcuse capul calendar. Trecu totuși aproape indiferent peste

pământul îmbietor din luncă, pentru care se vrăjmășiseră atâta vreme oamenii din cele două sate. Acum, linia ferată nu mai părea o graniță, ci mai degrabă șira spinării, de oțel, a unei ființe uriașe, nemaivăzute, ivită acolo abia de un an. Dar pentru ca ființa aceasta să se dezvolte deplin și armonios, să-i poată crește umerii până la înălțimea dealurilor, iar brațele dincolo de ele, Onișor era convins că trebuie să se unifice cele două gospodării, să se contopească și cu o a treia, cu cea din Glod. Încă nu împărtășise nici unuia dintre președinți ideea aceasta. Le-o rezerva pentru toamnă, mai încolo, pentru iarnă chiar. Atunci au țăranii ceva timp de discuții. Deocamdată voia să vadă care ies mai căliți, mai tari, din cuptorul verii. „Ce zici, Cireș, te ții? Altfel, va trebui să-i spui „tovarășe președinte” ăstuia mai tânăr lui Costea din Ciurel. Dacă nu ieșiți bine, zăpădenilor, vor face ăștia gălăgie, vor zice că numa gura e de voi, că le stricați renumele de gospodărie fruntașă. Mie îmi sunteți dragi, nici vorbă, dar n-o să vă pot ține parte mai mult decât se cuvine. Și chiar după unificare, trebuie să le-arătați, prin muncă, prin pricepere, că n-ați fost primiți în familie ca niște rude sărace!”

Onișor adăuga treptat la grijile și răspunderile zilei de azi pe cele – nu puține, nu ușoare – ale zilei de mâine.

Croia planuri pe spații mai vaste, își anunța, celulă cu celulă, toată ființa, să fie gata pentru îndeplinirea lor.

Coborî în halta Zăpadia. Tovarășa lui de compartiment se trezi aproape singură. Onișor nu înțelegea de ce devenise atât de bucuroasă când îl văzuse jos. Îi făcea și lui semne cu mâna. „Ei, drăcia dracului, se gândea, să știi că ești simpatică! Te-am judecat răutăcios. Ești numai simpatică, nu altceva. Dar ia seama, fata mea, că marea e vicleană, răscolește sufletul omului! Să nu te întorci cumva acasă fără drăga, édesem, szivem, kicsikém! auzi? Ține minte ce-ți spun, domnișoară-nevastă!”

Merse de-a dreptul la sediul gospodăriei colective, nu mai trecu pe la casa de oaspeți. Îl găsi acolo pe Ion Cireș, care-l aștepta.

— Scurt pe doi, Cireșule, că mă grăbesc. Azi plec la Glod, că pe ei, săracii, i-am lăsat orfani.

— Bine, dar ce-ați făcut cu el?

— Cu cine? Întrebă Onișor, uitând că președintele n-avea cum să știe ce carusel i se învărtise lui în minte, de o oră și jumătate, de la plecarea din Târnăveni.

— Cu Hordiș, preciză Ion.

— A, cu el? L-am trimis la o școală de reeducare.

— Unde?

— În Combinat.

— Dar de când s-a deschis acolo o școală de-asta?

— De mult. De totdeauna, Cireșule. La cuptorul de carbid, să-i topească zgura. Dacă o mai fi ceva bun și curat în el, să se aleagă.

— De ce nu l-ai adus înapoi, să-l topim aici, pe toate dealurile astea?

— Las', c-avem noi ce reeduca și-aici. Spune-mi mai bine ce-ați hotărât aseară în ședință și azi-dimineață acasă.

— La ședință? Multe, cum ne-am înțeles. Acum rămâne să ne ținem de treabă. Toate-au mers, numa acasă m-am dondănit cu fată-mea, cu Lelia.

— De ce?

— Nu vrea să-l bage pe popa în programul de brigadă.

— Ce popă? exclamă omul, mirat.

Președintele uitase, la rândul său, că Onișor n-avea de unde să știe despre fuga popii.

— Hai, zău, nu te face. Nu ți-o povestit nime până aici?

— Nu, c-am trecut direct prin apă. Ce?

— Păi, domnul părinte o fugit ieri noapte cu Saveta de la Tău...

Îi povesti totul amănunțit, cu oarecare neliniște și agitație interioară.

Onișor, la sfârșit, îi spuse, destul de calm:

— Să le fie de bine și să ne cheme la ospăț! Pe noi, tete loane, povestea asta ne ajută oarecum în muncă. Cu prăbușirea zeilor se prăbușesc și miturile!

— Zeii și dumnezeii ei, tovarășe Onișor, că-s încurcate rău!

— Ei, drăcia dracului! Iar sunt încurcate?

— Toată noaptea mi-am bătut capul cum să facem să iasă mai bine.

— Și ce spune capul dumitale, Cireșule?

— Păi, dinte pentru dinte! Cum și-or bătut ei joc de noi, o viață întreagă, așa să...

Și capul fetei dumitale, a Leliei, ce spune? Îl întrerupse Onișor.

— Ea, cu-ale ei! Că, vezi Doamne, adevărul vorbește singur, că misticismele din capul oamenilor le scoate numai știința, și lumina, și împlinirea nădejdlor. Așa zicea ea, că s-o lăsăm deocamdată să citească dintr-o biblie hazlie. Nu știu cum o fi aia, că altfel, zice, fug oamenii la popa pocăiților, la nebunul de Nicodim...

— Ho, Cireșule, că mai rău le încurcăm! Pe rând, ca la moară. Să știi că Lelia are dreptate. Faceți programul numai despre gospodărie, că popa și l-a făcut singur...

— Da, se repezi Cireș, dar ea zice că nici nu-i de răs, că poate e vorba de o dragoste adevărată...

— Poate, dar asta nu ne mai privește pe noi! În dragostele oamenilor nu ne putem amesteca. Altceva mai ai?

— Preoteasa și fetele...

— Ce-i cu ele?

— Păi tocmai de-aia v-am așteptat, să vedem. Părerile oamenilor îs împărțite și împrăștiate. Unii ca să le ia dracu, alții că să le dăm de lucru. Văsălie le cere la grădină, Gligor la vii, Petre la Tău.

— Să le dăm.

— Cui?

— Să le dăm unde-or vrea să-și aleagă, după plăcere.

— Plăcerea ciracului, că ăstora nu le-o plăcut munca niciodată.

— Poate, Cireșule, dar acum s-a dus baba cu colacii. E altceva, nu mai e „niciodată”. De-acum încolo ai sarcina să stai de vorbă cu ele, să le spovedești dumneata în locul popii. Le dai și canoane la alegere, dar pe dreptate!

— Munca li-i destul canon ăstora, c-or huzurit de când le știu. Dacă ar fi după păcate, nu le-ar putea duce-n spate. Tot neamul lor o fost lup la mâncare și vulpe la lucru. Nu cred eu să primească, tovarășe Onișor.

— Întrebarea nu-i greșală. Spune-le c-o să ne interesăm, poate le găsim și fetelor un rost, le îndrumăm spre vreo școală de calificare, sau...

— Păi, chiar, că și de-aia ne-am luat în gură cu Lelia. Știi ce zicea? Să înființăm o grădiniță sezonieră, că asta le-ar ajuta și pe femeile cu copii mici, care ies acuma la hotar. Nu-i vorbă, că de-astea, amărâte de-astea, avem destule. Vai de sufletul lor! Și zicea că la grădiniță să le punem educatoare, auzi, pe fetele popii! Ce să-i învețe pe copii, am întrebat-o eu. Tatăl nostru? Ea, nu și nu, o ținea pe-a ei, că să nu fiu rău acum, când a dat prepestenia peste casa oamenilor...

— Ideea cu grădinița, află că e foarte bună, tete Ioane. Nici cea cu fetele popii nu-i rea. Se pare că Victoria, cea mai mare dintre ele, nu prea seamănă cu doamna Nuți. Așa că, du-te, spovedește-le, și-om mai vedea, Cireșule. Dar cu Nicodim ce-i?

— Zice că le-o bătut ca pe sac...

— Asta-i singura lui parte pozitivă.

— Pozitivă pe supărarea! Acum umblă ca turbat prin casele oamenilor, să-i tragă la biserică lui pocăită. Ce să facem cu el?

— Cireșule, aici nu pot să-ți dau deocamdată niciun sfat. Sunt neutru, cum ai fost dumneata pe vremuri. Să ne mai gândim...

Cireș răsese.

— În povestea cu popa și cu Nicodim, s-avem de grijă să nu dăm cu bâta-n baltă, ca proștii. Ne stropim singuri, și-i păcat. Dar ia spune-mi mai bine: cum stăm cu treburile gospodăriei? reluă Onișor prima întrebare, pe care i-o pusese, de fapt, președintelui.

— Cum ne-am înțeleș!

— Oamenii au fost de acord?

— Păi, or fost, știi dumneata cum sunt ei. Or fost de acord...

— Și Octavian?

— Și. L-or cam încolțit, ce-i drept, dar i-a prins bine frecătura. Nu s-a supărat prea tare. A mormăit el ceva, c-o să vie la lucru, numa că trebuie mai întâi să se împace cu copiii și cu...

— Cu cine?

— Cine știe?! Nu bănuiesc ce dușmani ar mai putea avea el. Și-o spus gândul până la jumătate și s-o așezat în scaun, ca mutu.

— Să se împace cu el! Asta trebuie să i-o zicem, tete loane. Dar împăcarea asta nu coboară din cer. Vine numai din muncă, aici, umăr la umăr, cu noi.

— Spune-i-o dumneata, că eu nu pot.

— De ce?

— Păi, știi, din cauza Lelicăi.

— Adică...

— Adică, știi doar că e în vorbă cu Axente. Zice maică-sa către mine, că eu nu discut cu fata secreturi de-astea: „Las-o, loane, să-l aducă pe Axente acasă, că se au dragi”.

— Bună idee! auzi? Foarte bună! Și așa n-avem agronom. Să cerem oficial să ni-l ia pe ăsta cu trei nume, să-l trimită în Dobrogea. E mai aproape de nevastă. Și? N-am înțeleș, ce are Lelia cu Octavian?

— Ea n-are nimic. Eu am. Dacă mă duc să-l lămuresc, ăsta, cum e fălos și se ține mai de neam, o să creadă că

vreau să mă pui bine pe lângă el, să-mi primească fata în casa lor...

— Prostii! Vezi, aici greșești dumneata, Cireșule! N-o să ajungeți niciodată cuscri buni până nu vă certați. Și mai bine să vă sfădiți înainte decât după încuscire.

— Păi, atunci să ne sfădim!

— Glumesc. Las', că mai vedem noi ce-avem de făcut dinspre partea asta. Toată grija noastră trebuie să fie deocamdată ca o lentilă: să-și concentreze razele asupra mersului gospodăriei. Armele noastre sunt puține, dar bune.

Zic arme pentru că se vede treaba, după cum singur mi-ai spus, că mai avem nevoie de ele și aici în sat. Știi care sunt astea? Munca, rezultatele bune în toate sectoarele, știința și adevărul, vorba Leliei. Cu ele schimbăm țara, tete Ioane, schimbăm sufletele oamenilor! Așadar, bagă de seamă cum te sfădești cu Octavian și cu ceilalți. Să fii sănătos și la revedere!

Cu geamantanul în mână, Onișor o apucă printre construcțiile abia începute ale noilor grajduri și remize, trecu pârâul pe lângă salcâmi umbroși, surprinși acolo de lumina tăioasă a zilei de vară și proiectați pe pământ ca niște lei adormiți cu capul pe labe, puși să vegheze cripta dărăpănată a spiței baronești.

Drumul alb, ondulat peste dealuri, îl purtă apoi când lin, când sacadat, pe banda lui rulantă.

Ion Cireș rămase în cumpănă. Cu cine să discute mai întâi: cu preoteasa sau cu Octavian?

„Preoteasa mai poate aștepta un ceas, două – se gândi el. Și noi am așteptat douăzeci și cinci de ani! Într-o coastă am așteptat cu ghiontii catastifului, iar în cealaltă cu sulița sărăciei. Deasupra capului am simțit totdeauna iadul și sperietorile. Și-acuma, du-te, Ioane, de te îngrijește de rămășițele popii, caută-le de muncă, lămurește-le, atrage-le și pe ele în familia voastră, că ea, săraca, îi bună, iartă mai ușor! Ierta-le-ar Scaraoțchi, că

lui i-or slujit ăștia toată viața! Dar mai bine, vorba psalmului: „Pune, Doamne, lacăt gurii mele”. Am eu sarcina să mă stăpânesc? Am! Acuma nu mai sunt neutru, ca altădată, să pot sudui popii, și încă pe ăi mari, cum îmi vine la gură. Acum fac politică și trebuie s-o fac cu cap. Nu-i nimic, poate le dăm și pe neisprăvitele astea pe brazdă, că buruiana rea nu pierе, crește și-n piatră. Dar să mai aștepte doamna Nuți un ceas, două. Știe ea că nu-i potcovarul de vină, numai iapa. Vorba ceea: „Când cosește iapa cu picioarele de dinapoi, să-i dai în cap potcovarului; când cosește cu picioarele de dinainte, să-i dai în cap iepei!” Ba, deie-i ăl din pârău, că am eu altele, mai importante!” încheie, aproape indispus de povestea asta, președintele.

Porni pe uliță în sus, hotărât să intre mai întâi la Octavian. Se abātu însă din drum, luat numai de picioare, și se trezi intrând la Ricu.

Acesta dormea în patul de după ușă, mai la întuneric, să nu-l dibuiască prea ușor muștele. De purici și de muște nu ducea Ricu lipsă. Își trăsese peste cap un cearșaf alb, gros și aspru, de călți. Răsufla adânc, dând drumul cu greu aerului țiuitor printre buze și făcând cocoașa să se umfle ritmic, constant, ca o vietate ciudată. Se simțea că omul e obosit. Făcuse de pază toată noaptea. E adevărat, își avea el acolo, la sediul gospodăriei colective, cotloane ascunse, unde mai mâna porcii la jir. Dar vai de somnul paznicilor: dorm cu ochii deschiși și tresar, iepurește, la orice adiere. Ricu, cu toată cocoașa, avea noroc de sănătate. Îl prinsese viața fără milă în vâltoarele ei, încă de mic. Și dacă rezistase la început, acum plutea la suprafață, ca un cotigar luat primăvara de apele umflate ale Târnaviei. Cântau în el zece cocoși deodată, speriați și bucuroși.

În curte nu se arătă nimeni. Cireș strigă de la poartă:

— Tu, Tino, hăi, acasă sunteți?

Își aminti însă că femeia lucra la câmp, în echipa

bătrânului Artimon Borcea. Se strecură deci pe lângă pridvorul casei, să nu-l rupă câinele. Îl legase Ricu pe sârmă, pentru paza întregii curți. „Mă câne, Tigrule, îi spunea Ricu la câte-o beție, noi suntem încadrați pe același post. Numai că tu lucrezi voluntar, și eu sunt plătit cu zile-muncă, mai bine zis cu nopți-muncă, mă! Înțelegeți? Bagă de seamă, să nu te pună dracu să ne faci meseria de răs, că te spânzur! Dacă te-ajunge cumva dorul de nuntă, rabdă, că și eu rabd! Am treizeci și trei de ani și-s ca izvoarele neîncepute. Se hoalbă fetele la mine, dar se feresc ca arse, arde-le-ar focu! Știu ele ce știu, nu-s proaste. E destul numai să mă uit la ele, și rămân grele, din senin. Eu îs cocoșat, Tigrule, și filosof! auzi, mă? Eu apăr gospodăria: noaptea de hoți, ziua de pocăiți și de nebuni. Așa să știi tu, mă câne!” încheia Ricu, fie mângâindu-l pe cap, fie trăgându-i un picior în burtă, după cum aprecia răspunsul mârâit al câinelui.

Cireș bătu cu degetul în ușă, apoi fără să mai aștepte, o deschise încet, abia crăpând-o. Lumina trecu nemiloasă ca o ghilotină peste fața lui Ricu, întors acum pe spate și dezvelit.

— Ricule, dormi?

— Stai! Cine-i? sări, speriat, paznicul.

— Eu.

— Care eu?

— Taci în supărarea, nu zbiera, că sperii muștele! spuse mai apăsător președintele, ca Ricu să-l recunoască.

— O, călca-m-ar, tete loane – Ricu numai la adunări îi spunea „tovarășe președinte” – cum m-ai putut speria! Am crezut că-i popa. Tare vă seamănă glasurile! Poate nu-i adevărat, numa mi s-o părut mie. Și știu eu de ce.

Azi-noapte, n-am închis un ochi. Toată noaptea am avut de lucru cu părintele. Am cântat bisericeste.

— Bravo, Ricule!

— Da, tete loane. Cântecul meu de brigadă îi gata. Începe bine, auzi:

Dom' părinte ca un crai
Şede cu Saveta-n rai...

Ricu spunea cuvintele pe cunoscuta melodie de haz:

Sfântul Petru şi Mihai
Şi-au făcut o crâşmă-n rai...

— Lasă-l în craiul lui, Ricule, îl întrerupse Cireş. Nu mai avem voie să-l băgăm în brigadă. Tovarăşul Onişor îi de-o părere cu Lelia. Zice că popa şi-o făcut singur programul.

— Şi l-o făcut, călca-m-ar, că azi-dimineaţă, venind către casă, i-am auzit pe câţiva cum râdeau. Râdeau de popa şi de alţii care nu prea vreau să râdă. Nu ştiu de unde-or şi aflat că domnul Liviu cu Saveta noastră or ajuns la Gostat, în Arcud.

— Acolo-i frumos. Îs mai aproape munţii, făcu Cireş. Da să nu mai întindem vorba, Ricule. Tu ai acum o altă încredinţare, mai importantă.

— Ce?

— Să iei legătura cu Octavian. Tu eşti bun de gură ca un vornic. Sunteţi aici vecini, el te are mai bine ca pe mine.

— Cu Octavian? se miră cocoşatul. Eu credeam că mă trimiteţi la doamna preoteasă, să-i şterg lacrimile. Ei ca ei, dar fetelor aproape că mi-ar fi plăcut! Drept să-ţi spun, tete loane, mai mult decât cu popa şi cu preoteasa m-am brăntăluit azi-noapte cu Nicodim. Uite la ce m-am gândit stând eu așa, cu ochii deschişi. Dacă-l lăsăm pe ăsta în voie, ne muşcă, îşi face de cap. Nu mi-i atâta c-o să mai prindă în apele astea tulburi din sat, după fuga popii, doi-trei peşti ameţiţi, să-i treacă în „echipa pocăiţilor”. Mi-i că împuiază capul oamenilor cu sfârşitul lumii, cu Apocalipsa lor şi-i zădăreşte de la lucru. Ce zici?

— Ameţite sunt numai muierile. Şi proştii, adăugă Ion.

— Ştii dumneata că gura muierilor seamănă cu

clopotele bisericii. Le miști o dată limba, și scoală tot satul. Să nu ne culcăm noi pe-o ureche. Toate muncile de vară îs acum pe capul nostru, tete loane. Așa ai spus aseară. Dacă ne-or încurca ăștia cumva cu lucrul, le punem de mămăligă pe toate. N-ai spus chiar dumneata că noi cu gospodăria colectivă și cu pâinea oamenilor nu ne putem juca? Pe Nicodim vreau să-l oblig să se facă singur de răs, cum s-o făcut și popa de bunăvoie și ne-ndemnat de nime. Că altă metodă, mai științifică, nu vād. La pocăiți nu merge cu lămurirea, cu combaterea, cu știința, degeaba zicea Lelica. Ei nu discută, dacă te înconțrezi în părerii. N-ai de unde-i apuca. Pe deasupra, Nicodim îi nebun. Așa, că, m-am gândit bine: numai eu le mai pot ține piept.

— Îți bați joc de mine, Ricule! zise Cireș, nedumerit, dar și atras de toate vorbele lui Ricu.

Acesta își rezemase cocoașa de căpătâiul patului și stătea ghem, cu genunchii adunați, cu fluierile picioarelor atârând din izmenele lungi, ca două fuse uscate. Ricu trăia parcă numai prin capul său disproporționat, prin ochii înroșiți de nesomn, dar vioi, prin fața plină de inscripții întortocheate. Obrazul lui părea un pergament străvechi, rupt la mijloc cu brutalitate: gura. Avea dinți mari, buze subțiri, înclinate ușor și ironic în partea dreaptă. Ricu repetă cu toată convingerea:

— Las', că mă cunosc eu, tete loane. Eu am cap, nu glumă! Trebuie doar să-mi fac rost de la ei de-o Biblie de-aia adventistă și de cărțicele. Poate le-oi cere de la Gornilă, că el și-așa nu le știe ceti. Copiii toți l-or părăsit, șede-acuma cu bibliile în față și se uită la ele ca vițelul la poarta nouă. Le cer împrumut și mă pregătesc. Mă scriu la ei, mă botez în regulă!

— Nu te botezi, că ți-i frică! sări Cireș, bucuros și rezervat totodată, față de ideea năstrușnică a lui Ricu.

— Mie? Frică? întrebă el, prelungind cuvintele.

— Ție, dară! Te îneacă, nenorocitul! Știu eu bine că l-

ai mai ars și pe el cu vorbe. Dacă te-apucă, te-ncorlește în Târnăvă, până te îneacă. Așa că poți ajunge să te înscrii pentru lumea cealaltă, unde cred că n-ai nicio grabă.

— Fugi, tete Ioane, nu fi copil! Cum să mă înece, dacă ajungem „frați”? Nicodim îi nebun numa când vrea. Acum are nevoie de oameni, nu-i dă mâna să mă piardă chiar pe mine! Ce zici?

— Treaba ta, numai să nu-ți tragă pielea pe bătă, ca la șerpi. Până la urmă m-aș învoi, dar c-o singură condiție, făcu președintele. La botez, să-ți dăm doi oameni de strajă. Îi ascundem în sălcii, și dac-or vedea că nebunul vrea să-ți facă de petrecanie, să sară pe el.

— Bine, asta nu-i greu, se învoi bucuros Ricu. Să mă gândesc, la doi care știu înota bine. Cine-ar fi?

— Mai vedem, amână Cireș, socotind că trebuie să fie foarte prudent, să aleagă doi oameni de încredere, pe care să nu-i fi mușcat Ricu de prea multe ori în viață și prea rău. Poate-or mai exista în Zăpadia câțiva din ăștia. Mai vedem, repetă el. Dar nu mi-ai spus, Ricule, ce rost au toate bazaconiile astea?

— Dumneata nu crezi?

— Nu vreau să cred nimic. Cine poate ști la ce încurcătură ne mai bagi tu cu pocăința ta?!

— Vreau să-i săpăm pe dinăuntru, tete Ioane. Să-i punem să-și sape singuri groapa. Așa, cu închipuirea. Dacă le trebuie „sfârșitul lumii”, să li-l dăm! Să se sfârșească odată cu minciunile, cu mogâldețele și sperietorile pe care le au în capul lor.

— Amin, frate Ricule, am înțeles tot! spuse Cireș, grăbindu-se îndată să adauge: „Dar ce-aude surdul, nu înțelege nici Dumnezeu!” Gata!

Pe uliță, Cireș se întâlnește cu Ion Mureșan. Toți îi spuneau încă „învățătorule”, deși el terminase facultatea fără frecvență și predă fizico-matematice la ciclul doi.

— Să trăiești, învățătorule! făcu, încă de la distanță, Cireș.

Îl salută ridicându-și comănacul de paie, purtat, ca toți zăpădenii, vara.

— Să trăiești, bătrâne! glumi Ion. Pe unde mai umbli?

— Am fost la Ricu, să-l păzesc de muște - zise pe același ton Cireș.

— Hai, fără glumă, ce-ai căutat la el?

— I-am spus să-l scoată pe popa din brigadă, adică din program.

— Cum așa?

— Onișor îi de-o părere cu Lelia. Așa că, învățătorule, trebuie să ne retragem în minoritate și să ne ocupăm de preoteasa.

— Ba, ocupe-se Dracu! izbucni cu vechea sa dușmănie Ion.

— Dracu sunt eu, învățătorule, că-i sarcină! Uite, chiar acum mă duc să le lămuresc, se resemnă președintele.

— În privința ei, ca și a popii, poate-ar trebui să mă lămurești și pe mine. De ce să nu le spunem ce ne stă pe inimă? Apoi se răzgândi. Poate că eu sunt pătimaș, tete loane, mă doare rana asta veche de prea multă vreme. N-o pot vindeca peste noapte... Cu Hordiș ce spune Onișor, ce-au făcut?

— Zice că l-au săpunit, l-au dat afară de la Sfat și l-au trimis la o școală de reeducare, pe lângă cuptorul de carbid.

— Dar de când s-a deschis școala asta? întrebă mirat învățătorul.

— Zice că l-au săpunit, l-au dat afară de la Sfat și metodă nouă: le topește zgura...

— Ha-ha! făcu Ion Mureșan, înțelegând. Bună școală! Ce-ai zice, tete loane, s-o mai lași pe preoteasa încă o jumătate de oră în afara colectivei? Să intrăm pe la Octavian, să-i mai zicem câteva vorbe, așa, între noi, să-i spunem că pe Hordiș l-au dat afară. Poate-l mai împăcăm.

— Se aprobă! sări președintele, bucuros.

Îl găsiră acasă.

În dimineața aceea, soarele n-avea nicio grabă. Sta și se uita mirat peste valea Târnavei, peste toate dealurile.

Vălurat, pământul vibra de lumină și de proștețime. Respira în cântecul auzit și înțeles numai de cei care, într-adevăr cu sudoarea frunții, pregăteau intrarea acestor întinderi aspre și zgârcite într-o vârstă mai darnică.

Octavian Borcea se trezi și nu mai stătu mult pe gânduri. Îl lăasă iar pe Octavian cel mic în așternut, să mai doarmă, și el coborî din șură. Era posomorât. După adunarea de-aseară, după gândurile de-acolo și de peste noapte, acum îl dureau capul. Se spală în valăul vitelor. Apa rece îl mai învioră. Era bărbos. Se rădea numai duminica și foarte rar peste săptămână, când mergea la vreun târg.

Se uită la soare și se gândi că dacă se mai încălzește vremea trebuie neapărat să scoată cele câteva butoaie din pivniță, să le opărească și să le pună la uscat. Acum avea apă de ploaie, moale, de mătăasă. Erau pline căzile și ciuberele. Putea să șurлуie bine butoaiele cu frunze de nuc. Se pregătea omul de culesul viilor, dar cu prea mult timp înainte. El, care devenise acum atât de sensibil la toate, scăpă din vedere tocmai acest amănunt. Măinile mari, încă puternice, cereau de lucru, n-aveau timp să aștepte limpezimea gândurilor. Dacă stăpânul lor nu le mai poruncise, în dimineața aceasta, să fie prezente în curtea lui Artimonuț, ele se îndemneau singure spre orice, numai muncă să fie. Peste noapte, Octavian, cu creierul împăienjenit, strângând cu năduf pumnii, repetase - poate pentru a zecea oară: „Că, mă Artimonuț, dacă te-ai spălat pe mâini ca Pilat, treaba ta. M-am supărat acum și cu tine. Nu mi-o mai rămas niciunul. Acum poate începe împăcarea cu toți!” Și când pornea, fără voie, să spună numele copiilor, sufletul îl dureau pentru fiecare, de parcă și-ar fi tăiat bucăți din propria carne.

După ce îmbucă ceva în fugă, după ce văzu că bătrânul

Artimon, tatăl său, porni la câmp, în fruntea celor tineri, fără să-l cheme, de parcă Octavian nu mai ținea de curtea lor, își suflecă mânecile cămășii, se îndreptă spre gârliciul pivniței.

Când să intre, văzu că se deschide poarta. Se iviră îndată Cireș și Ion Mureșan.

— Bună dimineața, Octaviene! îi spuse Cireș.

— M'neața, mă vere! adăugă în același timp Ion.

— Să fiți sănătoși, le răspunse Octavian, uitându-se întrebător la ei, ca și când ar fi vrut să zică: „Iar s-o întâmplat ceva? Iar nu-mi dați pace?”

O fărâmă de tăcere îi stingheri pe toți trei, de parcă se întindea de-un veac.

— No, Octaviene, începu președintele, am venit c-o veste bună. Să știi că l-au dat afară pe domnul care-o fost alaltăseară la voi și v-o amenințat cu toate prostiile din lume.

— Pe mine nu m-o amenințat. Eu nu eram acasă, că poate n-ar fi plecat el cum a plecat...

— Bine, continuă Cireș, ți-am spus ca să știi. El nu era de-al nostru. Era un dușman...

— Mă rog, zise Octavian, dacă era dușman, nici nu l-am chemat, nici nu l-am trimes. Eu nu mă bag în treburile astea.

— De ce să nu te bagi, dacă ne-a făcut rău la toți? întrebă vărul său. Acum s-a dus dracului... o dată cu popa, mai adăugă el, intenționat. Acum putem vorbi liniștiți despre necazurile noastre...

— Putem vorbi multe, zise Octavian. Numa că despre necazurile mele – și sublinie apăsător, cele două cuvinte – vreau să mai vorbesc singur!

Îi ținea acolo, în gura pivniței. Nu-i pofti în casă. Bătrâna Mărie tot crăpa ușa bucătăriei, să vadă cine sunt. Nu s-o fi întors cumva specialu ăla cu gura mare? Se uita mereu, fără să iasă în curte. La geamul mic, pătat de muște, se arătă și capul Lucreției. Pe ea o oprise acasă

Lelia, pentru pregătirea programului de brigadă.

— Bine, să te gândești - făcu Cireș, uitându-se drept în ochii lui Octavian.

— Spuneai aseară că te împaci cu copiii. Poate că le scrii și lor, lui Petre și lui Axente, adăugă Ion.

— O să văd eu ce fac cu ei... Deocamdată să mă limpezesc singur...

— Și noi când să mai venim? Întrebă Cireș.

— Numa când vă chem. Pân-atunci, mă gândesc singur. Am înțeles, că doar nu-s prost, ce mi-ați spus cu ăla, cu inspectoru. Că, mă, să nu s-atingă unul ca el de copiii mei! Să se dea deoparte, să nu le steie în cale... Am înțeles ce mi-ați spus. Dar eu tot singur trebuie să mă gândesc. Totdeauna am lucrat numa după capul meu. Poate că vă chem mâne, poate niciodată. Acuma am treburi, vreau să opăresc bluganele să se uște...

— Va să zică, ne dai afară, cu alte cuvinte - zise înțepat învățătorul. Ne dai afară, vere.

— Cum, mă? Ce tot spui? Dac-ai fi numa tu, haida-de, aș mai zice. Da cu Cireș n-am nimic. El îi om mai de omenie ca tine...

„Ai auzit bine, Cireșule?” se întrebă președintele, mirat de aceste vorbe ieșite pentru prima dată din gura lui Octavian. „Taci, că-i al nostru!”

— Dar cu mine ce ai, mă vere?

— Nimic.

— Eu nu-s om de omenie?

— Ba ești, dacă-mi dai pace.

— Da ce ți-am făcut, mă?

— Nimic.

— Atunci, de ce te-ai dus la popa ieri dimineață, după ce-ai vorbit cu mine? Mi-a spus tișa c-ai fugit iute. Poate să te plângi... Nu?

— De ce să mă plâng, mă?

— Nu știu. De unde să știu? Ai fugit iute. Acum ai văzut cine-i părintele? Te-a mințit ca o ludă...

— Că, mă, ce-am avut eu cu popa?

— Nu știi ce-ai avut, dar te-a mințit. Cred că numai el te-a ațâțat contra copiilor și contra mea. Preoteasa, dar și el, cu predicile lui. Acum a fugit pe tăcute, hoțește. S-a dus, mă, călare, ca un haiduc.

— ...Haiducul și paraclisul Maicii Domnului, că rău m-o putut încurca! Își descărcă sufletul Octavian, fără să vrea.

— Așa. Acum îmi place, continuă Ion. Mai înjură-l și pe el, vere, că pe noi ne-ai alduit destul!

— Când, mă?

— Știi tu când – și mai tare, și mai încet.

— Că, mă, căinos mai poți fi!

— Samăn cu tine. Suntem veri.

— Păi, de ce-ai mai învățat școală, mă, dacă sameni cu mine? De ce?

— De-aia, ca să-ți deschid capul. Dar văd că ți l-ai încuiat cu șapte lacăte și-ai zvârlit cheile în Târnăvă.

— Ce-ai zis, mă? se făcu că n-aude bine Octavian.

— Lasă-l în pace, învățătorule – interveni în sfârșit Cireș, care tăcuse toată vremea. Lasă omul în pace, ce ai cu el? Măi, că țepeni mai sunteți!

— Îl las. Acuma poate judeca singur, fără popa și preoteasa. Mă vere, să te gândești singur și să ne chemi. Auzi, poate că le scrii și copiilor...

— Du-te, măi loane, și lasă-mă în amaru meu! Ai noroc că-i aici un om străin. Altfel, ți-aș spune eu una, să mă ții minte. Lasă-mă!

„Drace, gândi Cireș, cum le schimbă! Din om de omenie, în cinci minute am ajuns om străin.”

— Bine, mă! Dar să ne chemi, făcu învățătorul.

— Noroc bun, Octaviene! Și nu te supăra, că vorbele se duc ca apa. Mai ales între oameni. Tu caută să te împaci mai întâi cu tine!

— Treaba mea, răspunse omul, și păși pe treptele gârliciului, în pivnița întunecoasă. Treaba mea cu cine mă împac...

La despărțire, în drum, învățătorul îi spuse lui Cireș:

— Piatră, nu om!

— Nu-i bai! Din pietrele tari ies temelii durabile. Și-i mai frumos să lucrezi cu piatră decât cu grăsime! făcu președintele, arătând cu mâna casele parohiale, spre care voia să se îndrepte.

La poartă se răzgândi și se întoarse. „S-o iau și pe Lelia cu mine, își spuse omul. Oricum, ele sunt fete de-o vârstă, nu-s prietene, dar tot se înțeleg mai ușor. Și-apoi, Lelica a născocit ideea cu grădinița aia. Să le-o spună ea!”

O găsi acasă, și fata, auzind despre ce-i vorba, nu stătu mult pe gânduri. Se arătă chiar bucuroasă. „Mai ales pentru Victoria! se gândi. Vai, zău, tare bine-ar fi să nu mă refuze! Acum, știu că nu li-i ușor. Să nu ia, cumva, altfel propunerea noastră. Mai știi ce-o fi în sufletul lor?” Intrară împreună în curtea parohială, Cireș și Lelia.

Prin curte - țipenie. Doar rațele se bălăceau într-un ochi de apă, rămas după ploaie. Scroafa bălțată, cu zece pурcei după ea, se întinse cât era de lungă, în baltă, speriiind rațele. Larma lor o făcu atentă pe Flavia, întinsă numai în costum de plajă pe șezlong, în coridorul larg din fața verandei, unde bătea puternic soarele. Auzind pași, Flavia privi spre curte și-i spuse, șoptit, soră-si, care tocmai ieșea din casă, în drum spre grădină:

— Of, tu, nu se mai poate omul nici odihni la casa asta. Treci în fața mea, că mă vede Cireș în pielea goală. Ce dracu mai vrea și ăsta de la noi? Dar nu-i nimic, lasă-l să vie, că-i bătrân, nu-i periculos!

— Doamne, nebună ești! Taci. Uite că vine și Leli cu el. Ce s-o fi-ntâmplat? întrebă Victoria îngrijorată, roșie la față.

Președintele, oprit în grădinița de flori, lângă trepte, întrebă tare, să se-audă:

— Acasă sunteți, doamnă preoteasă?

— Acasă, tete loane, răspunse Victoria.

Flavia se retrase încet spre verandă, legănându-și șoldurile proeminente.

De jos se auzi și vocea Leliei:

— Servus, fetelor! Sunteți acasă?

Ea se străduia să pară totul firesc în vizita aceasta neprevăzută, deși știa că e greu, după ce atâta vreme nu se mai căutaseră una pe alta.

— Acasă Leli, poftim, haideți! se grăbi să-i răspundă Victoria, ascunzându-și emoția și tremurul din glas.

— Numa mulțam, domnișoară, intră Cireș în dialogul fetelor. Adică, dacă vreți, Lelico, du-te, dar eu mă gândeam că ar fi mai bine să veniți și dumneavoastră, să vorbim ceva cu toții. Haideți în grădină, c-am văzut-o pe doamna preoteasă acolo!

— Bine, venim și noi imediat, tete loane. Hai, Leli, o clipă, până se îmbracă și Flavi, Ea tocmai făcea plajă, știi, ea...

Victoria nu mai știa cu ce vorbe să umple minutele pentru a nu se trăda sau a nu fi caraghioasă. Intrară în casă, în camera din mijloc.

Cireș, grăbindu-se, ocoli straturile de flori, apoi bucătăria de vară și hambarul, sub care văzu că se furișează un șobolan mare - semn că mai avea încă ce roade - și intră în grădină singur.

Preoteasa se zărea tocmai în capătul celălalt, în dreptul bisericii. Pe lângă ea, mișca o mogâldeață de femeie, aplecându-se mereu ca o ciuhă din holde, vara, când o bate vântul.

În fața stupinei, forfoteau alicele albinelor. În spate, scormoneau, ca plătite, găinile. Trecând pe acolo, uitându-se, Ion începu, cum era în firea lui, să-și spună în gând adevăruri dragi dintotdeauna, dar de-al căror ajutor simțea el că are mai multă nevoie acum: „Albina are și miere, și fiere. Dar tu să fii înțelept ca șarpele, muncitor ca albina și... dar asta nu se mai potrivește... și dornic ca

turturica.”

— Hâșș! caută el să sperie găinile răzlețite prin grădină.

„Așa-i, se gândi, ce poți face? Când păzesc găinile stratul, puțin rămâne grădinarului!”

— Hâșș, spurcatelor, țipă el către găinile ce răcăiau, întărâtate, straturile.

— Lasă-le, tete loane, se auzi, cu moliciuni voit familiare, glasul preotesei. Lasă-le, că-s de-a mele!

Nici n-aveau cum să fie de-ale vecinilor.

Curtea și grădina parohială erau închise bine, cu gard înalt de scânduri, jur împrejur.

— Le las, doamna preoteasă, răspunse președintele, dar vă strică straturile de salată.

— Ele ne strică numai straturile, alții ne-or stricat viața...

„Începe”, gândi omul, înțelegând unde bat vorbele preotesei.

— Viața o poate strica numai ăl care-o dă, doamnă preoteasă, i-o întoarse, bisericește, Ion.

Preoteasa se rezemă o clipă în coada sapei. Nădușită, începu să-și șteargă fața aprinsă și pistruiată cu poala șorțului tărcat. Pe lângă statura ei, ce amintea de tâlharul Baraba din tablourile răstignirii, Todorica, mogâldeța aceea neagră, mama lui Miliuță de peste drum, părea umbra biblicelor mironosițe. Uscată, gălbejită, ușor i se putea citi pe fața ca o pungă de tutun ponosită, posturile și nemâncarea, spaima de viață.

— Duceți-vă, măi, la joacă, draci împielitați! le spusese ea nepoților pe care părinții porniți de cu zori în hotar îi lăsase în grija ei. Duceți-vă și nu mai tot strigați, nehărăniților, că am de lucru la doamna preoteasă!

În alte zile se arătau prin grădina doamnei preotese și umbrele altor femei bătrâne, pe rând, câte una, sau mai multe deodată, după nevoile muncii. Erau chemate de obicei vinerea, în zi de post.

— Hai, nană Todorică, îi spusese doamna Nuți, că dacă ne-or scoate ăștia, necredincioșii ăștia, și din grădină, îți culege-o dumneavoastră.

— Doamne, da cum să vă scoată, doamnă preoteasă?

— Dacă nu ne-or scoate, vom trăi și noi cu zarzavaturi. Știu că zăpădenii nu ne-or da restanțele și datorințele care le mai au față de sfânta maică biserică!

— Io l-oi obliga pe Miliuță... Dacă nu, să știu că le fur, și tot vi le-oi aduce, zise, cu inima frântă de milă, bătrâna.

— Viața, reluă preteasa dialogul cu Ion Cireș, viața asta pământească s-o mănce câinii, că de altceva nu-i bună! Toată nădejdea noastră este dincolo, făcu Nuți, arătând cu mâna dreaptă spre dealurile înalte de la apus.

— Unde, în Arcud? întrebă Cireș, nemaiputându-se stăpâni.

Rămasă o clipă cu gura căscată, doamna Nuți își reveni pe loc.

— Ați aflat-o și pe asta, vă bucurați, ha?

— Ba, să se bucure cine l-o trimes, nu noi, doamnă preoteasă!

— Bucurați-vă și vă veseliți, necredincioșilor, că numai voi l-ați putut trimete. Altfel, n-ajungea într-o gospodărie de-asta ca a voastră...

— Am auzit că-i la Gostat, nu la gospodărie colectivă. Și-apoi...

— Niciun „Și-apoi!” îl întrerupse Nuți, voluntară ca în zilele ei bune. Tot acolo-i, tot pe pământul Sodomei. O fugit cu iapa voastră, cu bestia de Saveta...

— Cum a noastră?

— A voastră, dară! Nu ea vă mulgea vitele la Tău? I-ați pus-o în brațe, să vă scăpați de popă, să rămână satul orfan...

— Doamnă preoteasă! Încercă Cireș s-o oprească.

Își mușca limba să nu scape înjurăturile care-i stăteau ca un nod amar în gât, gata să-l înece.

— A voastră, continuă netulburată Nuți, că numai voi,

cu vremurile și cu colectiva, mi-ați distrus familia, mi-ați risipit economatul și bucuriile vieții! Doamne, ce să mă faaac? prelungea cuvintele, prefăcându-se că plânge.

Todorică, ascultând-o, stropea cu lacrimi adevărate țărâna jilavă.

— Așa, bine faceți, doamnă preoteasă! vorbi în sfârșit cu năduf președintele. Pe Dumnezeu să-l întrebați, că el v-o bătut, nu colectiva noastră! Și-apoi, dacă-i vorba de vremuri, știți ce? Vremurile astea, doamnă Nuți, v-or pus doar în față o oglindă mare, să vă vedeți mai bine, așa să știți! Acuma uitați-vă cât sunteți de frumoși! Nu-i strâmbă oglinda, nu vă holbați așa, numa viața v-o fost strâmbă. Da ce să mai întindem vorba? Băgați mai bine divorț, doamnă preoteasă. Ce-a fost nu se mai întoarce, amin!

Hotărârea din glasul lui Cireș o lăsă stană, nu alta, pe Nuți.

Baba își ridică speriată capul din pământ și se uită la Cireș ca la o icoană afumată. „Sfântă familie, sfântă familie!” își molfăi buzele vineții. Nu pricepuse, bineînțeles, nimic.

— Așa, doamnă preoteasă, reluă Ion uitându-se mereu să vadă dacă vin fetele. Era grăbit, să nu-i dea răgaz preotesei să-l abată cumva spre alte discuții. Dacă vă lasă pătrupop și vlădica să stați mai departe aici, în curtea și în casele bisericii, noi nu suntem contra, n-avem treabă cu asta. Dar dac-o vrea nana Todorică și alții ca dumneaei să-și aducă un popă nou? Atunci ce faceți? Vă mutați la Nicodim?

— Ba, mute-se dracu! izbucni preoteasa, rece, calmă, tăioasă. La nebunul ăla care și-o omorât mama și tata, la animalul și anticristul? Ala-i frate cu Diavolul, nu cu mine...

„Gura păcătosului adevăr grăiește!” făcu Cireș în șoaptă. Apoi tare:

— De-asta zic, doamnă preoteasă. Conducerea colectivei noastre s-o gândit că dac-ați vrea să dați o

cerere, o supunem în adunarea generală și-i sfătuim pe oameni să cadă la învoială să vă primim la lucru.

— Ce? Unde? întrebă, năucă, Nuți.

— La lucru, unde vreți. Puteți alege, continuă sigur și simplu Ion. La vii, la câmp, la grădină, la pășări, la...

Aici se opri. Voise să spună „la vaci, la Tău”, dar ocoli amintirea Savetei, să nu sară iar din țâțâni preoteasa.

— Ce tot îndrugi acolo? De ce nu ne dați pace? Ce aveți cu noi? miorlăi din nou Nuți, cu glasul ei îngroșat, mahmur.

— Cu casa, făcu Cireș, netulburat de smiorcăitul preotesei, ne-am gândit să vă dăm fosta cântălărie, unde stă acum Veronica. Pe ea vom muta-o noi undeva, până la toamnă, când vom ajuta-o să-și gate căsuța ei...

Când ajunseră fetele aproape, Cireș, tocmai spunea:

— Ne-am gândit să le ajutăm și pe domnișoare, să-și găsească un rost și un servici. Poate că voi ați și discutat, Lelico!

— Nu, tată, încă n-am discutat despre asta, spuse fata, cu vădită stinghereală.

Ar fi vrut să continue ea, dar Cireș i-o luă înainte:

— Vrem, doamnă Nuți, să deschidem o grădiniță de-asta sezonară, și-apoi chiar o creșă pentru copiii mici. Așa zicea Lelica. Să le mai ajutăm pe bieteile muieri, că vara li-i tare greu și cu munca, și cu copiii. Așa că...

— Ba să-i țină cine i-o fătat! țipă doamna Nuți, încurajată de prezența fetelor, înțelegând îndată despre ce-ar putea fi vorba.

— Doamne, mamă, cum te exprimi! exclamă cu tristețe Victoria.

— Nu-i nimic, adăugă Flavia. Bine zice mama. Să le spele cârpele cine i-a făcut, nu noi, Victorio!

— Știți, încercă Lelia să intre în vorbă, nu m-am gândit să...

— Nu vreau s-aud nimic! se repezi, orbește, preoteasa. Să nu vă bateți joc de fetele mele!

— Păi, nu de cârpe-i vorba, încercă Cireș să clarifice lucrurile, crezând că vorbele s-or fi încurcat din pricina lui. De educație...

— Ni, mă, auzi, mă, că dumnealor au ajuns și la educație! încercă Nuți să fie ironică.

Își simțea gura uscată, cu gust de mucegai, și fierea vărsându-se încet în sânge.

— Știți... vru Lelia să continue.

De data asta, doamna Nuți își puse mâinile în șolduri, se aplecă spre fata lui Cireș și-i aruncă în față, ca un scuipat:

— Tu, destrăbălato, interesează-te mai bine de capul tău și lasă fetele mele în pace! auzitu-m-ai? Fugi cu limba scoasă după hăndrălaul lui Borcea, și mai ai neobrăzarea să vii aici ca o mironosiță...

Lelia, luată prin surprindere, fulgerată de privirile rele ale doamnei Nuți, izbucni în plâns. Se întoarse în grabă și porni cu pași împleticiți spre ieșire. Victoria alergă după ea, uitându-se înapoi și strigând:

— Doamne, ce murdării îți pot ieși din gură, mamă! Iart-o, Leli, nu știu ce-a apucat-o, iart-o! striga ea.

Se pierdură amândouă pe cărare, stropind țărâna cu lacrimi calde.

Flavia rămase cu capul în pământ. Vru să spună „nu-i nimic”, ca totdeauna, dar își dădu seama că de data asta se întâmplase ceva care-o putea face ridicolă.

Preoteasa, cu vinele gâtului umflate și cu ochii bulbucați, fără urmă de lacrimi, începu să țipe:

— Dați-mi funia să mă spânzur! Lăsați-mă să mă omor!

Ion Cireș, ca și când n-ar fi auzit ce-i aruncase preoteasa în față Leliei, dându-și bine seama că Nuți n-are de gând să se spânzure, spuse apăsător, rece:

— Păcat să muriți acum, doamnă preoteasă. Ar trebui să vă prohodească Nicodim, că alt popă n-avem!

— Nebunul! sări doamna Nuți.

Flavia tăcea mereu, uitându-se pe rând la cei din jur.

De plâns, ea nu putea plânge. Nu simțea în inimă decât un gol pustiu, nicio urmă de cutremur.

Bătrâna Todorică săpa înainte, cocârată, cu ochii în pământ. Își lungea buzele ca o pisică flămândă. Lacrimile sărate, amare, curgând încet pe pârliașele adânci ale obrazului ei boțit, îi ajungeau direct în gură. „Sfântă familie, sfântă familie!” suspina ea.

— Eu, doamnă, preoteasă, atât am avut de spus și de propus. Mai gândiți-vă, socotiți-vă, cum credeți. Fiecare-i liber să aleagă! Dacă luați vreo hotărâre, știți unde ședem. Noroc bun! încheie Cireș, mulțumit că și-a putut mușca limba de zece ori.

PARTEA A CINCEA

*„Dragostea din ce s-aprinde?
Nu din focul de chibrite,
Ci din două-trei cuvinte.
Dragostea de unde iese?
Nu din pădurile dese,
Din două inimi alese.”
(POETUL POPULAR)*

LA FAGĂDĂU, CUM ÎI SPUNEAU zăpădenii cooperativei de băuturi, era plin. Octavian dădu bună seara și se așeză la masa de după ușă. Toți întorseseră capetele, să vadă cine-a mai venit. Ceru același „deț” de monopol, tăiat cu sirop, ca să n-aibă gust rău. Îl goli jumătate dintr-o înghițitură.

Tăcea. Se uita la ceilalți.

Ricu, la altă masă, se ținea de obiceiul lui.

— Așa, tete Dodule. Ți-o făcut-o și pe asta nana Otilie.

— Și pe asta, răspunse omul, resemnat.

— Da măcar o fost bună pita? N-o fost clisoasă? S-o copt bine? Îl hărțuia Ricu.

— Dacă s-ar coace în fiecare săptămână așa, n-ar fi rău. Numai că de minunea satului tot m-o făcut Otilia, încheie Dodu.

Ricu avusese partea leului la răspândirea isprăvii cu frământatul aluatului. Se simțea oarecum vinovat. De aceea, schimbă vorba:

— Asta, tete Dodule, nu-i nimica față de-a domnului părinte. Toate împrejurimile știu acum ce mai drăguț de popă or avut zăpădenii. Popă, nu glumă! Ca el nu sunt pe toate satele. Dacă mai trăia și Totoiu, apoi atunci să fi văzut ce ospețe mai făceam... Eu le duceam steagul.

Oamenii, încălziți, începură să râdă. Octavian, de la masa lui, deși nu auzea bine totul, se lua după ei. Dar când se surprindea că râde, se oprea brusc. Mai ceru un deț.

Ricu n-avea astâmpăr.

— Da cântecu ăsta îl știți fraților?

— Care?

— Auziți aici:

Dom' pă-rin-tee ca un craai
Șe-de cu Sa-v-e-ta-n raai,
Heei, haai,
Vii-nu-i duul-ce,
Cii-ne-l bea nu seee-mai duuuce!

Cânta Ricu, și ceilalți, aproape toți, clocoteau de râs.

— Să mă trăsnească, fraților, dacă n-ar trebui să vând cântecu ăsta la pocăiți! Mă duc pe ulița ceialaltă și li-l vând. Lor le plac tot felul de cântece. Acum îs tare bucuroși, c-o fugit popa. Bâzâie ca buzgarii: „Frate-n sus, frate-n jos... Domnul nostru Isus Cristos... fraților, el v-arată calea mântuirii... întoarceți-vă din calea păcatului... botezați-vă în legea Domnului...” Să mă trăsnească dacă nu le vând cântecul! O să-l folosească la botez. Când îi bagă pe ăia goli-goluți în Târnăvă, să le cânte „Dom' pă-rin-tee ca un craai...”

Luat de băutură, părea că uitase toată discuția cu Ion Cireș. Dar se opri îndată și încercă să treacă neobservat, cu dibăcie, peste neplăcerea gândului că și pe el îl așteaptă un astfel de botez.

Tocmai în clipa aceea, intră pe ușă Ion Cireș, împreună cu Gornilă, pocăitul.

Președintele, care auzise din uliță cuvintele și cântecul lui Ricu, înțelese repede despre ce-i vorba și nu stătu mult pe gânduri:

— Dă-i drumul, Ricule, nu te opri! Cum îi cu părintele?

— S-auzim! strigară ceilalți.

Cireș și Gornilă s-așezară la masa lui Octavian. Se salutară înclinând capul. Simion, vânzătorul, încă râzând le puse și lor în față sticluțele. Gornilă repeta:

— Io nu beu, frate, ia-o, că nu beu!

— S-auzim! S-auzim!

Ricu - numai după ce-și spuse în gând: „Mă ajută președintele nostru, mi l-o adus plocon pe Gornilă” - trecu

în mijlocul făgădăului. Își aruncă pălăria de paie pe-o masă, înghiți o gură de monopol și, cu voce îngroșată, de cantor bătrân, începu să cânte textul pregătit pentru programul de brigadă. Făcea semne cu mâna dreaptă, ca și când ar fi ținut o cădelniță.

Și s-o dus popa, s-o dus,
Toot prin rai, în suuus, în suuuus...

Alungea unele silabe, le accentua după un anume tipic bisericesc.

Toți erau numai ochi și urechi. Și zicea Ricu:

Într-un măr cu mere verzi,
Dragă Doamne, ce să vezi?
Stă cum stă și curcubeta,
În chip de șarpe, Saveta
Și-l cheamă cu vorbe sfinte:
„Hai, îndură-te, părinte!”

Glasul lui Ricu aproape că nu se mai auzea. Din cauza cascadelor de râs. Se opri. Mișca doar cu mâna dreaptă cădelnița aceea nevăzută, de parcă ar fi dirijat hohotele.

Octavian râdea cu zguduituri și icneli, ca bolnav. În gând însă, izbucnea fără voia lui: „Părintele și măruș raiului, cum ți-ai putut face, mă, de râș familia!” Că l-ar fi mințit și încurcat pe el, nu mai zicea. Începea să se desprindă încet, să scape de încolăcirile acestui gând. Avea destule altele.

Gornilă, care intrase destul de greu la făgădău, împotriva rânduiei lor adventiste, râdea și el, luat de val, se bucura acum de povestea cu popa. Săruta cu plăcere sticla de țuică, cerută de Cireș, potrivit-o pe buza de jos, umflată, vineție ca o prună viermănoasă. Gâlgâia, dându-și capul pe spate. Se gândea tot timpul ce bucuros o să fie șeful lui, Nicodim, când o să afle, chiar în seara aceasta, cum râd oamenii de fuga popii, cât sunt de

zdruncinați în credință și deci gata să treacă, în păr, la adventiști. „Zău lui Dumnezeu, frate predicator – își potrivea de pe-acum cuvintele Gornilă – crede-mă, ăștia vin cu țocu-n poc la noi, poate cu Cireș în frunte. Că altfel, de ce-ar fi venit Ricu la mine, acum către seară, să-mi spună că se pregătește pentru sfântul botez în Târnăvă și că i-ar trebui o Biblie de-a noastră și sfintele cărțicele adventiste? Zicea că mă roagă pe mine, ca om mai bătrân, să i le împrumut pe-a mele, că nu îndrăznește să vină de-a dreptul la tine, frate Nicodim. Poate te-o fi vătămat și el vreodată cu vorba. Iartă-l, treacă de la tine, și hai să-l botezăm mai iute, predicatorule! După Ricu, vine toată gospodăria, ascultă-mă pe mine. Îi bun de gură, are limba înspicată ca șerpil!”

Ricu veni și se așeză la masa lor, cerându-și voie, cu o mutră spășită, extenuată.

— Doamne-ajută, fraților, le zise, închinând cu sticla de rachiu.

Gornilă, fericit, scoase din sân o Biblie neagră, ferfenițită, pătată de muște și de oalele cu lapte acru peste care fusese de atâtea ori așezată. Mai scoase și vreo cinci broșurele colorate, dar la fel de soioase.

— Ia-le, frate, și drepte să-ți fie cărările minții, până ce-i ajunge în mijlocul nostru, unde este mântuire și bună povață! Încheie Gornilă, căutând să-l imite cât mai apropiat pe idolul său, pe Nicodim.

Ion Cireș îi șopti lui Octavian la ureche:

— Ricu îi rătăcit, trece la pocăiți...

— Totdeauna a fost rătăcit, vai de cocoșa și de zilele lui! Îl căină Octavian.

— Așa, frate Gornilă – îl imita Ricu, prefăcut - mulțumescu-ți ție că te-ai îndurat a te lipsi câteva zile de sfintele cărți. Spune-i și fratelui Nicodim să fie milostiv cu mine, că rod bogat va da sămânța îngropată în inima mea. Și pe alți păcătoși îi voi întoarce pe dreptele cărări. Să mă trăsnească dacă n-o fi așa, o încurcă Ricu, tocmai

la sfârșit.

— Auză-te Domnul, frate rătăcit, încuviință Gornilă, cu trufia celui care în astă seară era menit să officieze în locul lui Nicodim.

Se uita mereu spre Cireș și Octavian, sperând să observe și pe fețele lor pocăință și sete de îndreptare. Își zgâia ochii mici, injectați de oboseală și de praful unei zile lungi de vară, în care dăduse toată ziua cu sapa. El era om de nădejde în „echipa pocăiților”, condusă, mai mult de la distanță, de Nicodim. Acesta, când ieșea la câmp, dacă n-avea cumva drumuri spre oraș, cu traista lui burdușită, se așeza la umbră. Dacă îndrăzneau „frații” să mârâie, erau îndată potoliți de Gornilă. „Ca să nu rătăcim cărările, fraților, mai ales acum când e aproape sfârșitul lumii și-i gata cu domnia Anticristului, el trebuie să citească, să ne lumineze, să afle ziua judecății celei neîndurătoare. Așa că tăceți, fraților, și săpați, să nu-l tulburăm din înțeleptele căutări. Cântați și săpați!” Lucrând în echipă, pe postăți, pontarea se făcea pentru toți la fel. Atunci, la pontare, dacă mai îndrăznea iarăși vreunul să cârtească împotriva predicatorului, Gornilă îl lua deoparte:

— Vezi că te spun și nu mai pupi tu împărăția de-o mie de ani. Fiara te va înghiți, și năstrapele mâniei Domnului se vor vărsa pe capul tău!

Octavian, parcă și-ar fi adus aminte de ceva, se ridică și-l părăsi pe Cireș, urându-le celorlalți la ieșire „Seara bună”. Gornilă se grăbea și el spre Nicodim. Ricu și Cireș mai aveau încă nu știu ce de discutat.

Întors acasă, Octavian îl văzu pe Artimon, pe tatăl său, cum stă în odaia de mijloc la lumina somnoroasă a lămpii și se uită la perete. Din cauza ploilor, se lăsase puțin pământul, și zidul începuse să se crape.

— S-o crepat casa. Uite, s-o crepat, spuse Artimon.

— Dă-o dracului! Să se crepe odată.

Bătrânul nu mai știa ce să creadă.

— Să se crepe, continuă Octavian. Că am eu pe cap altele, mai mari, nu crepătura asta. Cu alea să-mi spui ce să fac, tată!

De mult nu-l mai auzise Artimon vorbind în felul ăsta. Se vede că băuse ceva. Când bea, avea și el sămânța de vorbă.

— Cu care, mă?

— Cu copiii...

— Treaba ta, sluga tatii, că tu și-așa nu ne întrebi nimic, niciodată. Acum tu ești mare și tare, noi nu-ți mai putem porunci. Fă cum crezi.! Cu copiii nu-i bine că te-ai sfădit. Împacă-te! Cu gospodăria și cu lucrul văd că le-ai încurcat, și tot încurcate le ții. Ai noroc cu mine până mai pot mișca, și cu copiii ăștia până mai stau pe-acasă. Altfel, ne-ar lua dracu de foame. Dar să știi, casa trebuie s-o faci la loc!

— Care casă? întreabă feciorul.

— Casa mea. Știi tu care. Uite-o asta crepată. Până trăiesc, nu mi-o dau. Dacă tu te însori cumva, noi ce ne facem? Te însori și-aduci vreo șuchiată, că una ca Silvia, fi'iertată, nu mai găsești. O aduci, și ea ne pune zdrențele în spate și ne dă cu piciorul. Unde ne mai ducem noi atunci, oameni bătrâni? Tu nu te gândești? Da pentru casă ne ține oricine...

Octavian asculta înlemnit. „Uite la ce se gândește bătrânul”.

— Ai ajuns în mintea copiilor, tată.

— Am ajuns pe dracu! Capu meu îi mai limpede ca al tău! Îți spun așa, ca să știi că omu-i om. Am cetit eu pe vremuri o carte, nici nu mai știu cum îi zice. Acolo scria că bărbatul până la șazeci de ani nu-i sigur pe el. Îi ca vinu bătrân, care mai fierbe o dată, primăvara. Acuma-i vară și vine toamna. De unde să știu eu că la primăvară nu ne-aduci una pe cap?!

— În mintea copiilor ai ajuns, tată! Că, ce tot îndrugi la prostii și nu taci din gură?!

— Așa? Să tac! Bine, mă, numa să n-ajungi la vorbele mele. Să nu-ncerci s-aduci aici pe cineva, că-i dau cu securea în cap!

Octavian ieși afară, mut, întunecat la față. Se îndreptă spre așternutul din șură, unde Octavian cel mic dormea nemișcat, ca un butuc. „Că, mă, împacă-te cu tine! Împacă-te cu copiii strigă toți. Lor li-i ușor, ce le pasă?! Da eu nu mă pot împăca nici cu mine, nici cu copiii, până nu mă împac cu Silvia. Și ea îi moartă. Se odihnește, săraca. Cu ea mă pot împăca numa dacă dau un părăstas, o slujbă de iertare. Atunci chem toți copiii, că altfel pe Petre și pe Axente degeaba-i chem. Nu vin. Îs încăpățânați ca... da, așa-i, mă, ca mine. Altfel, nu vin. Trebuie să le scriu o scrisoare, să-i chem la părăstasul Silviei. Pentru ea, știu bine, dacă le-aș bate chiar acum noaptea telegramă, mâne ar fi acasă. Poate că așa se și cade. Doar le-o fost mamă, i-o purtat pe toți, i-o făcut și i-o crescut mari, săraca! Le-ar sta și rău s-o uite așa repede, ca pe mine. Că pe mine ori m-or uitat, ori le-am ajuns la toți ca un străin, ca unul care nu le-o fost niciodată părinte. Așa-mi trebuie, dacă i-am scăpat din mână! Trebuia să-i țin strâns, ca pe deștele astea de la dreapta. Atunci eram toți un pumn, o familie ca lumea. Dar așa, mai strânge-i, dacă poți! În loc să se roage ei de mine, am ajuns să mă rog eu de ei. S-o crepat casa, tată? Adevărat. Numa că peretele ăsta îl pun eu la loc, îl tencuiesc, îl văruiesc, n-avea grijă! Până ies la lucru câmpului, o să fie ca nou, nu te teme! Da inima copiilor, știu eu bine, are crepături mai mari și mai adânci. Și-n inima lor nu mă mai lasă să umblu. Asta-i durerea mea, tată, nu peretele ăla de cărămizi! Cum să fac? Spune-mi. M-am gândit că trebuie să dau un părăstas, să mă împac cu Silvia. Să chem copiii... Da acuma popă nu mai avem în sat, cine să facă slujba?” Ajungând la întrebarea asta încurcată, se zvârcoli îndelung în așternut, neputincios de-a trece mai departe. Avea gura coclită. Tăria alcoolului îl adormi, într-un târziu.

Lelia plânsese mult după insultele pe care i le zvârlise în față doamna Nuți. Maică-sa, bănuind doar ce se întâmplase, voia să fugă la preoteasa, să-i spună câteva de s-o țină minte toată viața. Dar Cireș o opri.

— Las-o-n mumă-sa de Muloaie, tu muiere, că dacă te-amesteci în tărăște te mănă porcii!

Ioana se potoli, mângâindu-și fata:

— Nu mai plânge, draga mării, nu fi proastă. I-i ciudă că la fetele ei nu se uită nime. Las', c-o prind eu o dată undeva. Atunci, numa eu știu ce-și aude de la mine, n-avea tu grijă!

Lelia o rugă pe maică-sa să nu facă una ca asta.

— Eu sunt de vină, nu ea, mamă!

— Doamne, ce prostii vorbești, tu fată! Adică, tu te-ai dus cu gând bun, să le faci un bine, și-acum tot tu ești vinovată?

— Eu, mamă, că mă bag în toate necazurile altora, în loc să-mi văd de-ale mele...

„Care?” ar fi vrut s-o întrebe maică-sa, dar văzând-o supărată o lăsă în pace. „Cum sunt și oamenii ăștia învățați! se mira Ioana. Când fac un lucru bun, atunci li se pare că l-or făcut pe dos. Da, față de una ca preoteasa, bunătatea-i o prostie!”

Pe Lelia o încerca neliniștea că Axente ar putea s-o judece la fel cu doamna Nuți. „Umbli cu limba scoasă...” „Nu, el n-ar putea niciodată să gândească așa!” se grăbea fata să-și șteargă din minte orice bănuială. „Dar dacă?... Mai știi?!” picura încet, ucigător, stropul nevăzut de venin.

Noaptea asta neliniștită îi apăsă Leliei fără sfârșit.

I se părea când că Axente umblă pe acoperișul casei, ca lunatecii, văzându-i gândurile și râzând de ele, când că, dimpotrivă, chipul lui devine fluid ca apele mării, se pulverizează în stropii valurilor lovite de țărături înalte, stâncoase, inaccesibile pentru zbuciumul ei. „Doamne,

numai de nu i s-ar fi întâmplat ceva!” gema ea trează.

A doua zi dimineață luă hotărârea, surprinzătoare și pentru sine, de-a pleca la mare, mai bine zis la Axente.

O anunță pe Lucreția.

— Și chiar pleci, nu glumești? o întrebă sora lui Axente.

— Chiar.

— Dac-o să-l întâlnești cumva - se opri zâmbind Lucreția - te rog să-l săruți din partea mea. Spune-i că-l socotesc - dar așa să-i spui! — măgăruș de Dobrogea. Nu răspunde la scrisori. Zău tu, nu-l înțeleg. Te rog să-i spui așa, textual: „Vino, Axente, acasă! Trebuie să te împaci cu tata, să nu mai fi și tu încăpățânat ca el!” încheie, strângându-și prietena, afectuos, în brațe.

Aceasta, ca să-și risipească emoția, îi răspunse:

— Nu fi atât de darnică, Lucrețio, cu sărutările mele!

Până seara află și Petre, zootehnistul, care o rugă pe Lelia să-i ducă o scrisoare, din partea lui, inginerului agronom.

A treia zi, fata sosi la Mamaia, de unde-l chemă pe Axente cu o telegramă.

Ziua de vară era lungă, încinsă, de plumb topit. Zăduful ținea până seara târziu, când îl înghițea briza mării.

Axente, transpirat, și obosit, tocmai zorea dinspre arături spre tabăra de vară a vitelor, așezată la doi-trei kilometri distanță de gorganul sub care lăsase tractoriștii. Aveau acolo peste două sute de juninci și viței. Trebuia să controleze cum sunt alimentate vitele, cum sunt îngrijite, să nu se trezească cu vreo boală, să le-aducă la toamnă mai slabe de cum le scosese în primăvară. Se gândea că în drum o să poată vedea și dacă lucerna și trifoiul sunt bune de cosit pentru viței. Lor le strângeau nutrețul acesta când era floarea proaspătă. Axente calcula cât anume să mai lase, după aceea, pentru vitele mari și pentru sămânță. De-acolo, de la tabăra de vară, se grăbea să se întoarcă la sediul gospodăriei. Avea mai multe de discutat cu președintele. Se adunaseră tot felul

de chestiuni – mai mari sau mai mărunte – în legătură cu te-miri-ce, de la respectarea indicațiilor agrotehnice până la munca brigăzilor și a oamenilor. Câteodată erau nevoiți să se aplece până și asupra unor certuri și vorbe dintre colectivști. Adevărat, acum, vara, aveau mai puține neplăceri de acest fel. Toamna, la împărțit, se înmulțeau, și iarna, când oamenii aveau timp de vorbe. Dar, de doi-trei ani încoace, și-aceste ciorovăieli scăzură, nu într-atâta însă ca să nu dea suficiente dureri de cap celor din conducere. Mai ales Axente, când mirosea că se pot încurca lucrurile, umbla supărat, țâfnos, gata să se ia de piept cu buclucașii. „Am o fire păcătoasă, se certa singur, seamăn cu tata. O singură deosebire: eu mă omor pe-aici cu toate, și el încă tot se mai ține fălos, de către pădure, pe-acolo. Se pare că la lucru nu merge nici acum. Iar cu noi, da... poate că și noi...”

La tatăl său, la Octavian, se gândea inginerul mai ales peste zi, când se lovea de toate treburile gospodăriei. Nu făcea un pas fără să se întrebe: „Asta cum ar rezolva-o tata? Ce le-ar spune ăstora în locul meu? Cum? Ce-ai zis?” se trezea câteodată insistând, de parcă l-ar fi avut în față. Răspunsurile sau tăcerile lui Octavian îi prindeau bine. Doar seara târziu, obosit de-atâta alergătură, Axente se trezea deodată asediat de singurătate ca de-un gol imens. Atunci îi apărea Lelia. Câteva minute nu-i zicea nimic, o privea în ochi ca pe-un om ciudat, pe care abia atunci l-ar fi zărit întâia oară. Se scufunda în ochii ei extatici și treptat-treptat reînviau în sufletul lui, ca din profunzimile unui lac amețit de lună, amintirile. O lua în brațe, tot tăcut, și ea, speriată de mușenia lui, încremenea. Rămâneau așa minute în șir, într-o îmbrățișare de statui fără istorie, abia născute. Apoi fata izbucnea în plâns. Numai atunci Axente o săruta amețitor, îi șoptea: „Bine-ai venit, Cireașă amară!”, schimbându-i astfel lacrimile în răs. Și cu răsul acela în urechi, limpede, alunecos ca boabele de argint-viu, Axente cădea, seară

de seară, în somnul lui greu, de om tânăr și ostenit.

Acum, tocmai când isprăvisese de discutat cu brigadierul și cu îngrijitorii de la tabăra vitelor, auzi claxonul autocamionului gospodăriei. Șoferul îi făcea semne, agitat, să se grăbească.

Citi mirat telegrama, apoi o împături și-o puse în buzunar. „Se ține de glume”, își zise. „Dacă n-o fi ea?! Mașina îl hurduca peste câmp, amețindu-l. Șoferul aprinsese farurile și trăgea cu coada ochiului la Axente, să vadă cum reacționează. „Îmi place! exclamă în sinea sa șoferul, care cunoștea telegrama. Așa trebuie să fie un bărbat. Să nu-l joace muierile cum le place lor, afurisitele! Să facă bine și dumnealor să respecte „viteza legală”, ca noi șoferii. Bravo, tovarășe Axente, să știi că-mi placi, pe onoarea mea!” Dar tocmai când își termina omul aceste aprecieri pline de admirație, inginerul îi spuse scurt, înghețat:

— Ia-o, Anghele, pe șosea și lasă-mă la Mamaia!

În după-amiaza aceea, Lelia dormi ca dusă. Se trezi abia seara. Ceasul arăta 9. Coborî în fugă pe scară. Nu mai avu răbdare s-aștepte liftul. Se uită în dreapta, în stânga: nimeni. Adică era toată lumea, numai el nu. La 10 fără 5 minute, pe șosea, lângă stația de troleibuz, opri un camion mătăhălos. Din el coborî cineva, și Lelia văzu că se îndreaptă spre ea. Se simțea cât de colo că nu-i om în vacanță. Cu pași mari, bolovănoși, cu fața neagră, îmbrăcat în hainele lui de lucru, ticsite de praf, venea Axente. Fata rămase o clipă locului, încremenită. Apoi, desmeticindu-se, îi sări de gât și-l sărută pe obraji.

El repeta, morocănos, încruntat, cum era tot neamul lor:

— Nu înțeleg, zău, de ce te ții de glume?

Începu apoi să-i povestească tot felul de banalități, parcă anume ca să n-o întrebe nimic de pe-acasă. Dar ea simțea acum că-i veni rândul să-l ajute, să dea jos de pe

el cămașa aceea aspră a răcelii nefirești. Se gândea cum să înceapă, să nu-l supere. Parcă-i era frică de el. Și începu, bineînțeles, cu mesajul Lucreției. „Sărută-l din partea mea...” Nu-i venea Leliei tocmai ușor. La fiecare pas – oameni. Până să observe că aproape toți erau tineri ca și ei – în orice caz, și cei mai în vârstă tot ca îndrăgostiții arătau, păreau cu toții amețiți de duhurile mării perfide – se învârtiră un sfert de ceas în jurul frazelor pe care i le încredințase Lucreția. Să vină Axente acasă? Să se împace cu tatăl său? Asculta, se uita la ea tot încruntat, tot posomorât, până când fata îndrăzni să-l sărute.

De data asta îl sărută pe buze, îndelung și amețitor, fără nicio sfială, într-o descleștare dulce, de ființă flămândă, alungată din urmă de umbre fierbinți. Scrisoarea de la Petre i-o dădu mai târziu. A deschis-o în fața ei și-a citit-o cu glas tare. De altfel, era scurtă: „Tovarășe inginer, sper să nu vă supărați că fac apel la sentimentele dv. de zăpădean. Vă rog din partea colectivștilor – „Nu chiar a tuturor!” își spuse Lelia în timp ce asculta – să veniți acasă. Noi nu mai avem de mult inginer agronom. Cel cu trei nume, Nicorescu, de care sper că ați auzit, a dat bir cu fugiții. S-ar zice că-i bolnav, în Capitală. Cu experiența dv. din Dobrogea, sunt convins că vom sălta gospodăria în rândul frunțașilor. Dacă acceptați, facem direct un memoriu către Consiliul Superior al Agriculturii. Ce ziceți? Vă rog din toată inima, nu ne refuzați! Sper că tovarășa Lelia va fi un bun ambasador pentru cauza noastră colectivă. Cu stimă și multe salutări din satul dv. natal.” Axente ridică sprânceana întrebător, ca și cum ar fi zis: „De ce te ții de lucruri de-astea?” Lelia dădu din umeri nedumerită și se simți dintr-odată foarte tristă. „Va să zică, totuși m-ar putea bănuși și el de...” Nu-și mai continuă gândul. Altfel, poate izbucnea în plâns, s-ar fi făcut de râs în fața lui. Cu atât mai mult cu cât nu se știa deloc vinovată de toate

acele preocupări ce i se păreau acum și ei prea pământești, prea bine precizate. Habar n-avea ce închide plicul adus de la Petre. Mai exact, bănuia dar nu știa precis. Era totuși o coincidență fericită între gândurile ei și propunerile consătenilor. Dar Axente nu credea. Sau voia doar s-o necăjească? Sau era și acesta doar un joc? Un joc neîndemânatic, căznit, al unor oameni tineri care se iubesc, dar pe care viața i-a plasat în spațiile ei vaste cunoscute și necunoscute, pe traiectorii ce se întretaie încă rar și fulgerător. Da, mai degrabă un joc i se păreau fetei aceste poticniri repetate. Flămânzi, se așezară la o masă într-un restaurant și cerură de mâncare. Lelia, ca să scape de starea aceea neplăcută, începu să-i depene toate frământările din Zăpadia. Povestind, își dădu seama dintr-odată că numai frământările acelea mai puteau sta între ei ca o oglindă rece, nepăsătoare. Lelia vorbea în șoaptă, îi citea pe față atent toate reacțiile. Cu vorbele, el era încă zgârcit. La un moment dat, de la masa de alături, auziră pe un juné elegant spunând comesenilor săi veseli:

— A dracu' franțuzoaica! L-o ginit iute! O pus mâna pe vagabond. Mor, afurisitele, numai după de-ăștia! Îi caută cu lumânarea!

Au râs amândoi, pe săturate.

Plimbarea din seara aceea se prelungi. Lelia îi adusesese lui Axente, pentru câteva ceasuri, Zăpadia lor depărtată, cu toate bucuriile și necazurile ei, acolo, pe fâșia îngustă de pământ dintre Siutghiul și Marea Neagră. Fusesse o noapte foarte pământească, în toate ale ei, dar care lor li se păru o adevărată plimbare pe lună, o plutire incertă, cu pașii târâți prin colbul stelar, înecăcios.

În ziua următoare, după amiază, veni Axente, cu camionul lor și o duse direct în livada cu caiși și piersici pitici a gospodăriei colective. Îi aștepta acolo președintele cu familia: nevasta și două fete. Se vedea că toată întâlnirea era pregătită. Ce mai putea zice? Axente o și prezentă:

— Lelia, consăteana, prietena și viitoarea mea logodnică!

— Precum vedeți, sunt încărcată de titluri, se grăbi fata să glumească, pentru a nu-și trăda emoția, provocată mai ales de ultimul cuvânt al frazei lui Axente.

Îi auzea întâia oară spus cu hotărâre și tocmai când nu se aștepta.

— Ne pare bine, tovarășă consăteană. Ne pare bine de cunoștință! se adresă președintele Leliei, strângându-i mâna și prezentându-i, la rândul său, nevasta și fetele.

— Bine c-ai venit și te-am prins aici! A noastră ești, nu-ți mai dăm drumul! Avem nevoie de-o directoare la școală. Dacă te scăpăm de-aici, văd eu bine, fugi și Axente după dumneata. Crezi că dacă a tăcut pân-acuma, n-am văzut că tânjește?! Rabdă ca un mucenic. Așa-i trebuie, dacă s-a îndrăgostit de-o fată frumoasă. (Lelia tresări, se învâpăie la față: „Doamne, o fi totul adevărat, sau oamenii ăștia s-au înțeleș să-și bată joc de mine?! Axente și suferința! Eu și frumusețea!”) Am auzit ce-ori pus la cale zăpădenii voștri, continuă președintele. Dar spune-le, te rog, să se lingă pe bot, nu le dau niciun agronom!

Omul vorbea pe jumătate în glumă, pe jumătate serios. I se citea îngrijorarea pe față.

— Las-o mai încet, bărbate, că sperii oaspeții! Îl domoli nevastă-sa.

Zicea „oaspeții” de parcă ar fi fost mai mulți, toată Zăpadia, nu Lelia singură.

Axente tăcea, zâmbea și iar tăcea, cu subînțeleș. Știa că președintele nu glumește.

— Dar nici eu nu glumesc! îi spuse a doua zi fetei. Să facă cei de-acasă formele către Consiliul Superior, și-om mai vedea!

Lelia rămase din nou năucită. De bucurie și de neîncredere. „Glumește, se joacă iar cu inima mea”, își zise.

Băură vinars de caise. Ardea în pahare, nu alta.

— Lacrimă curată! se lăuda președintele. N-aveți voi în Zăpadia voastră așa bunătate, tovarășă directoare!

O și făcuse directoare, numai să-i lase lui inginerul, să nu-l ia înapoi în Ardeal. Ce putea Lelia să-i răspundă?

— O să avem și noi, dacă vine Axente acasă! în doi-trei ani... Auzi, ce-am fost în stare să zic! adăugă imediat fata, împiedicându-se în propriile ei vorbe.

O amețise băutura. Axente se făcu că n-aude nimic. Lua pe rând fetițele președintelui și le ridica deasupra piersicilor.

— Glumă-neglumă, dar să știi că nu vi-l dau! răspunse președintele. Bine că te-am prins aici, domnișoară!

După o jumătate de oră se învoi, totuși, rugat și de nevastă, să i-l dea călăuză pentru vizitarea gospodăriei. Porniră mai întâi prin livadă.

— Piersicii ăștia pitici, îi spuse la un moment dat Axente, seamănă cu Ricu de la noi. Cocoșați, dar cu vorbe de aur...

Ascultându-l, fata își dădu seama că, poate fără să vrea, gândurile agronomului se întorceau acasă. Îi era doar necaz că Axente, după ce spusese în public atâtea vorbe neașteptate, luminându-i cerul sufletului ca o explozie de artificii intens colorate, acum nu se mai ținea pe urmele lor fierbinți, nu-i mai împărtășea niciun detaliu, nu-i mai șoptea la ureche niciun gând de dragoste...

La numai o săptămână după ce primi de la Gornilă Biblia și cărțicelele, Ricu fu chemat de Nicodim.

— Frate Ricule, i se adresă solemn predicatorul, venit-a vremea, și acum este, să te trezim și pe tine din moartea sufletului și-a trupului, să trăiești și tu cu Domnul și cu frații tăi o mie de ani!

— Cum hotărâți voi, frate Nicodim, că-s mai plin de păcate ca de purici! se căi din voce Ricu.

— Te-am chemat, frate întru pocăință, să te probez

pentru examenul cel mare - primirea în comunitate și botezul. Ia spune, știi cine sunt frații cărora le cazi în genunchi ca să te voteze printre cei drepți?

— Știu dară, vă cunosc eu pe toți, de când eram copil.

— Nu așa, frate Ricule. Noi nu mai suntem cine-am fost...

„Nu pe dracu! se gândi Ricu. Tot nebun și căne la inimă ai rămas. Da și eu îs nebun dacă m-am apucat să-mi fac de lucru cu unul ca tine!”

— Nu mai suntem cine-am fost, frate. Deschis-am ochii, lepădat-am urgia și toată necurătenia, îmbrăcat-am cămașa cea albă a Mielului. Suntem adventiști, aleșii Tatălui, Ricule. Despre această religie să-mi spui dacă știi ceva.

Ricu începu să-l împoaște pe Nicodim cu tot felul de date și de povești din istoria sectei adventiste. Surprins, predicatorul deveni bănuitor. „Dacă nu-l iau pe ăsta aliat, mi-ajunge repede dușman! O să-l vadă frații schilod, dar deștept și bun de gură. Și cine știe, poate s-or grăbi să-l ceară pe el, să fie mai-marele! Ricu se are bine și cu ăștia, cu anticriștii din conducerea gospodăriei. Dacă reușește să-i întoarcă din păcat, toți or să-l susțină pe omul lor.” Un singur gând avu darul să-l liniștească pe Nicodim. Și anume: să-l ungă pe Ricu predicator, în Zăpadia și să-l trimită apoi în propagandă prin alte sate, pentru a le sugera „fraților” alegerea lui Nicodim în fruntea întregii comunități din regiune. În felul acesta ar putea scăpa și el de satul în care toți îl știau „Mulă, bocotan, nebun”, și s-ar muta liniștit într-un centru mai mare, unde cad plocoane din mai multe părți deodată. Și grase, nu ca aici, în Zăpadia, ceva bucate și ceva zile-muncă, ciupite cu greu de la „echipa pocăiților”. Nicodim nădăjduia, deci, cu toată ființa să-și înfăptuiască visul, dacă nu cumva, între timp, se va auzi trâmbița. Chiar și-n acest caz tot el urma să conducă, și încă un întreg mileniu! În capul lui Nicodim, esența adventismului o

constituia Apocalipsa, priceperea de-a prevedea cât mai exact „venirea de apoi”. De aceea, ca să-l supună acum pe Ricu la încercarea cea mai grea, îl întreabă ce știe despre Apocalipsă, despre „Balaurul care este legat”, „sfinții care se vor scula la împărăția de o mie de ani”, despre „Gog și Magog”, „prăbușirea Diavolului” și toate celelalte.

Ricu, prevăzător, învăță în primul rând tocmai aceste părți. Dar ținu să-i astupe gura predicatorului și cu alte citate care nu puteau să-i convină acestuia. „Treaba lui! se dezvinovătea Ricu. Tot din Biblia lor le-am scos. Că dac-ar fi să i le zic după învățătura noastră și după inima mea, apoi n-aș mai pupa eu botezul pocăiților nicio mie de ani de-acum încolo!”

— Spune, frate Ricule, îl îndemnă Nicodim, să văd ce pătrundere ai!

— Pătrunderea e a Domnului și numai cuvântul lui ne poate lumina! continuă Ricu să-și joace rolul cu toată atenția. De aceea, grăi-voi cuvintele lui: „Sunați din trâmbiță, strigați din răsputeri pe vârful muntelui, ca să se cutremure toți locuitorii, fiindcă ziua Domnului aproape este! („Cu asta, nebunule, știu că mă vâr binișor sub pielea ta” se bucura în sine Ricu.) Zi de întuneric și de beznă, zi cu nori și cu negură deasă, mare și înfricoșătoare foarte. („Na, ți-ajunge?”) Măcar acum pocăiți-vă din toată inima voastră, cu postiri, cu plâns și cu tânguire. Sfâșiați inimile, și nu veșmintele voastre. Căci văzut-am eu un înger pogorându-se din cer, având cheia genunei și un lanț mare în mâna lui. („Hei, de-aș avea eu lanțul, ce ți-aș mai însemna cu el spinarea, frate Nicodim!”) Și a prins pe balaur, pe șarpele cel vechi carele este Diavolul și Satana, și l-a legat pe o mie de ani... Și am văzut un cer nou și un pământ nou. („Așa, acum viu încet la ce doresc, Nicodime!”) Căci cerul cel dintâi și pământul cel dintâi au trecut... Cât despre fricoși și spurcați și ucigași și curvari, și fermecători și

închinători de idoli și tot soiul de mincinoși – partea lor este în iezerul care arde cu foc și cu pucioasă: ceea ce este moartea a doua.” Ricu urla acum de-a binelea. Nicodim era satisfăcut, nu înțelegea unde bat strigătele cocoșatului. „Feriți cei ce spală veșmintele lor, ca să aibă stăpânire peste pomul vieții! Afară câinii și vrăjitorii și ucigașii de părinți (singur cuvântul acesta îl adăugă Ricu de la el, anume pentru urechile predicatorului) și toți cei ce lucrează pentru minciuni și iubesc minciuna!” („Ca pocăiții”... încheie Ricu în gând.)

Nicodim, ca beat, îl îmbrățișă pe neofit pentru viteza cu care îi turuise toate acestea. Îl prinse de cocoașă și-l smuci dintr-o dată până în tavan.

— Lasă-mă, frate, că mă doare! urlă Ricu.

— Ce te doare, frate, sufletul?

— Cocoașa! „Doamne, continuă pentru sine Ricu, frumoși slujitori ți-ai ales! Un nebun și-un cocoșat!”

— Pe seară te punem la vot pentru primire, și mâne - botezul, frate Ricule! Ține Biblia lui Gornilă la tine, că el și-așa nu știe citi!

— N-o mai am, frate Nicodime!

— Da unde-i?

— I-am dat-o lui Cireș, să se lumineze și el!

Știrea aceasta, scornită pe loc de Ricu, îi plăcu nespus de mult lui Nicodim. „Dacă punem mâna și pe Cireș, ceilalți vin după el ca oițele blânde după păstor, ca vițeei după mine... Ori lasă, asta cu vițeei nu-i bună!” tresări, ca ars, predicatorul.

După acest examen, Ricu se îndreptă în grabă spre sediul gospodăriei colective.

— Gata, tete Ioane! Pe seară mă votează, mâne la prânz mă botează! se adresă el președintelui.

— Așa iute, Ricule? Vezi, măi, c-o să te facă ăștia sfânt, o să-ți deie cheile de la grădina raiului. Și-atunci nici nu te mai uiți la noi.

— De la pivniță să mi le deie, nu de la grădină. Eu îs

cocoșat, tete loane, nu mă pot burica în pomi după mere oprite. Glumă-neglumă, da mâne trebuie să-mi dai doi oameni de pază, să nu mă înece cumva nebunul!

— Pe cine vrei, Ricule?

— Păi, m-am gândit eu dinainte. Să fie tineri și tari ca Nicodim, să știe înota mai bine decât el. Dă-mi-i pe Artimonuț Borcea și pe Văsălie, grădinarul. În alții n-am încredere!

— Bine! Vezi numa să nu te chiar înece, să intrăm și noi la apă cu toată aiureala asta!

A doua zi la prânz, cei doi bărbați aleși de Ricu pentru strajă, ședeau ascunși în spatele sălciilor de pe malul stâng al Târnavei, mai jos de moară. Erau dezbrăcați și se luptau cu țânțarii îndrăzneți și ziua-n amiaza mare. Umbra și căldura umedă le dădeau aripi și poftă de sânge. Atacau perfizi, ca vampirii.

— Botezul mamei lor! Înjură Artimonuț. M-or stricat de la lucru și uite-i că nu mai vin!

— Taci, măi, nu-i vezi că chiar acum scoboară? îl opăci Văsălie.

Într-adevăr, dinspre casa predicatorului cobora toată ceata pocăiților, cu Nicodim în frunte. Ricu mergea la dreapta lui. Cânteclul lălăit, repetat de câteva ori, ca să țină până la Târnavă, stârni curiozitatea babelor, care mai trebăluiau pe-acasă, a copiilor și-a câinilor din sat. Amestecați, copiii și câinii se țineau de coada procesiunii. Zadarnic încercă Gornilă să-i alunge, amenințându-i că-i azvârle în Târnavă. Copiii atâta așteptau, să dea de apă. Căldura le puneă jar sub tălpile desculțe. Când se încurca printre genunchii copiilor vreun câine mai amețit de căldură și de foame, aceștia îi trăgeau una zdravănă în burtă.

— Du-te dracului, Ciobane, că și-așa nu capeți nimic! Aici nu-i bobotaia porcului, mă! Îi botez, îl *corlesc* pocăiții pe Ricu.

Așa că, printre cuvintele cântecului, se amestecau acum și gălăgia copiilor și schelălăitul câinilor bătuți. Văzând că nu scapă de ei, Gornilă îi lăasă în plata Sfântului. Era bucuros că nu-i zi de duminică sau de sărbătoare, că s-ar fi ținut pe urmele lor jumătate satul. Atunci să fi văzut comedie, nu glumă, cum se întâmplase la botezul altora. Astăzi ar fi fost și mai și – doar botezatul era însuși Ricu, tartorul tuturor blestemățiilor din sat! Da, da, hărmălaia de azi e nimica toată.

Ajunsă în sfârșit în vadul Târnavei, procesiunea se opri. Copiii și câinii așteptau cu gura căscată. Ricu se uita pe furis în țărmul celălalt, să verifice dacă paza e la postul său. După ce zări mișcare, se liniști. Aștepta resemnat, mușcându-și limba, să nu spună vreo șotie. „Asta îmi trebuia mie? De botezul ăstora n-o să mă pot spăla în fața zăpădenilor nici cu trei Târnavе. O să râdă satul de mine mai tare ca de popa. Să mă trăsnească dacă n-o fi așa!” Ricu începu să se îndoiască de toată utilitatea poveștii ăsteia cu „pocăința”, dar era prea târziu.

Pocăitii se prinseră de mână și făcură un cerc larg în jurul lui Ricu. Un copil, văzându-i roată începu să cânte în batjocură. Gornilă îl plesni peste gură și-i amenință pe ceilalți că-i jugănește. Din cauza plânsului și-a hărmălaiei stărnite, nu puteau începe.

— Gura, mă! urlă deodată Nicodim, înfricoșându-i cu glasul și cu privirile.

În clipa de tăcere care fâlfâi în aer, din mijlocul cercului se înalță, voit tremurătoare și emoționată, vocea lui Ricu, obligat să declare, încă o dată, înaintea botezului, că depune speranța sa numai pe moarte și înviere, că omul cel vechi din sine va fi izgonit definitiv.

— Vreau să devin copilul spălat de păcate întru care Tatăl a binevoit, încheie, aproape miorlăitor, Ricu. Și adăugă pentru sine: „Las', că vezi tu ce copil sunt, nebunule”!

— Auzi, măi Văsălie, șopti Artimonuț, tovarășului său

din sălcii, auzi că Ricu vrea s-ajungă „copilul spălat pe la spate”, dac-am înțeles bine ce zice. O, arză-l focu de ghiduș, că-și bate joc de boii ăștia ziua-n amiaza mare!

— Da-și bate joc și de noi, ne ține în sălcii, ca pe hoți. Mă, Artimonuț, de ce dracu s-o fi învoit Cireș la toată prostia asta?

— Nu știu, mă, ce planuri au ei. L-am întrebat, da zicea c-o să înțelegem noi mai târziu, că nici el nu știe bine ce vrea Ricu.

— Fie ce-o fi, numa să gate odată, că nu mai pot răbda tânțarii. Îmi sug tot sângele.

— Fiindcă îți cunoaștem starea sufletească și aplecarea în fața cerului, făcu ceremonios Nicodim, fiindcă ai primit să fii în iubire muștrat frățeste, tot astfel muștrând în iubire frățescă, te putem cufunda, frate Ricule, în apa botezului!

Luă de la Gornilă cele două cămăși albe și-l pofti pe Ricu în stufăriș să se dezbrace, să intre apoi în apă amândoi, îmbrăcați în alb, ca pruncii nevinovați, sau ca îngerii din icoane.

Pe Nicodim, cămășoiul acela venea bine. Dar după Ricu se târa o coadă de pânză lungă cât o zi de post, împiedicându-l. „Hm, știu eu de ce-mi dă Nicodim cămășoiul ăsta: să nu pot mișca, să mă țină sub apă cât vrea el. Dar nu și-a găsit prostul. Mai bine în pielea goală!”

— Frate Nicodim, eu vreau să mă botez în pielea goală. Așa am venit pe lumea păcatului, așa vreau să ies din ea!

Vorba aceasta îi plăcu predicatorului. Nici nu mai stătu pe gânduri. Îl apucă îndată pe Ricu de mâna stângă, dreapta acestuia fiind ocupată cu acoperirea părților rușinoase, și intră astfel în apă.

Copiii începură să strige:

— Uite-i, mă cocoașa!

— Nu râdeți de ea, că vi se face și vouă! Încercă să-i sperie din nou Gornilă, clămpănind din buza groasă.

Dar degeaba. Copiii urlau mai departe: „Uite cocoașa! Uite cocoașa!” Se potoliră singuri, ca la un semn nevăzut, în clipa când Nicodim îl apucă pe Ricu de subțiori și-l cufundă în apă, bolborosind cuvinte neînțelese.

Cei doi paznici, bine camuflați în sălcii, tremurau. Văzură o clipă plutind deasupra apei nămolose, ca un clăbuc de spumă, cocoașa diformă a lui Ricu. Dacă în secunde următoare n-ar fi răsărit de sub apă și capul lui mare, cu ochii holbați de spaima veche, Artimonuț și Văsălie ar fi fost gata să se arunce în spatele lui Nicodim, să-l tăvălească prin apă, călărindu-l ca pe un bivol. Șoaptele celor doi, foșnetul stârnit de mișcarea lor erau însă acoperite de cântecul înecat în gâtleele pocăiților, de boscorodelile lui Nicodim, de hărmălaia și hazul copiilor.

„Bine c-am scăpat! oftă într-un târziu Ricu, ținându-și banița capului sus. Bine c-am scăpat cu viață! Își făcu cruce cu limba în cerul gurii, dar numai după ce scăpă din strânsoarea brațelor lui Nicodim. Însemna că nebunul reușise să-și înfrângă pofta, căpătată încă din copilărie, de a-și îneca inamicii, de a-i face să le miroasă a moarte. Se vede treaba că pe Ricu nu-l mai socotea adversar. Îl privea cum răsuflă greu, cum tremură din tot trupul său pipernicit. Mai ales tremurul acela îi plăcea lui Nicodim. Zâmbea satisfăcut, ca după o mare victorie. Se simțea ușor, aproape că-i venea să încerce a umbla pe ape. Cămașa albă i se lipise de stâlpul înalt al corpului, gâtul îi deveni și mai țeapăn. Ochii se roteau atotstăpânitori peste pământ și ape, peste sălcii și oameni. În liniștea lor aparentă mocnea furtuna. „Ce vă holbați așa, mări?” îi venea să strige spre ceata pocăiților. „Mai bine plecați-vă fruntea în țărână, neputincioșilor, că iată, se-apropie împăratul mării!”

Ricu, chiar a doua zi, se înființă la casa predicatorului și fără multe vorbe, puse degetul pe rană.

— Frate Nicodime, fă bunătatea și spune cugetului meu: pentru cine este atât de apropiat sfârșitul lumii?

— Pentru anticriști, frate Ricule!

— Și cine sunt ei?

— Da de ce mă întrebi? se miră Nicodim.

— Așa... pentru că tălmăcit-am sfântă Apocalipsă și nu știu cui se potrivește numărătoarea anilor.

„Hm, făcu Nicodim, am bănuț eu că ăsta mi-o ia înainte...”

— Anticriștii, frate Ricule, sunt toți ăștia... toți care n-au trecut încă la noi... care nu urmează căile Domnului... toți care... toți ăștia care-au stricat rânduieile satului, izbucni în sfârșit, cu tot năduful, predicatorul. Ei sunt...

„Așa, dă-ți arama pe față, suflet de păianjen!” scrâșni Ricu. Apoi exclamă patetic, înduioșător:

— Nenorociții! Vai de capul lor, sunt pierduți pentru vecie! Au scăpat trenul mântuirii, frate Nicodime!

— Cum? întrebă cu răsuflarea tăiată de curiozitate și emoție predicatorul. Cum? De ce-au scăpat trenul?

— Numărătoarea anilor apocaliptici e împotriva lor. Nu le mai dă răgaz decât trei-patru zile, frate Nicodime. Trei-patru zile, sublinie Ricu, accentuând tenebros numărul zilelor și ținând degetele mâinii stângi ridicate. Trei-patru! Numai atât le-a rămas, nenorociții, nenorociții! se tânguia din toate măruntaiele.

— Cum? Cum adică?

Altceva nu mai izbutea să întrebe predicatorul, uimit de sentința definitivă a lui Ricu.

— Adică e clar, nicio iotă nu se mai poate clinti. Pentru nenorociții ăștia de la noi din sat, frate Nicodime, e prea târziu („Nenoroci-te-ar toți dracii, nebunule”, completă în gând cocoșatul). Căci iată ce spune *Apocalipsa* despre *Fiară*: „Și i-a dat ei gură să grăiască semeții și hule și i s-a dat putere să lucreze timp de patruzeci și două de luni”. Nicio iotă nu se mai poate clinti, vai de sufletul lor, nenorociții!

Ricu urmărea atent efectul cuvintelor sale asupra lui Nicodim, vedea cum acestea îi aprind fața, îi umflă vinele

de la gât și de la tâmpile, cum îi înroșesc albul ochilor. Predicatorul, năucit, întreba, repeta:

— Nu-i clar de loc! Cum îți iese ție numărătoarea? Eu îmi sparg capul de atâta amar de vreme și n-o pot întoarce către zăpădeni!

— Păi, asta-i frate Nicodime, tocmai către ei se întoarce Fiara cu limbile despicate și urlă: „Trei-patru zile! trei-patru zile! Nenorociții, nenorociții!” („Stai tu, că termin îndată cu vorbele astea care-mi îmbăloșează gura și inima, Nicodime! Trebuie să-ți dau la cap!” mocnea Ricu, ațâțat ca de-o exaltare. „Să te zbați după aia ca șerpil, până după apusul soarelui. Trei-patru zile, și gata cu împărăția ta, Mamonă!”)

Își simțea inima strânsă, bătaile ei sunau în cocoasă ca o tobă, dar n-avea încotro, singur se obligase să joace rolul până la sfârșit.

— Cele patruzeci și două de luni se-apropie de capăt, frate Nicodime. Adu-ți aminte. Primele cereri pentru gospodăria colectivă n-au fost date oare în ianuarie 1960?

Nicodim, rămas o clipă cu gura căscată, începu să-și care la pumni în cap. „Cum nu m-am gândit, Doamne, cum nu m-am gândit?” Lovitura lui Ricu nimeri în plin. Tocmai de aceea, satisfăcut, gâfâind ca strivit de-o povară, îl înghesui mai departe, pe predicator:

— Ce facem? Mă tem, frate, să nu ne prindă sfârșitul amestecați...

— La munte! Sus pe muntele sfânt! urlă Nicodim.

„Cât mai sus, gândi Ricu, să te pot prăvăli pe totdeauna, nebunule, râme și fărăme să se-aleagă de minciunile voastre!” Apoi, cu voce tare:

— Munții îs cam departe, frate Nicodime. Să nu ne prindă sorocul pe drum!

— Muntele nostru e Gurguiul! detună vocea predicatorului.

— Bun! Bun! îl imita Ricu, zbierând ca apucat. Să ne grăbim să-i strângem pe frați, să nu ne-apuce potopul

printre cei pierduți. („Totul în taină, Ricule, să nu mai răscrolească ăștia satul!”)

A treia zi, dis-de-dimineată, pe Calea de Mijloc, urca spre Gurgui procesiunea ciudată a pocăiților, grăbită, nervoasă, ca furnicile în preajma furtunii.

În carul vechi, dărăpănat, al bătrânului Gâdea, pe care gospodăria refuzase să-l mai treacă în inventar, încărcară toate cele trebuincioase.

— Numai pentr-o zi, fraților, numai pentr-o zi! le dictă Nicodim.

Pe urmă, pasămite, trebuia să cadă mana cerească, să înceapă domnia lor de o mie de ani. Trai, copile, nu glumă!

Neînțelegerile se iscară chiar de la început. Carul era al lui Gâdea, dar el având numai o vacă fu nevoit s-o prindă la jug împreună cu vaca lui Toader Cozonac. Și amândoi, ca oameni mai bătrâni și pe deasupra pățiți, de când cu milionul și cu clocitul, voiau acum să încarce în car câțiva saci cu bucate, să le-ajungă. Se gândeau și la hainele și lucrurile mai scumpe din casă. Dar unde supărarea să mai încapă atunci bătrâna Gâdeoaie? De grasă ce era, nu putea merge pe jos. Dar baba lui Toader, slabă ca o arătare? Cu ea ce să facă? Și cine să-i care în brațe pe cei doi copii ai lui Văsălia Diacului, ponivosul? Nevastă-sa purta în pânțe pe-al treilea. Așa că Toader și cu Gâdea se certară cât se certară, până când interveni amenințător și categoric Nicodim:

— Gura, fraților, că aici vă las, printre anticriști!

Procesiunea porni greu, dar „frații” ieșiră până la urmă în ordine din curtea lui Gâdea, zoriți, cu noaptea-n cap. Cântecetele începură numai după ce scăpară de ochii și urechile satului, afară în câmp.

Nicodim mergea, bineînțeles, în frunte. Avea după cap straița lui mare, de piele. În ea, de data aceasta, se afla numai *Biblia* și o merindare cu câteva felii de pâine și slănină. Vocea lui de bas, bubuitoare, da tonul cântecelor

și era continuată, la urmă de tot, de tărăgănelile răgușite, bețivănești, ale lui Gornilă, pus acolo pază de Nicodim, să nu se piardă careva pe drum, să n-o ia la sănătoasa, prin cucuruze.

Ricu se așează în spatele predicatorului, pășind mărunț înaintea vacilor, ca un pogonici. Cocoașa se umfla accentuat, făcându-i cămașa cimpoi. Sufla greu, din cauza urcușului. Mai luă în spate și o raniță veche, grea și mare cât toate zilele, rămasă de la tatăl său, înainte de-a muri pe front. Maică-sa, văzându-l cum o încarcă peste cocoașă, îl întrebă:

— Ce faci, mă, unde te duci?

— Pe lumea ceialaltă, mumă...

— O, arză-ți focu limba, mișelule! Îți bați joc și de mine, nu te satori cu alții.

— Ba nu, mumă. Zău, nu glumesc. Mă duc pe lumea ceialaltă și iau ranița s-o umplu de scoverzi și de prăjituri sfinte. O să vezi dumneata. Alea, cât ce le-atingi de buze, întinerești!

— O, întineri-te-ar moartea! Nu știu, Doamne, cu ce-am greșit în viață de-am fost așa de rău pedepsită! Mă, amărățule, nu ți-o fost destul că ești gâb și schilod? Acum ți-o stricat Nicodim și capu, de pare c-ai fi din neamu lor de nebuni...

— Las', mumă, nu fi supărată, că dimineață mă întorc zburând cu aripi de înger, fără cocoașă și drept ca o lumânare! o îmbună Ricu.

În timp ce bătrâna se văicărea, speriată ca în fața unui nebun adevărat, el, cu ranița în spate, pornind spre poartă, vorbea cu câinele:

— Mă, câne, Tigrule, uită-te bine, să vezi și tu un om care pornește cântând la „înfricoșata judecată”. Te-aș lua și pe tine, păcătosule, da mă tem că începi să urli mai tare ca Nicodim. Așa că, stai mai bine liniștit pe postul tău, că ești bine încadrat! Scheauni, ai? Faci pe nebunul? Bine, mă câne, fie și așa! Până ajung eu cu turma pe

sfântul munte al Gurguiului du-te și tu unde-ți place. Da să nu te pună Dracu să-ți pierzi capul, că nici eu n-am de gând să mi-l pierd! Și dimineată, când voi pogorî în curte cu aripi de înger, să nu latri, mă auzi? Să nu sari cumva la mine ca un nărod, că te spânzur! Ai înțeles, Tigrule?

Câinele țopăi bucuros, făcu de câteva ori ocolul curții, apoi se luă pe urmele stăpânului. Noroc că Ricu îl observă înainte de-a intra în curtea lui Gâdea, unde Nicodim stătuse treaz toată noaptea și-l așteptase pe Ricu neliniștit.

— Marș acasă! se răsti Ricu, speriat că Tigru i-ar putea compromite acțiunea. Nicodim, mai știi, poate zice că te-am adus în bătaie de joc. Marș dracului acasă! Ce, îți miroasă și ție a rai?

Îi trase un picior în burtă, de se făcu covrig. Schelălăind de durere și de nedumerire, Tigru se întoarse acasă prin grădini, sărind pârleazurile și ocolind parcă anume drumul, de rușinea pățită.

Când procesiunea ajunsese în vârful Gurguiului, după câteva scurte popasuri, primii ieșiți în întâmpinare fură câinii de la stâna de oi, aliați cu cei de la Hodăi. Se speriaseră ca de-o dihanie ivită acolo în vârful dealului, pe nesimțite. Câinii ciobănești nu se lăsară cu una, cu două, o ținură pe-a lor, lătrară și hămăiră ca la urs, gata să muște.

Văzându-i cum se-apropie, cum urcă fără teamă și încă răzleți, ca să-i poată încolți din toate părțile, Ricu își spuse, cu părere de rău: „Am și făcut prima greșală. Dacă îl aduceam pe Tigru, acum îl trimiteam să se descurce, să le spună blestemaților de câni, la ureche: „Căutați-vă, fraților, de drum, nu intrați în păcat, tocmai în ultima zi!” Nu l-am adus, și ăștia, cât îs de răi, ne rup izmenele cu pulpe cu tot!”

Nicodim, și mai fricos decât Ricu, începu să vadă sânge curgând și se cuibări grăbit în coșul carului, printre babe și copii. Noroc că apucase să pună mâna Gâdea pe-o

rudiță de la car, și Toader pe un resteu. Zădărați, loviți peste bot, câinii se încăpățânară. Urlau ca turbați.

— A început Domnul să ne încerce – șopti Nicodim celor din car. Nu, ăștia nu sunt câni, fraților, sunt îngerii Satanei, care au prins de veste că li se apropie sfârșitul. Fraților, fiți tari, nu vă lăsați sfâșiați de colții șarpelui!

— Începe, căzură îndată de acord femeile.

Gâdeoaie tremura din toate slăninile. Bătrâna lui Toader se micșorase ca un pumn de zgârciuri. Copiii, treziți din somn, țipau amarnic. Ponivosul de Văsălia Diacului se cuibări lângă pânțele diform al nevestei, întrebând-o mereu:

— Ce începe? Cine vine?

Gornilă pusese mâna pe a doua rudiță de la car și îmblătea cu ea pământul. Câinii se fereau cu dibăcie. Se asocie și Ricu, înarmat cu al doilea resteu. În felul acesta, cei patru bușiră câinii, fugărindu-i pe deal în jos. Unul se îndepărta șchiopătând, schelălăind. Hărmălaia stârnită se lăți departe, peste hotar. Câțiva oameni, curioși să afle ce se întâmplă, porniră spre Gurgui. Unul era cioban, Nicolaia Tunsului, altul îngrijitor la vacile de la Hodăi, Gheorghe, și Gligor vințelerul. Acesta nu trebuia să urce prea mult, de pe Dealul Viilor până la Gurgui, preț de-un sfert de ceas.

Când se apropiară destul, ajungând aproape toți trei în același timp, Nicodim, cu un resteu în mână, le strigă poruncitor:

— Să nu vă apropiați, rățăciților, că pucioasă și blestem vor cădea pe capetele voastre! Să nu ne spurcați adunarea, că vă crep capetele!

Ca să nu fie văzut – mai ales de Gligor îi era rușine – Ricu se topi parcă în pământ, sub car.

Cei trei curioși, lămurindu-se repede cu cine au de lucru, bătură în retragere.

Gligor, întorcându-se spre vii, începu să mestece grăbit două cuvinte deodată: „pocăiți”, „nebuni”.

Peste o jumătate de oră, întreaga brigadă viticolă, împrăștiată la muncă pe sub vițele verzi, despletite în lăstăriș ca o pădure tânără, făcea să zboare strigătele din om în om: „au’nebunit pocăiții!”, „pe Gurgui au nebunit”, „pe Gurgui, pe Gurgui”...

Brigada de câmp a lui Artimonuț se afla și ea pierdută în hotarul Tătăișei, furată de desișul cucuruzului, pe care-l săpau acum a treia oară. Oamenii, întorși cu fața spre apus, își duceau mâna streășină la ochi, și opriți câteva minute din lucru, se uitau lung la arătarea de pe Gurgui.

— O, călca-te-ar, Ricule, cum ți-ai știut bate joc de ei! exclamă Artimonuț. Ai și avut de cine, că-s întunecați ca noaptea! Își așteaptă sfârșitul pe Gurgui!

„Își așteaptă sfârșitul pe Gurgui”, porni duhul vorbei mai departe, din echipă în echipă, neoprit de nimeni, rostogolit și amplificat ca un ecou în pădure.

„Își așteaptă sfârșitul”, „sfârșitul”, „sfârșitul”...

Aflară noutatea de la ciobani și oamenii ieșiți la coasa fânului în Bărbușasca. Unul se opri în brazdă, își clăti gura uscată și amară cu apă rece, din fedeleș, apoi, pornind să-și ascută coasa, mormăi:

— Așa le trebuie! Ducă-se unde și-o dus mutu iapa!

Vestea, ca o coțofană, zbură apoi peste sat, la grădina de zarzavaturi, la construcții, peste casa lui Cireș, a lui Octavian, a preotesei, și iar din deal în deal, peste toate hotarele: „au nebunit”, „au nebunit”, „își așteaptă sfârșitul”, „își așteaptă sfârșitul”...

Era o zi neîndurător de limpede, cu lumină ca piatra de iaspis; biciuia fără milă orice colț de umbră, tăvălea sub căldura ei înăbușitoare și cele mai mici tresăriri ale răcorii. Dincolo de vârful pleșuv al Gurguiului se prăbuși ca un uliu țeapăn, împușcat anume, boarea ce adia de obicei, în alte zile, pe aceste locuri. Din Tău ieșeau aburi ca dintr-o căldare în clocot. Juca pe dealuri apa morților.

Pocăiții, cu Nicodim în frunte, se traseră pe rând sub coșul carului, înghesuiți pe singurul metru pătrat de

umbră încă scăpată cu viață. Văzând că nu încap de copii, de femeia gravidă, de picioarele Gâdeoaiei, bărbații se așezară pe ruda carului, la soare. Ricu se apucă de citit din *Biblie*. Nicodim rămase la umbră cu femeile. Toți ședea pe smocurile de iarbă aspră, numai Gornilă asculta în picioare, făcând de strajă, ca nu cumva să se trezească iar pe-aproape cu câini blestemați și cu oameni curioși.

Gâdea se scărpină posomorât în capul pleșuv, clătînându-l a pagubă. El era hoț bătrân, nu-i mirosea a bine toată povestea asta. Mai ales că pe fața lui Ricu se citeau niște semne de batjocură, abia ascunse. Dar cum era să grăiască el, Gâdea, asemenea vorbe? I-ar fi sărit cu toții în cap, și în primul rând Nicodim, iar cu unul ca el nu-i da mâna să glumească. Bătrânul se uita peste câmp și încerca să recunoască unde se ascund acum, pe tipsia hotarului, fostele sale pământuri. Se trudea degeaba, nu mai avea cum să le citească marginile. De fapt, pământurile și le mutase Gâdea de câteva ori, singur, în afara perimetrului gospodăriei colective. La fiecare comasare, după înscrierea unui nou lot în întovărășire, apoi în colectivă, pământul bătrânului, 8 hectare bătute pe muchie, trecea dealul în altă parte. El întârzia să intre în rândul oamenilor. De zgârcit, de hoț ce era. Întârzia mai ales din cauza nevestei. Rafila, care îl amenința cu *Apocalipsa*, cu venirea de-a doua, cu toate spaimele pocăiților. Acum, văzându-se aici, în vârful Gurguiului, pe o zi frumoasă ca asta și stând degeaba, bătrânului i se făcu dor de muncă, de coasă ori de sapă, de orice, numai să nu-i curgă timpul printre degete ca nisipul.

Ricu, bănuitor, observă, frământarea și îndoielile lui Gâdea. De aceea, în timp ce torăia versete biblice, reale sau improvizate, se gândea cum să-i vină de hac bătrânului, ca nu cumva să-i încurce ițele. „Stai tu, hoțule, că nu-mi scapi. Văd că Nicodim, după hărmălaia câinilor, este din ce în ce mai nerăbdător să se arate și

alte semne ale sfârșitului. Și uite, semnele sunt în jurul capului tău, Gâdeo!” Într-adevăr, chelia bătrânului, transpirată, dospită de căldură, atrăsese un roi de musculițe, jucând rotund, ca un cerc în jurul frunții unui sfânt din icoanele vechi. Apăsați de zăpușeală, de foame, de emoții și așteptare, atrași de vârtejul negru al spaimei apocaliptice, pocăiților din Zăpadia atâta le trebui, să-l audă pe Ricu vorbind despre un semn ascuns în zborul musculițelor. Începură să cânte, să urle în jurul lui Gâdea, ca apucați.

„Așa-ți trebuie, Gâdeo, că m-ai fugărit destul când eram copil și căutam, împreună cu alții, ouă de păsări prin iarba din fânașul tău. Ne-ai bătut când am cerut căpșuni din grădină, că numai tu aveai în sat, mă câne!” se bucura acum Ricu, miorlăind și el în corul exaltaților. Respira greu, căldura îi așezase parcă în spate a doua cocoașă. Se uita lung, în răstimpuri, la fața nevestei lui Văsălie, ponivosul. El dormea și tremura în același timp, înghiontind-o pe Maricica în coaste. Gândindu-se mereu la ea, pe Ricu începu să-l încerce un sentiment de duioșie, de milă, cum rar i se întâmplă lui în viață. „Vai de sufletul tău, amărâto! o certa în gând. Uite ce ochi frumoși ai avut, și-acum ți-or căzut în găvane, ca la morți. Cum dracu te-ai putut duce după mortăciunea asta de Văsălie? Te-o gâdilat și pe tine pământul și averea la inimă, Măricico! Pe tine ori pe-ai voștri, că ei te-or împins în brațele neblejnicului... Mă, adormitule, de ce nu-i dai pace, de ce-i faci copii, s-ajungă toți ponivoși ca tine? De ce te lași, tu proasto? Din cauza pocăiților, hai? Ți-au umplut și ție inima de groază. Vai de inima ta! mai bine te furam eu, că-ntr-o vreme mă perpeleam toată noaptea după ochii tăi... Și nu ți-am spus, să nu râzi de mine. Am tăcut și-am înghițit în sec, așa să știi. Și-acum îmi pare rău. Uite ce-a mai rămas din tine! Da las', că de azi încolo te scap de pocăiți, n-avea tu grijă. Te scap și pe tine, și pe amărâții ăștia de copii, să-mi zici tu mie cuțu dacă n-o fi

aşa!”

Dar oricât își bătu el capul, niciun semn nu mai putu scorni până spre seară. Avu doar noroc că zăpușeala de peste zi, apăsătoare și bolnăvicioasă, răscoli în mărire văzduhului balaurii norilor de furtună. Se ridicară mai întâi de la nord, dinspre Câmpia Transilvaniei, ca niște dealuri suprapuse. Apoi se vânzoliră treptat, înghițind aerul și apropiindu-se flămânzi de vârful Gurguiului. Cozile lor măturau a treia parte din stelele cerului, aruncându-le parcă pe pământ, în vale.

— Priviți, bate ceasul! urlă Ricu. Se varsă cele șapte cupe ale mâniei!

Peste zidul întunericului, coborât brusc, zvâcneau acum păianjenii uriași ai fulgerelor.

Pocăiții tremurau ca de febra și de frigurile sfârșitului. Nicodim îi îmbrăcase pe toți, încă de la prânz, în cămăși albe.

Vacile, care păscuseră toată ziua liniștite, pe coasta dealului, puseră cozile pe spate și, mugind spăimos, fugiră în vale, spre ciurda colectivei.

Nicodim preluă comanda. Arca lor, în chip de car hodorogit, scârția acum din toate încheieturile sub greutatea predicatorului. Își proptise picioarele pe cele două loitre și sta țeapăn, ca să fie văzut el cel dintâi de către „îngerul vestitor”.

Ricu începu să-l incite. Își puse la caznă memoria pentru noi citate din *Apocalipsă*. Storcea din ea, ca dintr-o rufă, ultimele picături. „Atunci – încercă Ricu să-și îngroașe glasul, pentru a suna mai misterios – al cincilea înger a vărsat năstrapa lui pe scaunul Fiarei, și în împărăția ei s-a făcut întuneric și oamenii își mușcau limbile de durere. („Mușcă-ți-o, Nicodime, că dacă nu, ți-o mușc eu!”) Și am văzut ieșind din gura balaurului și din gura Fiarei și din gura proorocului celui mincinos („Auzi, mă?”) trei duhuri necurate ca niște broaște.”

Atât îi trebui lui Nicodim! Ca să nu rămână mai prejos,

Începu să urle din vârful carului despre „desfrânata cea mare, care umblă beată de sânge, călare pe o fiară cu șapte capete și cu zece coarne, și cu care au curvit împărații și cei care locuiesc pe pământ, luându-i din mână paharul de aur, plin de urâciunile și de pângărelile curviei ei, până ce văzură că pe frunte avea scris nume tainic: Babilonul cel mare, mama curvelor și-a urâciunilor pământului!”

Ricu își spuse foarte scurt: „Rămâi tu, nebunule, cu Babilonul tău, că mie mi-o fost chiar destul!” Înainte de-a se topi în noapte, să nu-l apuce ploaia, se furișă lângă Maricica sub car și-i spuse la ureche:

— Nu te teme, nu se întâmplă nimic!

Dar ea, sughițând de plâns, cu copiii strânși la piept și înghiontită din coaste de tremurul lui Văsălie, n-auzi nicio șoaptă. Și chiar dacă le-ar fi auzit, tot n-ar mai fi înțeles nimic. Speriat el însuși, Ricu porni tiptil pe fâșia îngustă de întuneric dintre două fulgere, ca să nu-i ia urma Gornilă. Se oprea la orice scăpărare, lipindu-se de pământ. Coborî astfel Gurguiul în salturi, ca la un atac cu capul în jos, până ajunse la Hodăi, la echipa zootehnică. Pe când se lupta cu câinii, ploaia tocmai începu să fărâșie deasupra capului și să ia văzduhul în copite, ca o herghelie speriată.

Gâdea, bătrânul, observă cel dintâi că Ricu dispăruse.

Îi venea și lui să fugă, dar era prea târziu. Balaurii norilor, atingându-și burțile de pământ, de vârfurile dealurilor, se crăpau cu huiete asurzitoare.

Până și Gornilă se ascunse acum sub car, ud până la piele, tremurând.

Numai Nicodim sta neclintit la postul său, cu brațe de paratrăsnet, sfidând fulgerele.

— Treci, sfinte Ilie, cu carele tale de foc, că pe mine nu mă sperii! Eu voi porunci o mie de ani de-acum încolo! Țipa cu toată puterea plămânilor săi de oțel nebunul.

Apoi se stârni din înalturi un vânt furios, care năru, în

câteva minute, boncăluind, cetatea întunericului. Ploaia încetă. Pocăiții, zgribulind, scoaseră capul de sub car, să vadă dacă nu cumva „îngerul” le răpise între timp predicatorul. Nu. Minunea nu se întâmplase. Nicodim era acolo în car, bolborosind ca un om în transă. Prin spărtura norilor, o lună subțire, cu secera încovoiată, sta gata să-ia taie gâtul. Dar poate că văzându-i ochii aceia scânteietori, de inspirat și de nebun, se sperie și se ascunse în grabă sub zăbranicul unui nor negru, târător și scămoșat.

Într-un târziu, înțepat de privirile tuturor stelelor strălucind ca spălate și lustruite de furtună, Nicodim își aplecă ochii spre pământ. Nu-l mai văzuse pe Gornilă la locul său de pază. Îl strigă pe Ricu, dar acesta nu răspunse. De teamă ca nu cumva toți pocăiții, afară de el, să fi fost răpiți la cer, Nicodim sări din car, prăbușindu-se greu. Fluturaseră în cădere doar poalele cămășii albe de pe el, udă și grea ca un coșciug de plumb. Spre mirarea femeilor, n-avea aripi de înger.

Gornilă îl întâmpină cu vestea:

— Ricu a fugit!

— Anticristul! atât mai fu în stare să strige predicatorul.

Tăbărî apoi cu pumnii peste trupul bătrân al vechiului său tovarăș, credincios în clipele de nebunie, trupul coșcovit al lui Gornilă, răbduriu la toate ca pământul.

În iulie, Octavian Borcea, se învoi să plece împreună cu Cireș și cu Petre, zootehnistul, în târg la Bălăușeri, pentru a cumpăra zece vaci tinere, de prăsilă. Cireș știa foarte bine cât îi fusese de drag lui Octavian, toată viața, să meargă la târguri, să aleagă și să cumpere vite bune, de rasă, mai ales vaci. El se pricepea să le cântărească doar din priviri toate calitățile și defectele. Le plimba înapoi și-ncolo de câteva ori, în jurul carului, nu mai mult de zece-douăzeci de pași, să vadă cum își mișcă picioarele, apoi le căuta în gură, le pipăia ugerul și corzile laptelui, se uita la ochi, să n-aibă cumva albeață, uneori le încerca și

coarnele.

Atunci începu primul drum al lui Octavian spre treburile importante ale gospodăriei lor colective. Apoi veniră altele.

În august, omul se așternu la lucru, când într-o parte, când în alta, unde îi plăcea lui, dar și unde trebuia. De mai multe ori se trezi chiar la Hodăi, venind și plecând aproape fără să bage de seamă.

Se scula dimineața, schimba câteva vorbe cu bătrânul Artimon, cu Mărie, ori cu careva dintre copii, după cum se întâmplă să-i iasă în față, îmbuca ce se găsea, lua ceva în straiță și pornea la treabă. Muncea furios, aproape în neștire, ca beat. Părea un om hăituit de propria sa umbră. Uitându-se peste hotar, se trezea uneori vorbind singur.

— Că, mă, ce-i adevărat îi adevărat. Au bucate bune. Și ce dacă au? Ei le-or lucrat, nu eu! Eu, întâiași dată în viață, mi-am încurcat cărările singur. Adică... Tot singur, după capu meu. Degeaba zici, tu Anuță, nu ăștia de la colectiv m-or încurcat! Că, tu, ce să am eu contra lor? Doar nu m-am scris acolo ca să fiu contra. Și-apoi, până când să mă tot sfădesc cu toți? Auzi, până când? Gândește-te și tu, nu sunteți numai voi ai mei! N-auzi ce mi-o spus Ion, acum într-o seară? „Tată, zice, dumneata pentru cine ai alergat toată viața?” „Cum, mă, pentru cine? Pentru voi, c-am strâns s-aveți de toate!” „Ce s-avem?” zice. „Pământ, mă, ce s-aveți? Școli și situații, mâncare, și omenie, mă, să nu fiți de râsul lumii. Și-acum, tot nu-i destul?” „Da câți copii ai dumneata? m-a întrebat ca un prost. Era să-l plesnesc peste gură. Auzi! „Câți copii ai dumneata?” „Da ce, tu încă nu știi număra, mă, că doar ești azi-mâne profesăr!” Zice: „În vara asta, tată, ai rămas cu un singur copil.” „Care copil, mă? Ce tot îndrugi acolo?” „Cu Anuță. Ea ți-i toată familia. Lucră bătrânii, săracii, de cad în cap, că dumneata te-ai băgat slugă fără simbrie!” Slugă, auzi tu, cristelnița lui de copil, ce-o îndrăznit să-mi spună! De-aia n-am mai venit la voi, tu.

Pare că și Artimonuț s-o înțeales cu Ion. Și Lucreția. Până și ăsta mic, Veanu. Toți îs contra mea. Petre și Axente nici nu mai scriu deloc. Îi bine așa, tu? Ce-mi trebuie mie un copil străin? N-am eu destui? Să te ție tată-tău, că el te-o făcut!

Se certa acum cu umbra nurorii. Dar aceasta își vedea mulțumită de treburile gospodăriei, de ridicarea noii lor case, de copii și de altele. Se descurca Anuță destul de bine și fără socru-său. Adevărat, mai zicea ea soacră-si celei bătrâne, Mărie, câteodată:

— L-or dus ăștia de nas cum or vrut, mamă Mărie! Tot ciurdar ajunge. Acuma poate fi mulțumită învățătoarea asta a lui Cireș.

Octavian, după ce se certa mutește cu Anuță, se întorcea iar la copiii lui, îi lua pe rând la întrebări. Începea, ca întotdeauna, cu Petre. „Mă, tu ești cel mai mare, ești inginer și om cu cap. Tu ce ai cu mine?” „N-am nimic, tată, parcă-i răspundea îngrijorat băiatul, dar...” „Da ce, mă, ți-am făcut eu ție vreun rău, de te uiți așa la mine?” „Cum mă uit?” „Așa, tu nu vezi cum te uiți?” Și când aștepta mai încordat răspunsul, Petre tăcea. „Păi sigur, se consola Octavian, el îi departe, prin scrisoare nu putem vorbi lucruri de-astea. Cine știe ce-ar zice și nevastă-sa?! De ce s-o mai băgăm în necazurile noastre? Ea nici n-o apucat bine s-o cunoască pe Silvia, n-are de unde să știe ce-o fost între noi. Da tu, măi Artimonuț – îl lua la rost pe al doilea copil – tu de ce nu-i dai una peste gură ăsteia, lu Anuță, dacă nu tace?” „Dă-i dumneata, tată, că te pricepi!” „Ce vorbă-i asta, mă, ce vrei să spui tu cu vorba asta?” „Nimic. Plesnește-o dumneata, că sunteți prieteni, vă înțelegeți mai bine!” „Mă, nu crede tu că eu îs prost. Știu eu unde bat vorbele tale!” „Unde?” îl întreba parcă, rece, Artimonuț. Dar de data asta nu mai răspundea Octavian. Făcea, necăjit, semn cu mâna, a pagubă și-a renunțare. Simțea că vrea să-i aducă aminte de Silvia. În ce-l privește pe Axente, nu-și lega speranța

unui răspuns mai blând, mai îngăduitor. Își da seama că agronomul seamănă prea bine cu el, e mândru și încăpățânat. De aceea, îl întreba răstit:

„— Tu de ce nu vii acasă, mă?”

„— Păi, m-ai chemat dumneata să vii acasă? Îi răspundea Axente tot așa de repezit. Să vii, ca să-mi spui iară vorbele de vara trecută, să mă trimiți la Cireș?” Îl întreba cu ton de imputare și supărare surdă, prelungită.

— Treaba ta, du-te, eu nu mă mai amestec. Dacă ți-i chiar așa de dragă, du-te! Numa, eu ți-am spus că nu-i de rang și de neamu tău... Asta ți-am spus, nu altceva!”

„— Dar dumneata, tată, când te-ai însurat, ai făcut-o numai pentru rang și pentru neam?” suna, iarăși, prea categorică, întrebarea celui de-al treilea copil.

„— Cu tine, mă, n-o scoate omul la capăt nicicum! Ce mă-ntrebi tu pe mine lucruri de-astea? Atunci o fost altă lume, mă, n-am avut vreme de vorbe, cum ai tu acum. Și-apoi, dacă chiar vrei să știi, eu am luat-o pe mumă-ta aproape săracă, mă. De-aveam mai multă avere, poate că nu mai alerga și ea atâta până-am băgat-o-n pământ, așa să știi tu, ocoșule! Dacă nu v-aveam și pe voi, pe toți, poate că...”

Octavian, obosit și tulburat, nu se simțea bine sub stăpânirea unor asemenea gânduri. De aceea, era hotărât să nu mai continue. Dar acum îl prindea de umăr Ion, al patrulea dintre copiii săi. El o ținea, ca toată vara asta, una și bună, cu colectiva și cu bătrânii. Doar că avea un glas schimbat, din care se mai topise asprimea.

„— Bine faci acum, tată, că vii la lucru în rând cu oamenii! Știu că iar o să te superi, dar trebuie să-ți spun că munca l-a creat pe om, nu Dumnezeu!”

„— Că, mă, tu nu ești întreg la cap! Acum te-acăți și de Dumnezeu, nu numai de mine, așa-i? Te apuci tu să-mi ții predici despre muncă! Bine am ajuns, n-am ce zice! Păi eu cu ce v-am făcut pe voi oameni, nu cu munca, mă? Cum îndrăznești tu să mă înveți pe mine ce-i munca?”

„— Iartă-mă, tată, se grăbea Ion cu scuzele, spre mirarea lui Octavian, n-am vrut să te jignesc.”

„— N-ai vrut, da dai în mine ca-n sac!”

„— Nu dau deloc în dumneata, dar trebuie să-ți spun că astăzi și munca s-a schimbat. Când pui mâna pe-o unealtă nu te mai gândești numai la bucata ta de pâine, te gândești la un sat întreg...”

„— Ba să se gândească alții, nu eu, că mie mi-ajunge cât mă gândesc la voi!” îl întrerupse Octavian.

„— Tocmai aici e problema, continuă Ion, că nu te gândești destul...”

„— Cum, mă, vrei să nebunesc de cap, nu vi-i destul că nu poci dormi noapțile de grija voastră?”

„— Tocmai asta voiam să-ți spun, că dacă te-ai gândi mai bine, ai vorbi și dumneata mai frumos cu bătrânii. Doar ți-s părinți. Ar trebui să le mai dai și lor câte-o vorbă bună, că pentru ei, vorba bună ține mai cald ca un pieptar...”

„— Taci, măi, cu pieptarele tale! Da ce le spun, mă, de ce se plâng atâta?”

„— Uneori nu le spui nimic, alteori le spui prea multe și prea răstit. Poate c-așa făceai și cu mama...”

„— Păi, sigur, murmura Octavian, de ce n-ai spus de la început că aici vrei s-ajungi?!”

Își simțea inima rănită adânc, golită încet de tot sângele, încât nici nu mai încerca să-i răspundă lui Ion. Știa bine că vorbele lui le-ar putea rosti oricare dintre copii, poate afară de cel mai mic. Din această cauză, întrerupea toate discuțiile cu cea de-a doua ființă a sa, botezată cu șase nume, numele copiilor, și ofta din greu, apăsător.

„— Mă, eu îs plin de răni, și voi, în loc de apă, îmi dați oțet amestecat cu fiere! Da poate c-așa-mi trebuie!”

Trecu iulie, veni septembrie, și-acum vara se pregătea de drum. Vremea era încă frumoasă, cu soare mult,

melancolic. Verdeața câmpului nu se da ușor bătută. Mai ales grădinile, viile și bercurile de pe malurile Târnavei se încăpățâneau într-o luptă inegală, se opinteau, făceau fețe-fețe, trecând prin toate culorile curcubeului până să ajungă și să se resemneze la galben.

Prin văzduh cânta încă o sumedenie de gânganii. Albinele cărau cu disperare din viile ce se întindeau nu prea departe de sat. Cine știe câte drumuri puteau face pe zi „muștele Domnului”?! Uneori se întâlneau pe același strugure cu viespi mari și periculoase, care pentru orice fleac își arătau lăncile înveninate.

Prin vii mai dădeau câte-o raită, ziua-n amiaza mare, și hoarele, păsările cerului, foarte discrete când era vorba de-o hoție atât de dulce. Le mai speriau din când în când Gligor sau alți vințeleri cu niște zbârnâietori de lemn. Păsările mai fricoase zburau. Altele se pitulau sub frunze, își simțeau inima bătând tare câteva clipe, apoi își reîncepeau liniștite ciugulitul.

Noaptea, veneau și câinii din sat, dacă scăpau din legătură. O luau prin cucuruze, se fereau de pepeniștea colectivei, păzită de dulăi zdraveni, legați la colibă. Intrau de obicei în viile mărginașe. Mâncau cât mâncau, ciulind urechile. Dacă-i miroseau câinii vințelerilor, era bai. Lătrături, hărmălaie, scărmănături. Așa că numai câinii dibaci, nu orice javră, se descurcau cu bine. Spre ziuă, trebuia să fie acasă, ca stăpânul să nu simtă nimic. Altfel, putea începe un nou bucluc. Tigru, câinele lui Ricu, îndrăzni să plece și el o singură dată, și atunci, recunoscut și pârât stăpânului, încasase o bătaie soră cu moartea.

Se culegea tutunul de pe câmp, oamenii îl înșirau pe sfori, cu palmele negre și lipicioase. Femeile melițau cânepa, fugeau cu de toate, încoace și-ncolo. Azi-măine, începea culesul porumbului. Flăcăii și bărbații cărau gunoiul de grajd, mai cărau și tractoriștii cu remorcile, dar ei aveau încă de întors miriști, pregăteau zoriști

semănăturile de toamnă.

Și zilele se scurtau pe nesimțite, deveneau bolți din ce în ce mai înguste, pe stâlpii nopților mereu mai largi.

Nopți limpezi, cu nesfârșite furnicare de stele, cotrobăind cerul.

Se auzeau mormăind pe undeva tractoarele. Arau ca ziua, fără faruri. Razele lunii ajungeau peste tot. Diminețile erau răcoroase, odihnitoare, cu aerul bun, sănătos, să-l bei ca pe vin. Sosi apoi octombrie, cu soare subțiat, bătut din aramă roșcată. Ca să nu se dezmintă, anul continua mai mult secetos.

Colectiviștii din brigada lui Artimonuț culegeau acum porumbul, îl încărcau în care clădite cu saci deasupra. Sacii plini în vârful carului erau semn de belșug.

Octavian era amărât din nou. Socotelile lui de gospodar, obișnuit să strângă, nu glumă, se cam încâlciseră. Aveau și ei ceva zile-muncă, dar nu ca alții. Numai când se întoarseră de la culesul viilor, după împărțeala de la colectiv, cu o cadă plină, îi păru că, în sfârșit, roțile carului cântă așa cum trebuie. Viilor le place seceta. Lor li-e destulă numai atâta umezeală cât să-și poată uda o dată rădăcinile. Seamănă cu bețivii, vioiși toată ziua dacă și-au muiat dimineața mustățile într-o ulcică de vin.

Toți zăpădenii, cu mic, cu mare, se bucurau în ziua culesului. Cărau strugurii, cu gălețile, cu ciubărașele, cu botiurile duse în spate, cărau și umpleau butiile așezate în car. Apoi, zdrobeau boabele cu un băț de corn sau de cireș, ștreomfănitorul, ca strugurii să se îndese și să încapă în butoi. Îi storceau la teascurile din curtea gospodăriei colective, chiar în aceeași zi. Altădată storceau numai a doua sau chiar a treia zi. Acum le explicase brigadierul că, ținut mai mult de câteva ore după cules, mustul începe să ruginească, să oxideze și nu mai dă vin de calitate. Gâlgâiau teascurile ca scocurile când plouă. Mustul ustura la inimă, de dulce. Se

prelingea, auriu și mios, scânteietor de lumină, apoi se scufunda în noaptea rotunjită a butoaielor. Porneau un drum lung, de fierberi și răscoliri, ca să poată juca mai târziu cu stropi curați, în căni, în ulcele, în pahare.

În ziua culesului, toate gândurile care se perindau prin capul lui Octavian erau stoarse liniștit, pe îndelete, cu o răbdare de care singur se mira.

„Că, mă, prostule, dacă nu-ți scriu copiii, nu-s numa ei de vină. Sunt încăpățânați, c-așa i-ai crescut. Seamănă cu tine.”

Era o liniște plină de întrebări și gânduri, o liniște vie, curgătoare, fierbând încet ca mustul, limpezindu-se ceas cu ceas, ziua și mai ales noaptea.

Omul simțea încă o dată, foarte limpede, că poate să se împace cu sine însuși numai împăcându-se cu copiii. Dar îl stingherea, îl durea parcă ideea, pe care și-o impusese singur, că niciunul dintre copiii săi, împrăștiați acum ca potârnicile, nu s-ar întoarce acasă dacă tatăl nu s-ar împăca mai întâi cu aceea care-i adusese pe lume, cu Silvia. Îi venea greu bărbatului să-și ceară iertare de la ea, dar trebuia s-o facă. Fiind moartă de mult, o asemenea umilire nu-i mai părea lui Octavian atât de jignitoare și de periculoasă pentru mândria sa de bărbat, așezată pe suflet ca o scoarță de stejar bătrân. Mai rău îl stingherea acum gândul că nu-și poate împlini această dublă penitență, pe care din nou și-o impunea singur, decât prin slujba unui parastas. „Dar dacă nu vin ăștia la slujbă? se întreba îngrijorat, gândindu-se la copii. După această întrebare îi năvăleau în cap toate poveștile cu popa și cu pocăiții. Acestea răscoliră satul, prelungind parcă într-un ecou înspăimântător de clar prăbușirile din inima și conștiința sa proprie. Din vară, până acum în toamnă, nu mai avură popă în Zăpadia. Doar în ultimele săptămâni, parohia fiind scoasă la concurs, începură să se îmbulzească preoții. În fiecare duminică slujea altul. Veneau popi mai ales de prin satele de peste dealuri, din

părțile Câmpiei, încercând să se apropie de oraș, de linia ferată, de drumurile pietruite.

Într-o dimineață, Octavian se închise în odaia de dinainte, să nu-l vadă nimeni. Deși calm, hotărât și stăpân pe sine, mâna începu să-i tremure, iar penița i se împiedica de fiecare literă. Alinierea cuvintelor trăda mai ales frământarea lui trecută. Degetele se încordau parcă prea tare, îndeosebi când ajungea să scrie apăsător, căznit, rândurile peste care fruntea i se încrețea, iar sprâncenele mari, ca două rândunici, se uneau la rădăcina nasului. Ochii citeau și nu le venea să creadă:

„Te rog vino până acasă pe ziua de 25 october când avem părăstas după mamăta și vreau să mă gândesc și eu să mă împac cu voi cu toți și nu poci numai dacă vii și tu acasă.”

Scrise aproape același text de cinci ori. Pentru Artimonuț nu era nevoie de scrisoare. Împături hârtiile și le puse în cinci plicuri. Erau niște plicuri imprimate, reproducând în culori un tablou de Grigorescu: Cioban mânându-și turma. „Că, mă, îi veni să-l întrebe pe cel din tabloul de pe plic, și tu ți-ai pierdut oile?” (Într-adevăr, șirul oilor din spatele ciobanului se pierdea într-o ceață lăptoasă, mai ales din cauza proastei reproduceri.) „Mă păcurarule, și eu am pățit-o ca și tine. M-am tot dus singur în fruntea turmei. Și când o fost să mă uit înapoi, ia-o dacă mai ai de unde, Octaviane! O-nghițit-o lupul!” Îi stătura pe limbă aceste cuvinte, dar nu le mai spuse. Începea să se regăsească, pipăindu-și gândurile îndelung și cu mirare, ca un orb care și-a recăpătat dintr-o dată lumina ochilor.

Primul plic i-l adresă, bineînțeles, lui Petre, în București, pentru că el era băiatul cel mai mare. Al doilea - lui Axente în Dobrogea. Apoi lui Ion, Lucreției și lui Octavian cel mic, plecat la o școală de tractoriști.

Bătrânilor nu le spuse despre toate acestea decât mai târziu, după ce se întoarse din oraș. Acolo pusese într-o

cutiuță poștală toate cinci scrisorile, numărate, una câte una.

La sfârșit, trecătorii atenți l-ar fi putut observa cum cercetează încă o dată cu privirile cutia de fier, temător parcă să nu-i fure cineva scrisorile expediate copiilor.

Octavian mai avea o singură teamă: „Dacă totuși nu vin?” „Că, mă, i-am prea abricăluit toată viața, și-acum mi-or scăpat! Or dat și ei de larg, își fac de cap. Poate că nu mă mai ascultă!”

Numai bătrânul Artimon și nevastă-sa, Mărie, auzind vestea, se arătară bucuroși. Ei își cunoșteau nepoții. Doar îi crescuseră de mici pe toți șase. N-aveau nicio îndoială că dacă împietritul de Octavian îi chemase acasă, în ziua fixată vor intra cu toții în curtea lor bătrânească, pe poarta cioplită din lemn de stejar, înaltă, după măsura bărbaților din familia Borceștilor.

Oamenii îi ziceau gară, dar era numai o haltă necăjită, un canton oarecare, zvârlit la un kilometru și jumătate de Zăpadia. Altădată, trenul nici nu se uita către el, necum să oprească! Zăpădenii nu umblau cu „ghezășul”, că era prea scump. O luau către Blaj pe jos, și-ntr-un ceas bun erau acolo. Alte drumuri nici nu prea aveau. Unde să meargă?

Acum, de șase ori pe zi, scrâșnind din roți, trenul personal și cursele muncitorești de pe linia Blaj - Târnăveni - Praid opreau în halta Zăpadia. Coborau și se urcau zeci de oameni, mai ales muncitorii care lucrau la Copșa Mică, la Mediaș, la Târnăveni și care nu-și mutau familiile acolo. Mai erau și ceferiști, și nu puțini. Când lucrau de noapte, ziua veneau acasă să-și ajute nevestele la gospodărie, la munca pământului. Așa erau ei, oscilau între două oboseli, zile și ani, cu încăpățănare. Ziceau: „Manevrăm până putem! Când nu mai merge, punem frâna și tragem vagoanele pe-o singură linie”.

Halta nu prea le era dragă. Se priponise acolo, departe

de sat, încă de pe vremea baronului. Îi plăcea bătrânului să-ncarce vagoanele de cucuruz chiar de lângă moșia lui, ca să n-aibă cheltuieli prea multe cu transportul. Dar acum, își ziceau oamenii, de ce dracu să mai steie „gara” acolo, azvârlită ca o drezină stricată? Lunca Târnavei era mare, și când ploua – noroioasă rău. Primăvara se revărsau apele, și-apoi ține-te, frate, și de serviciul din Copșa, și de casa din Zăpadia! Încercară ei de câteva ori să mute halta mai în sus, într-un punct în care linia ferată, urmând zigzagurile capricioase ale Târnavei, se apropia de sat. Zadarnic. Trimiseseră o cerere la minister, iscălită de sute de inși, îl rugaseră odată pe Petre, fusese și el în audiență. După ce ieșeau tehnicienii să vadă ce se poate face, spunând că s-ar putea, cu oarecare cheltuială, să fie mutată halta, lucrurile se înfundau undeva, nimeni nu știa unde. Sfântă birocrație își făcea datoria.

De aceea, în dimineața răcoroasă de octombrie, când Axente coborî în halta Zăpadia, o luă cu geamantanul în mână peste luncă, spre sat. Avea ce merge. Era obosit și nici nu băgă bine de seamă cine mai coborâse din tren o dată cu el. Îi părea rău că trecând prin București nu-l găsisse pe frate-său, Petre, acasă. Era plecat în delegație la Brașov, urmând să sosească la Zăpadia direct de-acolo, în aceeași zi, dar cu alt tren. Axente era grăbit. Nu făcu însă nici zece pași buni, și o voce foarte cunoscută îl prinse din urmă:

— Să trăiești, Axente! Mai vii pe-acasă?

Întorcându-se, îl recunoscu pe Ricu Ninei Ciobotarului, prieten din copilărie, deși mai mare cu câțiva ani decât el.

— Să trăiești, Ricule! Mai viu, de ce să nu viu?! Îi răspunse Axente, oprindu-se o clipă și strângându-i mâna.

Ricu părea acum și mai pipernicit pe lângă statura athletică a vechiului său prieten.

— Bine că vii, Axente, că nimerești chiar la pont!

— De ce, Ricule?

— Îți spun eu, numa ia-o înainte un pic, că nu vreau să

ne-auză toți! Nu de alta, dar nu-mi place. Acum, atâția vin cu trenul, de nici nu mai știi cine sunt.

— Păi cine să fie, Ricule, tot de la noi din sat!

Ajunși la zece-douăzeci de metri înaintea șirului care se unduia după cărarea din luncă, Ricu continuă:

— Vii la pont, Axente, să te însurăm și să rămâi acasă. Gata! Acuma ești agronomul nostru, cu hârtii în regulă, cu țocumpoc. Am scăpat de inginerul cu trei nume.

— Măi Ricule, nu știam că tu ești și responsabil cu noutățile din Zăpadia. Erai numai cu mușcăturile.

— De, frate Axente, împlânzitu-m-au pe mine pocăiții - imita acum Ricu glasul lui Nicodim - că și dinții mi-or ajuns de lapte, ca ai pruncilor. Nu mai pot mușca, frate, dar mă țiiu de noutăți, fac ce pot...

— Chiar, măi, am uitat să te întreb, ce-a mai fost pe aici după „sfârșitul lumii”. Am auzit că le-ai tras o păcăleală de...

— Taci, să nu te-audă Nicodim, că-i în spatele nostru!

— Cum? Își întoarse Axente capul, să vadă dacă e adevărat. Tot nu v-ați despărțit încă?

— Ne-am despărțit, ca să zic și eu așa, ca la carte, ne-am despărțit din punct de vedere ideologic. Da-i coc acum una economică, mai tare ca „sfârșitul lumii”.

— Ce, Ricule? continuă să-l întrebe Axente, uitând de tot ce-l frământase de la plecare până aici.

— Vreau să aflu ce cară dumnealui în straița aia mare, săptămână de săptămână...

— Unde, Ricule?

— La Blaj. Aseară l-am așteptat acolo în gară și i-am luat urmele. Știi unde se duce? La notărășița aia bătrână.

— Poate mai degrabă la fată-sa, Ricule.

— Ba nu. La bătrâna. Și știi de ce?

— Păi, dacă merge la bătrâna, nu prea pot bănuî.

— Îi duce carne proaspătă.

— Lasă-te de prostii, Ricule!

— Zău, fără glumă, îi duce carne proaspătă de vițel.

— Cum? se miră Axente.

— Așa cum îți spun. Zicea acum într-o zi tetea Ion Cireș: „Ricule, s-o dezlegi și pe asta! Poruncă de la împărăție să afli pe ce stradă și la ce număr din oraș se mută vițeii unor colectiviști de la noi din sat. Tu ai miros bun. Ia-te numa încet după straița lui Nicodim, ca fata din poveste după cenușă”.

— Dar nu ți-i frică, Ricule, de nebun?

— Nu, că mi l-or dat de pază pe Dodu. El e-aici la urmă, încheietor de pluton.

— Al naibii ești, Ricule! Și zici că Dodu a ieșit la lucru?

— Da. El îi aghiotantul meu, nu pot face un pas fără el. N-am voie, să nu mă omoare nebunu.

Între timp îi prinseră din urmă ceilalți zăpădeni. Oamenii, recunoscându-l pe Axente, veniră să-i strângă mâna, să-l întrebe de una, de alta. Doar sosea tocmai de la celălalt capăt de țară, din Dobrogea.

Agronomul se opri, trase o gură de aer în piept, rece, adâncă, și astfel se scutură de oboseala care îl urmărea, încăpățânată, ca un câine credincios. Răspundea scurt la întrebările lor să ajungă la toți, să nu se supere niciunul. Avea ce le spune, dar nu se grăbea. Își zicea că e mai bine să afle el cât mai multe de la ei. Ocazii ca asta sunt păsări rare. Trebuie să le ascuți, să le tot ascuți, oricum ar cânta – și de bine, și de rău. Din toate ți se limpezesc mai repede gândurile. Dar Axente era acum stingherit. Pe lângă Dodu, cu care erau aproape vecini, mai poposiră doi din ulița morii, unul de-al lui Amnar, altul de-al lui Maței. Câțiva mai tineri, pe care Axente nici nu-i văzuse bine, dădură binețe și trecură mai departe. La fel, Nicodim se feri de ei, grăbit, mormăind un „Bună dimineața” înfundat. Își ținea mereu ochii în pământ. Nu mai putea suferi acum nici privirile, daramite vorbele sau mușcăturile lui Ricu! Și-acesta nu prea putea să tacă. Avea un miros de copoi, își descoperea ușor iepurele. Uneori îi plăcea numai să-l stârnească, îl fugărea cât îl

fugărea, apoi îl lăsa în bătaia altor puști. Acum își alesese prada, dar făcu un ocol și-o învăluire largă până să atace direct.

Treceau tocmai prin punctul în care se întâlnește cărarea dinspre pod cu drumul ce duce spre șosea. Acolo se afla o cruce crăpată, că abia își mai ținea brațele pe drugii de fier dinăuntru. Îi ziceau „Crucea lui Totoiu”.

Totoiu ăsta fusese învățător în Zăpadia, om întreprinzător, zgârcit și mare crai. După ce-și încropise încă vreo zece iugăre pe lângă zestrea nevastei, fată bogată din sat, după ce semănase vreo trei prunci din flori prin casele unor prieteni, țărani cu stare, își cumpără case cu etaj în târg. Pământul și-l dădea „în parte” zăpădenilor mai necăjiți.

Dar faima lui i-o adusese meseria de „naș”. Un sfert din zăpădeni, mai ales cei cu prindere, se îmbiau să-i cunune Totoiu. El venea bucuros, le bea vinul, le mânca toate găinile și le promitea la sfârșit o cinste nemaipomenită, cum nici nu visau tinerii însurăței. Dar de dat nu le da nimic în Zăpadia. Îi chema la el acasă, în târg. La început, mergeau împreună mirele și mireasa. Apoi, se spune că se-ndemneau doar nevăstuțele singure, multă vreme, și destul de des. Muierea lui Totoiu era aproape oarbă, și el – cum ziceau zăpădenii – era încă buiac ca un june. Se spunea prin sat, a batjocură: „Pe Cutare l-o cununat Totoiu”. Adică: „Uită-te mai bine la nevastă-ta”.

Când dascălul îmbătrâni, zăpădenii începură să-l uite. Nu-l mai căutau. El, ca să dea o palmă usturătoare și ca să se asigure de-o pensie în rai, făcu vreo zece cruci de ciment, turnate în grabă, cu fier puțin, ca să nu coste mult, și le așază în hotarul Zăpadiei, pe dealurile mai înalte, unde oamenii poposeau să răsuflă, la răscrucile drumurilor. Totoiu compuse, după lungi nopți de meditație, udate cu vin vechi, o strofă care sta acum săpată pe trunchiul crucilor, imediat sub inscripția „I.N.R.I.”:

Când ești la bine,
Toți vin la tine.
Când dai de rău,
Niciun prieten nu-i al tău,
Rămâi cu Dumnezeu.

Bătea șaua, să priceapă măgarul. De aceea, zăpădenii treceau zburliți pe lângă crucile lui Totoiu. Aproape toate se crăpaseră de arșiță și vânturi, încă în primul an. Nu le puneau nimeni flori, nici cununi de spice, ca la alte cruci de lemn. Ba, câțiva mai supărați și îndrăzneți puseră umărul și răsturnară vreo trei-patru dintre ele. Se zice că i-ar fi trimis și vorbă să vină bătrânul să și le ridice. Dar n-a mai venit. Era prea gras, și între timp, mai mult din zgârcenie decât de altceva, ca să nu-l fure zăpădenii, își dase pământul la stat. Cât despre nășia lui, de mult nu se mai înghesuia nimeni. Și cu cât trecea vremea, crucile lui Totoiu erau tot mai crăpate, pustii, năpădite de buruieni și de lițion. Bătrânul murise în urmă cu vreo doi ani și, după cum umblau vorbele prin sat, mai așteaptă și acum cu petiția la poarta raiului, să intre la sfântul Petru. Zăpădenii spun că bărbosul cu cheile n-o să-l primească. Naiba să-i ia, mucaliții, de unde știu ei până și lucru acesta, că-l spun cu insistență: „Ajungi tu în rai o dată cu Totoiu”. Adică niciodată. Vorba cea mai stăruitor răspândită însă rămânea tot cea despre cununie.

De aceea, când Ricu văzu crucea căzută într-o parte, ca un om beat, se întoarce spre cei doi din ulița morii, care nici ei nu știau bine de ce râd, și spuse:

— Ce râzi așa, mă a lui Maței? Mai bine închină-te când treci pe lângă sfântă cruce a lui Totoi. Că doar și pe tine el te-o cununat!

Omul se opri din râs, brusc, nu spuse nimic, călcând rar și greu, de parcă târa obezi la picioare. Axente își dădu seama că dacă Ricu mai continuă se pot încăiera.

— Măi Ricule, dar blestemat mai poți fi! Lasă oamenii în

pace, ce tot ai cu ei?!

— Da ce le fac, frate Axente, ce le fac?! Îi mai învăț și eu să râdă, că se plâng de necazuri, și când le au, și când nu le au. Vorba aia: „Râs cu plâns, balebă de mânz!”

— No bine, bine, izbucni cel înțepat de vorbele lui Ricu, învăța-ne tu să râdem, că te-om învăța noi să plângi! Se vede c-ai uitat...

— Care voi, mă? Tu, ponivosule?

Al lui Maftei sări ca împuns cu acul, gata să-i dea lui Ricu în cap. Avea în mână o lădiță de ceferist.

Ricu presimți primejdia și se trase lângă Dodu, de unde striga foarte curajos:

— Hai, dă! Încearcă, mă!

Dodu le zvârli două vorbe grele, până n-apucară să se încaiere. Erau acum pe podul Târnavei, și – mai în glumă, mai în serios – îi amenință că-i răstoarnă în apă.

— Măi șuchiaților, potoliți-vă! Trebuie să viu eu, om bătrân, să vă despart? Hai, du-te tu mai iute, se adresă Dodu celui înfuriat; pare că nu l-ai cunoaște pe Ricu! Nu vezi că numa glumește?

— Să glumească cu mumă-sa, nu cu mine! rosti el, și o apucă într-adevăr înainte, cu pași grăbiți, opărit rău de tot.

Ca să schimbe vorba, Axente îl apostrofă prietenește pe Ricu:

— Mai lasă, filozofule, oamenii în pace! Tu te-agăți și de morți, și de vii. Hai, spune mai bine ceva despre nunți, să ne mai veselim!

Ricu își repezi privirile la Axente, gata să-nceapă și cu el împunsăturile. Dar renunță îndată, spunându-și: „Or lasă, frate Axente, acum te iert, pentru Lelica!”

— He-he, agronomule, continuă el cu voce tare, povestea cu ospetele-i mai lungă. Acum se însoară toată lumea. Și cei deștepți și cei proști. În anii din urmă se însurau numai deștepții.

— Cum? Proștii n-aveau dreptul, Ricule?

— Ba aveau, da nu se grăbeau. Așteptau să vadă ce-o fi cu pământul. Primesc dumnealor zestre, ori nu primesc? Făceau și ei ca alți proști dinaintea lor. Dar cei mai mulți, frate Axente, s-ar și divorța acum, numa că li-i cam rușine.

— De ce să divorțeze, Ricule?

— Cum de ce? Parcă tu n-ai ști, zău așa, mă tot întrebi!

— De unde să știu?! Doar de-atâția ani vin numai vara acasă. Hai, spune, că nu te întreb eu degeaba!

— S-ar divorța că li-i urât de ele. Îs chioare, gâbe, șchioape, prăbușite rău, și pe deasupra o-nceput să-mbătrânească. Le-or luat pentru iugăre, pentru olaturi, pentru boi și pentru vaci. Acuma, pământul l-am topit laolaltă, și lui i-s dragi numa oamenii deștepți. Proștii să-și ție vacile, că au ce, nu duc lipsă în privința asta! Tulai, Axente, că eu să înnoptez cu Ana lui Crețu în casă m-ar cuprinde nevoia. Îl știi pe văru-meu, pe Gligorui? S-o dus nenorocitu la ea și s-o însurat pe curte. I-o trebuit și lui avere. Parc-o fost chior ca și ea! N-o văzut-o că trăgea cu un ochi la slănină și cu unul la făină! Acuma i-o umplut casa de copii și toți se uită în patru părți deodată. Ar trebui să-și vândă tot ce au, să-și cumpere o fabrică de ochelari.

Ricu se porni ca o roată din vârful unui deal. Mai oprește-l dacă poți! Agronomul îi sorbea cuvintele ca pe-un tuburel acru, pe când Dodu făcea mereu semne cu mâna: „Asta nu-i întreg!”

— Da pe Ioniță a lui Covrig îl mai știi, Axente?

— Îl știu, cum să nu-l știu! Măi Ricule, chiar așa de uituc mă crezi?

— Ba eu nu, da ziceam că tu ai destule în cap, nu ți-o mai rămas loc și pentru Ioniță. O duce și el ca-n rai. Îi slugă la șchioapa lui Jașcău. Bat-o Dumnezeu de iapă, că o folosesc care cum vin prin sat, toți hândrălăii. Și-acuma s-o ținut cu unul, da las', că-ți povestesc eu ție separat. Dacă-i spune careva lui Ioniță „Mă, boule, tu nu vezi?”, el

îi în stare să-i crape capul. L-o orbit de la-nceput pământul. Îi ca un hârciog. Așa-i trebuie, să fie slugă. Eu, în locul șchioapei, știi ce-aș face? L-aș pune să-mi aducă apă fermecată din nouă izvoare, să mă spăl în fiecare sară pe obraz. Să fiu curată ca luna când ies luceferii. Așa i-aș face eu, sfinții lui de prost! Fleandura!

Axente, ca și Dodu și ceilalți simțeau acum că se îneacă. Râdeau dezlănțuit, cu explozii. Ricu se stăpânea, foarte satisfăcut, dezvelindu-și rar dinții mari, tăioși. Ajunseră aproape de sat. Apa sub pod era limpede, se vedeau pietrele pe fund. Se lovea de piloni, ridica o creastă albă, de spumă gâlgâitoare, și se ducea apoi liniștită la vale, să încâlcească rădăcinile sălciilor, sub malul dinspre Zăpadia. Peste liniștea tulburată a dimineții, moara, așezată la cotul irugii, țesea harnică o pânză sonoră, fâlfâitoare. Sub planșeul de beton al turbinei, apa fierbea în clocot. O pulbere fină juca în lumina aceea neastâmpărată, amăgitoare. Lângă moară, stăteau câteva care, cu vitele desprinse. Niște bivoli întunecați își rumegau plictiseala. Se vedea că veniseră de cu noapte, cine știe din ce sat, de peste deal. Moara din Zăpadia era vestită în tot jurul.

Înainte de-a se despărți, Ricu îi spuse lui Axente:

— Iartă-mă că te las să mergi singur. Am adus ieri un sac de grâu cu tetea Dodu și vreau să văd dacă mi l-or măcinat. Nu prea cred, da-ncerc. Tot eu trebuie să mă îngrijesc și de-asta, că muma... Or, las-o! Să nu mă apuc și de ea!...

Părea că mai are ceva de spus, dar se opri. Îi strânse mâna lui Axente, făgăduindu-i c-o să mai dea pe la ei zilele astea.

Nu făcu nici doi pași, și se întoarse grăbit. Se apropie de Axente și-i spuse încet:

— Dacă faceți ceva, zău, chemați-mă vornic. Am rugat-o și pe Lelica. Știi doar că noi suntem cu partea artistică!

Axente zâmbi înțelegător și mormăi:

— Bine... O să vedem...

Urcă mai departe, împreună cu Dodu, spre ulița lor costișă, ce atârna ca o limbă de câine hămesit din botul enorm al dealului. Era flămând. Fața-i prelungă, osoasă, din care oboseala călătoriei de noapte alungase sângele, acum i se învioră subit, ca de apă rece.

Ardea de nerăbdare. Trecură pe lângă școală, dar nu se opri. Nu voia, de ochii lumii, să alerge mai întâi la Lelia. Parcă o vedea iar spunându-i: „Nu cred că-i adevărat. Mă minți doar c-ai venit. E numai o amăgire!” Ne voind să intre, Axente se întrebă pentru a nu știu câta oară: „Ce s-a putut întâmplă cu tata de ne-a chemat acasă?” Ar fi vrut să-l întrebe ceva pe Dodu, dar nu mai știa ce. Despre gospodărie socoti că n-ar fi tocmai potrivit să-l întrebe. De aceea, îi zise:

— Nu ți-i frică să-l lași singur pe Ricu? Dacă-l prinde Nicodim...

— Îl prinde pe dracu! Doar îi ziuă, și satu-i plin de oameni...

Urcau pe ulița popii, și Axente da binețe tuturor. Mai avea câțiva pași până s-ajungă la casa părintească. Muta mereu geamantanul dintr-o mână în alta. Era greu. Își pusese în el tot calabalâcul.

Bătrâna Mărie, bunică-sa, se uita din pridvor cu mâna streășină la ochi, și când îl văzu că se apropie de poartă coborî treptele, ieșindu-i înaintea.

— Tu ești, Axente, dragu mamii? Singur vii? Doamne, că dor mi-o fost de voi!

Axente o sărută pe bunică-sa lung, pe fața zbârcită, udată de lacrimile bucuriei. N-apucă să răspundă la nicio întrebare, că ea îi punea altele.

— Da Petre nu vine? Pe el nu l-ai adus? Că pe toți v-o chemat tată-tău. De-o vreme încoace, parcă s-o schimbat și s-o liniștit și el. Nu știu ce are, numa să nu fie beteag. Da vouă nu vi s-o întâmplat nimic rău? Vai, mult m-am gândit, dragu mamii, la voi, c-o fost vinit azi-primăvară

specialu ăla și-o zis că vă *țâpă* pe toți din serviciuri. Și pe tine. Sece-i limba de porc, acolo unde-o fi, că l-o *țâpat* acum pe el în mumă-sa să-i rupă capu. Onișor l-o dus, c-o zis că era de-ăla cu dușmanii. Voi știți cum îs ăia, că eu de unde să știu...

Axente își puse geamantanul pe trepte și nu intră în casă. Dinspre grajd venea tată-său, grav, cu fruntea sus, ca și când toată viața ar fi umblat așa. Se vedea că-și așteptase feciorul, deși nu-i ieșise înainte, să-l întâmpine la poartă. Avea ceva țeapăn în el, ceva aspru și mândru. Nu voia să-și trădeze gândurile și îndelunga sa măcinare interioară.

— Bună dimineața, tată, zise băiatul, sărutându-l pe obrazul slab. Ce faci?

— Ia, pe-aici, cu treburile.

— Sănătos?

— Sănătos!

— Ei, ce s-o întâmplat?

— Nimic.

— Atunci, de ce m-ai chemat acasă?

— Nu te-am chemat numa pe tine. Și pe ăilalți i-am chemat.

— De ce?

— Că, mă - îl întrerupse Octavian - hai în casă, să nu stăm aici, în mijlocul curții. Hai, că ești ostenit. Poate ți-i foame...

— Tulai, c-am și uitat de mâncare! se auzi vocea bătrânei. Bei lapte cald, dragu mamei? Știu că ție-ți place. Pita-i în cuptor, acum am băgat-o. Da-ți scot un colăcel...

— Orice, mamă, că-s flămând ca un lup.

— Vai de mine, cap prost, să uit eu să te întreb de mâncare! se văicări bătrâna, intrând în bucătărie.

Octavian luă geamantanul și-l duse în casă. Axente intră după el, neliniștit.

Ușa rămase deschisă, și lumina năvăli înăuntru. Pentru o clipă, lucrurile păreau că se clatină. Lumina le aranjă

însă pe toate la locul lor, fără ezitări.

Axente se așează pe un scaun, care scârțâi sub povara trupului. Casa era amețită de mirosul persistent al busuiocului, atârnat pe pereți alături de ciorchinii de struguri țâța caprei, cu boabele lungi și tari, care țin până iarna târziu. Pe blidar se vedeau gutui noduroase, risipite printre ulcioarele cu oțet „de strat”, scos din boabele de struguri negri. Într-un colț, se odihnea ceasornicul bătrân, cu pendulă și zale, ruginit și plin de praf. Nu mai ticăia. Se resemnase parcă, ascultând pașii sprinteni ai timpului, sunând metalic, în deșteptătorul mic și rotund pe care-l adusese acasă careva dintre copii.

Lângă geam atârna același tablou mare și vechi, cu care se întorsese bătrânul Artimon din primul război mondial. Rama de scândură, vopsită pe vremuri cafeniu, cu pene, devenise aproape neagră și se scorjise. Tablouri de-acestea aveau aproape toți foștii combatanți. În prim plan se vedea un călăreț lustruit, plin de galoane și fireturi, ca un general. Călărea cu sabia scoasă, pe un cal alb. După el veneau oști nenumărate, aliniate perfect, de paradă, șiruri pierdute undeva în geana zării. Pe umerii husarului din față era lipită fotografia capului de țăran tânăr, cu mustăți întoarse pe vremea aceea în sus, ca o secere.

Axente se ridică și se duse mai aproape de tablou. I se păru că ceva nu-i în ordine. În timp ce el se uita, cu ochii mijiți, la mutrele soldaților, pătate de muște, la locul rămas alb, unde fusese lipit capul bunicului său, Octavian luă o cană de pământ de pe blidar și ieși. O umplu în pivniță cu must.

Când se întoarse, Axente tocmai se necăjea să scoată sticla tabloului.

— Ce s-o întâmplat?

— Nimica. S-a dezlipit capul și-a căzut. Vreau să-l pun la loc – răspunse Axente, preocupat.

— Lasă-l, nu te mai necăji, că iar cade. L-am lipit și eu o

dată cu aluat, da s-or suit furnicile și l-or mâncat. Cade iară, lasă-l!

Axente smulgea cuișoarele din spatele ramei, să poată scoate sticla. Îl sâcâia imaginea aceluia cap al bunicului, căzut sub picioarele calului zvelt, năvălaș. I se părea lui că, dintr-o clipă în alta, față încă tânără a lui Artimon ar putea fi strivită de copitele animalului abia ținut în frâu și care habar n-avea că duce în spate un călăreț fără cap.

— Lasă-l, sluga mamei, dă-l în supărare de bătrân, cu călăreții lui cu tot! se auzi vocea bunicii, venită cu laptele și colăcelul abia scos din cuptor.

— Acum le încurcăm pe toate, mumă, zise Octavian. Nu poate bea și lapte, și must. Ce vrei, Axente: lapte ori must?

Dacă nu se supără mama Mărie, beau numai must.

Cum zici tu, dragu mamei. Atunci, mă duc să-ți caut, o dărabă de slănină și ceapă, să nu bei mustul pe inima goală, că nu-i bine. Ți se-apeacă. Ori să nu-ți aduc ceapă, că miroși și poate te duci pe la... „Pe la Lelia”, vru să zică dar se opri.

— Adă, mamă, c-apoi mai vedem noi... Făcu Axente, înțelegând aluziile bătrânei.

În curând, tabloul sta la locul lui. După ce-l mai văzu o dată pe bunicul său cu capul pe umerii călărețului, semănând mai degrabă cu un aghiotant al împăratului decât cu un țăran din Zăpadia, lui Axente îi veni să tragă una cu ciocanul în sticlă, să zboare țândări și puzderii.

— Minciuni împărătești! izbucni fără să vrea.

— Ce-ai spus? întrebă Octavian.

— Minciuni împărătești, tată. Așa se numește poza asta.

— Las-o dracului, ce te-acăți de ea? Hai, mănă, să te culci. Avem noi ale noastre, nu mai umblăm după cai verzi pe pereți! Ce-o fost, o trecut. Ce-o fi, să vedem! Că, mă...

— O să vedem, n-avea nicio grijă! exclamă agronomul.

— Să te-auză Dumnezeu, Axente! Încheie bunică-sa bucuroasă. Numai de-ar veni azi toți copiii, să vă mai văz o dată pe toți laolaltă!

Zadarnic îl lăsară pe Axente singur în casă. Era prea obosit ca să poată dormi. Genele nu se lipeau una de alta. Îl ardeau. Atâtea îi năvăleau în cap, și totuși nu se putea gândi la nimic. Era acum doar la doi pași de Lelia și nu înțelegea ce resort tainic îl poate ține inert, nu-l lasă să dea fuga până la ea, s-o aducă mai repede acasă, pentru totdeauna. La orice atingere, ideea aceasta trezea în el vechi asprimi țărănești, moștenite din familie. „Și totuși, voi aduce-o!” izbucniră gândurile și hotărârile sale, amestecate îndelung, ca pietrele într-un concasor.

Se sculă și ieși afară. O zi luminoasă de octombrie, cu aer din ce în ce mai transparent, se legăna peste valea Târnavei. De pe treptele casei lor, Axente vedea până departe, în sus, la Cetatea-de-Baltă. Obosit, își adună privirile mai aproape, în jur. Frunzele celor trei frăgari, care stăpâneau curtea lor, zăceau acum scuturate pe pământ. Octavian le strângea cu măturoiul, în grămezi mari. Le căra apoi cu coșarca, la gunoi, fără niciun fel de gânduri și emoții cum făcea de-o viață întreagă, toamnă de toamnă.

Bătrâna Mărie scotea pâinea din cuptor. Când îl zări pe Axente, ieși îngrijorată în ușa bucătăriei și-l întrebă:

— Nu poți dormi, dragu mamei? Te pomenești că te-or trezit tâlharii ăștia de copii mai mici! Nu mai cresc și ei odată, să meargă la școală! Dă-i în supărare, că m-am săturat de ei.

— Lasă-i, mamă, o liniști Axente, uitându-se la copiii speriați. Nu ei m-au sculat. Ia haideți încoace, măi pricolicilor, să vă dau ceva.

— Duceți-vă, mă, la unchiu, nu vă fie rușine, îi îndemna bătrâna pe cei câțiva strănepoți din partea lui Artimonuț și-a nepoatelor după fete, care erau și ele măritate în sat.

Copiii porniră sfioși și rușinați spre ușa casei.

Cu bomboanele în mână, o zbughiră apoi prin curte, bucuroși nevoie-mare.

— Mânce-vă luparea, că mulți mai sunteți! se auzi iarăși vocea bătrânei.

— Nu te supăra, mamă Mărie, că dacă se mai întărește gospodăria, o să le facă și lor o grădiniță. Scapi de ei.

— Fie-ți gura de aur, sluga mamii, dar nu mai ajung eu zilele alea. Adică, ce m-apuc să spun, că doar în vara asta am auzit c-or vrut să le deschidă grădiniță. Da zicea că n-or vrut fetele popii să primească. Acuma, aia mai mare, Victoria, s-o dus și ea, săraca, la o școală de saniteți, că s-o sfădit cu doamna preoteasă. Și-o furat hainele și s-o dus singură. O rămas doamna Nuți cu Flavia, da și ea umblă tot supărată. Li-i rușine și lor, săracile, și li-i frică să nu rămâie chiar pe drumuri...

— Atunci, de ce n-or vrut să se ocupe de grădiniță?

— Eu nu știu, poate că din fală. Nu știu. Da grădinița aia n-o mai apuc eu, dragu mamii. Îs prea bătrână. Azi-mâne, ne ducem și noi după mumă-ța, fi'iertată. Suntem bătrâni și v-am crescut pe toți. Acum de ce să mai întârziem?

— Dacă nu de alta, mamă Mărie, trebuie să trăiești să-i crești și pe ăștia! făcu Axente, arătând spre cei mici.

— Ba mai crească-i și ăl din pârau, că-s prea mulți. Și răi, de-mi scot sufletu. Mi-i zvârle ăștia toată ziua pe cap, să-i hrănesc ca pe rațe. De i-ar duce odată la grădinița aia de care zici tu, ori chiar la grădina raiului, să bată poamele. Acolo poate s-or mai sătura și ei!

Era necăjită bătrâna. Alerga însă în toate părțile și le descurca pe toate. Nu se lăsa.

Când Axente scoase din geamantan o năframă neagră, cu ciucuri, și material de-o bluză, fața Măriei se luminează toată, copilărește. Știa că nepoții ei nu vin niciodată cu mâna goală. Se uita încântată la năframă și se gândea că dăca sosește Petre, și el i-aduce ceva. „Numa de-ar nimeri o șurtă frumoasă”, se gândea bătrâna. De la

ceilalți n-aștepta nimic. Erau încă la școli, n-aveau bani.

În geamantan se mai afla o pereche de bocanci pentru Artimon, bătrânul. Lângă ei – o sticlă mare de lichior.

— De păpuci, nu zic nimic, îi trăbuie, că vine iarna. Da de beut nu trăbuia să-i aduci nimic, dă-l în supărare de hodorog, că de când fierbe vinul umblă mai mult beat. Și ies din gură tot felul de vorbe. Tot din cărți le zice, că știi tu că lui i-o plăcut să cetească. Na, c-am uitat să-ți spun că te-o căutat unchiu-to Ion, dascălu. Am crezut că dormi și-o zis că nu vrea să te scoale. Dacă te duci la ei, du-i și bătrânii, lu Nica, ceva. Niște boboanțe de-alea învăluite, că-i pare bine.

Axente se îndreptă spre fântână, scoase o găleată de apă rece ca gheața și, din valău, se spală pe față și pe mâini.

La Ion Mureșan găsi pe Onișor și pe Cireș. Făceau niște socoteli, de-ale gospodăriei – cât grâu au semănat, cât le-a rămas, cât trebuie să dea S.M.T.-ului pentru arătură. Cireș citea de pe hârtiile sale cam mângălite, iar învățătorul transcria într-un caiet frumos liniat, cu tot felul de rubrici și pătrățele. Onișor își nota în carnețel cifrele finale și le verifica, mușcându-și mereu buzele în calcul mut. Întorcea filele, compara socotelile zăpădenilor cu ale celor din Ciurel și Glod, repetând pentru sine, alternativ: „Aici ați ieșit mai bine, dincoace slab, da, hai să mai vedem o dată”. Din când în când își spunea gândurile cu glas tare, întreba, propunea soluții noi pentru anul care urma. Pe masă aveau o cană cu turburel.

— Bună ziua, fraților! îi surprinse vocea lui Axente, intrând. Așa mai zic și eu socoteli! Vinul dezleagă toate încurcăturile...

— Mai încet, măi nepoate, că nu-ți merge cu noi, cum crezi tu! răspunse Ion, ridicându-se de la masă și îmbrățișându-l.

— Bine-ai venit, tovarășe Axente! Să știi că ne-a fost chiar dor de dumneata – zise Onișor, în timp ce-i strângea

mâna cu multă căldură. Zău că ne-a fost dor!

— Și mie. Că altfel nu veneam. Mai întârziam o săptămână, două, până se limpezea mustul...

— Lasă, că-i mai bun acuma. Nu-i nici dulce, nici acru, spuse cu subînțeles Cireș. Bine c-ai venit, să-l mai ajutăm să se limpezească...

— Să-l ajutăm, dacă putem, de ce nu? Răspunse Axente liniștit, de parcă n-ar fi înțeles nimic.

— Măi tete loane, lasă-l mai încet, interveni Onișor, să nu speriem omul din prima clipă. El vine doar dintr-o gospodărie veche, cu putere mare, nu ca a noastră...

Și continuă așa, mai pe-ascuns, mai pe față, să-și împărtășească toate gândurile, să-și mai treiere încă o dată toate vorbele.

Între timp veni Mărie și-l chemă pe Axente acasă.

— Hai, dragu mamei, c-o picat chiar acum și Petre. O vinit săracu și el, cu trenu de 12 - că n-o mai fost de mult acasă... Hai, că-i gata și amiaza și trebuie, dintr-un moment în altu, să se întoarcă și Artimon cu caru.

— Bine, mamă Mărie, viu îndată! Va să zică, așa fraților - continuă Axente - voi ați săpat viile, le-ați cules, ați pregătit butoaiile, ați pus mustul să fiarbă, și eu viu acum la spartul târgului, să bem adălmașul. Și pe deasupra să mă și îmbăt. Nu?

— Las', că mai vedem noi - făcu Onișor, venind lângă Axente. Ia-o domol, că mai avem treabă. Până nu te vedem și pe tine la greu, nu ne putem îmbăta niciunul de aici. Las-o domol și nu mai zice c-ai venit la lucru gata...

— Mă rog, o să vedem noi cum va fi și cu greul ăsta, replică Axente. Și-acum, vă las sănătoși. Mai haideți și dumneavoastră pe la noi...

— Venim, n-avea grijă, nepoate, spuse Ion. Venim când ne cheamă văru Octavian. Așa ne-a spus: să nu mai dăm pe la voi până când ne cheamă el.

— Când v-a spus asta? întrebă neliniștit Axente.

— Mai demult, azi-vară, nu acuma. Lasă, nu te supăra

tu, că nouă ne-a trecut de-atunci, l-am înțeles, spuse învățătorul, împăciuitor, de teamă să nu se trezească tocmai acum vreo nouă furtună în casa lui Octavian.

— Așa, adăugă Cireș.

— Las', că mai vedem noi, rosti iar vorba sa preferată Onișor. Poate ne cheamă direct la nuntă, că-i toamnă!

Și zicând vorbele astea, se uită cu subînțeles când la Axente, când la Ion Cireș.

— De ce nu?! răspunse președintele.

Dar ca să șteargă impresia nedorită - oricum, n-avea de gând să-și îmbie fata dacă nu veneau Borceștii să i-o ceară - Cireș se grăbi să spună în proverbe, ca întotdeauna:

— Ora dimineții îi aurul vieții! Haideți să mergem mai departe cu treburile noastre, că s-o micit ziua și mai avem multe pe cap...

— Lasă dumneata proverbele, tete loane, și nu mai face pe neutrul, îi replică învățătorul. Dacă-i pe proverbe, știi că și eu mă pricep. Auzi aici unul: „Și floarea cea mai frumoasă dacă nu e căutată se sălbătăcește”. Ce zici, e-adevărat?

Axente ieși gândindu-se că unchiul său are dreptate. De ce nu se grăbise s-o vadă pe Lelia, să-i spună cel puțin un cuvânt? „...Dacă nu e căutată se sălbătăcește”. Nici telegramă nu-i dăduse, ca altădată, s-o anunțe că sosește. De ce trebuia să se lase și el copleșit de tradiția încăpățânată a casei Borceștilor, de asprimea curții lor bătrâne? Aici, întotdeauna, bărbații, închizând după ei poarta dinspre uliță, se schimbau ca prin farmec, deveneau severi, aproape urâcioși. Nu găseau, nu voiau să găsească, pentru iubite și neveste, vorbe calde, mângâietoare.

Lelia, la școală, auzise de la nevasta lui Ion Mureșan și de la alții despre sosirea lui Axente. „Toți știu, numai mie nu mi-a dat niciun semn. Dinte pentru dinte, așa am făcut

și eu astă-vară!” Faptul că sosi chiar și-așa, fără s-o anunțe, dar nu fugi îndată s-o vadă, o întristă pe Lelia. Se gândi însă că aici erau în Zăpadia, nu la mare. Satul mai păstra legi vechi și ascunse, greu de schimbat. De ce să se supere pe Axente? Nu era și el ca toți ceilalți, un bărbat din casa Borceștilor? Va veni la ea, nicio grijă! Și tot morocănos, tot aspru, chiar distant la început. „Dar oare nu sunt și eu la fel? Cui, nu mie îmi spunea lumea „cireașă amară”? se întreba Lelia, tot gândindu-se la Axente.

Anul acesta îi căzuse pe cap clasa întâi. Erau mulți, gălăgioși, neastâmpărați. Lelia îi ținea însă de scurt. Ajunseseră cu învățarea alfabetului, în ziua respectivă, până la litera m. Foarte greu îi obișnuise să lege bețișoarele și cârligele între ele, să le învețe să stea în picioare, și-apoi chiar să pornească, întinzând mâna altor asemenea alcătuiți, în lumea largă, a înțelegerii. Porneau anevoios. Lelia își dădea seama de toate necazurile micilor săi școlari și tremura cu ei la fiecare pas.

„M-a-m-a” era scris mare pe tablă.

În timp ce copiii se chinuiau deasupra caietelor, mișcându-și buzele de zece ori pentru fiecare literă, ca și cum nu acest cuvânt – mamă – l-ar fi fost învățat cel dintâi pe lume, Lelia își aduse aminte că Axente sosise acasă tocmai pentru a fi prezent la parastasul mamei sale. Se uită lung, prin geamul mare, spre cimitirul de pe dealul bisericii, și-și spuse fără să vrea: „Nu pentru mine-a venit!”

Cei doi frați se sărutară de parcă nu s-ar fi văzut de ani întregi.

— Măi tete, mă, dor mi-a fost de tine! spuse Axente scuturându-l greu, ursește, pe Petre.

El era fratele cel mai mare, toți îi ziceau, după cinstirea stabilită de tradiție, „tete”. Octavian se uita la ei, și cu toate că voia să pară rece, indiferent, ochii scânteietori îi

trădau ușor bucuria.

Petre era înalt, spătos, cu umerii largi. Avea o față prelungă, arămie, arsă de dogoarea marilor cuptoare. În colțul drept al gurii avea o cicatrice, scrisă acolo de-o schijă minusculă, în zilele lui septembrie 1944, când ai lor porniseră în refugiu, din fața frontului. Artileria antiaeriană împrășca văzduhul, țintind avioanele germane. Schije se rătăceau în explozii și cădeau în toate părțile, la întâmplare. Așa-l găsisese una și pe el. Din cauza cicatricii, când zâmbea, buzele înclinau puțin, aproape imperceptibil, spre dreapta, dându-i lui Petre un aer șagalnic, copilăresc.

— Ei, tată, am trăit s-o mai vedem și pe asta!

— Pe care, măi Sănteo?

Așa-i spunea Octavian băiatului său Axente, încă de mic. Dar numai când nu era supărat pe el. Atunci nu-i spunea pe nume.

— Să mai ascuți și dumneata de noi - de tetea și de mine. De alții ai ascultat destul, tată.

— Că, mă, iar te-apuci? N-am ascultat de nime, mă. Numa de capu și de simțu meu...

— Bine, tată, a zis și el așa în glumă, lasă, nu te supăra, interveni Petre.

— Că știu eu când îi glumă și când îi altceva. Cu mine să nu glumiți voi!

— Zău că nici nu glumesc, tată - se încăpățână Axente. Acuma ne-ai chemat, noi te-am ascultat ca totdeauna...

— Nu chiar! îl întrerupsese tatăl.

— Mă rog, cum vrei dumneata... am venit și trebuie să le descurcăm odată pe toate...

„Pe care? Ce să mai descurcăm?” vru să întrebe Octavian, dar nu mai văzu rostul unei asemenea întrebări.

— Acum mai dezlegați-le și voi pe-a voastre. Mai lăsați-mă pe mine să răsuflu! răspunse omul.

Se uită lung și tăcut la ei, apoi ieși în pridvor. Tocmai se auzea din curte vocea lui Artimon bătrânul. Octavian era

bucuros că n-a stat să ducă vorbele mai departe. „Dăle-n foc, că mi-or amărât destul inima, vorbele și necazurile!”

Se strânseseră pe rând cu toții în jurul mesei, și Mărie se grăbi să le-aducă mâncarea. Potrivise bătrâna tocmai ce știa că le place nepoților: zeamă de pui cu usturoi și mămăligă nouă. Văzând că n-ajung lingurile, mai scoase din „puiucul” mesei încă două. Era neliniștită. Îi aștepta și pe ceilalți. „Haidați mai iute, dragii mamei, haidați mai iute!”

Duminică dimineața, casa Borceștilor era plină. Sosiseră toți copiii. Venise și Artimonuț cu nevastă-sa. Anuță se lingusea pe lângă socri și cumnați, să le intre în voie. Simțul ei de orientare îi spunea că de data asta împăcarea din familia bărbatului se clădea pe temelii adânci. Gesturile și cuvintele ei stăteau însă ca niște ghimpi în ochii bătrânului Artimon, ai Lucreției și ai studentului. Petre și Axente, venind rar pe-acasă, necunoscându-i toate sforăriile, nici n-o luau în seamă. Octavian cel mic se obișnuise cu ea și n-avea încă înțelegerea tuturor mișcărilor sufletești ale oamenilor din jur. El era fericit că tatăl său îl chemasă acasă în rând cu frații mai mari, că-l învrednicise, deci, să-și ocupe locul în dezbaterile familiei. Își pipăia puful de sub nas, care promitea să devină în curând mustață adevărată. Numai cu palmele nu știa ce să facă. Le privea de parcă abia atunci și le-ar fi descoperit: late, bărbătești, cu pielea bătucită și impregnată de uleiurile și motorina tractoarelor.

Printre oamenii mari dădură iar buzna nepoții, strănepoții. Își disputau locul pe genunchi, se certau, se înghionteau, miorlăiau, râdeau plângând sau plângeau râzând, până când bătrâna Mărie reuși să-i pună pe fugă. „Mai jucați-vă în lupare și pe-afară, că se-mpiedică omu de voi ca de găteje!”

Venise cu trenul de 6 și o soră de-a lui Octavian, cea

mai mică, Veronica. Ea ședea acum în Mediaș, la unul dintre băieți. Dar numai când se putea înțelege cu norăsa. Altfel, trebuia să se mute la careva dintre fete – bineînțeles, dacă se învoia ginerele. Ajunsese femeia, acum, când trecuse de jumătatea vieții, să umble cu amarul în suflet și cu lacrimile în ochi de la Ana la Caiafa, după voia copiilor, a ginerilor și-a nurorilor. Auzise că ai lor din Zăpadia vor avea duminică parastas după Silvia, că sosesc și nepoții ei toți acasă și țină neapărat să vină. Până trăise Silvia, ele se aveau ca două surori, nu ca două cumnate. Erau aproape de aceeași vârstă. Își cunoscuseră una alteia toate necazurile. Își crescuseră copiii împreună.

Acum, Veronica era văduvă și rămasă aproape pe drumuri. Voia neapărat să mai plângă la mormântul Silviei, să-și mai descarce încă o dată sufletul răvășit.

Octavian se uita pe rând la toți, grav și tăcut. O liniște necunoscută îl împietrise parcă și mai mult. Nu știa ce să le spună. Cuvintele îi ajungeau pe limbă, grele, apăsătoare.

— No, șadeți, dragii mării, că mintenaș trage la beserecă – se auzi vocea bătrânei. Era îmbrăcată în negru, ca toate bătrânele, la sărbători și la zile de doliu. Cizmele cu tureac și călcâie înalte o mai săltau de la pământ, spre care începuse să tragă, scăzând din statură an de an. Am făcut un părstas mare – continuă Mărie – și l-am dus de-aseară, să nu-l înceapă cumva șoarecii pe aici, pe-acasă. Azi avem iar popă... Zicea cantorul că vine ăl din Ocnișoara, cu întrecerile astea dintre popi. Să vie, c-au auzit că are o predică scumpă ca sfântu Ion Gură-de-Aur...

— Auzi, „sinte Ioane!” exclamă Petre întorcându-se spre frate-său, studentul, fără să-și dea seama cât de strident se vor rostogoli cuvintele în atmosfera acea gravă, emanată parcă direct din pereții casei.

— Dacă are, are! Vorba-aceea: „Toată lumea, are n-are, numai popa n-are nare”! sări în mod firesc,

stingheritor, Ion.

Pesemne, însă, fiecare voia să scape de tensiune și nu se mai putea controla.

— Are și-o pungă mare cât un sac! se auzi și glasul lui Axente. Cât îi plătiți, mamă Mărie?

— Nu știu, că moșu-tău s-o înțeles cu cantoru...

— Cum de nu s-a dus tata? întrebă ironic Ion. Doar Dumnealui a fost întotdeauna prieten cu popa...

— Că, mă, nici n-ai sosit bine și te și apuci? Să nu-ți aud gura, că mă bagi în păcat. Azi avem părăstas după mumă-ta, fi'iertată, și ne ducem cu toții la biserică!

Octavian sublinie ultimele cuvinte, ca să înțeleagă bine Petre, Axente, Ion și Lucreția. Ei toți, când erau pe-acasă, nu se mai duceau întotdeauna la liturghie. Și-acum se gândea fiecare în felul său: „Mai bine ne-am duce cu toții direct la mormântul mamei”. Silvia le apărui, o clipă, în mijlocul casei, vie. Bucata de pâine a „părăstasului” începu s-o frângă cu mâini tremurătoare, uscate dar fierbinți, în șase, împărțind-o copiilor ca în zilele când erau cu toții mici și se agățau flămânzi de rochia ei. Mai rupea o bucată și pentru Octavian. „la și mănă, măi omule, că ți-o fi foame!” Le da și bătrânilor și Veronicăi și nepoților, la toți cei care-i fuseseră dragi și, fără voia lor, o băgară pretimpuriu în mormânt.

Clopotul bătea a treia oară. Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Lucreția, până și Octavian cel mic schimbă între ei priviri întrebătoare. Într-un târziu văzându-l pe tatăl lor încruntat, își strânseseră cu toții buzele a neputință și porniră, resemnați, în frunte cu Artimon bătrânul. Cum erau îmbrăcați de sărbătoare, șapte bărbați înalți, păreau un pluton de paradă. Numai Octavian cel mic, ținându-se după ei, le strica alinierea. El era mai scund cu un cap decât Axente, cel mai înalt dintre toți. Când intrară în tinda bisericii, se aplecară, să nu se lovească de pragul de sus.

Înaintară printre femeile așezate pe lăvițele de lemn.

Era acolo și Ioana, nevasta lui Cireș. Venise tot pentru parastasul Silviei. Și ele se avuseseră bine în viață, ca toate femeile necăjite, cu copii mulți. Pe Lelia n-o putuse convinge. O lăsase acasă, neliniștită.

Bărbații se opriră în fața altarului, unde era locul lor de totdeauna. Numai Petre, ezitând o clipă, se urcă până la urmă în strană. Avea obiceiul acesta de când era elev. Altfel, se supăra cantorul pe el. Vezi, Doamne, nu-l onorează, ca intelectual, cu prezența, se ține mândru și măreț. Ceilalți Borcești rămaseră jos. Artimon și Octavian se așezară pe o bancă. Feciorii din sat, puțini câți erau, stăteau și-acum tot în picioare. Parcă n-ar fi avut loc destul în bănci.

Când se auzi clopotul de intrare în liturghie, popa ieși cu cădelnița. Fiind numai câțiva oameni, nimeni nu simți nevoia să se dea la o parte, despicând coridor lung, cum făceau altădată. Era un popă la patruzeci de ani, scund, cu o față pătrată, pe care nu se putea citi altceva decât spaima de-a nu pierde concursul. Gât aproape nu avea. Parcă-i lipise cineva capul direct pe umeri, ca la păpușile acelea greoaie, rudimentare, pe care le fac copiii zăpădenilor, vara, din lut.

Petre, din strană, îl văzu pe Ricu, undeva pe la mijloc, rânjindu-și colții a râs când trecu popa cu cădelnița. Poate că-și adusese aminte de parodia lui de la făgădău. Acum venise, desigur, anume să-l vadă pe popa din Ocnișoara, sat amărât, de care zăpădenii vorbeau totdeauna în batjocură. Cine știe ce pricini aveau ei cu ocnișorenii?!

Cantorul, răgușit, o tot lungea din *Octoihul cel mic*, ca popa să se poată întoarce în altar, să-și reînceapă duelul sonor și foarte inegal. Părintele din Ocnișoara zbiera, iar cantorul din Zăpadia nu se putea ține de el. Cam îmbătrânise și se simțea obosit de munca de peste săptămână.

Glasul tăios al popii zgâlțâia geamurile. Biserica era mică și foarte veche. Zăpădenii, mai demult, îndeosebi la

sărbătorile tradiționale, abia încăpeau. Oameni realiști, ironici din fire mergeau la biserică mai ales ca să se vadă între ei, să afle noutăți, să nu le poată spune cineva că al lui Cutare sau al lui Cutare nu e în rândul oamenilor, n-are cu ce se îmbrăca de duminică. Fetele se împodobeau ca de horă, cu șorțuri de crepdeșin roz sau albastru, uneori cu catrințe și ii înflorate în negru, ca pe la Sibiu. Șușoteau tot timpul între ele și se uitau la feciori. Nici ei nu se lăsau mai prejos. Mai ales la ieșire, când femeile le dădeau iarăși întâietate bărbaților. Blestemații de băieți, ajunși printre fete, la înghesuială, mai scăpau mâna pe unde nu trebuie, și ele nu puteau țipa. Unii își făceau cu ochiul. Se înțelegeau pentru întâlnirea de după amiază.

Cu bătrânii și bărbații mai osteniți, lucrurile stăteau și mai simplu. Când se așezau pe bănci, erau mai somnoroși decât sfinții din icoane. Căldura îi moleșea în scurtă vreme și adormeau. Unii rămâneau cu gura căscată, de li se vedeau dinții negri, rupți, atârând de gingiile mari. Unii sforăiau stăruiitor, iar când îi zgâlțâiau de umeri vecinii se trezeau speriați. Priveau împrejur, și până să se dezmeticească ce au de făcut, ceilalți erau în genunchi, somnoroșii rămânând descumpăniți în picioare.

Tot așa acum, deși erau puțini – unii ca și Ricu, veniseră din curiozitatea de-a vedea ce popă s-a mai prezentat la concursul pentru ocuparea parohiei – când noul „păstor” se sui în strana din stânga, veche și scârțâitoare ca o corabie gata să se scufunde, și începu o predică dezlănțuită, zăpădenii care dormeau se treziră speriați.

Tiparul predicii le era cunoscut:

— Iubiții mei credincioși, ascultați precum spune filozoful antichității: „Aliena vitia în oculis habemus, a tergo nostra sunt!” Adică, în glasul sfintei noastre *Evangelii*, „Caută mai bine bârna din ochiul tău decât paiul din ochiul aproapelui!”

Petre, din strană, atent, replică în gând, cu glasul

sfântului Matei, ca să fie în notă: „Apage, Satana!” („Înapoi, Satano”)

Deși ocnișorenii știau pe de rost dictonul acesta latinesc repetat foarte des de popa, ca oamenii să nu prea tragă cu ochiul prin curtea parohiei, câțiva zăpădeni fură impresionați de el, fiindcă îl auzeau întâia oară, zbierat cu mult mai tare decât făcea Liviu Ardeleanu în ultimii ani. Chiar și cei deranjați din somn stătură câteva clipe cu ochii deschiși. Oratorul continuă:

— Și iarăși, mă întorc și zic: Adevăr grăiește Domnul, prin gura trimisului său pe pământ, a păstorului sufletelor voastre care este preotul...

„Păstoru Dracului, Doamne iartă-mă – murmură în sine Octavian – că al nostru o fugit cu o singură oaie. Acum o paște și păstorește cum îi place." Numele Savetei, ivit astfel în gând, îl făcu să se uite la băiatul său cel mai mare, la Petre. „Mă, bine că te-am înțărcat la timp, altfel, cine știe, fugeai tu cu ea și ne făceai familia de râsul satului. Așa..." Se reculese în grabă, spunându-și că nu se cuvinte tocmai azi să se gândească la asemenea întâmplări.

Popa din Ocnișoara ținea să-i dea gata pe zăpădeni, în speranța că oamenii vor cere Mitropoliei mutarea lui aici, mai aproape de tren și de oraș. I se citea și mai clar pe față, în stridențele vocii, în tremurul degetului arătător, cu care împungea mereu golul dintre el și zăpădeni, teama de-a nu-i lăsa indiferenți. Ocnișoara era în fundul lumii. Se săturase omul de noroaie și de singurătate. Avea și el familie, copiii crescuseră mari. Țipa și gesticula, se apleca peste strană, de pârlăiau scândurile vechi, mâncate de cari. Sufla atât de tare, că mai-mai să-și dea duhul luminările din sfeșnicele apropiate.

— ...Că, frați creștini, numai cuvântul sfânt al preotului poate topi învârtoșarea inimilor necredincioase și poate porunci asemenea Domnului, carele a spus ucenicilor săi: „Căutați de vă păziți de aluatul fariseilor și de aluatul lui

Irod...”

Când auziră de aluat, mai multe capete bărbătești se întoarseră spre Dodu. Femeile o căutară din priviri pe Otilia. Câțiva ținăi pufniră în răs înfundat, iar vreo două trei fete chicotiră de-a binelea.

Lui Ricu îi venea să se scoale în picioare, să înceapă și el să cânte.

Popa nu mai auzea și nu mai vedea nimic împrejur. Beția propriilor sale vorbe îl ameți de-a binelea. Le amesteca pe toate, talmeș-balmeș.

— Sosit-a vremea și acum este, fraților...

„Să mai termini odată!” gândi Axente, cel mai grăbit dintre toți. El începuse să trăiască încă de pe acum cea de-a doua jumătate a zilei. Bănuia neliniștea Leliei. Îi era dor de ea, se uitase de vreo câteva ori să vadă dacă nu venise la biserică. Cu tot orgoliul lor, de-a nu alerga unul mai repede spre celălalt, se pregăteau amândoi, în taină, pentru un eveniment îndelung așteptat.

— „...când fiul risipitor se întoarce la tatăl său, carele de voie bună îi taie vițelul cel gras...”

„Numai să nu cadă și el în sarcina mea, ca Nicodim!” se gândi Ricu.

— „...iar fiul harnic și strângător rămâne pe din afară și ajung de se ceartă frații întreolaltă pe moșia carele a fost a tatălui lor...”

„Doamne, adevăr grăiesc vorbele tale...”, se trezi murmurând, împotriva voinței, doamna Nuți, aflată pe banca ei, unde ședea totdeauna singură, în fața femeilor. Împotriva voinței, fiindcă n-ar fi dorit să rețină nicio iotă din predica acestui venetic de popă, care-o sculase cu noaptea-n cap. Primul lucru ce-l făcuse sosind în Zăpadia a fost vizitarea amănunțită a casei parohiale, măsurarea camerelor cu pasul și calculul înjghebat pe loc: „...aici ar încăpea dulapul vechi, aici cel nou, dincoace paturile fetelor, dincolo patul meu și al preotesei...”

Doamna Nuți se făcu foc și fiere, nu alta, când îl auzi ce

planuri își croiește. Îi jucau pe limbă cuvinte grele: „Să-ți fie rușine la nas, sărântoc ce ești! Tu ai fi în stare, mă, să mă lași pe drumuri, ca pe cerșetori. Tu și toți ăștia care or venit la concurs, toți hămesiții care nu se mai satură de prescuri și de părăstase. Doamne, că nu știu ce să mai cred! Poate că s-o-ntors lumea cu capu-n jos. Or ajuns țărani ăștia din colectivă mai deștepți și mai buni la inimă ca slujitorii tăi...”

Ocnășoreanul ținu s-o mai și „condoleze” pentru fuga lui Liviu:

— Dragă doamnă preoteasă, nu m-am așteptat din partea lui Liviu! Dar căile Domnului sunt multe și ascunse, scumpă doamnă. Trebuie să mergem pe ele până la capăt, înghițându-ne curatele lacrimi, care tot de la el sunt trimise...

„O, înghiți-te-ar și pe tine iadul și gostaturile, hărmăsarul dracului! C-am auzit eu de mult ce poamă bună mai ești și tu!” ar fi vrut să-i răspundă Nuți, dar se abținu, mai mult de teamă decât de altceva.

Într-un târziu, plictisit de strigătele din ce în ce mai înverșunate ale popii și văzând pe câțiva oameni osteniți că se întoarseră la somnul lor, Petre se apucă să răsfoiască prin vechile cărți bisericești, de care gema strana. Cărți groase, cu pereți de lemn îmbrăcat în piele de capră, multe cu litere chirilice sau cu alfabetul latinizant de la sfârșitul veacului trecut, când se scria Domnului Dumnedeu, și Blassiu în loc de Blaj; evanghelii, molitvelnice, acatiste, din care nici cantorul nu mai știa citi. Numai carii și moliile mai aveau încă mult de lucru în împărăția sfintelor cărți.

Petre le răsfoia cu interes prin clasa a VI-a de liceu, când învățase alfabetul chirilic. Dar fără doar și poate că atracția cea mai mare a cărților o reprezentau feluritele inscripții, cu cerneală sau cu creion, presărate pe foile de titlu, pe filele groase de la începutul capitolelor, pe marginile albe. Cantori și elevi de liceu, învățători și

notari, care cum trecuseră prin strană ținură să noteze câteva rânduri, un gând, o priceasnă sau un eveniment din viața satului. Mai ales însemnări de-acestea erau multe:

„În anul 1896, în zioa doua de Paști au ars făgădăulu lui Maței Olariu, de au fugitu oameni de la sfântă liturghie. Scris de mine Gheorghe alu Indrei, cantoru.”

„Fost-au în anul 1910 o secetă cumplită de la care s-au turbat câinii de lau mușcatu pe notareșulu Peterfi și vacile au înțârcatu și au muritu copii de foame. Vecinica lor pomenire!” – un nume indescifrabil.

„La alegerile lui Maniu Ghiula, zăpădenii or fost bătuți cu bătele de nește beutori din Crăciunel. Așa le trăbă, că de ce s-or dus. Unul care a stat acasă”. „Lașule”, a adăugat un adversar, mai târziu.

„Mâine încep școlile. Din anul acesta s-a mai înscris un zăpădean la normală. Suntem doi. Tot mai sus! Zăpădenii să lumineze satele și neamul nostru. Septembrie 1927. I. Bărbat, elev clasa VI Sc. Norm. de Înv. Blaj”.

Petre răsfoia, absorbit, de parcă nu le-ar mai fi citit, de-atâtea ori. Însemnările se înmulțeau, literele se rotunjeau mai clare din an în an, semn că se înmulțiseră și elevii care urcau în strană.

Luat de avalanșa amintirilor și notelor risipite pe cărțile vechi, Petre se trezi abia când popa ajunsese, după liturghie, la slujba parastasului și citea pomelnicul morților familiei Borcea, scris de bătrânul Artimon, cu litere mari, tremurate: Silvia, Petre, Ion, Ană, Octavian, Ion, Ion, Ană, Gheorghe, Toader...” Lung șir de nume: mama străbunicul, bunicii după mamă, după tată, unchi, veri, mătuși, frați de-ai bătrânului Artimon, pe care popa-i citea c-o repeziciune uimitoare.

În timp ce se cânta „...când dobândim lumea, atunci în pământ ne așezăm...”, Petre văzu două lacrimi în ochii tatălui său. Două lacrimi pe care nu i le-ar fi putut storce altădată moartea nimănuia. Două lacrimi adânci, corosive

ca apa-tare. Zărindu-le, cei din jur își dădură coate și se minunară. Până și lui Ricu îi dispăru zâmbetul acela mușcător de pe față și se trezi murmurând: „Nu. Nu cred că-i adevărat. Uite, mă, și pietrele știu plânge!”

Octavian sta cu fruntea sus, cu obrazul scăldat în lacrimi, și se uita peste capetele oamenilor, spre feciorii săi: Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Octavian, toată familia lui. Și în ochii copiilor cântau lacrimi. Lucreția era între femei, lângă bunică-sa. Ele plângeau cu sughițuri de se auzea în toată biserica.

Axente își întoarse capul și privi pe geamul mic, afară, în zarea limpede, plină de urzeala luminii tomnatice. Mormântul mamei era acolo lângă biserică, negru, tăcut, absolut indiferent la vorbele și cântările dinăuntru.

„Când dobândim lumea... repetă Axente cu tristețe. Dar ea n-a mai dobândit-o. Ne-a născut și ne-a crescut pe toți, a târât-o tata mereu după mirajul pământului și se vede că din cauza noastră, a copiilor, era prea obosită. S-a împiedicat și-a căzut în groapa asta, ca-ntr-o fântână adâncă. „Sunteți șase fragi, dragu mamei, trebuie să ne gândim la toți! Lasă, nu te supăra, c-așa-i tată-tău, și pe mine mă suduie destul. Cu ce-s vinovată dacă părinții mei or fost oameni săraci și nu mi-or dat mai mult pământ? Alergăm noi și vă strângem, să aveți.” „Pământ, peste tot numai pământ. Era obosită. Cu prea mulți alergase în brațe, și copiii au fost sănătoși și grei ca pământul. Șase ne-am ținut de poalele ei, pe toate dealurile și pe toate hotarele. Fața i se făcuse prea palidă, semăna cu pământul ars al oalelor și ulcelelor. I se împiedicau picioarele de-atâtea răzoare, îi sângerău tălpile. Și seara, când se apleca să-și scoată spinii, părea o mogâldeată neagră, din cele care se așază în holde. Vin păsările și se sperie, fug ca de oamenii vii. Acum, uite vrăbiile se așază nestingherite pe brațele crucii de lemn de la căpătâi. Ba, altele se mai scaldă și în țărâna de pe mormânt, încălzită încă de soare. Ea nu le mai poate spune: „Hâș,

păcătoaselor, că vreau să dorm!” Hai, mamă, uite, îți deschid geamul ăsta, vino să vezi, în sfârșit, pe obrazul tatei două lacrimi! Trebuie să ardă, să usture tare lacrimile. Dacă ar pica pe țărână, poate s-ar aprinde pământul. Dar cad pe podeaua bisericii și se sting în praf. Tata nici nu bagă de seamă că plânge. Nici n-ar crede că i se poate întâmplă să plângă. A fost prea furios și pornit împotriva lacrimilor, toată viața. Lui i-au plăcut ochii împietriți, privirile de oțel, care scormonesc pământul ca fierul plugului. Și-acum, uite-l cu lacrimi pe obraji brăzdați de vânturi și de nopți nedormite. Două lacrimi. Și încă două, și încă două. Șase copii, șase izvoare de lacrimi. Le-auzi cum susură? Haide, mamă, că de mâne încolo poți dobândi și tu lumea! Avem acum pământ mult, mult de tot, cât vezi cu ochii. Nu mai fugim după el, mamă. Nu ne mai aruncăm cu capul în jos, în fântână lui adâncă. De ce taci? De ce nu răspunzi ceva?”

La ieșirea din biserică, toată lumea lua câte-o bucată de pâine din mâna Măriei și sorbea un păhărel de vinars. Ea se ținea din „neam bun” și voia să-și cinstească morții după datină, așa cum se cuvine. Dar se vedea după tremurul mâinilor că e grăbită. I-o luase înainte nora cea tânără, Anuță. Aceasta se furișă, mai mult de ochii lumii, și se așternu pe plâns, ea cea dintâi, la mormântul soacră-si. Sta rezemată de crucea de stejar și se căznea să verse lacrimi. Dar, cum nu reușea în ruptul capului, cuvintele bocetului cădeau sec de pe buze, cu toată frumusețea lor învățată:

Țintirime, țintirime,
Arză păișul din tine
Cum arde inima-n mine...

Auzind-o, bătrâna nu se putu opri să n-o blesteme în gând: „O, arză-te focu, că tare te mai știi schimonosi și preface!” O podidiră în schimb lacrimile pe Mărie când își auzi plângând fata cea mai mică, pe Veronica. Aceasta își

vărsa amarul, stând parcă de vorbă cu Silvia și împărtășindu-i toată durerea. Veronica se așezase la picioarele mormântului. O dată cu gândurile și cuvintele își apleca fruntea până la movilița de țărână:

...Scoală-te, Silvio, hai,
Să-ți mai vezi copiii tăi,
Că-s toți mari și învățați
Și se au ca între frați.
Nu știu eu cu ce-s greșită
De-s atât de pedepsită,
Silvio, tu nici nu știi,
Pedepsită de copii.
Și n-am casă și n-am masă,
Mai bine-n mormânt mă lasă!
Dă-te-ncolo de mijloc,
Fă-mi și-mie-o țăr' de loc...

Improviză, cerea sfaturi și punea întrebări unui mormânt tăcut, încălzindu-i țărâna cu lacrimi de foc.

Bătrâna Mărie, terminând de împărțit pâinea și vinarsul, veni și ea lângă mormânt. Dădu ușor cu mâna la o parte pe nora cea tânără. Anuță, neavând ce mai spune, alungea cuvintele bocetului, să treacă vremea mai repede. Mărie se așeză în locul ei și începu să cânte rar și tare, după tipicul bătrânesc, cu credința că numai așa o poate auzi și înțelege nora ei adevărată. O îmboldea chemarea să se războiască mai întâi cu moartea însăși, care se dovedise dușmana familiei lor. Îi porunca să bage de seamă, nu cumva să-i cadă-n mână, că o va lega burduf, cu lanțuri de fier, și nu-i va da de mâncare decât paie afumate de pe acoperișul unei case vechi. Cine știe însă cu ce amenințări o încolțea, la rândul ei, Cotoroanța, că înverșunarea Măriei se înmuia treptat, eșua într-un reproș stins, în această imputare tragică:

Dacă te gândeai mai bine,
Mă duceai, Moarte, pe mine...

Cuvintele celor două femei – Anuță între timp se lăsase păgubașă, făcându-se doar că suspină – se ridicau în aer, sunând ca două cascade în dezgheț. Din curgerea lor verticală săreau stropi reci, o adevărată ploaie binefăcătoare pentru inimile familiei Borcea. Bătrânul Artimon îngâna surd, după Mărie, cuvintele bocetului, simțindu-le gustul amar pe buze. Octavian împietrise iar, nu mai avea lacrimi. Privea în pământ cu ochii goi, înroșiți și tulburi, ca ai unui om ce nu dormise toată noaptea. Când își întoarse capul și văzu toți copiii în jurul său plângând, simți un tremur cald urcând din tălpi prin fluierile picioarelor. Ajunsă la genunchi, căldura aceea îl îndemnă să se aplece și să sărute lemnul de stejar bătrân de la căpătâiul nevestei. Copiii, văzându-l, se uitau unul la altul uimiți.

Adunați în jurul acelei movilițe de țărână, Borceștii își cuceriseră greu, anevoios, prima clipă de liniște. Ea fâlfâia acum peste frunți, li se topea în priviri, cobora adânc în inimă, picătură cu picătură. Era clipa limpede, dăruită unei amintiri scumpe.

Încă de sâmbătă spre seară, Axente își făcu apariția în curtea lui Ion Cireș. Președintele nu era acasă.

— Bună seara, mătușă! i se adresă Ioanei, familiar, ca în copilărie. Îi spusese maică-sa că ar fi ceva neamuri mai depărtate cu familia Ioanei.

— Bună să-ți fie inima, dragu mătușii! Da când ai venit acasă? Îl întrebă femeia, de parcă ea n-ar fi aflat încă la o jumătate de oră după sosirea lui Axente la Zăpadia.

— Azi-dimineață, mătușă. Ce faceți? Unde-i Lelia?

— Lelico! se grăbi Ioana s-o strige din mijlocul curții. Hai să vezi cine-o venit la noi!

Fata era undeva prin casa lor nouă. Terminaseră două camere, din cele opt, înălțate după fantezia lui Cireș, ca să ajungă tuturor moștenitorilor. Ferestrele noi ardeau mocnit sub vopseaua verde, lăcuită, contrastând puternic

cu albul intens al pereților. Pe din afară, totul se arăta în ordine, dar înăuntru mai era de lucru. Lelia ținu să aranjeze noile încăperi după gustul ei, să îmbine mobilele vechi, țărănești, cu cele noi; scoarțele, ștergarele și blidele de pe pereți să fie puse în valoare, să le dea spațiu și aer, să respire. Avusese treabă, nu glumă. Acum era pe terminate. Îmbrăcase un capot de casă, mai vechi, pentru a nu se prăfui prea tare. Capotul lung o făcea mai înaltă. Sau numai i se părea lui Axente, care o văzu de jos de lângă trepte, răsărind în cadrul ușii deschise.

Deși se aștepta la vizita aceasta, Lelia alunecă fără să vrea în vârtejul tulburării, înroșindu-se adolescent. Ar fi vrut să-i sară de gât, ca astă-vară la mare, dar se stăpâni. Aici era în sat, de față cu maică-sa. Poate și Axente s-ar fi simțit stingherit. Dar, spre uimirea ei, acesta se apropie și o sărută pe frunte, deschis, în văzul mamei, ca pe-o logodnică. Lelia nu putu spune decât atât:

— Lasă-mă, că-s supărată pe tine!

Ioana, deși ar mai fi stat să audă ce discuta fiică-sa cu Axente – era îngrijorată de supărarea Leliei – se retrase totuși în pivniță, unde începu să mute de pe-o poliță pe alta borcanele pline de murături.

— Știu că ești supărată! Știu că nu ți-a fost dor de mine! Că nu mă iubești și ești gata, să mă dai afară! glumi Axente. Știu totul, degeaba te ascunzi!

Axente nu-i dădu răgaz să risipească timpul în cuvinte; o luă în brațe, ca altădată pe dealul de deasupra Tăului, și-o înecă în sărutări. Lelia era uimită. Știa de ce venise el acasă. Tocmai de aceea îl bănuia mai recules, mai aspru, posomorât, chiar morocănos, ca tot neamul lor. Nu. Nu putea fi vorba de veselie la Axente. Mai degrabă de o tristețe dezlănțuită. De o descleștare nervoasă.

— Lasă-mă... Ne găsește mama!

— Bine. Ca să mă conving dacă ești supărată sau nu, te rog să-mi arăți „jurnalul intim”. Sper că n-ai renunțat încă la el! Vreau să văd ce-ai scris pe ziua de azi...

— Nu-ți arăt nimic, fiindcă te superi!

— Mă supăr dacă nu-mi arăți...

— Bine. Poftim. Nu mai am ce să-ți ascund. Citește, dar să nu pui la inimă. Da? Și acum, iartă-mă câteva clipe...

Trecu în camera de alături, să se îmbrace.

Axente deschise caietul. Îl răsfoia. Se oprea din când în când. Multe gânduri de-acolo îi erau cunoscute, dar multe se adăugaseră între timp. Trecuseră trei luni întregi de la ultima lor întâlnire, la mare.

Așteptând din clipă în clipă să iasă Lelia, opri răsfoitul și se așternu la lectura ultimelor pagini. Îl surprinse intuiția exactă a stării lui sufletești. „Semn că mă cunoaște perfect. Mi-am trădat toate secretele”, se gândi agronomul. Apoi zăbovi mirat câteva clipe asupra ultimelor fraze: „...Dimineață am înțeles de ce n-a venit. La prânz, la fel. Dar acum, după amiază, nu mai înțeleg nimic! De ce nu vine să mă vadă?”

— N-am venit, spuse Axente închizând caietul, în timp ce Lelia reapăru, ca să mă pun singur la-ncercare...

— Nu-nțeleg...

— Am adus verighetetele, ne logodim!

— Tu glumești... zise Lelia, neîncredzătoare, aproape speriată.

— Glumesc foarte serios. Uite-le!

— Și dacă eu nu vreau?!

— Păi, m-am gândit eu și la asta. Sunt mai precaut decât mă știi. Măine după amiază venim cu tata și cu toată familia noastră să-ți cerem mâna. Dacă nici așa nu te învoiești, o să te luăm pe sus, ca pe fata urieșilor...

— Și eu o să vărs lacrimi, nu? Și ele se vor preface în lacuri. În lacuri adânci, ca Tăul... intră fata, cu o incredibilă ușurință, în jocul acesta, de-a poveștile, care o speriasse la început.

Fiindcă îi ghicise gândul, Lelia se apropie de el, îi luă capul în palme și-l privi lung, prelung, în ochii verzui, limpezi.

— Deci – continuă prozaic agronomul – ne-am înțeles! Mâine spre seară. Te rog anunță-l numai pe tatăl tău. Și spune-i să facă rost din fundul pământului de Onișor și de nevastă-sa. Ce zici?

Lelia nu mai zicea nimic. Era buimăcită. Se topi în sărutările lui, în fierbințeala brațelor de orb ce scapă la lumină.

Fata îl anunță numai pe tatăl său, după dorința lui Axente. Nu înțelesese de ce nu vrea să afle și maică-sa. Poate de teamă să nu se-audă prea repede vorbele în sat? Cine știe?! Lelia nu mai întrebă de ce. Președintele porni spre Ciurel, apoi mai departe, spre Târnăveni, să cheme nașii. Era doar împuternicit, și în numele Borceștilor, de viitorul său ginere. „Hei, făcu Cireș, ce frumos o să ne mai sfădim de-acum încolo! În familie, dacă-l avem și pe agronom la îndemână!” El nu știa că, la ora aceea, Onișor se gândise la toate în legătură cu unificarea gospodăriilor colective din raza comunei Ciurel și la alegerea noului președinte. Dar până atunci mai erau încă luni și săptămâni destule, iar mâine băteau la poarta lui Ion Cireș pețitorii.

Lelia începu unele pregătiri, dar pe ascuns, să nu bage de seamă maică-sa. De aceea îi păru loanei că fata ei rămase cam neliniștită în clipa când se grăbea la parastasul Silviei. „Săraca nana Silvie, dac-ar fi trăit să le vadă pe toate, ar fi murit a doua oară! De bucurie...” se gândea Lelia, sperând că nu se înșală, că de data asta nu mai poate fi vorba de nicio amăgire.

Borceștii, întorși acasă, se așezară la masă. Artimon, bătrânul, mai spuse încă o dată „Să-i fie țărâna ușoară!” „Să-i fie țărâna ușoară!” răspunseră toți. Închinată apoi paharele de vinars și începură să mănânce. Erau unsprezece oameni mari, cu Anuță și cu Veronica. Nu prea încăpeau la masă. Ca și altădată, în împrejurări de-

acestea, bătrâna Mărie își luă blidul deoparte pe marginea sobei mari, de tuci. Mai mult se uita și asculta la cei de la masă decât înghițea. Anuță, nevasta lui Artimonuț, se rușina acum să-i dea țâță celui mic în fața atâtor bărbați. Se trase cu scaunul mai într-un colț.

— Hai, tu, la masă, ce stai acolo? se răsti la ea Artimonuț.

— Dă-mi pace, mă! Și-aici te-apuci de mine? Replică Anuță cu obidă în glas, ca să-i înduioșeze pe ceilalți.

Lucreția își luase foarte în serios slujba de gospodină, ca s-o mai scutească pe bunică-sa de alergătură la o masă atât de pretențioasă. Mărie îi poruncea din când în când, de lângă sobă:

— Mai taie pită, Lucrețio. Adună blidele și pune tierelle pentru tocană. Așa.

Copleșiți încă de amintirea Silviei și de pomenirea morților dragi ai familiei, niciunul nu încerca să treacă deocamdată hotarul altor vorbe. După ce goliră sticla de vinars, săturându-se și de mâncare, trecură la tulburel. Ceasurile se topeau pe nesimțite, măcinate de cuvinte.

Într-un târziu, Axente se ridică de la masă, aproape să atingă tavanul. Văzând iarăși peretele crăpat dinspre apus, se întoarse către Octavian și-i spuse:

— Acum nu, tată, dar la primăvară punem mână de la mână și-l reparăm. Cumpărăm ciment, să nu mai crape o sută de ani.

— Și cine să șadă o sută de ani aici? întrebă Octavian.

— Păi, Veanu și cu... și cu mine, spuse clar Axente, după ce ezitase o clipă. Noi rămânem acasă...

Octavian tresări.

— Să rămâneți, măi, să nu vă duceți toți de-acasă! se grăbi bucuros Artimon. Altădată am fost prea mulți, și-acuma am rămas numa noi, bătrânii...

— Rămâneți, fraților, adăugă și Artimonuț. Haideți acasă, că ne trebuie tehnică și oameni pricepuți la gospodărie...

— Taci, măi, cu tehnica ta! intră și Mărie în vorbă, pe neașteptate. Mie mi-i drag de voi și de copiii voștri. De-aia să viniți acasă, nu pintru tehnica ta.

Veronica tăcea, îi asculta, înghițindu-și lacrimile. Era și-acum îmbrobodită a doliu și-a supărare.

— Cum vreți! continuă într-un târziu Octavian. Eu am făcut casa asta o dată și s-o crepat singură. Acum, tocmiți-o voi... îi casa voastră... rupse el fraza, cu greu, în două.

— Ba de astăzi, tată, ai zidit-o a doua oară! zise Petre.

Cuvintele lui plutiră în golul secundelor prin aerul încălzit de răsuflările lor.

Veronica începu să plângă de-a binelea.

Bătrâna se luă și ea după fată.

Paharele de vin se ciocneau scurt. Pentru împăcarea definitivă, pentru prietenia cu oamenii, hoțul de bătrân, pământul, le trimisese o toamnă cu vin mult, plin de arome aspre. Vin de pe Târnave, dulce, dar mai ales sec și dur, bărbătesc, ca dealurile din care-și trage puterea. În brațele lui nu cazi ușor, dar și când ți-apleci fruntea, n-o mai poți ridica singur de pe masă.

Noroc că Borceștii nu se închinau băuturii cu una, cu două. De altfel, turburelul nu se simțea încă în toate puterile lui. Oamenii îl zoreau totuși, îl puneau la încercare, făcând nunți și petreceri. Erau ultimele săptămâni din „dulcele Crăciunului”, după care se întindea postul.

Satul suferea în toamna asta de-o bucurie care se limpezea firesc, ca turburelul, lăsând toată drojdia să se așeze la locul ei întunecat, de unde-o scot oamenii afară cu grijă, iarna, când crapă pietrele.

De-atâta petrecere și vin nou, Zăpadia parcă se balansa între dealuri, amețită.

Pe Borcești îi împingeau orele din spate. Se grăbeau toți spre rosturile lor. Hărnicia le pusese dintotdeauna sângele în mișcare.

Octavian își repezi deodată sprâncenele groase în mijlocul frunții, apoi le lăsă să cadă brusc, unindu-le la rădăcina nasului, când Axente îi spuse:

— Tată, am și eu o rugămintă la dumneata.

— Ce rugămintă, mă?

— Să mergem cu toții împreună, să cerem fata lui Cireș, pe Lelia. Vreau să mă însor cu ea, dar numai cu voia dumitale.

În casă se simți un oftat de ușurare.

— Numai cu voia dumitale.

Vorba aceasta îi plăcu lui Octavian. Nu era încă prea sigur dacă e spusă cu toată convingerea, din inimă, dar se simți bine auzind-o. Îi cânta în urechi: „Numai cu voia dumitale...”

— Că, mă Sănteo, tu ești om învățat... începu Octavian.

„Hait, că nu-i de acord! se fâstâci o clipă agronomul. Mă fac de râs.”

„Ia să te-auzim, tată!”, așteptau curioși, dar calmi, nefiind în cauză, Petre, Artimonuț, Ion, Lucreția și Octavian cel mic.

Bătrânii n-apucară să intre și ei în vorbă, cum se pregăteau, că Octavian își dădu drumul:

— Că, mă, ești om învățat și faci ce vrei cu viața ta. Noi am făcut numa cum s-o putut. Dacă-ți place fata, ia-o, nu te opresc! Numa...

— Îmi place! se grăbi să confirme Axente, ca nu cumva tatăl său să se răzgândească. Vii s-o cerem?

— Că, mă, s-auzim ce zic și ceilalți frați, că nu ești, numa tu al meu...

— S-o cerem! exclamă, primul, Petre, cu fața luminată de o bucurie copilărească. Era obosit și amețit de multele pahare.

— S-o cerem! se auziră încă patru voci, ale celorlalți frați.

Lucreția țipa mai tare decât toți. O supăra doar faptul că prietena ei nu-i spusese nimic, nu-și trădase secretul.

— Aduceți-o aici, că-i om frumos! îi îndemnă și Artimon.

— Doamne, țâpă-i în rai! se auzi glasul Măriei.

— Taci, tu proasto, cu raiul tău! se răsti îndată bătrânul.

— Să fie într-un ceas cu noroc, murmură și Veronica, luminându-și fața cu un zâmbet tremurător.

Anuță, după ce-și spuse în gând: „Acuma, gata, de dăscălița asta n-o să mai încap în casa lor!”, se grăbi, cu mâna așezată drăgăstos pe umărul bărbatului, să se facă totuși auzită:

— Să v-aveți bine și cu drag, Axente, ca noi!

Artimonuț îi luă mâna de pe umăr și i-o îndepărtă încet, să nu se observe. Nu putea suporta mângâieri în fața celorlalți din familie, mai ales că el surprinsese, fără multă greutate, sunetul dogit din urarea nevesti-si.

În acest timp, tocmai crăpa ușa casei Ricu. Dădu binețe și, ca și cum le-ar fi ascultat toate vorbele, începu fără ocoluri:

— Frate Axente, dacă ai ceva de gând cu însurătoarea, ia-mă vornic! Mi-ai și făgăduit...

— Când ți-am făgăduit?

— Ieri dimineață.

— Așa-i, am uitat. Ai căzut la pont, cum mi-ai spus și tu mie. Măi Ricule, dar cunoști bine rânduiala, nu ne faci de râs?

— O știe, dă-l în cătran, răspunse Artimon în locul cocoșatului. O știe, că numa de socoteli de-astea se ține. Ca ceterașii...

— Lăsați pe mine, că de-aia am capul mare! se lăudă Ricu.

El trecuse, ca din întâmplare, pe la casa lui Cireș și observă acolo toată mișcarea. Sosise și Onișor cu nevasta. Ricu, bucuros că-l primiseră vornic, le spuse:

— Peste un ceas sunt înapoi. Mă duc să mă pregătesc, am de aranjat o treabă...

— Bine, conveni Axente, pân-atunci se mai înserează.

Dar să nu-ntârzii prea mult!

— Nicio grijă! Îl asigură Ricu, ieșind în fugă.

Se grăbea s-aducă de la moară cele două feldere de făină, nemăcinate sâmbătă, cum îi promisese morarul. Mamă-sa, Nina, după ce se întoarseră de la biserică, se porni cu gura pe el.

— Acum mănă răbdări fripte, prăpăditule, că n-ai adus făina! Numa de prostii și de râsul satului ești bun. Mai bine muream când te-am făcut decât s-ajung să te văd așa!

— Las', că tot ajung eu odată cineva, mamă, și-apoi să vezi că numa cozonaci mănă! Cozonaci cu nucă!

Femeia îl blestema, amărâtă, și ca să scape de gura ei, Ricu dădu o fugă chiar la prânz, s-aducă făina.

— Hai pe la cinci dup-amiaz, Ricule, c-atunci te-ajunge rându, îi spuse Ionel, morarul.

Ricu porni a doua oară.

Borceștii îl așteptară un ceas, dar el nu se arătă. Neliniștiți, îl trimiseră pe Veanu după el. Nina îi răspunse băiatului că trebuie să vină, e plecat la moară.

Mai trecu o jumătate de ceas, și Ricu – nicăieri.

— O, arză-te focu, Ricule, se supără Artimon, cine știe pe unde te-ai mai încurcat?! N-o fi dat de alt ospăț, măi copii?

— Te pomenești, făcu bătrâna.

Octavian tăcea.

— Lăsați-l, că vine el, zise Petre. Haideți să mergem, că-i țin eu locul la început...

Năvălise deodată în el pofta, ca în copilărie și adolescență, de strigături și chiote, de nunți și de petreceri.

Porniră.

Zăpădenii se retrăseseră prin case și curți, să-și vadă de vite, de orătării, de cină. Se topiseră pe nesimțite serile lungi, târzii, de vară plină. Acum, cu toată vremea frumoasă, seara grăbită adumbrea a răcoare și brumă.

— Chemați-l, mă, și pe unchiu-tău Ion, învățătorul, se adresează Octavian lui Axente. Acesta era semnul suprem că-și părăsise toate îndârjirile.

Ajunseră repede, cu tot alaiul, Ion Cireș ședea numai cu zece case mai sus de Borcești.

Bătură la ușă. Intrară în casă. Octavian fusese împins în frunte. După el – Artimon și Mărie. Pe urmă Axente, că el era mire, Petre, Artimonuț și toți ceilalți

— Primiți oaspeți? Întrebă Octavian după ce-și roti ochii prin încăpere și prețui toată adunarea. „Că, mă v-ați înțeles voi dinainte, hameșilor! Pe mine m-ați chemat la lucru gata...”

— Primim, dacă vin cu inima deschisă! Răspunse Cireș.

— Ședeți, oameni buni! adăugă Onișor.

Petre, ușor amețit cum era, nu mai așteptă mult. Îl ustura limba de-atâta tăcere. Porni.

— Cinstite gazde...

— Măi, inginerule, îl întrerupse de la bun început Ion Mureșan, venit și el cu nevasta, de când ai ajuns să ții locul lui Ricu? Unde-i blestematul? Iarăși își bate joc de cineva?

— Lăsați-l, că vine. S-o dus la moară, după făină nula, să facem plăcinte, îi liniști Artimon.

— Cinstite gazde, continuă Petre, noi suntem vânători vestiți, din altă împărăție porniți...

— Tocmai din Dobrogea, îl întrerupse Onișor.

— Am pornit după soare pe urmele unei căprioare - continuă vornicul - dar ea s-a ascuns aici la voi, așa că, faceți bine și ne-o dați înapoi, că dacă nu vreți cu mila, v-o luăm cu sila, că noi suntem ca brazii din munte și-avem un june crăișor în frunte...

— Agronom, nu crăișor! zise învățătorul.

— Crăișor ori agronom, bine că-i un munte de om! improviză Petre. Să ne dați căprioara, acuma să ne-o dați, dacă vreți sănătoși să scăpați!

Făcu doi pași spre Cireș, aprins, gata de hartă. Își juca bine rolul. „O, bată-te norocu, ni la el, om învățat și vestit, cum le zice ca un țăran! se fălea bătrâna Mărie cu nepotul său cel mai mare.

Cireș ieși în întâmpinarea lui Petre. Avea și el talent de-a improviza povești și versuri, era dibaci – nu de azi, de ieri – în treburile vorniciei!

— Pe tine nu știu cum te cheamă, nu te putem lua în seamă, că ești jumătate iepure, jumătate om, să vie crăișorul-agronom, el să ne roage, el să ne ceară dacă vrea să aibă căprioară...

„Auzi, jumătate iepure, jumătate om! Dar ce sunt eu, Ricu, tete loane?” se întrebă Petre, incitat de cuvintele lui Cireș.

Cei din jur râdeau cu atenția încordată. Le plăcea povestea.

Onișor, aplecat spre urechea nevestei, furată de tot ce se întâmplă, îi șopti:

— Vezi, dragă, toți oamenii ăștia sunt neamurile mele. Acum poate mă vei înțelege și tu mai bine de ce țin atât de mult la familia lor!

— Lasă-mă, nu-mi mai spune tu mie lozinci frumoase, că le știu și eu! răspunse nevasta, ca să-l necăjească.

Dar el nu luă în seamă gluma, continuând numai pentru sine: „Acum unsprezece ani să mă fi văzut tu printre țărani, nu astăzi! Ce deosebire, mamă-mamă, între chelfăneala ce-am primit-o atunci, și petrecerea asta de-acum! Adevărat, nu-i în fiecare zi nuntă!”

În timp ce Petre sta gata să scoată sabia imaginară și să-l hărtănească pe încăpățânatul său de adversar, care dovedi că are limbă ascuțită, bătrâna Mărie își spuse: „la mai duceți-vă voi în lupare cu comediile astea! Mai bine să strig eu una după obiceiul nostru, ca atunci când se duc pețitorii după mireasă!” Nici nu gândi bine, și începu, cu mâna ridicată în dreptul frunții și clătinată ca un steag de nuntă:

leși, Ioană, până-n prag,
Că v-aducem un om drag.
Și-am pornit pe drum de-aramă
Și de frumoși n-am dat vamă.
Am trecut pe pod de-argint
Și de frumoși n-am plătit!

După fiecare șir de vorbe, în timp ce-și legăna mâna dreaptă, chiuia un „Hăi-Hăi” ca să-și poată aminti vorbele următoare. De mulți ani nu mai strigase pe la ospețe bătrâna. Se luase cu supărările și cu necazul, n-avea timp de nunți.

Ioana, mama miresei, nu putea rămâne mai prejos. Nici împrejurarea de față, nici vechiul tipic al obiceiurilor de nuntă nu i-ar fi îngăduit așa ceva. De aceea, ieși în fața Măriei și, imitându-i gesturile, rosti tărăgănat, melodios, cu vocea ei de clarinet, urări ca în această călătorie binele cu ei să fie, și drumul pe care-au pornit să le fie împodobit pe margini cu busuioc, și la mijloc cu noroc!

Bărbații ascultau acum și ei cu atenție. Din când în când, bătrânul Artimon mormăia:

— Auzi, mă, bată-le supărarea de terferițe, cum le mai știu zice!

Petre aștepta înciudat. Femeile îi luară deocamdată posibilitatea să răspundă lui Cireș. De aceea, părea și mai pornit contra femeilor. Se grăbi să ticluiască în cap o strigătură care să le usture. Dar i-o luă înainte Lucreția. Învățase și ea strigături de la bunică-sa, le cunoștea rostul și potriveala. Avea chiar un caiet cu folclor de acest gen, cules de la bătrânele satului. Trecu lângă Lelia, a cărei emoție se revărsă parcă și asupra ei, o luă de mână și-o scoase în mijlocul camerei, obligându-i pe Petre și pe Cireș, să se ferească. Cu privirile spre fratele ei, Lucreția începu să strige lui Axente să fie mândru că și-a ales ce i-a fost gândul și să fie bucuros, că a luat ce-a fost frumos.

„Asta-i bună! își spuse Petre. De gura lor, își poate

aștepta Axente mireasa o sută de ani. Și noi n-o să gustăm vinul toată noaptea! Stați că vă zic eu una, să mă țineți minte!” Și-și dezlegă din nou limba înspicată, de parcă era Ricu în carne și oase:

Doamne apără și feri
Să n-ajungi între muieri,
Că dacă te-apucă-n brață
Nu mai scapi pân-dimineată!

Cuvintele lui Petre-Ricu avură darul nu numai să-i facă pe bărbați să râdă cu poftă – femeile se uitau la ei ponciș! — dar îi aduseră pe toți cu picioarele pe pământ.

Axente, fără să mai aștepte încuviințarea formală, își luă mireasa de mână, îi așeză verigheta în deget și o sărută pe buze.

— Încă o dată! porunci Petre-Ricu în calitatea sa de vornic, staroste cu puteri depline asupra adunării.

Axente mai sărută o dată mireasa. Dar Lelia părea acum tristă. Sau era numai fericită? Sentimentele acestea ajunseseră atât de apropiate, încât începeau să se confunde în sufletul ei. „Vezi – își zicea – toate tainele noastre au ajuns un biet spectacol. Dacă mai era și Ricu aici semăna totul cu un program de brigadă artistică!”

Se așezară cu toții pe scaune, pe lavițele vechi și lungi, cu spătar înalt. Pe mese, răsăriră ca din pământ tăvi și farfurii cu plăcinte și scoverzi, sticle cu vinars de prune, câni cu vin nou, pahare de toate mărimile.

Apăru și Gligor, vințelerul, cu claneta lui și cu un fluier mare, înnegrit de ani, împlântat după șerparul lat, ca un pistol haiducesc. Omul mesteca în gură, ca și altădată, cuvinte mai la îndemână „la ospăț ca la ospăț*4.

Vornicul trecu mai departe:

— Cinstită adunare! Pe căprioară, cum-necum, am pus mâna acum; avem de beut și de mâncare, dar și-o mare supărare; un necaz buclucaș: n-avem nănaș!

— Numai să nu-l propui pe Ricu, îl apostrofă din nou Ion

Mureșan pe nepotu-său.

— Chiar, măi, ce dracu face ăla de nu mai vine? Cine ziceți că mai are astăzi ospăț? întrebă Cireș, neliniștit.

— Avem nași, cum să n-avem, Petre? interveni mirele, ca să abată atenția de la absența lui Ricu. Avem nași pe familia Onișor.

— Să trăiască!

— Să trăiască! se auziră mesenii.

— Măi, dar ați aranjat-o ca la carte cu nășia asta! spuse învățătorul. Frumos, n-am ce zice!

Paharele se goleau și se umpleau pe nesimțite.

— Numa să n-amestecați vinarsul cu mustu! îi făcu atenți bătrânul Artimon, ca om încercat. Podiți pe jos cu vinars și mâncare, ca să aibă bază bună tulburelu!

Octavian era așezat la loc de frunte, între Axente și Onișor.

După ce închinara pentru miri, pentru socri, Ion, studentul, bătu c-o furculiță în cana de vin, să se facă liniște.

Apropiindu-se cu paharul plin de Octavian, spuse tare, pentru urechile întregii adunări:

— Tată, propun să bem paharul ăsta în sănătatea nașilor.

Octavian ciocni neîntârziat cu Onișor și cu nevastă-sa, dădu paharul peste cap, cu sete. Vinarsul tare îi tăie răsuflarea. Se șterse cu mâneca la gură. „Că, mă, dacă m-am împăcat cu voi, m-am împăcat cu toată lumea.”

Ion Cireș făcea mereu drumul până în pivniță și înapoi ajutat de celălalt Ion, studentul, căruia îi plăcea să lege tot felul de vorbe cu președintele. După ce mai așează un nou rând de câni pe masă, Cireș începu s-o imite pe Mărie și strigă, chiuind în fața nașilor:

„Vai, ce nună ca o lună...”

Dar nu continuă laudele și la adresa nunului, după tipic. Se răzgândi, spunându-și: „Îmi pare rău de dumneata, Onișorule, dar n-am ce-ți face. Aici îi ospăț, nu ședință de

lucru.” Și începu o strigătură mai puțin măgulitoare pentru „nunu care trage cu ochiu la cele de lângă foc, și la nuna nu, deloc”.

Nevasta lui Onișor îl amenința cu degetul pe Cireș și râdea cu poftă. Onișor râdea și el.

— Măi, tete loane, nu umbla cu intrigi! strigă învățătorul.

— Nu umblu cu nimic, dascăle, eu spun numai adevărul gol-goluț. Auzi-o și pe-a dumitale:

Cătu-i domnu de bătrân,
Tot ar mușca măr din sân.

În timp ce lumea se topea în hohote, nevasta învățătorului, cu mult mai tânără decât el, nu știa unde să se-ascundă de rușine.

— O, trăsni-te-ar, Cireșule, că tu n-ai nicio rușine și nicio frică! Îl certă bătrâna Mărie. Nu ți-i oarecum de mireasă, mă, că doar ești tatăl ei, stropși-te-ar, de spui aici vorbe de-astea?!

— Vorbele astea par măscări numa oamenilor bătrâni, nană Mărie! Pentru ăștia tineri îs mai frumoase ca stelele!

— No, auzi la el, se supără de-a binelea bătrâna, stai tu, blăstămatule, că-ți strig eu una, să mă pomenești cât trăiești!

Dar după ce începu, se opri îndată, fiindcă uitase strigătura.

Artimon, satisfăcut, îi spuse Măriei:

— Așa-ți trăbuie, cap prost, hodoroagă bătrână, dacă-ți pui mintea cu el!

Mesenii râdeau și nu prea.

Gligor simți pericolul. Se grăbi să ude mușticul clarinetului și să înceapă un cântec.

Ricu, pornind de-acasă, își alcătuia în gând textul orațiilor pe care voia să le spună, ca vornic, la logodna celor doi prieteni ai săi. Absorbit de această preocupare,

uită cu totul și de Nicodim, și de paza sa personală, de Dodu. Mergea spre moară fluierând, inundat de bucurie ca de-o apă grea, toropitoare, de parcă el urma să se logodească.

Nicodim, în schimb, nu-l uitase pe Ricu. Încă din vară, după coborârea rușinoasă de pe Gurgui, îi luă amănunțit urmele. Noapte de noapte, când nebunul nu mai putea să doarmă și sta cu ochii deschiși, îi apărea Ricu printre vedeniile sale, dezbrăcat în pielea goală, ca la botezul din Târnăvă. „Atunci trebuia să te înec, anticristule! gema predicatorul, părăsit de toți pocăiții săi, afară de Gornilă. Atunci trebuia să te înec, când eram în cămașă albă de înger. Îți dam un pumn în piept și te înecai singur!” Altă dată, în imaginația surescitată a predicatorului, Ricu se preschimba în tufă de soc înflorită și prindea să umble, înconjurând curtea spăimoasă a lui Nicodim. După el se luau toate tufele celelalte de soc și de lițion, se încolonau salcâmi, ca într-un alai împărătesc. Pe urmele cocoșatului se târau și cântece neînțelese. Din când în când, Ricu oprea întreaga procesiune, poruncind tuturor să tacă. Se apropia de patul lui Nicodim, strigându-i tare în față, să se-audă peste mări și țări:

— „Nu mai ești împărat! Nu mai ești împărat! Nu mai ești împărat! Ciudă! Ciudă! Ciudă, bagă-n budă!”

Nicodim se trezea cu fruntea rece, îmbrobonată, tremurând din tot trupul său de uriaș. Amestecul împăratului printre acele ultime cuvinte, cu care-l împrășiau cândva copiii, de ciudă, îl dureau și-l întărâta pe Nicodim cel mai mult. Se ridica orbit și da să pornească spre casa lui Ricu. Dar între timp se făcea ziuă, și Nicodim își aducea aminte că dușmanul lui de moarte nici nu era acasă la ora aceea, sta încă de pază la gospodărie. Și-acolo nu-i plăcea, nu îndrăznea să meargă.

Mai târziu, când se dezmetici din această năuceală, începu să-l cheme iar pe Gornilă pentru tăierea vițelilor. Se trezise toamna fără nimic în hambar. „Frații” se

spălară pe mâini, nici nu mai voiau s-audă de „casa Domnului”.

Îi rămâneau doar vițeii, unu sau doi pe lună, afacere sigură, aduși acum tocmai din Ocnișoara, mai mult în spate decât pe jos. Dar „anticristul” de Ricu îi dibui și-aceste cărări ascunse.

De aceea, Nicodim se simți într-al nouălea cer când îi văzu duminică la prânz pe Ricu trecând singur pe la poarta lui Mula. „Ajută-mă, Tată, să-l prind și pune îngerii să-i sune trâmbița de pe urmă!” Privirile nebunului deveniră scormonitoare, gata să ucidă. „La moară, acolo-ies înainte și-l înec!” Din câțiva pași, ajunse în fundul grădinii, coborî în pârâul umbros și adânc, ținu firul apei până la irugă, de-acolo traversă bercul, pe furiș, până la podețul de la coada morii, unde se pitulă după sălcii. Ricu nu zăbovi prea mult înăuntru și ieși însoțit de morar, care-i spunea repetând:

— Hai mai târziu, Ricule! Hai mai târziu!

„Așa. E mai bine atunci! mormăi Nicodim bucuros. Seara nu se mai vede nimic...”

Se trase apoi în desișul sălciilor, urmărind cu aceleași priviri neiertătoare pașii târșiți ai cocoșatului, care se întorceau gâfâind la deal. „Ajută-mă, Tată, să-l mântui. Numai din pricina lui că era pătat și cu inimă de câne, n-ai pogorât, preabunule, în muntele nădejdlor noastre. Altfel, eram acum în împărăția de-o mie de ani. Numai din pricina lui, gâbul și anticristul! Ajută-mă să-l înec, chiar aici, pe locul botezului...”

Ochii tulburi ai lui Nicodim se ridicau spre cer. De-acolo răzbăteau, când și când, strigătele găștelor-sălbaticе, pornite în migrație spre alte țări. Peste măcăitul răzleț se revărsau bolboroselile apei, la bulboane, și clocotul turbinei de la moară, mormăind amenințător „Mor, mor, mor...” Ciulindu-și urechile, Nicodim asculta plângerea morii ca pe-un glas omenesc: „Mor, mor, mor...” „Cine să moară? Anticristul, cocoșatul”, se măcina lăuntric glasul

nebunului. Ceasurile trecură astfel pe lângă fruntea încinsă a lui Nicodim ca apa de irugă, acum răcorind-o, acum înfierbântând-o și mai tare.

O dată cu seara, se arătă și Ricu. Venea fluierând, fără să bănuiască primejdia. Câinele Tigru se luă după el. De data asta, Ricu îl iertă, nu-i dădu cu piciorul în burtă. „Treacă de la mine! La moară te las, să-mi ții de urât. Dar la Cireș, la logodnă, să nu te prind, că te ia dracu! Auzi, mă? Tu, hămesitul, ești în stare să le mânci ălora toate scoverzile. Așa-i? Nu zici nimic, tâlharule? Îți spun de-acum, să nu te ții pe seară după mine, c-o pățești!”

Câinele mergea cu coada colac, bănuitor, nu cumva să se trezească izbit în coaste cu bocancul. Dar Ricu, după poruncile date, nu-i mai acorda nicio importanță. În cap i se vălătuceau, încontinuu, glume și strigături pe care le pregătea pentru rolul său de vornic, la logodna Leliei și-a lui Axente. Tropoteau pe scăfârlia lui, încinsă încă de-acum, pașii greoi, descleștați în joc, ai Borceștilor.

Coborî peretele prăbușit al dealului și trecu podețul spre moară.

Nicodim, recunoscându-i pașii, se grăbi și ajunse la timp după trunchiul găunos al sălciei negre pe sub care trecea cărarea. Pândi hoțește, cu răsuflarea tăiată, și îi sări drept în față.

— Anticristule, ești al meu! Gata! Nu mai scapi!

Până să strige Ricu „Ajutor, săriți, nebunul!”, acesta îl luă în brațele lui mari, încrâncenate, ca pe o jucărie. Se prăbuși cu el în apă, lângă jârlip, unde bătea în cădere curentul furios și clocotea în spume albe. Ricu, încă din aer, zărindu-și fulgerător moartea în față, se încleștă de gâtul lui Nicodim cu amândouă mâinile. „Dacă mor eu, mori și tu! Al dracu’, nebunule, cum m-ai putut prinde chiar acum, când...” sunau gândurile în peștera din capul lui Ricu. „...acum când trebuia să mă duc și eu la logodnă...” continuau straniu cuvintele nerostite, de parcă toată viața n-ar fi așteptat Ricu decât ceasul în care

să dea de-o asemenea logodnă. Obsesia dispăru însă într-o clipă, alungată de spaimă, de zvârcolirile apei, de prezența câinelui. Tigru, la început, crezuse că totul nu e decât un joc al oamenilor. Sta nedumerit și da din coadă. Când cei doi se zbăteau prin apă, Tigru se aruncă alături de ei. Mârâia, scheuna ca un om prins de vârtejul aceluiași joc, bătea apa cu labelle caraghios, copilărește.

Mușchii istoviți ai lui Ricu, înviorați de apropierea câinelui, se făcură de oțel și strângeau ca o menghină gâtul lui Nicodim. „Dacă mor eu, mori și tu!” „Anticristule, ești al meu!” scânteia mut amenințarea celui alt. Când căzură mai adânc, nebunul încercă să se desprindă din strânsoarea brațelor lui Ricu. Dar era prea târziu. Trupul greoi al nebunului, alcătuit din ciolane mari, îl afundă pe cocoșat sub val, apăsător, ca într-un sicriu de plumb. Și cocoașa, în loc să-i scoată la suprafață, îi trăgea parcă mai adânc, în vârtejul amenințător. Câinele, lovit de câteva ori de picioarele lungi, zvâcnite, ale lui Nicodim, înghiți apă și se retrase speriat în vad. Buimăcit, începu să urle. Dar urletele lui se înecau, ca niște sughițuri, în vuietul stăruitor, monoton, al turbinei.

Cei doi înălțară de câteva ori capetele deasupra spumelor murdare, clătinându-se amețiți printre clăbucii mari.

Nicodim înota disperat, fără spor, alungat parcă de malul abrupt, cu brațe negre de sălcii bătrâne. În răgazul ritmic pe care-i-l da ieșirea la aer, Ricu trăia din nou printr-un singur gând: „Dacă mor eu, mori și tu! Al dracu', nebunule, cum m-ai putut prinde chiar acum, când?...”

Acasă la Ion Cireș, lumea petrecea îngrijorată. Aproape fiecare se întreba: „De ce dracu nu mai vine Ricu? Ce-o fi cu el? Onișor, ghicind această neliniște, îl rugă pe Ion, studentul, să-l caute și să-l aducă pe vornic legat fedeleș. Lipseau glumele lui, care să-i înveselească, fărâmițând liniștea aceea gravă ce se cuibărise, cu sete, în inimile

atâta vreme răscolite ale nuntașilor. „Cum mai pot fi și oamenii! se gândi Onișor. Când trag toată viața la necazuri și la zbucium, își țin capul sus, cu sentimentul că trăiesc din plin, că toți au un rost și-o menire pe lume. Îndată ce trec hopul, parcă s-ar prăbuși o clipă în gol, nu știu ce să facă și ce s-aleagă din liniște. Cred c-așa sunt acum și Borceștii. Uite cum îi leagă liniștea, ca pe niște cai năvălași la aceeași căruță. Azi e greu însă de mers cu ei, dar de mâine-ncolo, zboară ca vântul. Oameni frumoși, bine că s-au urnit...”

Tatăl miresei, glumeț din fire, îl luă pe după cap pe locțiitorul vornicului, pe inginer, și-i spuse:

— Hai, Petre, până când vine Ricu, să dăm un program împreună. Ne mâncăm, așa în vorbe și strigături, cum făceau mai demult pe la ospete nana Oană și cu Pipernicita lui Porcu. Trebuie să le mai știi tu, nu le-ai uitat. Ce zici?

— Nu, cum să le uit, tete loane?! sări, bucuros de propunere, inginerul.

— Să v-auzim, să v-auzim! izbucniră ceilalți, mișcându-se pe scaune sau sculându-se în picioare.

— Să v-auzim!

Cei doi se retraseră în camera de-alături, să-și amintească împreună strigăturile, să-și împartă rolurile și să le repete. În răstimpul când Gligor mai lăsa claneta să se odihnească, se auzeau glasurile celor doi prin ușa cu geam de sticlă, izbind cu bolovanii cuvintelor repezite.

— Doamne, se căină Ioana, ajunsă lângă miri, lângă nași și cuscari, că pe bărbatu-meu ăsta l-ați pus președinte la colectivă, și el îi în mintea lui Ricu! Numa-ngheți ce-i trăsnește prin cap! Din tinerețe o fost așa, de când s-o întors de pe frunt. Nu ne-o făcut el de minunea lumii cu adunarea aia din Blaj? Noroc c-or mai uitat oamenii, nu-l mai batjocoresc toată ziua, ca altădată, „Mă Neutrule”. Acuma au alte treburi. Cei de sama noastră încep să se cam gate. Vă facem loc vouă, ăștia mai tineri...

— No, brava, Ioană, că te-ai trezit și tu bătrână! râse de ea Artimon. Mai uită-te la bărbatu-tău, la Cireș, că-i pricolici, nu alta!

În vorbele bătrânului Artimon, intrară din nou în cameră Cireș și cu Petre, îmbrăcați în rochii, ca muierile. Cămășile însă și le păstrasera. Numai pe cap se îmbrobodiseră cu năfrâmi negre, de mătase, năfrâmi bătrânești, rămase prin ladă cine știe de când.

Deși cam greu, cu năduf, Cireș acceptă rolul ce i se cădea lui Ricu, rolul Pipernicitei.

Oana fusese o femeie săracă, lipită pământului. Nevastă de biris, simbriașă la curtea baronului. Dar frumoasă, jucăușă, neîntrecută în strigături, la toate ospețele. Nu se lăsa călcată pe bătăture, nici moartă. Mai ales când se apropia de ea vreo găzdoaie. Așa începu și povestea dintre ea și Pipernicita lui Porcu. Acestuia, lui Traian, satul îi dădu porecla „Porcu” numai după ce se însură cu Pipernicita. Era fată bogată, nu glumă. Dar urâtă și nespălată ca o pupăză. Altfel, deșteaptă și rea de gură, pricepută și ea la strigături. Mergea la toate ospețele, mai mult ca să-și păzească bărbatul, să-l țină de scurt, decât să petreacă împreună. La o nuntă oarecare, Traian o învârti pe sub mână de câteva ori pe Oana, nevastă tânără și frumoasă. Pipernicita se îndesă printre oameni, sări de la locul ei, de după masă – nici dracu n-o juca – și-o împinse pe Oana deoparte, strigându-i în gura mare:

Fugi dracului, sărăcie,
N-o să-mi ții tu calea mie!

Cu aceeași strigătură începu acum Cireș, adus în scenă de Onișor, care preluă toată dregătoria vornicului, în calitatea sa de naș:

— Pofțiți, oaspeți nepofțiți!

În larma și hazul stârnite de apariția celor doi bărbați travestiți în femei certărețe, primele cuvinte, oricât de

tare le-ar fi zbierat Cireș, umflându-și pieptul, tot ieșiră amețite, împleticite, neînțelese. Fu nevoit să le repete. Nici nu le termină bine, și Petre se făcu foc și pară, se burzului și sări cu gura pe Pipernicită, spunându-i că deși măncă pâine frământată cu lapte, i s-a suit fundu-n spate.

— Așa, Oană! Bine i-ai zis-o, scorbura dracului! sări bătrânul Artimon, bucuros ca-n tinerețe.

— Dă-i, n-o lăsa! i se alătură Ion Mureșan, căruia nu-i trecuse usturimea strigăturii lui Cireș. Șu pe ea, Pipernicita!

Cireș-Pipernicita, aprins de băutură și întărâtat de rol, primi ciocanele cuvintelor direct în cap. Își adună puterile, stătu o clipă să se dezmeticească și apoi intră orbește:

Sărântoacă, sărântoacă,
Cum te-aș bate ca pe-o toacă!
Te-aș strânge ca racu-n clești,
Da n-ai unde să bolești!
Că la tine pe păcel
Este-o piele de vițel,
Și pe patul după ușă
Este o piele de căpușă!

Petre, inginerul, își îmbrobodi năframa ca o fată și trecu liniștit în mijlocul casei. Se aplecă buburuz, imitând statura gheboșată a lui Cireș-Pipernicita. Îi întoarse strigătura calm, pe îndelete:

Nici cu gândul n-am gândit
Cine m-o batjocorit.
Rădăcina de scaieți
O strâmbă și-un gârboveț.
De te-ai vedea dinapoi
N-ai mai ședea-n sat cu noi.
Că să-ți vezi pupul din spate
Ai lua-o-n altă parte!

După ce Petre-Oana și Cireș-Pipernicita își mai aruncară

câteva replici de acestea, fiecare se simțea bătut peste față cu urzici.

— Acum, gata, lelițelor! interveni cu hotărâre Onișor. Poruncă de la naș să se termine! Dacă vă osteniți prea tare astă-seară, ce-o să faceți la nuntă? Gata, am zis, Cireșule, dumneata nu-nțelegi? Ei, drăcia dracului! Văd că ești în stare să verși sânge, nu alta. Las-o în supărare pe Pipernicita, ieși afară din pielea ei! „Lelițelor, hărțăgoaselor – continuă pentru sine – nu mă duceți voi de nas cu sfada voastră. Aici nu se sfădesc două muieri, știu eu bine, nu-mi umblați mie cu fofârlica!”

Fără voia lor, fără să-i întrebe dacă le convine sau nu, satul dăduse buzna peste logodna Leliei și a lui Axente.

Borceștii, în sfârșit, se simțeau bine. Ardeau în picioare ca o pădure bătrână. Flăcările inimii lor, mocnite atâta vreme, se căutau acum prin văzduh, se îmbrățișau într-o pălălaie ciudată, uriașă.

— Ce-o fi cu Ricu ăla de tot nu vine? Întrebă și mai intrigat și neliniștit Cireș.

— Te pomenești că s-o fi îmbătat cu Ion cu tot! Zise Artimonuț. Ce-ar fi să mă duc eu să-i caut...

— Stați aicea, măi, nu stricați petrecerea, că vin ei, îi opri bătrânul Artimon. Nu fug ei în alt sat, n-aveți grijă!...

Cu toate că și Ricu, și Nicodim văzuseră, fiecare, o secundă, în ochii celui alt, spaima morții, încercările de-a scăpa unul de altul, descleștându-și brațele, nu le izbutiră. Tendoanele nu mai ascultau nicio comandă, erau surde, mușcate de cârcelul apei reci și-al disperării neputincioase. Urletele câinelui nu le mai azeau. Inima li se urcase în gât. Urechile vâjâiau ca turbina nepăsătoare: „Mor, mor, mor!” Când Ricu încercă, într-un ultim efort, să-și ridice banița capului deasupra apei, să mai înghită o gură de aer, Nicodim îl trase la adânc, izbindu-l de peretele betonat al digului. Atunci simți, cutremurat, cum i se crapă cocoașa și cum năvălește apa în coșul

pieptului, prin spărtură, sugrumându-i bătaile rare ale inimii, „...chiar acum, când...” Muri și gândul, o dată cu el.

Nicodim se înecă mai repede, supt de apa zvârcolită, flămândă de ciolanele lui grele. Nu mai avu nici timp să spună „... acum ești al meu...”

Când se aprinse becul tremurător de deasupra turbinei, morarul, ieșit să curețe gratiile, auzi urletele icnite ale unui câine străin. Privi dincolo de stăvilă și văzu jos, în curent, printre spumele clocotite, jocul unei cămași umflate de apă. Curentul o sorbea adânc și apoi o scotea iar la suprafață. Puse mâna pe cangea cu care se scoteau de obicei buturugii aduși de năboirea apelor, să nu se înece turbina, și se apropie în grabă de dig. Ochii săi vedeau limpede, dar morarului nu-i venea să creadă că omul înecat e chiar Ricu, pe care-l aștepta să-și ducă făina acasă. Însăpăimântat, agăță cangea de cămașa umflată și dădu să tragă. Dar trupul cocoșatului atârna mai greu ca o piatră de moară. Când se uită mai bine, omul băgă de seamă că de fapt sunt doi morți, nu unul. Îl recunoscă într-un târziu pe Nicodim, și atunci scăpă cangea din mână. Chemă speriat pe cei din moară. Împreună, bărbații din Zăpadia și cei din alte sate porniră să-i caute, cercetând cu grijă țărmul. Cineva azvârli cu pietre în câine. „Du-te dracului, javră, ce cauți aici?”! Tigru se văicărea mai tare, pe toate tonurile, fără să plece din vad. Apa furase morții și-i purta acum în voie. „Uite-i, mă!” strigă cineva. „Tulai, Doamne, parcă-s vii! Poate se mai încorlesc unul pe altul și-acuma!” Dar când încercau să-i vadă și ceilalți, înecații se ascundeau parcă în ceața nămolosă și lichidă, să-și continue lupta și după moarte. Târziu, nădușiți de spaimă și de efort, oamenii reușiră să-i pescuiască și să-i tragă la mal în vadul dinspre sat. Se făcuse noapte plină, și stelele pândeau de sus, colțoase, ca niște jivine fosforescente.

Lelia și Axente, furișați printre trupurile clătinate ale

petrecăreților, înșelând și veghea lui Petre, devenit iarăși el însuși, vornicul și starostele cinstitei adunări, ieșiră câteva clipe afară, în pridvor.

Lumina groasă, saturată de fumul și de aburii dinăuntru, atârna în raza geamului ca un cearșaf ud, fluturat cu greu de vânt, după cum se mișcau oamenii din casă.

Era o noapte ireală, înaltă, de toamnă lungă.

Adia o boare, din depărtări, cu frăgezimi de stele brumate. Toate astrele se clătinau, fremătând pe cer, ca miriadele firelor de grâu proaspăt răsărite. Se vălureau adânc, unduiau în depărtările lor, tainic, domol, ca versurile Mioriței – „Pe-un picior de plai, Pe-o gură de rai” – ca toate linele-coline din Transilvania.

Lelia, scuturată de emoții și de frig, se lipi de Axente. Tăcu îndelung, ca și altădată, apoi întrebă;

— Auzi?

— Ce s-aud?

— Coccoarele...

Axente, strângând-o în brațe, uitându-se la ea uimit și fremătător, ca în prima lor seară de dragoste, răspunse liniștit:

— Eu n-aud nimic. Nu știu ce cocoare auzi tu.

Lelia asculta din nou atentă, încordată, dar niciun vuiet nu-i mai răspundea în ureche.

— Haide în casă, șopti ea înfrigurată. Cine știe ce-or crede despre noi?!

— Creadă ce vor! Doar acum suntem și noi în familia noastră. Bine că și-or descărcat cu toții inima de poveștile și blestemățiile alea vechi! Mi-o fost acru sufletul de ele...

— Nu te grăbi, o să le mai auzi încă destul! N-ai cum să-ți astupi urechile!

— Taci! o întrerupse Axente, tresărind.

— Ce-i?

— N-auzi?

— Ce s-aud?

— Parcă strigă cineva...

Peste grădini, din vârful Coastei, veneau într-adevăr frânturi de strigăte depărtate. Învântejirea lor peste sat, la ceasul acela, nu putea să prevestească decât o nenorocire sau o primejdie.

Cei doi se strânseseră de mână.

Strigătele se înmulțiră, zburau speriate ca liliicii, orbecăind și lovindu-se dintr-un perete de deal în alt perete de deal:

— Ricu... Nicodim...

— Te pomenești că... izbucni Lelia, cu vocea bănuitoare, sugrumată de spaimă.

N-apucă să-și termine gândul, că peste liniștea încordată se rostogoliră distincte, gemând, pietrele cuvintelor:

— L-o omorât pe Ricu... Nicodim... I-o înecat pe Ricu...

Lelia și Axente se priviră mut, o singură secundă, și înțeleseseră totul. Cu mâinile încheștate, fără să-i mai anunțe și pe cei din casă, țâșniră de-a dreptul pe poartă, în răcoarea nopții, alergând spre mijlocul satului.

București, 1959—1964

Atena, 1975

---- SFÂRȘIT ----

Ion Brad urmărește în primele capitole ale cărții sale, procesul de disoluție a unei familii care nu se întemeiază decît pe puterea banului și a interesului meschin, iar în a doua parte a romanului — calea de consolidare a familiei, înțelegă ca o unitate armonioasă, bazată pe acea încredere reciprocă, pe acea dragoste născută din comuniunea de idealuri și simțăminte. Ideea unei antiteze apare destul de clar, chiar dacă autorul nu o exprimă direct pe parcursul cărții.

Romanul ne recomandă un prozator înzestrat, un lăcomit minutor al dialogului, dotat deopotrivă pentru analiza psihologică minuțioasă și ampla frescă socială. Descoperirea familiei se înscrie între acele cărți care izbutesc să transmită, în pagini de artă autentică, întrebări și probleme specifice anilor noștri.

VALERIU RĂPEANU

Noi și cei dinaintea noastră — 1965

ULTIMELE APARIȚII:

122 George Meredith	■ Rhoda Fleming
123 Jan Kozák	■ Mariana
124 Gilbert Cesbron	■ O albină se zbate în fereastră
125 Gala Galaction	■ Roxana ● Doctorul Taifun
126 Füst Milán	■ Povestea nevastei mele
127 Alexandre Dumas	■ Gemenele
128 Emile Zola	■ Creație
129 A. De Lamartine	■ Raphaël ● Graziella